

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

615.8

G 14 C
A

FERDINAN

DI MENA DOCTORIS,

MEDICI PARITER AC PHI-

losophi & in Complutensi academia profes-

foris, Commentaria nuper edita, in libros

de sanguinis missione, & purgatione

Claudij Galeni pergameni, quibus

quid in ea re aut agendum sit,

aut aduersantibus respon-

dendum, vtiliter ad-

modum discer-

ratur.

Spes

vnica.

Senatus regij consensione.

Ex officina Brocarij.

I 5 5 8.

❧ Ad Illustrissi- ❧

mam . D. Mariam Mendociam,

Aluari Gumezj Toletani in Philoto
phia magistri, & omnium lin-
guarum eruditione pe-
ritissimi. S.

*Nunc tandem moriar libens: ad orcu
Illustris Maria & volens migrabo,
Si fatus placet id nimis seueris,
Postquam luminibus videre nostris,
Conspectum licuit tuum nitentem
Qualem luciferum refert serenus
Aether, dum radijs nouis corruscans,
Depulsis tenebris docet propinquum
Auroræ croceum iubar venire.
Mena Phæbigenis honor decusq;
Qui talem Mariæ adplicas medellā
Vt morti eriperes eam prementi,
Grates quas referā tibi, aut qđ unquam
Carmen pro meritis te ad astra toller.*

ILLVSTRI

ADMODVM MVLTIS-

QVE MAIORVM SVORVM

*imaginibus ornatissima. D. M. Mendocia, Ia
cobi Mendocij Comitris quondam Melitenfis,
viri post multa gesta clarissimi, filia, ducis de
Franca villa viri alioqui Illustissimi,*

sorori dilectissime, meccenati

suo, Ferdinandus Me-

na. S. P.

ROMISSE

*ram olim cōmen
tarios in Gal. te
texibatur, hoc est
quatuor libros,
quos equidē tunc*

*credideram oppidò quā profuturos,
cum scholæ medicorum quam semper fe
ci maximi, tum præterea reliquæ homi*

* ij num

EPISTOLA.

num turba: quod vix aliquando contingat homines agrotare, quibus nō sit necessaria eorumq; in illis tradūtur pręsens cōmemoratio, & diligentissima, si quando aliās ad libram (quod aiunt) examinatio. Nam quem in medium efferes morbum, siue ille partem aliquā priam incesserit corporis siue totum corpus ipsum, cui auxiliari non debeat medicus, pręspecta prius lorij & pulsus cōditione: aut si hæc minus visa fuerint exploratu necessaria, propterea quòd particula quæ patitur, nihil cū illis indicijs gerat cōmercij, sanguinis tamē emissio, atque humorum expurgatio, non possunt nō esse omnibus morbis familiares atque comites, præsertim eis, qui ob magnitudinem suam, medicorum operam expostulare videntur admodū strenuam:

NUNCVPATORIA.

nuam. Ex illis quatuor libris prodierūt in lucem iam pridem duo, quorū alter de pulsibus inscriptus est, alter verò de lorum in spiciendorum ratione: supererāt duo alij de quibus proxima tractatione differetur, de sanguinis educendi methedo vnus, alius verò de purgatione sucorum: quos, quade causa tibi, per quam illustris Maria, in primis dicandos curauerim, præsertim quum nunquam in curando illo pertinacissimo morbo quo hisce retrò diebus iniquè vexabar, nec per somnium quidem illis præsidij fuerim vsus, aut vti quempiam permissum, iam dicam. Solent quidem scriptorum plurimi quæ literis mandant opera, potentissimis discipulisq; principibus sapientissimè nuncupare, quò illorum vmbra protecta, ma-

* iii ledi-

EPISTOLA

ledicentissimorum aliò qui hominum effrenes linguas refringant, invidentissimorum pectora impunè percellant, & si quando, tam malè de republica meritamentium lixor, in publicam insaniam non erumpere haud potuerit, tantorum virorum autoritate atque potencia dextere repellat, fiatq; ne nunquam, quæ tam apud animis in publicam omnino utilitatem eductur, sine suo frustrentur: quàm enim (ut pluribus visum est, atq; inter eos Platoni) discendum esset potius quàm docendum per omnem ætatem atq; hac potissimum de causa, quibus animus est propensior ad mordendum quàm ad aliquid reipublicæ perutile condendum, hinc ansam arripuerint, ad nihil non à neotericis scriptum, labefactum deterendum, quòd nihil

(ut

NUNCIATORIA.

(ut ipsi aiunt) nunc dicatur quod nō sit dictum prius: veruntamen si rectē quæ literis sunt prodita à maioribus, præsertim ab his quorum ductu atq; auctoritate quicquid dicitur aut scribitur cōprobatur, euoluissent, proculdubio bona studiosorum ingenia ad vltiorem artium elaborationem potius adhortarentur, quàm vlla ratione ab ea reuocare cōtenderent. Etenim nisi Hipp. omnium Phylosophorū & medicorū facile primus, vnicum Gal. fuisset nactus, qui, quæ ille ceu prægnantia & in seminario quodam sepultare reliquit, erueret, excoluissetq; accuratissimè nunquā profectò vel a limine ipso medicinalem disciplinam quis salutauiſſet, necdum ad id fastigium peruenisset & illius disciplinæ splendorem, quibus quàm pluri-

EPISTOLA.

mi iſdemque eruditiffimi viri, hodie
nadie, ſeſe proferunt clariffimos, & om
nibus numeris admirandos. Iam verò
Ariſt. & Platonē quos ex induſtria
(ſi credere par eſt) obſcuritatem inten
diſſe referunt ſequaces, & ſententias
veluti ex tripode Apollinis protuliſſe
omnes nouimus, quis plerè vnquā aut
intellexit, aut intelligentem nouit? Ni
mirum quod vnus interpres poſt mul
tas vigilias tandem exhaufit, alius fa
cilè perturbat, quod prior ex multis au
toris locis ſe comprobaffe arbitratus eſt,
poſterior pluribus alijs eiufdem teſti
monijs euidenter videtur proſtigaffe:
adeò vt niſi duces quosdam bonarū diſ
ciplinarū, perſpicuosque expoſitores, diui
na miſerta noſtri prouidentia, miſiſſet,
in perpetuis tenebris ille adhuc iaceret,
agre

NUNCVPATORIA.

agregq; admodum caligantia ingenia in
lucem potuissent vlla emergere. Produ
xit sanè natura Theophrastum, Cicero
nem, Rodolphum, atque alios huius
farina præclari nominis viros, qui diui
na quadã eloquẽtia sua tenebras Arist.
potuerunt quodã tenus euincere. Produ
xit Gal. qui Hippocratis senticosa &
antiqua breuitate abditissima loca com
planaret, coleret, & vsquẽ ad ipsas re
rum indiuiduas species partiretur, me
thodos omnes curationis ostenderet, &
à quibus sint accipiendæ faciendorum
inventiones diligentissimè pertracta
ret: post quos, si qui, bona fortuna auspi
ce ad perfectiorem earundem rerum e
laborationem, manentisque obscurita
tis & tenebrarum splendorem, nati fui
sse videbuntur, non est quòd inuidus

EPISTOLA.

*crescere debeat, aut ad carpendos alienos labores & studia animum intendere, sed fruatur potius his bonis, quæ per alios natura aliòqui indulgentissima, illi porrexisse videtur. Nam ut alia omitteram, quis ferat Gal. qui quum aerẽ monstrare quid faciat, ad morborũ curationem ceu tertium indicans asseruerit, reliquas verò causas externas nihil ad id conducere libenter affirmat, ob id quòd vitari illæ ad nutum queant, aer minimè? Certè neque illud schola medicorum libenter admittet, ut patiẽtibus, nudas & absque humoribus dis-temperies, partibus nostri corporis, nulla sit habenda ratio actionis earum, parumquè intersit, sit illa toti corpori utilis, an soli vni particulæ. Sed dimissa nunc eius rei demonstratione, de qua in
exposi-*

NUNCVPATORIA

*expositionibus methodorum curatricū
ad saturitatem disceptauimus, ad te per
quā illustrem. M. Conuertatur ora-
tio. Poteram sanè iure optimo, eodem
prætextu quo dixi potentissimis prin-
cipibus solere dicari scriptorum opera,
tibi vni mihiq̃ue magnificentissimo me-
cænati libellum hunc, paruum quidem
pro tua dignitate munusculum, nuncu-
pare: vt qui probè sciam, te tuosque, si
quos alios nostræ Hispaniæ viros, re-
gijs stemmatis cum Hispanicis tū Galli-
cis posse gloriari, nec id longinq; admo-
dū petita historia, sed è proximo satis
arrepta, qđ clarissimo testimonio palā
faciunt, quæ vulgo circumferuntur tuo-
rum imagines manu conscriptæ. Pote-
ram equidem tuo patrocinio confisus,
intrepidè admodum hæc atque alia in
pub-*

EPISTOLA.

*publicum diuulgare forum : quanquā
enim mulieribus datum non sit , exter-
nas suorum propulsare iniurias , domū
suosq; tueri. ea tamen polles benignita-
te, humanitate, prudentia dexteritate,
atque sapientia Christiana religioni cō-
iuncta, vt quoquē eas, quicquid cogi-
res, quicquid faciendum esse decreue-
ris, vtraque manu cunctis libenter am-
plexentur, sanctē factum religiosequē
dicentes, quod à te sancitum esse semel
cognouerunt. Sed quid, quaeso, aliun-
dē comparandam esse duxi tui patroci-
nij potestatem, quum domi habeas quā-
rum quisque alius? Adest tibi Dux Il-
lustrissimus de Franca villa frater di-
lectissimus, qui quantum apud nostrā
religionis caput Philippum regem in-
uictissimum, valeat ostendit sanè ma-
gistra-*

NUNCUPATORIA.

gistratus illi datus, quo regni Neapolitani senatui præesse, à cōsilioq; esse supremo regi ipsi, et dbeat et possit: neq; id iniuria, quādoquidē, quæ ad regiā gubernationem pertinent & dignitatem non nisi qui de stirpe sunt oriundi regia, æquē satis & pro rei ipsius magestate administrare posse videbantur. Adest tibi deditissimus Comes Melitensis Rodericus Gumezius de Sylva, annæ ex fratre nepotis vir illustrissimus, qui tanta semper valuit prudentia, & indispsandis rebus gravissimis dexteritate, ut secundus à rege ipso sit: tāta etiā cunctos Hispanos persecutus est benevolētia atq; humanitate, ut vix ullum inuenias, qui nervis omnibus ac viribus, illi vxoriquē suæ genere & moribus splendidissima, faustū fœlixq; non

EPISTOLA.

non exoptet euentum, æternam glori-
am, famam immortalem, quod æqui-
dem rarissimæ fœlicitatis puto esse argu-
mentum. Sed quâquam hæc vera sunt,
possitque tua præstantia plurimum
siuè auctoritatem ex nobilitate profe-
ctam spectes, siuè potestatem quæ non
sine opibus quicquam magnum efficere
phylosophi Arist. testimonio potest:
admiratus tamen perpetuo magnani-
mitatem istam tuam qua in rebus mi-
nus prosperis semper fungeris, nihil pro
sternata infortunijs, prospera contre-
ctans perindè ac si de more venire con-
sueuissent, pro nulla vnquam re quan-
tumuis magni pretij, quod iustum est ac
sanctum deserens, admiratus deinde
prudentiam tuam, quæ in quibuscunq;
rebus gerendis tibi præsto est, qua tam
quæ

NUNCVPATORIA.

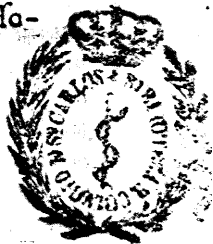
quæ scripta sunt quâ quæ dicuntur omnia, ita calles ac penetras, ut non raro consulta sis, dum de difficillimis quæstionibus ageretur, quid sentiret. Admiratus itē quotidie tuā temperantiā, quæ quū posses si voluisses, Cresci diuitias superare, humanæ pōpæ fastigiū exequare, ita te attēperas, atq; ad Christianæ religionis normam accommodas, vti monasticam potius vitam degere, quam secularem videaris. Persuasi mihi tandem non posse cōtingere studijs meis & laboribus (quanticunq; illi sint) præstantius ac firmitus præsidium, quā nobilitatē tuā tot egregijs virtutibus exornatā, vitæ candore & probitate illustratam: preterquàm quòd, nulli æquius rē omnē meam atq; profectum, famā et quicquid sum, referenda esse censeam, quàm
tibi

EPISTOLA

tibi vni virtutum omnium singulari exemplo, quæ cum tot beneficijs, patrocinijs perpetuis, apud potētissimos quosq; commendatione, nomē meum indies magis ac magis illustrare coneris, ita me deuinctum habes, vt nūquam & si longissima mihi suppetat vita, soluēdo esse possim. Accipe igitur illustrissima. Munus hoc meū in te fidei certissimum argumentum quòd & si parem vicem rependere pro tantis in me beneficijs nequē certet neq; possit, cupit tamen ex promere quantus sim tibi debitor & soluendo tributo per omnem vitā obnoxius. Vale decus & præsidium meum.

COMMENTARIA IN GALE-

N I LIBRVM DE SANGVINIS
missione nunc recens edita, autore Ferdinan-
do Mena Doctore Philosopho & Medico
& Complutensis Scholæ profes-
so: in quo breuiter tractan-
tur plurima medi-
cinali operę vri-
lissima.

*Additur libellus Galeni de purgatio-
ne, eodem enarratore at-
que expositore.*

Proœmium.

NTE QUAM de sectionis ve-
nę opportuna occasione, deq; his que
ad congruam eiusdem administra-
tionem conducunt, disciplemus, in
primis esse conducibile satis scio, si
à definitione ipsius principum fecero: qua consta-
bit

PROEMIUM.

bis proculdubie, an iuxta artis precepta recipien-
 dum sit id auxilium, ac demum quare sit, quia to-
 ties artis Medice professoribus in usum venit
 haud momentaneum. Fieri porro non posse vide-
 tur Platoni libello de Philosophia, ut quale sit
 quodq; probe sciatur, nisi prius quid ipsum sit,
 quisq; norit. Ac quum varia variis temporib; v-
 surpentur remedia, plurimaq; sint interdum Me-
 dico necessaria, nullum efficacius, nullumq; insigni-
 nius sectione veng extimandum est: tamen si secun-
 das partes purgationi tribuisse Galenus saepe of-
 fendatur, sed precipue sexto de compositione phar-
 macorum secundum varias nostri corporis parti-
 culas, ac simul utraq; vacuatione, in signe appella-
 uerit auxilium, secundo de ratione victus in acu-
 tis comm. vndecimo. Sciendum ergo est autore Aui-
 cenna, phlebotomiam esse vacuationem vniuersa-
 lem, quae multitudinem euacuat. (Vniuersalem va-
 cuationem) subaudias oportet duorum modorum
 altero: aut quoniam totum corpus, aut quod omnes
 humores similiter exhauriat. Posteriori ratione
 capi nequit, siquidem expurgatio totum corpus quo-
 que vacuat & inanit: quam obrem eo sensu inter-
 pretari debet, ut genere conueniant, non quo om-
 nes humores simul educere dicatur. Exponit dein-
 de Auicenna (multitudinem) sequenti oratione,
 (est augmentum humorum super aequalitatem ip-
 sorum in venis) minus exacte profectio: nam aut e-
 xemplum

ff. Aui.
 leatur,

exemplum sanguinis missionis in sola multitudine posuisse dicendus est, aut eam nimis perperam declarasse. Quod autem parum doctè (multitudinem) exposuerit, Galenus euidenter monstrauit, libro de compositione pharmacorum secundo, per particulas, capite de dolore capitis ex frigore, plenitudinem ita describens: (quando omnes humores similiter augetur, aut solus sanguis redundat.) Non satis præterea animaduertit Auicenna dum explicuit multitudinem: quandoquidem ipsius etiam sententia citrà multitudinē succorum venam secamus, in his præcipuè qui ab alio ceciderunt loco: ad eò ut nulla existenti omnino redūdantia succorum, ob solam magnitudinem morbi crebro expediat sanguis, quarto libro methodi curatoria. Taxatur etiam Menodorus quarto Acutorum commentatione decima nona, qui in sola plethorica appellata syndrome sanguinis missionem obseruari assuebat: quum ea non existenti, venam aperiamus, idq; facimus cum dolor vehemens hominem præbenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulsum sit, vel ali^o quispiam articulus contractus reductusquè sit. Multò itaq; comodior est de phlebotomia Galeni interpretatio, quæ libello de facultatibus purgantium medicamentorum scripta est hoc modo, (est vacuatio quæ omnes humores indifferenter vacuat: expurgatio verò eligit secundum naturam expurgat

Improbatur Auicenna.

Secundum Galenum. Quid sit sanguinis missio. Eius aphorismi. 17.

PROEMLVM.

tiū medicamenti, certū quendā humorem.) Quod
 si compositum aliquod medicamentum arte aut na-
 tura comperiatur, quod omnes simul humorū diffe-
 rentias eduxerit, non protinus sanguinis misio-
 nis ratio manca existimanda est: quippe huiusmo-
 di medicamentum haud quaquam omnes humo-
 res indifferenter trahet, sed eos seliget perinde
 ac vnum. Atqui Fuchsius vir sanē per quam do-
 ctus libella compendij cap. vigesimo, magno cer-
 tamine adstruxit, (plenitudinem) duntaxat fieri
 quando omnes humores aequaliter augētur: quod
 quidem hoc pacto plenitudinem explicuerit Ga-
 lenus decimo tertio libro Methodi curatoria. Et
 quum legisset Galenum secundo de compositione
 Medicamentorum per particulas capite nuper ad-
 ducto, vbi solum sanguinem plenitudinem consti-
 tuere affirmavit, capi ibidem sanguinem, pro im-
 puro & aliis humoribus commisto pertinaciter
 defendere facile curauit: ea potissimum demōstra-
 tione, quod nusquam dari queat solus sanguis per
 se, sed perpetuū cum aliis succis confusus existat.
 En quantum insudauerit ille in defendenda qua-
 stione meo iudicio citra omnem controuersiam sal-
 sistima: nimirum prater citatam dudum senten-
 tiam que solum sanguinem plenitudinis causam
 statuit, libro etiam de plenitudine quid sit plethō-
 ra definiens, quæ sequūtur scripta reliquit. (Est
 augmentum omnium humorum aequaliter, aut
 quando

Qui sit ex-
 plicāda ple-
 nitudo sim-
 pliciter di-
 sta

PROEMIUM.

3

quando vnus ex his breuem quendam excessum
repperit. Potest ergò sanguis in plethoricis dispo-
sitionibus excessum amplissimum adipisci, nullus
aliorum potest: humorum enim prauitas id genus,
non etiam multitudo, aut plethora nuncupatur.)
Hæc Galenus, quibus apertè satis monstrauit, ple-
nitudinem non vnica tantum ratione costare, sed
aut omnibus succis pro veteri proportionè simili-
ter auctis, aut solo sanguine præstanter redundan-
ti, & ceteros humores præcellent. non esse præte-
rea seruandam exactam humorum omnium æqua-
litatem ad plenitudinis constitutionem, (vul-
gares Medici passim iudicant) verù posse aliquan-
tulum excessum ad reliquos, vnunquemq; alium
à sanguine recipere, sanguinè verò largissimum
posse nancisci. Rursum secundo de compositione
pharmacorum secundum locos capite modo citato
si Græcum exaudiueris contextu. Omnis destrui-
tur controuersia, sic habet. γίνεται δὲ ἡ πλεονέ-
χεια τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀνάλογον ἀφ' ἑαυτῶν
ἢ τοῦ αἵματος μόνου. Hoc est, Fit autem pleni-
tudo quatuor humoribus ad portionem ex auctis,
aut solo sanguine. Opponit ergo quatuor humori-
b⁹ priori sermonis regione cōprehēsis, solū sangui-
nē: quā ob rē nulla fiet variōe, vti sanguis hoc loco
pro aggregatis simul humorib⁹ pariter ac inuicē
confusis capiatur: aliō qui temerè adieciisset (aut so-
lus sanguis), quum in vtrazq; orationis parte de cū

A 3

Etis

P R O E M I V M.

Conuelli-
tur Fuch-
sius.

Etis humoribus egisse dicatur Fuchſio interpreteſ
Præſtabilius fortæſſe fuiſſet tantum virũ, ſangu-
nem interdum pro humorum omnium acervo (qua-
lem ſectis venis, aut vulneratis particulis egredi
conſpicimus) cœpiſſe, interdum verò pro ſanguine
quarto humore, & alijs humoribus minimè conſu-
ſo quantum ad intellectum ipſum attinet. ſic enim
vulgares omnes Medici obſeruauerũt, Galenum
ſequuti, primo lib. de natura hominis cõmentario
ne vigeſima octaua ita ſcribentẽ. (At verò cum
bisariam ſanguis dicatur: tum hic, quem in ſan-
guinis miſſione & vulneribus euacuari videmus
vtriuſq; bilis & pituitæ, vt docuimus, partici-
pem: tum purus ille & integer alijs humoribus nõ
confuſus.) Poſtremò ſi ſinguli aliĩ humores valent
excreſcere per ſe, alijs humoribus in priſtina quã-
titate manentibus, quanquam in venis nunquam
loco ſeparentur, quid vetat ſanguinem ſolũ, quar-
tum nempe ſuccũ, redundare copioſius, ac ceteros
longo intervallo præcellere, alijs à ſanguine debi-
tã ac genuinam quãtitatem aſſeruantibus? At di-
ces, autore Gal. ſanguinem perpetuò alijs cõfundĩ,
pariter ac commiſceri: ſatemur, non ſeparari lo-
co humores ad inuicem, ſed omnes ſimul eadem
capacitate contineri, quid tum? Ob id ſtatim ne-
gandum eſt bilim augeri poſſe ſolam, aut pitui-
tam, aut melanchymiam, aut ſolum ſanguinem ſi
hunc cum rectè philoſophantibus in venis ad-
miſſeris?

alias 27.
cum cum
uplitter
icat cauſa

missis? Eadem sanè opera icterum denegares,
leucophlema, ascitè, elephasia, & (vi vno
verbo dicā) oēs simplicissimarū causarū excessus:
quos equidē cuncti experimur frequēter euenire,
sicut et nōnunquā exquisitā tertianā, et legitimū
causonē nec non Synochō ex sanguine superfluen-
ti genitum. Obiter igitur hoc loco perstringen-
di sunt vulgariū Medicorum plurimi, qui ad
plenitudinis rationem, proportionem illam hu-
morū quatuor naturalem, seruari debere mor-
dicus exprasserunt: Docente Galeno satis esse,
si non magno, ad inuicem recesserint interstitio,
excepto solo sanguine, qui amplissimum indipis-
citur recessum aliorum comparatione. Refelle-
bat antiquitas sanguinis missionem, eamque cen-
perniciossimum remedium, De medio tollebat,
cuius factiois Erasistrat^{us}, Cbrissippus, Stratoq^{ue} fue-
re: in namq^{ue} difficillimū esse remedium si quod a-
liud, & ob cognitionis difficultatem, & ob ve-
na faciendam rupturam palam acclamabant.
Nempe quum exercetur vena sectio, periculum
imminet, si pro venatundatur arteria: non pau-
ci tunc præ timore animo linuntur ac mortem o-
beunt, idque ante sectionem venæ & post: alij de-
mum irreparabili sanguinis effluxione defece-
runt. Caterum alia ratione id genus auxilij es-
se relegandum prorsus nituntur efficere, ea ni-
mirum qua incommensurabile ipsum sicut

Huius au-
xilii defen-
sio & ad-
uersus an-
tiquos pro-
pugnatio.

P R O E M I U M.

cetera quæ ad quantitatem pertinent, supponen-
tes, declinandū esse aut ad maiore aut minorem q̃
conueniat effluxum, mox colligunt: subinde verò
diminutè vacuantibus nihil plus contringet, quam
si venam non aperuissent, aut mediocritatem ex-
cedentibus & morbo aquabile, maxima impende-
bit noxa & vitæ discrimen: est et enim (inquiunt)
sanguinis missio modum exuperans, remedium ni-
bilo à cade ipsa differens. Addunt arterias solos
spiritus cōtinere, qui in vacuatas venas facile pro-
siliunt, ac tandem per apertam fenestram tu mul-
tuatim pariter ac cumulatim exhibūt. Hec illi. Se-

gat, ferreus multo venarum sectiones aestimauerunt Hip-
pocritia de pocrates atq; eius disciplina Galenus in deffessus
ferenditur assertor: qui ubi opus esse hoc presidio crediderūt,
nihil eo expeditius, nihil facilius, nihil in summa
magis necessarium sunt arbitrati, quod sequenti-
bus analogis fiet perspicuum, omiſſa modo plu-
rimorum locorum enarratione, quos ideò prudens
silentio conticui, ne rem clarissimam illorum sen-
tentia, suspectam redderē testimoniū conge-
rie. Sed demonstranda est iam horum virorum sa-
piētissimorum verissima sententia. In quam plu-
rimis affectionibus, nulla spes manet egrotantem
salutis, nisi ad sanguinis missionem ceu ad sacra-
tissimam arcem confugeris: qua nam ergo ratione
in tan ancipite rerum periculo, eliminandum du-
xeris necessarium maximè presidium? Dices, ina-
dia sola

dia sola & leuibus alijs suppetiis, vacuari posse illorum corporum redundantiam, absq; sanguinis iactura, & cutis detrimento: hoc est argumentum, quo ceu in expugnabili arce, vel pleriq; nostra tēpestatis medici non verentur Galenum phlebotomiam in suam libertatem asserentem, mordere satis impudenter, patrocinantēs interim valde studiose Erasistrato veluti omnium veracissimo. At hi flagris cadendi forent potius, aut publica pœnamulctandi acriter, ob temerariam eorum impudentiam, quàm quòd excogitatis diligenter demonstracionibus debeant cōuinci stupidissimi aliòqui. Verum quia detegenda est ignorantium cecitas atq; caligo, trahendaq; est popularis consensio in res etiam admodum necessarias persuasionibus, breuissimè saltem probanda nobis est res isthac cōtrouersa. Si nāq; morbus sit acutissim⁹ quatuor aut quinque diebus finiendus, quas suppetias afferet inedia, qua non nisi longa temporis intercapedine plenitudinem exhaurire poterit? Inedia præterea non solum peccantes humores exoluere potius est, verū etiā corpora ipsa, & ipsius corporis particulas uerè inculpatas proscindet atq; corrader nō suffecto alimento: modò verò quid turpius, qd arte magis indignū, quàm carnes & ossa vacuatione minimè indigentia colliquare, ac ceu nocentissima refecare? Peccat sanè sanguis, aut alij humores, aut omnes vnā sunt inquinati, quos p̄sses sanguis deira-

P R O E M I V M.

Etione iocundè, citiſſimè, citra ullam corporis iniuriam extra corpus pellerè: quo iure igitur carnes caſtigas, nervos, ligamenta & ceteras corporis particulas firmiſſimas excrucias fame, & ad maciem perducis minus neceſſariam? Quid quòd ieiunio vires collabūtur, ſucci bilioſiores redduntur, cordis morſus, alui retentio, excrementa acerbiora ſiūt: quæ nō mediocria ſunt in curatione febriū nocumenta, quæq; præſentes admodum expoſtulant vires ad ſui curationem? Imitāda etiā eſt natura in his quæ ſedulo & frugi facit vt autor eſt Ariſt. 4. Metheororū Hippocrate amulatus. 1. Epi. parte. 2. cōment. 44. quæ quū ſponte ſanguinē ſapius effundat, morboſq; ſoleat proſtigare eo copioſe & tēpeſtiuè propulſo, ſi id quoq; cōfecerit miniſterijs artis adiuta, laudandū eſt miniſteriū id ac ſummè cōmendandū. Sponte aut facere naturā ſanguinis effuſiones notauit Hippo. 5. Aphoriſ. trigeſimo ſecūdo & tertio: Mulieri (inquit) ſanguinem vomēti, mēſtruis erūpentibus ſolutio fit. Et mēſtruis deficiētibus ſanguis ex naribus fluēs bonū: quibus ſuffragatur ſolēnis illa ſanguinis emiſſio, quæ ſingulis quibuſq; menſibus eueniens, ſcēminas à grauiſſimis ægri tudinib⁹ liberat. Quæ omnia et ſi non alia, ſaltem ea potiſſimum comprobantur ab ipſa natura nobis indita præceptione, quæ contrariarum contraria eſſe remedia, & nobis primum attendētib⁹ ſuggerit, & in alijs qui-

Lib. 3. hiſt.
cap. 19

quibusq; malis tollendis, multis experimentis fecit perspicuum. Neq; enim illud ullius extat precij, quo difficilem huius auxilij causantes mensuram, idcirco excludendum idem concludunt: quippe rerum omnium utensilium quantitas (omnium consensione) in nulla re Medicis vsurpanda, definiri exacte à quoquam potest, neque in victu ipso nobis maxime necessario, neque in clysteribus, neque in purgatione, aut urinam cientibus, potu, cibis uè, nihilominus tamen quanquam rerum omnium certa quantitas præscribi nequeat, facilius tamen ac certius posse commensurari sanguinis eductione nemo iure suo diffitebitur. Plurima porò à cunctis annotata sunt coniectura, quibus & possis & debeas veritati propinquisimè certam sanguinis emitte re quantitatem, paucas admodum, easque impense obscuras, quibus alias vacuationum differentias metiaris: ita enim secundo acutorum, coloris mutationem spectari iussum est, tum patientis ipsius, tum sanguinis exeuntis, prima Aphorismorum vigesimo tertio, animi deliquium sufficientis fluxionis statuit terminum Hippocrates, & pulsus mutationem in magnitudine præsertim & vehemètia cobibendi fluxus sanguinis definiuit notâ, liber de sanguinis missione Galeni. Vltimò, his qui pulsus noticiâ assequuntur, nihil tam esse mensurabile cõstabit, atq; sanguinis detractione: nã quâ cetera vacuationes

P. R. O. E. M. I. V. M.

nes maximè vero expurgatio difficillimè semel in-
 cepta inhiberi queat, idq. non nisi multis admotis
 machinamentis, quod ostendunt diarrhæa, dysen-
 teria, lienteria, & consimiles fluxus immodici,
 quorū plures sine remedio luce hominem priuāt,
 solus sanguinis exitus atque is presertim qui per
 tusa vena erumpit, omnium facilius sistitur, &
 digitis apposis mensuratur et cōpescitur: mēsu-
 ratur quidem dum pulsus in equalis esse incipit
 in vehemētia presertim, compescitur digitorum
 admotione. Iam verò hoc sibi vendicat peculia-
 re phlebotomia, ut si copiam sanguinis pro morbi
 magnitudine haud quaquam extraxeris idoneā,
 eā repetita vacuatione supplere permittat, tutius
 semper existimans infra subsistere: quid enim no-
 cere poterit, si duas libras sanguinis redundan-
 tes bis iterum repetita vacuatione eduxeris, aut si
 dimidio ablato, reliquū aut frictione, aut balneis,
 dissoluendū relinquis? præstat sanè quàm maxi-
 me, causas comminuisse morbificas, & vehemen-
 tiam earundem retudisse absq. insigni corporis al-
 teratione: quod neutiquam expurgatione presta-
 bis, qua aut mouet & non vacuat, aut vacuat,
 immodicè, aut cum pertimescenda totius corpo-
 ris perturbatione. Nihil igitur delinques, si mi-
 nus quàm conueniat sanguinis abstuleris: eo ma-
 ximè quod in morbis in quibus plurimum perti-
 mescimus corporis inducere calfactionem, cuius-
modi

modi sunt sanguinis resectiones & spuita, non datur locus frictionibus, balneis, exercitiis, atq; aliis corpus agitantibus remediis. Si qua ergo modella superest, illa forsam (illorum erit sententia) quæ ieiunia cōficitur. At hoc cūctanter faciet, et prius interibit agrotus quā valeat omnium morborum crudelissima obuiam ire: quam obrem nihil in adia præstanti, ad sanguinis missionē cōfugiendum est. Habes iam, an sit in re medicinali hoc recipiendum auxilium, & quid sit: quares forsam tertio, quomodo extrahatur sanguis, numne attrahente aut expultrice facultate, aut vacui ratione seu consecutione ad id quod vacuatur? Primum quidem nulla ratione defendes, quemadmodum nostri temporis quidam contentiose & pro rostris ausus est affirmare: nam neq; autore aliquo id probabitur, neq; aliqua ratione inuenies, virtutem aliquam per sectionem venis imprimi si de vacuatione agatur (inquam) solo artificio consecuta, secus habet, si eam quæ ab artifice fit, cū ea quæ à natura tentatur, commisceas. Neq; vacui ratione, venarum siquidem tunicæ phriciles sunt, & in se ipsas concidere nata. quare effluent i sanguine non sinent vacuum sequi, sed promptissime committentur. Consequenter igitur ad id quod euacuatur emittitur sanguis secūda vena, quod pleriq; rerum euentus euidenter probant: neq; eo inficias inuari humoris egressum, membri quod secatur

num sanguis
ante vacuatur
fluat. Seco
secutionem
inquod vacuatur

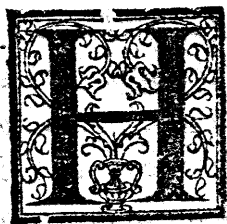
P R O E M I V M.

atur declini positu, ut gravitate sua ducatur atq;
irruat humor, quade causa multū agit ad strenue
mittendū sanguinē, si ager brachiū attollat & cor
pus, & sectū locū declinē constituat. Cōferunt nō
nihil ligaturæ & præcedētes frīctiones, ligaturæ
quidem, q̄detentus ac impulsus humor maiore in
petum acquirit & pondus, frīctiones quoq; illo im
pulsu factæ, humores ad motū parant, & illis mo
uendi impetum adciſcunt, sed horū omnīū potissi
ma est causa, arteriarū depressio, simul & thora-

Notatur. Ferneliū Therapeutices lib. 2. cap. 3. ob retē
Fernelius tricus debilitatē, qua non pōt fibris obliquis tā ar
tē sanguinē cōtinere, exitū fieri opinatur sangui
nis: quē certē aliqua ex parte verū asseruisse confi
teor, ea tenus scilicet, qua tenus motū incipere &
exitum humorū hac ratione videm⁹, verū hic exi
tus nō sola fibrarū dissectarū ratione fit, sed ipsius
tunica capacitare disrupta. Præterea paucul⁹ ille
sanguis, q̄ foramini respōdet prodiret tm̄, copia ve
rò alia quæ post subsequitur quā de causa pdeat
esset illi interpretandū. Reliqui sanguinis efflu
xus à natura spōtē facti, nō obscurā habēt causam,
si facultatū naturalīū munera memoriter tenueri
mus: expultrix etenim copia humorū impetita, &
vitiosis humoribus lacesita, eos pellit per emissā
cula ad id destinata, quæ si occlusa fuerint, eodem
appulsu dirrumpit oscula venarum, aut ipsarum
solidiores parietes.

Caput

Caput primum.

HIS qui de sanguinis missione contemplationem instituunt, una quidem et prima est speculatio, ut qui affectus corporis vacuatione egeant considerent. Deinde altera, quinam ea quae per sanguinis missionem: quippe multi sunt affectus, qui alia quapiam vacuatione, non sanguinis missione indigent. Tertia post has consideratio est, ut diiudicent qui hanc vacuationem citra noxam ferre queant. Nam nonnunquam quidam affectus reperitur qui sanguinis missionem requirit, at qui agrotans eam tolerare non potest: idque aut propter aetatem, aut anni tempus, aut regionis

regionis naturā, aut oris vētriculi * ve
 xationem, quod nomine abutentes sæ-
 pe stomachum appellant: quemadmo-
 dum sanè nūc etiam per totum hunc li-
 brum, breuitatis gratia, hac appellatio-
 ne utimur. Sed sunt quoque qui ob vni-
 uersi corporis habitum sanguinis missio-
 nem non ferunt, etsi, quod ad morbum
 attinet, ea maximè egēt. Quæ ubi quis
 definierit, ea quæ est de* occasiōe succe-
 dit consideratio, vti in alio quouis au-
 xilio. Deinceps verò ea quæ est de venis
 quas incidere oportet. quippe de istis a-
 bundè quæ situm est, nihil ne vtrique re-
 ferat quam quis incidere venam volet,
 quum omnes omnibus affectibus æquè
 prosint: an quemadmodum Hippocra-
 tes & probatissimi Medicorum quiq;
 censuerunt, plurimū intersit hanc præ-
 illu

illa incidere? Caterum hac quoque consideratione definita, succedit de scopis sermo, quibus videlicet quis animum intendens vacuationis mensuram coniectura assequatur. Posthac verò omnia in quibus utique semel auferre praestat, in quibus verò repetitam vocatam ablationem fieri conuenit, & quos ad animi vsque defectionem vacuare, in quibus autem hanc veluti maximum detrimentū, cauere expedit. Hec itaq; cōsiderare eum, qui rectè hoc praesidio vti voler, necesse est.

Commentarius.

HISCE iactis tradenda disciplina cementis, non temerè & citra egrègiā praemeditationem ad exercendam sanguinis detractionem accedimus: ut enim auctor est Hippocrates sexto Epi. sectione. 2. eorum. 37. (transitus apè

B riri,

FERD. MENA COMMENT.

riri, ut nares, & alia quibus opus est, & ut conuenit, & qualia, & ubi, & quando, & quantum oportet, ut sudores & alia planè omnia), quæ sic interpretatur Galenus. Quæ deinceps scripta sunt, plerunque iam ab ipso in omni vacuatione commoda esse didicimus: Decet enim cum euacuatio requiritur, nō simpliciter ad ipsam accedere, sed prius desinientem, quæ ratione faciendâ sit, & quæ debeat esse euacuanda materia, per quam regionem, quo tempore, & qua mensura hætenus, Gal. Scopos igitur erga quos in primis peritus Medicus deliberare habet, ante quàm curationi corporum manū adhibeat, hic Galenus proposuit, quos

Quæ sint
consideran-
da: at quæ
ad sangui-
nis detrac-
tionem acce-
dat.

doctus quilibet poterit è varijs Hippocratis locis eleganter eruere, quemadmodum exponentes vigeſimū Aphorismū primæ sectionis Aphorismo primo, ad nouem eos reducentes nos effecimus. Prima etenim questionum naturalium an sit quidquam agendum artifice statim in ipso limine est agitanda, de qua primæ sectionis Apho. 20. Secundo, quibus præſidijs, quod dictione illa, sexto Epidemiarum dudum citato posita, (& ut conuenit) insinuatum est Galeno interprete: Tertio, quantum sit, vigeſimo tertio Aphorif. præ Apho. quæle sit, quod ibidem ostenditur, & eiusdem particule Aphorismo secundo: locus, eo Aphorismo cuius initium est, quò natura repit eò per conuenientem regionem: ordo, quarto acutorum vigeſimo primo: tempus,

tempus, Aphorismo illo docetur, qui incipit, *Coctæ medi cari*: & illo, in acutis passionibus raro & inter initia: seu illo, incipientibus morbis si quid videtur mouendum mone: quæ vires, ob eâ siquidem causam, primæ sectionis Aphorismorû secundo additum est, (& benè tolerant.) In cuius commentatione, vires esse obseruandas in omni vacuatione præcipitur. nono, prius examinare debet Medicus an, purgandum sit corpus, an per sanguinis missionem inaniendum, quàm quibus præsiidijs illud exerceri debeat: ubi etenim constiterit expurgandum, esse corpus, adhuc superest rogandû, Clysterinè, an vomitu: quàm obrè quid agendû sit inuestigandû est, quod nono hoc scopo querim⁹, ut deinde denud queratur, quibus adminiculis illud fiat.

Verum neglecta aliorum omnium ampliori expositione, quæ suis locis profundius disputabuntur, de his quæ nunc Galenus suo sermone annexuit dicendum nobis est paulo morosius. Atque in primis, is qui sanguinis missionem exercere instituit, illud animaduertat necesse est, qui affectu egeant vacuatione: sunt etenim morbi plurimi ad iectione potius, quàm de tractione medicandi, ut Hippocrates lib. 2. de natura hominis commentatione prima sancit iniquens, (quos excitat euacuatio morbos, curat repletio) Quod loco & 2. Aphorif. 22. damnauit Galenus eos, qui negabant sola vacuatione partes morbos propterea quod

FERD. MENA COMMENT.

(ut ipsi dicebant) vacuationes vires tantum adi-
mant, corpus debilitent atq; exhauriant, morbo-
rum autem nequeant ulla ratione esse effe-
trices. At hi, si considerassent accuratius, qui morbi im-
modicas inanitiones sequantur, minimè dubita-
rent corpora, à quibusuis causis exinanita, facile
refrigerari, exuri, lassitudinibus tentari, ac de-
mum ab omnibus propè modum causis exterius oc-
cursantibus, moleste affici: nam quum (aiunt) so-
las febres morbos constituere, decipiuntur procul
dubio, nec est qui illis suffragetur. Si namq; mor-
bus est dispositio præter naturam ledens operatio-
nes ad sensum, intemperatura frigida, sicca, humi-
da, morbos efficient, nihilominus atq; ipsa calida
facit intemperies. Fluxio item menstruorum im-
modica, innumera mala progignit, necnò inedia,
que præter mala primo acutorum dinumerata, febrem
ingenerat: ut copiose, unico exemplo decimo me-
thodi medicatorie, demonstratum est. Sed est quod
torqueat argumentum. Vacuatio nō est morbi cau-
sa continens, quum sit privatio qua nihil per se fa-
cit: secundo, nunquam dispositio vacuatione indu-
eta, tempus aliquod duxabit, quin secum materia-
lem causam accersat, humores scilicet, quos ex ali-
menti assidue ingestis, vitiatos præ debilitate
creat: haud quaquam igitur morbus ex sola eua-
cuatione corpus affliget. Ut cunq; velis argumen-
tu regere, ad duntaxat conficies, vacuationē per
se

se & proximè non generare morbos, Caterum ad illam subsequitur necessario: quum enim scemina refrigeratur, nimia sanguinis copia effusa, ac exinde in hydropam in sanabilem delabitur, luce clarius commoſtrat, ex inanitionis occasione hæc mala fuisse conſequuta. Porro dispositio sine materia particulam in qua est crucians, conſequenter vitiosos humores temporis proceſſu adiungit, potissimum nisi debita victus institutione regatur laborans: verum tamen donandum est, aliquo saltem tempore, non opus esse vacatione, nempe illo quo noxi succi generantur, & solo afficitur corpus temperamento. Secūda ſpeculatio Medico ſtatim proponenda, qui affectus curandi ſint, vacatione per sanguinis miſſionem effecta: non enim cum plerisq; in eam eundum est ſententiam, qui putant magnitudine morbi poſtulant & robore virium conſentienti, abſq; discrimine fore mittendum sanguinem: quum hoc loco aperto ſermone oſtendatur, non ſatis eſſe Medicum cōſideraſſe an opus ſit vacatione, ſed an illa, quæ ſit venarum apertione, præcipuè quum ſemper acclamaue- rit Galenus, & ex induſtria libro de optima ſe- cta ad Traſibulum, à cauſa ipſa morbi petendum eſſe genus auxiliij; quantum verò, & quo loco ex alijs fore diiudicandum. Quin & cap. 7. huius tra- ctationis, prius conſiderandum eſſe voluit, quale ſit quod in ipſis corporibus coaceruatur humidum

FERD. MENA COMMENT.

quàm ad vacuationem exercendam accedere quem
 quam permittat. Quod luculentius edocuit quar-
 to libro Methodorum medicarum, ubi inspecta
 prius idea humoris seligendum esse vacuationum
 genus arbitrat: quenadmodum prima Aphoris-
 mo. 23. sanguinis missionem ad lipothymiam vsq;
 imperavit, facta parum antea diligenti inquisitio-
 ne, expediat nè expurgatio, an sanguinis missio.
 Præcipue quum secunda Aphorismorum decimo
 septimo, expurgationem exposuerit, quando vitio
 si qualitate humores vacuantur: sectionem verò
 vena, quum omnes similiter humores educuntur.
 Tertiò considerentur, qui valeant impunè ferre
 hanc vacuationem: contingit etenim aliquando af-
 fectio huiusmodi auxiliij indiga, laborans tamen
 præ virium debilitate illud non fert, aut propter
 ætatem quidem, quenadmodum solemus pueros
 & seniores ceu minus aptos sanguinis missioni re-
 ligiose admodum præcauere, de quibus postea di-
 cemus. Aut ob anni tempus, nam quo tempore ex-
 urit canicula ardor, vitant cane peius & angue
 talem vacuationem, primo ad Glauconem: & ob
 regionis consimile distemperie prohibetur isthac
 vacuatio, idcircoq; lib. de sectis, septentrionales et
 meridionales, quales sunt Scythæ & Aegyptij,
 haud quàm sustinēt effusiones quibus oē simul edu-
 citur. Sed de his postea exactius: * Vitij quoq; oris
 ventriculi, (quod hic abutētes appellatione stoma-
 chum,

chum, appellabimus, hoc nomine proprius de signaturi gulam ut traditur quarto & quinto de usu partium & patientium locorum, quanquam ut ibidem adnotauimus, barbaris ventriculum ipsum in quo cibus recipitur, significet) arcet hanc vacationem, ut enim primo ad Glauconem scriptum est, dolor oris ventriculi, cardialgia, & consequenter cuncta eius affectiones quae vires sua vehementia prosternere habent, prohibent vacationem praedictam, coguntq³, relicta tantisper praecipui morbi curatione, ut ad ipsas Medici studium conuertatur, iuxta praecipua duodecimo Methodi, in ipsoq³ limine exarata: aut ob habitum corporis, rariori quippe cute donati & expirationi habiliores, quum ex se ipsis ad saturitatem distentur, ac propriarum humiditatum patiantur iacturam, fit Hercule, uti aliam minus commodè ferant, contraria ratione se habent, qui stipata cute constant, & magis compacta.

Quarto, de tempore habenda est contemplatio, deque opportunitate idgenus praesidij exercendi: quocirca quamuis tertio artis Medicinalis, temporis considerationem ablegauerit, eamque sub quantitate & qualitate ministrandorum coprahendi asseruerit, ut potè quòd si tali & tantare allata egeat corpus, protinus tempore opportuno afferatur necesse est: sepius tamem eo tanquam tertio quodam illustrioris disciplinae gratia,
utem²

FERD. MENA COMMENT.

utendum esse ibidem assenerat. Quare facturus
 mox de venis in particulari, tempestiuam de tem-
 pore considerationem præmisit: quo sensu Rasis
 lib. 28. continentis citauit hunc locum, cadicis an-
 tiqui fidem sequutus. Repeteret profecto bis ean-
 dem contemplationem: si hoc loco legeretur, ἡ τῆς
 εἰ τοῦ μέρους σκέψις, i. de parte consideratio,
 melius multo, ἡ τῆς τοῦ χρόνου id est, de tempo-
 re. Tempus apud Galenum trifariam dicitur, aut
 enim ætatis successionem, aut tempus simpliciter,
 qui motus est secundum prius et posterius conside-
 ratus Philosophorum sententia, insinuat: aut oppor-
 tunitatem rerum gerendarum seu occasionem, quod
 tempus auxilij ferendi nuncupatur à Galeno lib.
 de optima secta ad Thrasybulum, quod quidem
 constat duobus potissimum, re scilicet poscenti re-
 medium et non prohibenti virtute. Hoc sanè tem-
 pus quantam exigit inquisitionem, et quantum
 expostulet studium, uti vnaquæque res ad votum
 suum, et suppetias tempestiuas sentiat, et mala
 vitet instantia: abundè solus scripsit Hipp. qui e-
 iusmodi considerationis vastum pelagus despiciens
 præcipitem occasionem seu perniciosissimam aliquan-
 do pronunciauit. Quinto, quæ vena aperienda sint
 speculandum est, atq; hæc est merito in particula-
 ri seu de parte subiecta consideratio: quæ id maxi-
 me conatur efficere, ut oblata iam ægritudini cor-
 respon-

1. Apho. 1

respondentem venam adaptet, nempe quæ recta sit posita, & cōmunionem cū laboranti particula seruans, si vacuatione opus est citò subuenienti: aut si reuellere longius sita quærenda est vt posterius fiet magis perspicuum. Sextò, quibus scopis freti mensurabimus quatenus datur, quantitatē sanguinis, & quando ad lipothymiam vsque, & quando non: quando demum repetita vacuatione vti erit consilius? & αφαιρεσις Græci dicunt & quando affatim atq; repente facta. De quibus omnibus seorsum agendum est postea.

Caput secundum.

L T de omnibus istis in tractatione de medendi ratione dictum est, quemadmodum & priuatim aduersus Erasistratum, quod ipse perperam ab hoc præsidio abstinuit. Deinde alium rursus librum conscripsimus aduersus eos Erasistrataeos, qui virum hunc vsum esse hoc auxilio affirmant. Proinde odio digna

FERD. MENA COMMENT.

est scelestorum Sophistarum tum va-
friria, quòd quum mentiri se sciant, præ
studio tamen nouarum rerum dolose a-
gunt: tum sapientiæ vanæ iactatio, q̃
optimarum rerum ignari, cōtraria ver-
bis cōminiscantur. Horum enim alte-
rum Chrysippo Cnidio accidit, qui ve-
næ sectionem è numero medicinalium
præsidiorum prorsus sustulit. Sequenti
sunt illum discipuli, Medius & Ari-
stogenes, clari & ipsi apud Græcos.
His verò magis Erasistratus ad splendi-
disimā euectus gloriā, Chrysippi sen-
tentiam retinuit. Huius deinceps disci-
puli omnes initio praeceptoris dogmati
insistebant, progressu autem temporis
quidam horum ab eo defecerunt, pudo-
re confusi impudentissimo. Nam quid
aliud dicam in eos qui asseuerare au-
dent

*dent Erasistratum venæ sectionis præsi-
 dium admittere, quum tamē nusquam
 in suis commentariis vlllo in malo hoc
 consulere videatur. Verum consen-
 taneum erat (inquiunt) ut ei qui in edi-
 am tanquā vacuatorium auxilium
 recipit, multo magis venæ sectio va-
 cuet. Qui verò hæc dicunt omnes, ve-
 nam incidendā esse, in ijs quibus Era-
 sistratus inedia præcepit uti censent.
 Quum igitur ipse in libro de febribus
 in morborum principiis inediam adhi-
 bendam esse tradat, sequitur hunc om-
 nibus sanguinem mittere, illo vtriq; tem-
 pore, quoniam etiam ipsi loquun-
 tur. Verum maximum id malum est si
 ita faciendum artem discantibus iuue-
 nibus persuasserint, multòquē etiam pe-
 ius si non alia quoquē quæ desinire
 conuenit*

conuenit considerauerint. Qua propter alio in libro exponere coactus sum, ac iuuenibus demonstrare Erasistratum nequaquam venæ sectione vsum: præstat enim hoc credere, quàm omnibus quibus ille vti inedia præcipit ordine incidere venam, maximumq; ægrotantibus ex hoc præsidio cōmodum fieri, si quis eo rectè vtatur. Non igitur mea quidem sentētia, aliud quicquam de venæ sectione me scribere oportuit, quòd scilicet huius auxilij vsus in opere de medendi ratione sit expositus, quē admodum etiam in libris de tuenda sanitate: in duobus verò libellis, quorum alter aduersus Erasistratum inscriptus est, alter contra Erasistrataeos Romæ agentes, ea quæ ille non rectè est opinatus à me sunt demonstrata. Verum
quum

quum crebrò à me multi amici Medici, quos piget, vt mihi videtur, Medendi libros perlegere, efflagitarent, coactus tandem sum ad præsentem explicationem redire, ne scilicet inuidere illis videar, ac subinde conuenienti ordine omnia de hoc præsidio narrare.

Atque iam quidem tempestiuum est ordiri sermonem.

Commentarius.

SED de his ad nauseam vsq; disse-
ruerat Galenus, nihil prorsus omit-
tens eorum, quæ ad plenam de san-
guinis missione tractationem cõdu-
cere videntur, tum alibi, tum præ-
stantius libro de morborum curandorum ratione
& libro de tuenda valetudine, atq; alijs duabus
seorsum scriptis tractationibus, quarum altera
Erasistratum ipsum hoc præsidium negantem
abegit, altera verò contra eius egit discipulos,
qui rerum euidentia conuicti, vulgo Medicorum
persua-

Inscribit
liber ad-
uersus Era-
sistratæ os.

FERD. MENA COMMENT.

persuadere studebant, Erasistratum usum quidem fuisse hoc remedio, ut qui in ediam in morborum saltem principijs imperauerit: quod si inedia (inquiunt) vacuatorio auxilio usus est, multo aequius sectione venæ vteretur. Hos confutauit libello dudum citato Galenus, ostendens nunquam subisse in mentem Erasistrato huiusmodi præsidium ut ex scriptis eius sapius adductus comprobatur: sed & hac argumentatione eos redarguit acutissime Si ubi ubi inedia est usus, ibidem sanguinis missionem quoque usurparet, sicut in omni morbi principio præcepit in ediam, in omni etiam venam secaret, quod nulla vtriusque ratione tyronibus est instilandum: ast prius speculanda sunt quæ proposuimus omnia, pensandaque sunt diligentissime ad libram, quod conueniens sit præstantissimi huiusmodi remedi ad ministratio. Verum tamen quanquam copiose antea disceptasset Galenus, ut modo dicebamus, de secandarum venarum ratione in morbis, nihilominus suasu plurium amicorum, & ne inuidisse hominum utilitati iudicaretur, factum est, ut cuncta quæ ad phlebotomiam pertinent in ordinem redegerit compendiarium magis & lectu-faciliorem: sic enim fiet, ut qui prolixiorē tractatum perlegere cunctabantur, breuitate sermonis pelli, nihil morentur amplius, sed abacta omni desperatione, totius rei colophonem attingere contendant. Caterum in procæmio narrauimus
argu-

argumenta quibus antiqui tollere de medio sanguinis missione in sudauerunt: quãobrem non est expetãda huius capitis fusior explanatio. Chrysippus Cnidius praeceptor Erasistrati fuit, atque huius exposita sententia acris defensor.

*Laertius. 7
lib. 8 Chry
sippis.*

Caput tertium.

AFFECTVS quidem vox, quemadmodum alibi quoq; nobis dictũ est, ab affici verbo deducta, similiter illi de multis effertur rebus: verum nũc mutationes in habitum præter naturã, qualescunquẽ fuerint, affectus, per vniuersum hunc librum nominamus. Quæremus autem primò quor, qualesque sint affectus vacuationem poscentes: deinde qui nam illorum vena sectionem postulent. Quum au-

tem

tem omnia quæ in quæstionem veniunt
 duo inuentionis instrumēta obtineant
 nempe rationem & experientiam, id-
 què in omnibus artibus, nec minus per
 vniuersam vitam, necessarium esse pu-
 to & nunc, aut sola ratione, aut sola
 experientia, aut vtrisque ea quæ propo-
 sita sunt inuenire. Quoniam verò ra-
 tio ipsa partim ex communibus dumta-
 xat notionibus incipiens inuenit & de-
 monstrat, partim autem & ijs quæ ex
 illis inuenta sunt ad demonstrationem
 vtitur, vtraque ratione omnes vti ar-
 tes nobis demonstratum est: & nos qui-
 dem in præsentia vtra earum utilis re-
 peritur, illam deligemus. Priori qui-
 dem ratione omnes per vniuersam vi-
 tam homines vtuntur, altera verò non
 omnes, ad artifices enim tantum perti-
 net:

net. * Nam Geometra primum suae artis Theorema per solam priorem rationem demonstrat, deinde in secundo non sola priori utitur, sed ad demonstrationem eius, quod ex primo probatum est, coassumit. Quanto autem plus à primo theoremate recedit, tanto etiam magis à prima ratione discedit, ac postremo quidē paucissimis utitur, per ea quae demonstrata sunt alia demonstrans, et per illa rursus alia, & deinceps iterum per illa alia, ut tandem demonstratio eorum ad ea quae plebeijs incredibilia sunt, progrediatur. Solis nimirum, lunae & terrae non solum magnitudinis sed & distantiae cognitionem. Ex quibus utriusque inuentis horologia constituunt, & clepsydras, qui hac via incedentes solis lunaeque deliquia praedicunt.

FERD. MENA COMMENT.

Pari ratione nostra quoque arte procedens oratio multis, quæ in alijs operibus demonstrata sunt utetur, ut quod aliqua sint facultates quæ animantia gubernant, quarum alias naturales, alias animales nominant.

Cæterum principia generationis in omnibus rebus materiam habent quatuor elementa, quæ tota inuicem misceri, & mutuo inter se agere consueverunt. Qua propter nullam Asclepiadis mentionem in hoc libro faciemus, ut cuius elementa falsa in decimo tertio de demonstratione commentario, & in opere de placitis Asclepiadis, in quo quintus & sextus liber elementorum eius confutationem habet, ostēdimus. Demonstratum verò & in commentario de elementis

Hip-

Hippocratis; de effectricibus qualitatibus, quarum nomina caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, & de humorum tum differentia, tum generatione. Dicta quoque sunt de Medicamentis singulos humores purgantibus pauca quadam in libro de elementis & singulatim in alio cōmentario. Vtilis etiam ad præsentē sermonē tractatio de tēperamentis, quæ eam quæ est de elementis sequitur. Omnium verò maximè liber de plenitudine, in quo monstratū est duplicē esse plenitudinē, vnā quidem ad vires, alteram verò ad vasorum, in quibus hæc continetur, amplitudinē. Vocatur autem hæc plenitudo à Medicis Græcis, κατὰ τὸ ἔγχυμα. id est ex infusione. Optimum igitur est, ut ij qui sciēter scrutari ea quæ in hoc libro

FERD MENA COMMENT.

dicuntur volēt, de plenitudine librum
perlegerint: quæ verò iterum antea esse
perlecta requirit, ipse indicabit. Nemo
verò miretur si tot opus sit nobis ut re-
ctè de venæ sectione consideremus: non
enim ac huius modò præsidij inuentio-
nem, sed aliorum etiam omnium neces-
saria est iam compærbensorum cogni-
tio. Proinde si cirra illorum notitiam re-
ctè curare liceret, haud tam accuratè
ea prosequeremur. Hac itaque præfari
necesse fuit.

Commentarius,

AGGREDIENTIBVS itaq;
nobis commentationem sciendum est
in primis, dictionem hanc διαθεσις
id est dispositionem seu affectū, va-
rio modo priscis autoribus fuisse ac-
ceptam: nempe sicuti verbum ipsum à quo deduci-
tur,

tur, de quacunq; re et vtcunq; affecta predicatur, quomodo corpus seu animatum siue inanima- tum affectu esse passim audimus, audimus etiam secundo, sanitatem & morbum dispositionem no- minari & constitutionem, vti primo libro de mor- bo & symptoma, eaq; omnia sicut vna communi ratione $\rho\alpha\omega\delta\ \tau\omicron\upsilon\ \delta\iota\alpha\chi\epsilon\iota\ \delta\alpha\iota$, id est ab eo quod est disponi dicuntur, sic quoq; dispositio ipsa: quod ostendit Aristoteles categoria de qualitate, dum ad habitum & dispositionem & generalius ad ipsam dispositionem, quæ ad primam speciem qua- litatis pertinent qualitates, reduxit. Verum in presenti omnem mutationem præter naturam significat, siue morbus sit, siue causa, siue subse- quens symptoma: nam quum res præter naturam Lib. de dise- omnis, aliqua istarum trium rerum sit necessarium, rantiis sym- si speciatim ac distinctè loqui velis, morbum dispo- ptomatū.

positionem nominamus ceu rem stabilem & perma- nentem, symptoma verò pathos interdum existit, in ipso fieri seu mutari obtinens suam generatio- nem. nimirum idem est cum ipsa actione sexto de placitis, differenti tamen ratione nempe motio ef- ficientis actio existit, ipsius verò patientis pathos. Etenim scindentis actio, scissi passio existit. Inter- dum etiam ipsa dispositio permanens passio nomi- natur, non quidem simpliciter, sed facta, vt libro de differentiis symptomatum. Itaq; hoc loco quid-

FERD. MENA COMMENT.

quid præternaturam nobis accedit, affectus significat: quo sensu deinceps querendum est, qui affectus & quot egeant vacuatione, ac subinde quina mea quæ per sanguinis missionem exercetur. Id equidem inuestigabimur ratione & experientia, quæ duo sunt instrumenta in omni artium genere inueniendi aliquid; ac proinde his duobus constare medicinalem disciplinam libro de sectis comprobauit. Quemadmodum etenim res in uniuersum in manifestas & occultas diuiduntur, atque ille sensu, eæ verò mente dignoscuntur: duobus ite inuentionis organis ceu duobus cruribus, omnes artes stabiliri primo Apho. primo, & primo methodi, ac centies alibi repetiuit. In quæ duo inuentionis instrumenta, vias doctrinales Philosophorum reducere erit operæ pretium: nam quod illi, à signo & causa & ob quid dicere solent, id experientia & ratione aut utraq; ratione in præsentia dici posset. Ratio quippe, quintiliano autore, in artificialis, quæq; per se ipsam est euident, à signo ducitur, quare quæ à signo procedit, & ad experientiam apprimè pertinere dicenda est, vti tercio proptoriorum commento trigesima septimo quadam tenus insinuatum est: quæ verò propter quid & à causa remota, ratio est demonstrans, quæ interdum exprimis, veris, notiaribusque conclusione proficiscitur (quæ quidem dignitates, maximæ, & ex seipsis manifestæ libro de optima secta nuncupantur.

cupatur), interdum verò ex his quæ per demonstrationem aliam præstensa sunt, qualia sunt Theoremata Euclidis quorum reliqua ex primo pendent, eiusque innituntur fidei. Quam ob rem optime Fuchsius hunc locum emaculavit iuxta antiqui codicis lectionem, legendumque est.

* (Geometra enim primum suæ artis theorema per priorē solam rationē demonstrat, deinde in secundo non sola priori utitur, sed coassumit ad demonstrationem eius, id quod per primum probatum est. Codex autem mendosus Basileæ sic habet. (Geometra nanque primum theorema ipsius artis priori ratione demonstrat, in secunda verò deinde sola utitur, & coassumit id quod prima est adstructum.) Nam quomodo, quæso, sola utitur, si coassumit, id quod prima est collectum? Ast secus habet, nempe pluribus collectis prius conclusionibus, in particulares descendunt Geometra conclusiones: quibus equidem, luna eclipsim, solisque deducunt, horologia fingunt, & Clepsydras id est aquæ horologia, qualia sunt quæ nos hodie confingimus ex pulvisculis tenuissimis. Hand secus Galenus in præsentili bello, quædam probabit per se, quædam ex his quæ alibi sunt demonstrata: in libro de temperamentis iecit veluti principia medicinalis disciplinæ, & libro de facultatibus naturalibus, in quibus priori probandi ratione

pro-

FERD. MENA COMMENT.

progressus videtur, in presenti, secunda magis v-
 tetur, his, quæ illis libris fuisse persuasa, concessis.
 in libro de facultatibus naturalibus, tria faculta-
 tū genera, animalē scilicet, naturalē, vitālē cōpro-
 bavit: & si quando silentio pertransisse vitalem
 est visus, id sanè ea causa factum esse arbitran-
 dum est, quòd sub naturali sæpius vitalem comple-
 ctatur, quèadmodum secundo libro de causis sym-
 ptomatū inter initia spontè fatetur. Quatuor e-
 lementa præterea, quæ vniuersa generationis ob-
 tinent principia constituit: ea sunt quatuor quali-
 tates prima, caliditas, frigiditas, humiditas, sicci-
 tas, ex quibus & materia ipsa constant elementa
 (non quòd formam seu ideam substantiæ diffuea-
 mur, quam cum cæteris Philosophis semper exos-
 culati sumus) sed quòd Galeni more modò loqua-
 mur, qui forma substantiæ ceu abditiſſima silen-
 tio prætermiſſa, præter materiam, solas formas ac-
 cidentarias vti has quas nunc describimus, & tem-
 peramentum nominauerit. Elementum porro ig-
 nem in duo cogitatione saltem discerpit, in essen-
 tiam nempe illius quòd mutatur & mutationem:
 mutari, subiecti credidit esse, mutationem verò
 qualitatum vicissitudine fieri. Accedens itaque
 summa caliditas ignem cōstituit, humiditas sum-
 ma aquam, siccitas extrema terram, de primo frigi-
 do nondum liquet Galeno primo libro de natura
 humana commentatione tertia: hæc elementa mis-
 centur

centur mutuo & quoad qualitates & quo ad substantias per se totas, ac idcirco tercia simplicium medicamentorum inter initia, qualitates hasce specificas appellari decernit, ceteras vero alteratorias tantum, quod alteratum faciant subiectum. non vnū ex alio committent. Medicamentis expurgantibus inest facultas seu potestas subductoria, hoc est electione trahens vis humores, de qua lib. de purgantibus medicamentis: quatuor humores & eorundem naturas, liber de temperamentis, & de atrabile doctissimè explicuerunt: quare reijciendus est planè Asclepiades, qui suis atomis mixta cuncta componens, ansam dedit prauè philosophantibus, ad negandas naturæ mutationes, & ad præstigiaturis quibusdam & apparentijs colludendum hominum conspectus, erga rem præsertim cunctis conspicuam & nulli magis notam quàm alijs. Sed hunc satis se profligasse lib. 13. de demonstratione Galenus insinuat: qui libri vrinam ad nos iam essent allati, quemadmodum caluus quidam se daturum industria Iacobi de Mendoza legati, non paucis retrò diebus illos promisserrat: proculdubio dialecticā interim veluti de mortuam intelligas, quanq̃ non obscurū illi splendore Rodolphus ille clarissimus aliòqui vir, ac magno cum fructu comparauerit. de plenitudine mox.

Caput quartum.

AETERVM
iam tempus est ordiri sermonem, considerando quot sint affectus qui vacuatione indigent. Si igitur eos quisquam experientia collectos recenseat, sola ad enarrationem opus est memoria: quòd si verò rationali via commune & vniuersum genus inueniat necesse est, ex illius deinde in species & differētiās sectione vsq; ad extremas species, numerum affectuum qui vacuationem indicant inuestigare oportet, sic enim cōstare omnia quæ per viam ratione videntem inueniuntur, demonstrauius. Quum itaque Medicæ artis officium sit, omnium partium corporis quæ secūdum

cundum naturam sunt actiones, siquidem pereunt, recuperare, tueri autem ubi salua fuerint, haec constitutionem naturalem sequantur: hanc quidem praesentem tueri, intereuntem vero restaurare necesse est. Postquam igitur demonstratum est, primarias actiones à similaribus corporibus perfici, ab instrumentarijs vero secundarias, considerandum tibi erit quā utilitatē aut noxā humores qui in corpore continentur, partibus eius afferant. Quā itaq; in lib. de plenitudine ostēsum sit bisariam fieri et dici multitudinē, vno quidē significato ad vires, altero verò ad amplitudinem vasorum humores cōtinentium, quam nōnulli κατὰ τὸ ὑπερμαρ hoc est ex infusione nominant: utriusque vacuatione opus est, siue in agrotante

FERD. MENA COMMENT.

tante homine, siue sano euenerint.
Quemadmodum enim qui onus gestat
non protinus ubi grauatur ac fatiga-
tur iam concidit & victus ab eo est: ad
eundem modum ubi virtus à plenitudi-
ne grauatur, fieri potest vt nondum e-
groget homo. Si quidem nonnulli qui cō-
sueti etiam num munia obeunt, senti-
re se graues, pigros, segnes, & agrè mo-
biles dicunt, ea ipsa est plenitudo ad vi-
res: veluti etiam quum ab exercitijs ten-
di videntur, vt Erasistratus dixit, im-
plentur brachia & cubitus: haud exi-
gua est alterius plenitudinis, quam κα-
τὰ τὸ ἔγχυμα, hoc est ex infusione voca-
ri dixi, eò quòd ex humoribus in vasa
infusis consistit & intelligitur, nota.
Dictum verò est in libris de sanitate tu-
enda, ubi in vniverso corpore fit vlceris
sensus

*sensus, potissimum verò per motiones
 ipsas, hunc affectum viriosi humoris es-
 se sobolem: attamen hoc ipsum nō pau-
 cis etiam dum consuetas obeuntibus
 actiones accidere apparet, interdum e-
 tiam in partibus quibusdam corporis,
 non in vniuersa eius mole, signa conspi-
 ciuntur illis in partibus consistentium
 affectuum, similium ijs quales vtiq; in
 toto corpore consistere diximus, Quip-
 pè caput aliquando solum grauari, aut
 vlceris quendam sensum habere, vel
 temporum musculos tendi, idque sim-
 pliciter, aut cū plurimo calore: sic etiam
 in iecore, liene, ventriculo, costis, Et se-
 pro transuerso grauitatem sæpenume-
 ro sentimus. Pari ratione in ore ventri-
 culi aut grauitatem, aut morsum, aut
 nauseam, aut ciborum fastidium, aut
 absur-*

absurdā appetentiā percipimus. Ad
 hac fixi in parte aliqua dolores, idque
 aut propter humorum confertim ingru-
 entem multitudinem, aut flatuosum ob-
 spiritum; vacuationem indicant, per
 de atq; dolores qui ob acrē humorem
 partē exedentē rodentemq; excitātur.
 Sunt verō nōnulli qui ab intēperie nas-
 cuntur, & horū ipsorum quidem alij à
 nuda citra humores intemperie, alij ve-
 ro cum humoribus. In omnibus itaq; iā
 dictis, infestantium humorum, aut va-
 porum vacuationes hominem à malis
 liberant: non tamen omnino sectione
 venæ opus est, sed sufficit etiam purga-
 tio, frictio, balneum, & inunctio dis-
 cutientis alicuius medicamenti. Qui
 igitur sunt affectus quos sanguinis mi-
 sio iuvat, deinceps dicantur.

Commentarius.

QUAM nam ratione inuestigari debeant affectus vacuatione indigentes dictum est proximo capite, quumq; in recensendis his quæ nobis experientia innotuerunt, sola opus sit memoria, non alio artificio, rationali via quæq; magis decet artificem, sunt potissimum inquirendi dicti affectus. Hoc autem fiet si prius plenitudinis differentias designauerimus, ex quarum distinctione, penitus uberrimum his, quos proposuimus, inquirendis affectibus, accedet. Plenitudo duplex est seu redundantia, qualitatum, et humorum: illa nudarum qualitatum seu sine materia vulgo vocatur: hæc vero diuiditur in plenitudinem & corruptelam iuxta Galeni decretum libello aduersus Iulianum hoc pacto inuenientis (causarum quæ in humoribus acceduntur duplex est generis, alterum ex plenitudine, alterum ex corruptela) prius πλῆθος secundum δὲ ἀφροσύνη Græci dicunt, hoc est plenitudinem & corruptionem. Quæ corruptio à plenitudine abducitur atque separatur euidenter, ut secunda Aphorismorum decimo septimo decretum est hisce verbis (incipere potest plenitudo quo ad vires citra corruptionem, non tamen sine illa permanere, lib. etiã de plenitudine et. 3. de sanitate tuenda baiulantes duos homines

q. motis p.
tudo dicitur

si plenitudo
quo ad vires
detur citra
ruptionem

nes

FERD. MENA COMMENT.

nes comminiscitur, quorum alteri grauiſſimum o-
 nus impoſuit, alteri verò leuiſſimas ſpinas ac pau-
 ciſſimas ſed acutiſſimas, quam vlceroſam diſpoſi-
 tionem nuncupauit. hanc corruptionem, inemen-
 dabilem ratus eſt, vt quæ nequeat ullis ſuppetijs
 priſtinam bonitatem recuperare : nam humorum
 redundantiam quæ coctione a natura facta ſalu-
 brem reſumere valet coſtitutionem, plenitudinis
 retinere uſq; quaq; nomē autor eſt Aphoriſmo nu-
 per citato. Plenitudo deinceps quædam eſt quoad
 vafa, quædam ad vires : quæ quo ad vafa dicitur
 vaſorum capacitatem replet plus nimio, appella-
 turq; ſimpliciter plenitudo, fitq; omnibus humori-
 bus equaliter auctis aut ſolo ſanguine copioſius re-
 dundanti. Quando verò alius humor à ſanguine
 ſymmetriam ſua quantitate excedit, non ſimplici-
 ter plenitudo, ſed pituita aut bilis, aut atra bilis
 nuncupatur, cacochymiam alio nomine dumdiſtin-
 ctius loquuntur, eam plenitudinem compellāt. Sa-
 nè difficillimum eſt alium quemlibet humorem à
 ſanguine vafa replere, veruntamen contingit vt
 aqua aut pituita vniuerſum corpus, non ſola vafa
 reſerta ſint: quare plenitudo quo ad vafa ſeu ſim-
 pliciter dicta plenitudo, tunc ſolūmodo fiet, quum
 omnes humores ſimul aut ſolus ſanguis plus æquo
 redundarint, & quanquam interdum vafa ipſa
 oppleta conſpiciātur & ſint cacochymia, quod lu-
 ce clarius mōſtrant aſcites & leucoplegmata, illa
 tamen

tamen plenitudo, cacochymia ritè consideranti-
bus rerum & vocabulorum vsus, est vocitanda.

Plenitudo ad vires omnem plenitudinis modum
comitatur, Connectiq; possunt plenitudo quoad
vires & vasa, eo scilicet tempore quo vires hu-
moribus immoderatè auctis, non commode potun-
tur: sanguis etiam inculpatam gerens naturā sed
paulo vberiore, coit aliquando cum bile putrefa-
cta, quantitate verò minimè peccati. Quòd si qui-
ssiam exactius humorum redundantiam partiri
concupiuerit, sub diaphora seu corruptione com-
prehendat oportet cacochymiam: quemadmodum
fecisse videtur Galenus, qui, 2. Aphorismorum
quinto ulcerosam dispositionem à cacochymia or-
tum duxisse testatus est. Quapropter defecta sa-
tis est Fuchsi partitio libro compendij posita: ibi
equidem redundantiam capiens amplissimè, eam
in qualitatum & humorum secuit, deinde humo-
rum copiam, in omnium humorum simul, et vnius
diuisit. Illa siquidè ulcerosa dispositio nullius hu-
moris indicat immoderatum excessum, sed so-
lum vitium: praterquàm quòd sanguis solus ple-
nitudinem illam constituat quam omnes humores
similiter auctos, Efficere existimauit. sed de
his in præfatione controuersiam discussimus. Cu-
riose praterea admodum, τλωσμονην, distinxit
quoad vires & vasa, & deinde plenitudinem,
illam ventriculo tribuens, hanc venis: quippe si-

quod si ple-
nudo ad vi-
res ad vasa
multa obsu-

Satieta-
te. τλωσος.

FERD. MENA COMMENT.

nè ventriculi, siue cuiusvis alterius partis pleni-
 tudo nominatur, atque hanc libello de plenitudi-
 ne, in eam quæ ad vasa & vires perpetuò disse-
 cuit, siue totum corpus, siue quamlibet particu-
 lam occupet. Commodius itaque partiretur quis o-
mnine vitium istius modi, si sic exordiretur. Re-
pletio, quæ duendantiarum alia qualitatis, & alia humoris:
repletio in humorum item quadam est qualitate peccan-
tium & vocari habet corruptio, alia vero eorun-
dem copia molestantium, idquæ aut omnium simul
vel solius sanguinis, vocatur plenitudo simplici-
ter seu plethora: aut alterius cuiuslibet humoris
à sanguine, ac tunc cacochymia dicitur seu illius
humoris plenitudo. Vnde Auerrous quarto sua-
 rum collectionum & Auicenna secunda primi
 doctrinæ tertiæ, capite sexto, perperam scriptum
 reliquerunt dicentes, quando sanguis quantita-
 te sola peccat, repletio quoad vasa nuncupatur,
 quando qualitate mutatur, repletio quo ad vires,
 quoniam vacuat dissolvitquæ vires: tum quod ad
 solum sanguinem eam diuisionem arctauerint,
 tum etiam quod non intellexerint citra qualita-
 tis mutationem aggrauari posse vires solo quan-
 titatis excessu. Caterum difficillimum est has
 plenitudinum differentias suis signis ad equi-
 librium figurasse: nam quum varia describan-
 tur facultatum genera, vitalis scilicet, natura-
 lis, animalis, quarum comparatione plenitu-
 do

do quæ ad vires extat dimetienda, distincta opus est tradantur indicia, nec satis est gravitas sola, quæ sensificam facultatem duntaxat spectat. Item tensio & gravitas, quæ potissimade rationis dubi signantur indicia plenitudinum, haud quæ tantumquam illas semper ostendunt, quod non sint illarum propria: tensio quidem, ob flatuosam substantiam distendentem ut in colico cruciatu, & ob pituitam ut in leucopblegmata seu hypofarca, subsequi solet, idcircoque non magis humorum multitudinem, quam spirituum comitatur, quod docet etiam tympanites: gravitas, paralyticis tremantibus senibus absque humorum ulla redundantia adest, nec illa semper præsto est ubi gravantur vires, nisi sensu prædita sit particula. $\omega\lambda\upsilon\sigma\alpha\epsilon\kappa\alpha\upsilon$ seu corpulenti homines gravitate premuntur, & ceu vincti compedibus escariam vitam tantum agunt, minimè redundantibus humoribus: haud quaquam igitur caret istius modi plenitudinum indagatio difficultate maxima. Auget amplius huius speculationis articulum, remquæ totam facit magis perplexam Galenus ipse: qui quum tam diligenter de plenitudine scripisset, nondum tamen plenam nobis reliquit disciplinam quæ hosce laberinthos veluti filo quodam ducti evadere possemus. Quin & ille multò mihi difficilior nodus fuit semper, quod apud

FERD. MENA COMMENT.

Galenum libro de sanguinis missione & libello de plenitudine, tensionem & gravitatem notas interdum quidem proprias, interdum vero inseparabiles harum plenitudinum vocari offenderim: atq; in calce huius tractationis indicia in scientiaria & his inferiora partitus, tensionē & gravitatem pigritiem, pulsuum mutationes, secretis cunctis recentibus motionibus, scientiaria compellavit, rursus suppressionem menstruarum, inertem viam, copiosiores escas, regionem, tēpus, habitum corporis densum, illis inferiora. Quum ex Galeni plebiscitis in eas simus coniecti angustias, ut propria indicia illa tantum accipiamus, quæ aut perpetuo adsunt aut soli rei cuius esse dicuntur: quæque si ut ostendimus, alias etiam affectiones coincident, cur scientifica signa dici mereantur non video. Itaq; si explicandus est utcumq; oblati nodus, hac ratione profectio fiet, nimirum si dicamus tensionem & gravitatem duas plenitudinum species demonstrare, tensionem quidem plenitudinē quoad vasa, gravitatem vero, eam quæ ad vires, idq; cum inseparabilia signa: verum quia latius patent & alias quoq; affectiones consequuntur, alia sunt associanda signa, quibus arctentur & quas querimus plenitudines veluti digito cōmonstrent. Nempe tensio citra recentes occasiones, cum timore venarū, rubore præterea totius corporis habitus, ac cæteris siue scientiarijs siue inferioribus his, adiacentibus

1. porrheti
corum. 4.

scatur, qz
supra ci

centibus indicijs, universalem corporis plenitudinem subscribit quæ ad vasa, si per totum corpus appareant, si vero per partem aliquam solam, particularem. Quod doctissime Rasis lib. 28. continetur olfecit dum ita scripsit. Cum potestas et tensio non fiunt ex alio humore à sanguine, quod cognoscitur ex colore, atque calore, victu & alijs, initio suple, sanguinis fiat. In hypofarca igitur, colico cruciatu, ascite, tympanite, tensio subest nonnunquam ingens, ac crudelissimè torquens, in modum etiam tormentorum dilanians, inquietudines, anguores, dolores intollerabiles inferens, adeoque, cunctem tendit aliquando, ut neque cuticulam forcipe prehendere liceat, nec fletere corpus. Subinde gravitas, in paralyticis & multa carnis hominibus percipitur egregia, nec ullus inficiabitur sana mentis: caterum hæc exempla id tantum conficiunt, præ-

*Subi; de re
minatur*

fatatas notas non solis plenitudinibus iam nominatis convenire, sed opus esse pluribus significationibus quarum accessione facta, omnium hercule, aut plurimarum, exacta prodeat multitudinis deprehensio. Iam verò sensus gravitatis multitudinis est nota, in illis duntaxat particulis quæ sensu vigent in alijs verò proprior querenda est: in arterijs nempe in aequalitas pulsus in magnitudine & parvitate evidenter, in alijs differentijs pulsum, obscurior, quod constabit vberius ijs qui de pulsu volumina perlegerunt: in venis autem quanquam nulla

FERD. MENA COMMENT.

extet propria nota eius plenitudinis quæ ad vi-
res, ex pulsus eiusdem inæqualitate mutuanda
est, ob eam, quæ inter vasa intercedit, conspiratio
nem συρροια Græci dicunt. Quod vtiq; magna
ex parte interpretandum est: accidit namq; licet
rarissimè, uti humores qui sunt in venis præ vis-
co et crassitie quib; maximis sunt infecti, vt neu-
tiquā in arterias migrare valeant, ac proinde per
pulsus minime representetur. Quæ ergo tunc hu-
morum vires grauantium cognoscemus multitu-
dinem, si quidem nullam propriam notam venis
habere asseruimus huius plenitudinis, ac aliun-

Ars, ætas, de qua reddā? Certè coniecturis alijs quæ tum ex
regio, vir- rebus naturalibus, tum non naturalibus, ac ter-
tus, cōple- tio ex his quæ præter naturā emicant symptoma-
tio, forma tis, expiscanda est vacuationis necessitas & pleni-
mos, & sim- tudinis dignotio. Et quoniam opitulari alia signa
ptoma, tē- huiusmodi plenitudinum dignotioni confessi su-
pus, reple- mus præter illa duo sæpius repetita, cōsentaneum
tio victus.

Hæc sunt pensanda est illorum apposita expositione, pergamus vlti-
medico va- rius. Rubor non est nota communis omnium hu-
guare vo- morum indifferenter, sed sanguinis redundantis
lenti quam ob rem quatuor quum sint plenitudinis Spe-
cies, sanguinea, biliosa, pituitosa, Melancholica,
eas oportet ex colorum discrimine ad inuicem se-
parare, biliosam scilicet ex auriginoso colore, pi-
tuitosam ex albo liuidq;, &c. Tumor venarum
non utcunq; & citrà suas distinctiones existima-
ridebet

ri debet plenitudinis iam dictæ index certissim⁹:
 est sane quando fit, ob immodicum calorem, ob ine-
 qualem etiam quædam corporis affectum, & quia
 membrum in declivi sit positum, quo tempore non
 dum plenitudinem vacationis indiguam præ-
 scribit. Hic quoq; Fuchsius monēdus est qui corru-
 ptionis oblitus manifestè deprehenditur in ea par-
 titione quæ superius est diceptata: quippe corru-
 ptioni non copulatur aut tēſio, aut granitas, sed vl
 ceris sensus: consequenter quæ aliud est vitium hu-
 morum ab his duobus quæ plenitudine ad vasa, et
 ad vires denotatur. Dubitaret forsam aliquis, quæ
 sit causa ut quum Galenus de Erasistrati sen-
 tentia, plenitudinis exemplum figurasset, de ea no-
 minatio prudens fecerit quæ ab exercitijs nata
 sit dicens, (veluti quum ab exercitijs tendi viden-
 tur, ut Erasistratus dixit) decernētib⁹ nobis ten-
 sionem tunc esse plenitudinis certum vestigium,
 quum citra recentes occasiones sub oritur. Respon-
 detur in præſenti Galenum locutum de plenitudi-
 ne siue comuni siue partis alicui⁹, idq; siue spōte sit
 nata, siue ex consilio: verè si quidem replentur va-
 sa particularum exercitio calfactarum, ob id
 quod calor inter causas annumeretur quæ hu-
 mores aliunde trahunt. At eius modi pleni-
 tudo similiter ac tensio quæ exercitium sequi-
 tur, haudquaquam docent patrandam fore va-
 cuationem de qua præcipuus nobis est sermo.

4. de sanita-
 te tuenda
 principio.
 viceris sen-
 sus, neq; i
 plenitudi-
 ne quæ ad
 vasa, neq;
 ab ea quæ
 ad vires na-
 scitur, sed
 ab acrimo-
 nia tenuis
 calidiq; hu-
 moris.

FERD. MENA COMMENT.

Prædicta signa plenitudinis in sanis pariter ac ægris eueniunt, sana quippe corpora sed ægritudinibus parata, istius modi signis quæ neutra vocatur secundo artis Medicinalis ad calcem, seipsa præcæuenda esse prænuntiant: pigrities porro, tensio, inappetentia, atq; alia multa ibidem enarrata, futurorum morborum nuncia sunt indicia, providentiamq; expostulant artis Medicinalis præseruatricis nuncupatur. Insuper dictæ plenitudines in peculiare & communes diffecantur, communes appellatæ quæ in toto corpore versantur aut in plurimis nostri corporis partibus, aut saltem præstantissimis, peculiare verò ceteræ; videmus equidē non solum vniuersum corpusensione & grauitate opprimi similiter ac defatigari, sed et caput, lienem, ventriculum, costas, atq; alias ignobiliore parti-
r quæ duculas.
c, —
Dolores item passim corpora incessum, aut grauantē aut tendentes, aut mordētes, aut pulsantes, aut ex his commisti, (plures etenim dolorum differentias abnegauimus exponentes secundum librum de patiētibus locis): inq; aut ob nudas qualitates exoriuntur, aut cum materia copulatas, ea quæ aut multa, aut flatuosa aut mordaci, vti secundo de compositione Pharmacorum localium traditum est. Quoniam verò non parum interest in hac affectionum dolorificarum inquisitione, nosse, à qua nam causa emerferint id saltem persuntoridē docebimus: doloris proximam causam Galeni decreto,

creto, continui esse solutionē, ceteras remotas quidem & quæ non nisi intercedenti diuisione id efficere potentes existunt. Quod aperte libro primo de causis symptomatum monstrauit inquiring, ostēsum est alibi diuellendo substantiam calidum & frigidum producere dolorem: quod sicubi duas in genere doloris causas declarauit, non q̄ illas proximas voluerit, sed quod nōnunquam alteratione qualitatum partus sit, nōnunquam verò sine illa, ob alias causas quæ per se scindunt continuā substantiam, ut sunt contusio, scissioq̄. Eius sententiæ fuisse Galenum testatur Auicenna secunda primi capite de causis doloris, & Aueros tertio collectionum capite 31. Sed mea sententia quam in expositione sexti Aphorismi secunda sectionis expressi, quot sunt sensibilia, totidem sunt causæ doloris quum excellētia sensum ipsum violēter pungunt atq̄ conuellunt, Iuxta Philōphorum dogma, (excellēs sensibile corrumpit sensum, hoc est dolorem generat): Et quoniam non videtur dolor leui contusione aut præssu, aut distensione factus, in cōtinui diuisionem esse referendus: aliōqui quū con-
sedimus aut recubantes male locamus artus, doloremq̄ exinde percipimus, diuulsam carnem & ceteras particulas passim auderemus causari. Inter causas dolorificas calidū & frigidum vehementes creant dolores quod maximè sint efficaces: humiditas nuda doloris est expers, siccitas autem mo-

FERD. MENA COMMENT.

deratum facit, 2. de cōpositione s̄m locos inter ini-
tia: primo de causis symptomatum humiditatē &
ariditatē indolētes asseruit, quod de solis, sine hu-
moribus exponendū duximus, aut valde modicos
dolores, perinde ac si nō fierēt, reputari. Haftenus
ergo collegim⁹ plenitudinē quę ad vires, et quę ad
vasa, corruptionē, dolores quādo à materia pendēt
vacuatione fore curandos: quod experientia ipsa
credēs satis confirmatū, Methodica ratioe Fusius
paulo demonstrare Galenus conatur. Nam quū a-
ctionū saluus status à cunctis summis votis expe-
tatur, hasq; inculpatas si sint, seruare omni studio
& contentione Medicinale procuret artificium
labefactatas verò in melius corrigere quantum da-
tur: subinde vero, quum in utrāq; partē plurimū
inter sit de constitutione corporis actionum opifice
certiorem esse artificem, hanc rursus saluam ma-
nere studet, aut perditā restituere. Neq; hic sisti-
tur. Quippe vbi inuenit diligenti admodū medita-
tione, actiones primariò per similes partitulas
exerceri, secundariò verò per organicas seu instru-
mentarias, quod vitium afferant humores hisce
partibus tentat euoluere medicinae studiosus: quę
vbi eleganter perquisiuit, plenitudinem utrāq;
corruptionem, dolores à materia sub ortos, vacua-
tione fore propulsandos concludit, compositoria in-
ventionis Methodo. Ast quonam pacto operatio-
nes à similaribus fiant particulis quę primæ sub-
sunt,

sunt, secundario verò ab organicis, luculentissimè
 libro de locis patientibus enodauimus Aristote-
 lem cum Galeno conciliantes: id vnum ceu inui-
 lauile sustinentes dogma, à parte vna similari ceu
 à primario effectore vnquanquè actionem di-
 manare, secundario tamen ad id cooperari orga-
 nicorum instrumentorum fabricam. Exempli cau-
 sa. Cruris incessus à virtute animali per nervos
 demandata proficiscitur ac scaturiginem suam re-
 cipit, in quæ motione primum mobile est nervus,
 qui nunquam crus commouisset, nisi tot officulis,
 ligamentis, figura commodissimè fabrefacta, fun-
 geretur. Crystallinus item humor primum est in-
 strumentum visionis, ac primum mobile anima-
 lem facultatem ad id exorbens: visionem tamen
 neutiquam operaretur, absq. mirabili illo tuni-
 carum contextu, & substantiarum, quibus ocu-
 lus constat, exactissima compositione atque stru-
 ctura.

2. de parti-
 bus. c. 1. a
 triões à cō
 pōitis par-
 ribus sen-
 sus à simila-
 ribus fieri
 in manu ait

Lib. de cō
 fiantioe ar-
 tū medæ,
 lib. de ocu-
 lis, lib. 3. de
 pariētibus
 locis.

Caput quintum.

NO solum partes ani-
 mantis sanguine aluntur;
 sed & natiuus calor
 mansionem ex sanguine
 obinet

FERD MENA COMMENT.

obtinet, perinde atque ignis qui in foco est ex lignis ad ardendum idoneis, à quo totas ades calefactas conspiciamus.

Quemadmodum igitur ignis ille offenditur, interim quidem conferim ei iniectis lignis, interim verò tametsi non multis, tamen ad modum humidis, non nunquam autem omnino non impossitis, aut prorsus exiguis: sic calor qui in corde existit vel propter sanguinis copiam, vel propter multam indigentiam vel ob qualitatem frigidam se ipso minor efficitur: interim verò maior, aut propter calidam sanguinis qualitatem aut ob exiguum defectum. Quidquid autem cor per caliditatem vel frigiditatem patiatur, huius etiam confestim alia corporis partes participes sunt: Fit autem & una aliqua in parte nonnunquam

quam præter naturam tum caliditas, tum frigiditas, quemadmodum sæpius à nobis in alijs commentarijs est demonstratum. Harum verò generatio bifariam accidit, interim propter humores calidos, aut frigidos, interim etiam ob solam intemperiem: cæterum particulares caliditates & frigiditates, quæcunque parti malè affectæ vicina sunt simul alterant, in totum verò corpus, priusquàm cor alterent, haud extenduntur. Eundem in modum & corpus cordis duplici ratione alterari ostensum est, vel per intemperiem, vel ob calidos aut frigidos humores, vel propter alicuius horum indigentiam: porro humores calidos frigidosq; fieri demonstratum est propter eorum quæ comeduntur & bibuntur quæritatem,

& ob

Et ob plurimā animi corporisq; tū motionē, tū quietē. Quēadmodū aut in vētriculo prae cōcoctiones frequēter eueniūt, ijs quae assumpta sunt magis pituitosis aut biliosis effectis, aliāuē quandā prae naturā corruptionē ppeffis, aut crudis Et alterationis expertibus, plurimo tempore manentibus et inflatum versis: ita etiam vbi sanguinis procreatione defraudamur, humorū in arterijs venisq; affectus proportionē ijs quae à frustrata in ventriculo cōcoctione sunt respōdebūt. Quoniā verò calida et humida omnia facillimē putrescere apparent, potissimum quando in calidis cōtineatur locis, necesse erit alimentū quod ex ventriculo distribuitur, vbi à natura non vincitur, inq; sanguinē bonū haud mutatur, aliās aliā perpeti putredinem

nē: atqui quū quę ex calida materia pu-
 trescūt calidiora fieri cōtingat, calidior
 p̄inde erit sanguis putrescens, hoc verò
 calidiori factò, calidior quoq; sensibili-
 ter erit pars in qua putrescit. Quoniā
 verò à sensibilibus calidis q̄ vicina sunt
 vnā incalescunt, sic vtiq; affectis parti-
 bus quę circūquaq; sunt oīa vnā in ca-
 lescēt, idq; mordaci et acri calore. Eius
 modi. n. est qui à putredine p̄fici/citur.
 Si igitur pars quę ita incaluit effatu di-
 gna fuerit, calorēq; suū ad cor vsq; p̄-
 tēdere valuerit, idq; vel q̄ vicina sit, vel
 q̄ p̄iceps, vel q̄ calida, vnā quoq; ipsū
 accēdet, vtpote natura calidissimū: q̄ si
 verò semel illud accēsum fuerit, p̄optē
 iā totū ipsius corp⁹ simul incalescet, p̄in-
 de atq; à foco aliquo ingētē flāmā habē-
 ti, q̄ illū cōtinet dom⁹ vocāt aut id malū
 corporis

corporis febrem. Verum interdum priusquam sanguinis multitudo putrescere incipiat, in partem aliquam confertim decubens, aut prorsus eā extinxit, aut actio aboleretur, aut non contemnendam noxam acciperet: si quidē adhuc modum apoplexiæ sunt, multo nimis mirum sanguine in principium animalis confertim irruenti. Proinde ubi in aliam partē cum impetu ruit, tumorem in ea præter naturam efficit: ex hoc genere est phlegmone, ubi verò crassior magisq; melancholicus fuerit sanguis eò decumbēs, durus fit tumor: sicuti ubi pituitosior fuerit fluxio, laxus: biliosa verò existenti fluxione, erypsi pelæ efficitur. Sed hæc omnia exquisitè distincta habes in his quæ modo diximus operibus. Verum nunc ut dixi, ea quæ demonstra-

demonstrata sunt hypothesiū loco in hoc
 libro assumens, congruenter illis sermo
 nem de sanguinis missione demoſtro.
 Quum itaque plenitudo sit duplex, op
 timum enim est ab ea auspicari, & ea
 quæ vires praeſtat, in purredinem
 promptè incidat, & nonnunquam e
 tiam in partes quasdam impetu aliquo
 decumbat, inibiꝑ; tumores præter na
 turam efficiat: altera vero quæ ad vasa
 nominatur sæpe in partes ingruat, ac
 tumores excitet, imò apoplexias, vena
 rumq; ruptiones moliat, eam quam
 celeriter vacuare tentandum est, prius
 quam magnum aliquod malum in ho
 mine creet. Atqui plenissimè quo pa
 tto utraq; mala & dignoscere & sa
 nare oporteat, in tractatione de tuen
 da sanitate dictum est. sicuti ubi vel fe
 E bris

FERD. MENA COMMENT.

bris vel sanguinis reiectio propter plenitudinem, vel apoplecticorum morborum aliquis inuaserit, quomodo & illis mederi conueniat, in medendi ratione ostensum est: ideoquè hoc scriptum superuacaneum esse censeo. Nam si perinde atquè in illis libris scripsi, & hìc scribam, bis eadem de re differere cogar, & propterea sermonem ad modum prolongare: si verò in compendium librum hunc contraham, duorum alterum accidere periculum erit, ut vel obscurius aliquid ob breuitatem dicam, vel distinctionem aliquam utilem præteream. Sed cum non meo consilio hunc librum aggressus sim, si quod iam dictorum in eo delictum occurrat, illi culpam ferent, qui ut onus hoc susciperem autores fuerunt:
sicut

sicut si rectè eueniat, vtilisq; appareat,
laudem illis omnem concedo.

Commentarius.

QUOD I affectus vacuatione egeant o-
stensum est superius, superest modo
disputandum secundum theorema
in quo continetur potissima huius o-
peris controuersia, quæ, qui sint af-
fectus sanguinis missiõe ceu adaptato remedio cu-
randi, docet: nam tametsi dictæ affectiones vacua-
tionem efflagitent, non tamen semper illa aut
purgatione aut veng sectione cuiquam est irrogan-
da, quum lenioribus liceat remedijs exiguas cau-
sas præcipuè, demoliri, cuiusmodi sunt inunctio,
frictio, quibus in simone vsus legitur Hipp. 6. E-
pi. ex æthematibus laboranti, atq; in alijs consimili-
bus affectibus cutem duntaxat inquinantibus &
interiora corporis munda relinquentibus: in illis
etenim, vnguentis commode quispiam hæc ma-
la sustollet, nequè opus est vehementioribus
remedijs. Quod quidem de auranda illa senten-
tia Hippocratis strenuè nobis admodum inculca-
uit, dum inquit. 2. Apho. 16. (vbi sauces agrotant
& tubercula nascuntur in corpore.) Et quæquam
E 2 mali

2. sectios
ne com.

33.
Quando
fas est cu-
taneas fe-
ditates
vngentis
demoliri
citra to-
tius cor-
poris pro-
videtiam

FERD. MENA COMMENT.

mali seu itas nō possit absq; efficacissimis illis praesidijs sanguinis missione (inquam) & expurgatione corrogari & in melius traduci: non dum tamen liquet, efficiendum nē id sit sanguinis missione, quod in hoc sermone inuenire enixè contendimus. Quo circa fastidio plena censetur controuersia, quæ an apparētibus ex anthematis, lepris, scabie atq; his similibus cutis virijs, vacuādum sit corpus sanguinis missione nec nē, curiose admodum explorat: consultius sanè factum duxissem, si non id quidem agitarent tantopere, sed in eam potius intenderent contemplationem, quæ an corpus interius vlla labe detineretur, an omne vitium in cutem ipsam deposuisset, sedulo consideraret. Sic etenim fieret, vt quum ex excrementis sanis penetrantia corporis incolumia indicauerimus, solis forinsecus adhibitis medicamentis mala depellamus: rursum eisdem sordidis, & à debita sanitate nimium deuiantibus, & toti corpori efficacioribus remedijs prouideamus, ac deinde cuti ipsi. Præterea si leuiora sunt mala quàm quæ tantis motionibus commoueri debeant, quamuis vniuersum corpus asperferint, non protinus purgandum est aut sectione venæ medicādum. Sat est etenim plerumquē, benignioribus auxilijs hisce malis repugnare, cuius modi sunt balneum, sudor, frictio, vnguenta, timētibus nobis cum Platone in timæo, ne magna in corpore fiat perturbatio, & vniuersarum euerfio

querſio viriū. Sic nimirū mortales omnes exhor- ^{Partis curā se}
 tatur Plao, (At ſi quis incurando corpore illā imi- ^{excitationis,}
 tetur naturā, quā altricē vniuerſi vocauimus, ita ^{in corpore.}
 vt nunquā torpere permittat, ſed moueat ſemper
 iugiq; agitatione internis externisq; moribus ſecū-
 dum naturam vbiq; reſiſtat, & moderata quadam
 commotione aberrantes paſſiones corporis partes
 quē cognationis ratione ſeruata viciſſim in ordi-
 nem redigat ac exornet, ſecundum illum ſuperio-
 rem ſermonem quem de vniuerſo habuimus, ne-
 quaquam ſinet inimicum inimico admotum præ-
 lia in corpore morboſq; ciere: ſed efficiet potius, vt
 amicum adherens amico, ſanitatē corporis tuea-
 tur. Omnium vero motuum optimus ille eſt, qui
 in ſemet ex ſe ipſo fit, nam et mentis & totius cor-
 poris motioni cognatiſſimus eſt: qui ab alio fit de-
 terior: deterrimus autem motus, quando iacens et
 quietem agens corpus ab alijs mouetur ſecundum
 partes. Quapropter purgationum conſtitutionum
 quē omnium corporis, quæ gymnastica exercita-
 tione fit, ſaluberrima eſt: proximè accedit ad hāc
 vectio facilis, ſiue naui, ſiue quouis alio vehiculo
 peragatur. Tertia commotionis ſpecies tunc demū
 cum ſumma cogit neceſſitas vtilis, aliter vero nul-
 lo modo ſana mentis homini ſuſcipienda. Medico-
 rum illa purgatio eſt, quæ pharmacis ideſt ſoluti-
 nis medellis fieri ſolet. Morbi enim niſi periculo-
 ſiſſimi, pharmacis irritandi non ſunt.) Hanc Pla-

FERD. MENA COMMENT.

4. meth.

tonis sententiam idè retuli iusto prolixiorè, vt e-
 liminandam plurimorum haresim in mediū addu-
 cerem, qui nusquā loci, nec vnquā tēporis, satis ex
 officio medici sese egisse putant, nisi miseros quos-
 cunq; laborantes, & leuissima quacunq; de causa
 cōquestos, pharmacis cruciarint, torserint, ac in fi-
 nitis penè tormentis confoderint: quū aliòqui præ-
 ter Platonis monimētum, Celsus in re medicinali
 haud contēendus, lib. 5. cap. 1. irritanda corpora
 haud quāq; consuluerit, nisi grādis periculi immi-
 neat negociū. Quorum vestigia Gal. coniunctissi-
 mē amulatus. 3. Aphorif. 15. expurgationem lon-
 go interuallo temporis, atq; valde indigentibus dū
 taxat expedire, decreuit: q; paruis & nō multi mo-
 menti egritudinibus, atq; corporis ab inculcata sa-
 nitate discessibus nequaquā effatu dignis, inediā,
 cibi parciatē alijs, alijs aluū moderatius solutā,
 balneum frequentius, quibusdā alijs solam exerci-
 tationē vel multam frictiōē satisfacere facile cre-
 diderit. Sed ad institutū reuerfi. Id equidē princi-
 pio præstare studiose exitebamur, quando sangui-
 nis missione nobis vtendū sit, & in quibus nā affe-
 ctionib; ac quor: quod hercule præstabim; si prius
 hypothesi loco cū Gal. hoc aliud exceperim; dicē-
 dis modo per quā necessariū. Nempe sanguinē cor-
 poris humani materiā existere, & ex eo semina-
 rium assidue eius nutritionis & vitæ cursus sup-
 peditari: per sanguinem utiq; non quartū illū hu-
 morem

more ab alijs tribus seiunctū intelligēt solum, sed eum quem vtriusq; bilis participem & pituita, ex quo formari soletum, primo libro de natura humana comm. vigesima octaua autor est. Quin et sanguis qui quatuor humores complexus est, secundo de elementis, alimentum impertire hominum corporibus demonstratur: cum etenim tot constant mēbris corpora, tamq; diuersa natura dotatis, credere haud quaquā est dignū, vnico & simplicissimo nutrimento ea consoueri. Varias porro in sanguinis minutionibus exire intuemur eius species & colores: vt tam discordibus & discoloribus imaginibus inspectis, nemo sit, qui nō libenter affirmet corpora mortaliū ex quadruplici illa humorum substantia nutriri orta, & ortum quoq; duxisse. Hanc rursum multi ingam sanguinis formam morborum diuersa species contestantur, temporum quadripartita illa discursio, nationum atque ciuitatum distinctum cœlum: in quibus varijs, & mutationem aliquampiam passis, modo biliosorem conspiciamus sanguinem, modo pituitosorem, atque aliās alium, quā Metamorphosi nullum esse potesturgentius argumentum, ad probandam propositam nobis hypotesim. Vnde licet Auerrous probabilem defenderit opinionem & assertionib; Arist. satis consonā, vt illis donat spon-
tē Galenus: non caret tamen reprehensione sua illa in mordendo effrenis imprudentia, qui perinde

2. coles
ctio. cap.
1. solum
sanguis
nē alere
tuetur.

FERD. MENA COMMENT.

atq; si Hippocrates omni destitutus esset fundamēto, irreuerenter admodum conuellit & vellicat ponentes in vtero quatuor humores, bilimq; & atram bilim nostræ substantiæ, reparationis elementa. Sed de his alibi acomodatiùs. Ab hoc (inquā) sanguine, quem nostræ natiuitatis & vitæ seruan-
da statuimus perpetuam originem, fouetur calor nobis insitus & pabulum mendicat aliàs periturus: quam ob rem eo variato permutetur ipse necesse est, ac quum ille multis modis à sua deciscat moderata natura, consequio quodam, calor ipse ab illo pendens necessario, commutabitur multifari-

naturam. Sed neq; solius sanguinis causa effatas mutationes suscipere solet nobis insitus calor, verum etiam nudarum qualitatuum accessione: quippe vt scriptum est tertio libro de temperamentis, animans calidius bifariam efficitur, aut caloris qualitate intensa, aut substantia eius adauēta, quod libro de causis morborum confirmauit. Hanc deinceps mutationem aliter atq; conuenit, factam

quinque causæ potissimum inferunt, motus videlicet tam corporis quam animi: putredo, vt de fimo columbino putredinis ratione incenso histori-
am Galenus scripsit: tertia, exterius ad motorum focus, cuiusmodi est balnearum, emplastrorum, solis & similium: quarta viarum constrictione, per quas halitus corporis calidi expirare consueuerūt quibus vice versa cohibitis, corpus incenditur:

quinta

quinta, ciborum & potuum usus creber, cuius generis alia, capax, consistunt. Frigiditatem, contraria causa omnino accersunt, excepta putredine: quæ si semel concepta calorem excuscat atq; accendit, non protinus illi opposita generatio, aut putredinis omnimoda expulsio, frigiditatem subiecto corpori adscribet. Hæ sunt utiq; quæ nos calidiores reddunt causa, modo cum qualitatis sola intentione, modo verò additione facta humoris; eaq; est caloris innata consuetudo, uti parte vna calfacta, mox totum corpus caleſcat intercedenti corde. Aliter nequit vniuersa corporis moles calore alicunde profecto permutari, ut hoc loco manifestè Galenus illud opinatur, atq; libello de marasmo propè principium sic habet. (Hinc liquido apertum est, quod si corporis totius passio sit, affici animal sine principis membri passione nequeat, sicut neq; affectus quisquam alius, membro principe aliter affecto, fieri in toto potest, propterea tabidis siccarum cor oportet.) Quod si in tabidis cor simul affici conclusit, ad totius corporis tabe conuincendam, in alijs similiter per totum corpus expansis affectibus & passionibus, lex eadem atq; conditio extat accipienda. Nec solius caloris autore Galeno, existimari debet peculiare quod nunc asseruimus, verum de quibusuis alijs passionibus nec dum de frigidis, dictum putandum est: tertio namq; de simplicibus medicamentis cap. 17. frigida deleteria non

Nulla cor-
poris oñe-
ctio cōmu-
nis esse po-
test, illeſo
corde.

E s valere d. n. i. p. f. g. h.
sac. t. y. c. o. m. m. u. n. i. c. a. t.
u. m. s. y. d. o. p. e.

FERD. MENA COMMENT.

valere animal vllum interimere, ni cor prius refrigerio contaminaſſent, decreuit, demonſtrationibus & experimentis penè denictus. Hinc natum par eſt conijcere, vt penes primæ claſſis cunctos medicos facile reperiamus ſcriptum, cor primum eſſe febris ſubiectū: rationemq; hanc omnes nemine excepto cōnectunt, quū enim cor caloris exiſtat ſeminarium, illumq; in totum diſtribuat corpus, arteriarum iugi perēniq; motione pulſus, ſi quando contigerit eundē calorem à ſuo naturali ſtatu declinaſſe, aliāq; ſortiri nouamq; conditionem, illam toti è veſtigio communicabit: Cetera verò particula, quū nec motu fruatur vllō qui ſe in totū corpus diſpergat, nec in ſtrumento propria alterationis gerulo, ſit merito, vt i propriam affectionē, vniuerſo corpori cōmunem nequeant efficere. Negandū eſt igitur iecur calidius aquo redditū, poſſe totū corpus febrile facere, ob eam quā modò inſinuauimus demonſtrationē, Galeni teſtimonijs corroboratā. Poſtremo quum ſanguinis miſſionis negociū erga ſanguinem vt dictum eſt, acceptū, verſetur, haud immerito tradita eſt eiꝰdē in gubernādo corpore neceſſitas: q; neq; illum deficere, neq; nimium redundare conueniat, ſi corpus proba fungi debeat ſanitate. Subireq; debet medicorū omnium mentes, in cunctis aggrediendis remedijs medicinalibus ſubaudienda præceptio, (ne quid nimis) ſed in derrabendo ſanguine poiſſimum: propterea quod vitæ theſaurus

etiam p22
tum:

thesaurus sit, non temerè nec sine maxima causa fundendus. Ac ut nihil pratermissum esse videatur, de sanguine quædam sunt vltius addenda. Sanguis aut in toto corpore redundat & peccat, aut in parte aliqua: si in toto peccans redundarit, communem parit affectum sicuti febrem, si verò in aliquam partem decubuerit, diuersam creabit affectionem pro diuersa eius natura, Si quidẽ sanguis effusus phlegmonem seu inflammationem producit, quandiu eam retinet appellationem: si verò biliosus erysipelata: si pituitosus aquosus, edema: si crassus à pituita, scirrhum: à melanchimia verò caneros. Sed de tumorum generatione, non est opus nunc sermonem aliò properantem distingere: quandoquidem libro decimo tertio meth. & secundo de differentijs febrium, & libello his dictato de tumoribus, ostensum est abundè, eos generari potentioribus particulis pellentibus superflua recrementa, imbecillioribus verò susipientibus.

Caput sextum.

OC igitur deinceps orationis sit exordium, Quibus vtiq; dum consueta ad
huc

huc obeunt munia, aut pars aliqua prin-
 ceps, aut vniuersum corpus grauiatur
 vel tenditur, his quidem necessaria est
vacuatio. Si vero aetate nec pueri ad-
 huc fuerint, nec senes, de sanguinis mis-
 sione consilium inito, primos hosce ma-
 ximè scopos intuens, nempe plenitudi-
 nis tum quantitatem tum qualitatem,
 & virium robur aut imbecillitatem,
 deinde naturalem vniuersi corporis ha-
bitum, tempusquè & regionem, vi-
 ctumquè precedentem, num scilicet
 qui sic affectus est plurimis cibis & po-
 tionibus & praesertim multum nutri-
 entibus, vsus sit. Ad haec consueti &
 inconsueti, quos motus exercuerit,
 quasque excretiones habuerit, aut praeter
 consuetudinem retenta sint, ad om-
 nia haec num gracilior aut crassior eua-
 serit.

ferit. Caterum utriusque plenitudinis
 quantitas è propriorum signorum mag-
 nitudine definietur: quanto enim gra- ^{signum plene}
 uior sibi homo videtur esse tantum e- ^{est signum}
 tiam plenitudinem ad vires auctam es-
 se, manifestum est. Ad eundem modum
 quantum tensionis sensus augetur, tan- ^{tensio signum}
 tum etiam altera plenitudo, quam à nō ^{est signum}
 nullis ex infusione vocari dixi, aucta e-
 rit. Verum utriusque plenitudinis qua- ^{signum quod}
 litatem partim è colore dignosces, me- ^{est signum}
 mor colorem humorum esse, si quidem ^{est}
 vniuersum corpus in calore & frigore
 externo mediocriter se habeat, partim
 ex his quæ humorum naturæ insunt.
 Frigidiores nanq; frigidior totius cor- ^{est signum}
 poris sensus sequitur, calidiores autem
 calidior: & eos quidem qui in venis coa- ^{est signum}
 ceruantur humores, tumor et tensio va- ^{est signum}
 sorum

FERD MENA COMMENT.

forum: qui verò in carne sunt, eos sensus aut gravitatis aut tensionis, sicuti et riam caloris in illa comitatur. Porro gubernantium nos facultatum imbecilli-

tatem et robur proprijs iudicari functionibus monstratum est, voluntarijs

quidem ea quæ in nervis, et horum principio cerebro est facultas: ijs verò quæ

per pulsus fiunt, ea quæ in arterijs et corde. Verum per bonam et prorsus a-

bolitam nutritionem, tum colorem bonum et vitiosum, tertia facultas, nu-

trix nimirum, quam ex iecore proficisci demonstravi, dignotionem sortita est.

Vbi igitur presentibus plenitudinis signis facultates robustæ fuerint, sanguinem mittes videlicet in affectu tensio-

nis nulla adhibita distinctiõe, magisq;

etiam in phlegmonoso. Si verò degre-

uans

uans plenitudo infestat, nō semper san-^{no sunt ad in}
 guis detrahendus est: fieri enim potest ut ^{sed non semper}
 crudus per corpus sit coaceruatus hu-^{gratiam}
 mor. In quo exquisitè attendere oportet ^{quid sit et a}
 quantum valeat virtus & quan-^{sum sit ad}
 tum ipsius humoris sit genitum: quippe
 prius exoluta ab eiusmodi affectibus
 virtus, per sanguinis missionem in ex-
 tremum malum recidere solet, ut ne-
 quaquam ipsa postea reparari queat.
 Quod si factū fuerit, periculum haud ^{una modica}
 leue sequitur, praesertim si aestiva consti-^{ta admodum}
 tutione, stomacho malè habente, febris
 accesserit, aut vniuerso corpore natura
 molli & temperamēto humido existen-
 ti: hi enim promptè discutiuntur, celer-
 rimèq; in animi deliquiū incidunt, e-
 tiam si magna febris haud accedit. Si
 vero horum nihil fuerit, ceterū hyems,
 vel

vel regio natura frigida sit, aut homi-
nis natura frigidior, is per sanguinis
missionem, & totum corpus refrigera-
tur, & accidunt nonnulla, quæ ad ve-
hementem refrigerationem sequuntur
Symptomata. Qui sic affecti sunt, hos
sanguinis missione non conuenit eua-
cuare, sed frictionibus, & mediocriter
calefacientibus vnctionibus, potioni-
busq; crassitudinem humorum inciden-
tibus ac mediocriter calefacientibus.

Quæ enim valenter calfaciunt, con-
fertim admodum vires deijciunt, vt cu-
rationi haud sufficiant. Sæpe etiã fe-
brem auxerunt, vt & inde vires no-
xam contraxerint: quæ propter tum-
ciborum tum potionum humorum cras-
situdinem incidentium calefaciendi fa-
cultas mediocris esto.

Commentarius.

HISCE comprobatis conclusionibus
 quas ob id hypotheses seu suppositio-
 nes vocant quod alibi sint persuase,
 hic verò præmittantur, in eam qua-
 stionem veniamus quæ de affectib⁹
 sanguinis missione reparandis disceptat. Dum er-
 go aut in toto corpore, aut saltem in parte principe
 plenitudo consistit quæ ad vasa quidem, quæ ten-
 sione potissimū dignoscitur, siue quæ ad vires, quæ
 gravitate, confestim & per quam cito eam depo-
 nere per venæ sectionem properandum est. Sic e-
 nim Græca continet oratiō. διὰ τῶν χείρας, capite
 precedenti. Haud temerè adiectum esse putandū
 est, (plenitudinem totius aut partis principis.) ni-
 mirum si ignobilem aliquam particulam & mini-
 mē momentaneam incesserit, non eget affectio ma-
 gnis præsijs: sed tunc maximè, quum arces pri-
 mas ac munimenta præcipua corporis humani illa
 bi occæperit. Quæ in re vellem paululum immora-
 ri, quò non parum frugis studiosis medicina sit ac-
 cessurum, si rectè intelligatur quid per partē præ-
 cipuam voluerimus. Sexto de usu partium, mem-
 brorum principatum tripliciter esse consideran-
 dum definiuit Galenus: aut enim vita ipsius in-
 titu hoc nomine particula quæq; debet nominari
 F actunc

FERD. MENA COMMENT.

essentia

actunceas dicemus præcipuas citra quarum facultatum immissum & demandatas auxiliares copias virium; humana vita servari indemnitas nequit. quo pacto, cor, hepar, cerebrum tales dicentur. Aut vitæ commodioris, erunt quæ hac de causa præcipuæ omnes illæ non quidem quæ ad vitæ permanſionem sunt neceſſariæ, ſed quæ ad melius viuendum agunt, cuiusmodi eſſe dicemus partes cordis, hepatis, cerebri, quæ facultatum præſtantiſſimarum officinas ornant atq; communiunt, vt commodius ſuas exerant functiones & demandata munia. Aut tertiaratione, quoniam priores has duas cõſeruent ac protegāt, ac quantum in ipſis eſt vitæ perpetuitatem polliceantur, iniurijs primæ obuiam exeuntes, & pugna primos ac vehementiſſimos periclitantes conſiſtunt. Quæ vitam conferunt ſine dubitatione ſunt principes, reliquæ duo genera eatenus pluris æſtimanda ſunt, quatenus illis illæ principes magis compatiuntur laſis, aut minus: & inter eas quæ ad tutelam & ſalutem aliarum deſeruiunt, digniores ſunt iudicandæ quæ vitam ſuſtinentes protegunt & tutantur, quàm quæ vitam commodiorem præſtantes. Inde colligendum eſt pleroſquæ morbos & affectiones morborum prænuncias, Medicis perſpectiſſimis horrorem & metum mortis incutere iure ſuo: non quidem quod præſtantiſſimas infeſtent particulas, id enim foret cunctis perſpicuum,

cum, sed quòd eas occupauerint, quæ ad custodiam principum sunt destinata, & sine quarum ministerio, illæ subcumberent, & vita ipsa ab ipsis primum dependens. Hac de causa, in anginis, in obstructiõibus magnarum arteriarum, ita propense occurrimus & ad deferendas suppetias imus precipites, quamuis non sine minervæ consilio, ut parem nobis offerant periculi magnitudinem, cum his quæ omnium primas partes vexant affectionibus: si quidem prædicta mala, eam impediunt actionem quæ in primis servanda vitæ est necessaria, respiratione scilicet. Eiusdem census & periculi diaphragmatis existit opus: ut pote quod, instrumentum credatur potissimum respirationis, cetera illi ceu primo, famulentur ac seruiant. In eandem sententiam iuit Galenus libro septimo de morbis curandis, dum morbi magnitudinem commendavit, aut quia præcellentem partem fatigat, & quæ corpus ipsum gubernat, ut sunt tres primæ: aut quia præstantem offendat actionem, ut respiratione est: aut propriæ essentiae intensione: & quam hoc loco magnitudinem, præter præstantem actionem vocavit, quarto de morbis curandis, cacoethiam seu malignum morem comuertit: ut intelligatur planè tertium genus magnitudinis morbi tunc insedis-
se corpori, quum ea partes afficiuntur quæ

F 2   operationem

FRED. MENA COMMENT.

operationem vitæ principibus valde necessariam exercent, & quarum læsio, promptissimè partium aliquam ex principibus in compaßionem deducit. Ob id sanè articularum & nervorum læsiones existimantur magnum constituere morbum quarto de morbis curādis, & vigilias, deliria, spāsmos inducant, atq; eadem de causa oris ventriculi passiones, & respirationis instrumentorū de genere malignarum reputantur, & præstantē obledant actionem et principes in compaßionem ocuis inducant, attrahant. Non igitur oscitanter audiri præceptum debet, quo totius corporis & partis principis plenitudinem citissimè iubemur proscindere, ante quàm gravissimos morbos suggerant: sed maxime cura prospiciendæ corporum sunt quarimonie læsitudines, & plenitudinū ad vires & vasa inditia diligenter admodum consideranda, vt hinc & inde omnium factō examine, maturè consulamus ruinam minantibus corporibus, & delapsis iam in morbos, tempestiuam adhibeamus curationem. Hac profectō posthabita rerum providentia, assiduè videas athletarum habitus corpora improvisa nece perimi, apoplexijs præueniri, atq; alijs subitis vitæ periculis deprehendi miserrimè. Sed dices, nō sunt mores hominum adeò perditī nostra tempestate, vt vitam degant athleticam, & qui post saginatam cutem, quinquertijs seu pentathlis se dedere velint alacres: donemus profectō neminem

nem esse aded impium, & à christiana religione tam immanibus moribus atq; efferis separatum, ut eò tãtam curam corporis impinguationi impendat, quò satur, optimus valeat esse pugil, & celebratissimus pancratiastes: hi nempè ritus, aliam sapiunt hæresim, aliasq; leges ab his quas seruator noster pariter ac optimus maximusq; Deus nobis indixit, dictans quidem ut potēs, consulens verò ut maximè misericors & autor beneficentissimus. Verum esse plurimos hominum solito speciosiores ac pleniores, ut Celsi more loquar, aut habitum athletarum referentes, ut Hippo. qui inerti vita, ocio tum corporis tum animi, delicatissimis epulis, omni fugato tadio, neglectis cunctis sollicitudinibus, tam grauem sibi corporis molem comparauerint, & molestam satis sarcinam, ut præ onere pressi, illi leuando incumbant solum, atq; eius cupidinibus indulgendo, animam (quod dicitur) prosale habentes nemo hercule ignorat. Hi utiq; ad extremum peruenientes vitæ periculum, tantum abest ut ea dexteritate precaueantur quam hic Galenus praecepit, δὲ τὰ ταχέως, id est quàm celeriter, voce utens, & Hippo. 1. Apho. Aphorismo tertio, ut potius tanta mole carniū oppressi dormitent, & stupore quodam attoniti vitam transigant, nihil animi dotum & bonorum, nihil etiam corporis laborum & malorum porcorum more considerantes. Sed ad institutum reuertamur. In vtra

F 3 què

FERD. MENA COMMENT.

què itaq; plenitudine quomodo diximus definita;
 sanguinis missione vacuandū est corpus, si animus
 est grauissimos morborū partus pcul deuitare: de
 quarū dignotione à nobis paulo superius disputa-
 tū est, & à Gal. lib 3. & 4. de sanit. tuen. ac seor-
 sum lib. de plenitudine, in quib⁹ etiā locis curatio-
 nis method⁹ tradita est, quæ docuit ateuertēdas es-
 se curationis præceptiones in futuris malis, quib⁹,
 in ipsis præsentibus vti præcipimur. Sequenti ora-
 tionis progressu disquiretur an vsq; quaq; in vtra-
 què plenitudinis specie sit sanguis mittendus, nūc
 ostendatur, quibus legibus obstricti, plenitudinē
 apparētem, sanguinis extractionem ceu debitum
 remedium, sibi vindicare consentiemus: neq; e-
 nim satis est, rem poscentem remedium adesse, ni-
 si reliqua consentire videantur. Ex duobus itaq;
 constituitur auxiliij tempus, ex re nimirum postu-
 lanti, & non prohibenti: prius, causarum genus
 indicat à quibus quid faciendum sit præsidij de-
 monstratur libro de optima secta: secundum ve-
 rò virium agri conditionem, in quibus expenden-
 dis omnibus varia atquè varia sunt considerata,
 sed potissimum illa quæ versiculis duobus colle-
 gerunt iuniores, decem numero. Ars, ætas, regio,
 virtus, complexio, forma. Mos, & symptoma, tem-
 pus, repletio, vict⁹. Hac sunt pēsanda medico pur-
 gare volenti: Quæ præterquā q; virium quantita-
 tem & robur coindicant, affectuū ipsorū id genus
 auxiliij

Libro de
 optima
 secta.

in apud for-
 um 4 apud
 & apud pas-
 sum in sua
 exi

auxilij expetentium, urgentiam maiorem aut mi-
 norem sub indicant, etiam atq; declarant, propte-
 rea q; eorundem præseferant maiorem aut mino-
 rem magnitudinem: consequi etiam ratione, patro-
 cinantiu præsidiorum mensuram alias aliam esse
 observandam, ex eorūdem calculo dum medemur.
 elecimus. Contemplemur igitur illorum decem sin-
 gula, ut euidentius pateat de remediorum quan-
 titate dimetienda iudicium, & de eorundem v-
 sus licentia. In primis attendenda est plenitudi-
 nis quantitas & qualitas, quantitas quidem pro-
 priorum indiciorum spectat autem magnitudi-
 nem: sicut enim morbus quilibet ex pathognomi-
 cis signis agnoscitur, & ei⁹ magnitudo, ex illis eis-
 dem magnitudine adauctis, sic & plenitudinis
 quantitas, tensione & grauitate immoderate cres-
 centibus. Qualitas hoc est idea seu plenitudi-
 nis differentia, ex colore primum cognosci debet:
 quæ quum in quaternarium numerum secetur, bi-
 liosam, sanguineā, pituitosam, melanchymicam,
 harum quælibet ex correspondenti colore extat
 quærenda, biliosa nempe ex pallido colore, pituito-
 sa ex albo liuidoquē, sanguinea ex rubro, postre-
 ma omnium melanchymica ex nigro aut subnigro
 colore. Similis porro color efflorescit humoribus
 nisi in altum corporis abierint: atq; ob id ea nota
 quæ ex colore petitur, maderatum corpus pa-

4. de sani-
 tate tuen-
 da.

FERD. MENA COMMENT.

catèq; vitam agens praeexigit, si verum ex coloribus futurum est iudicium. Idcirco verecundam
 ribus rubor, timentibus verò pallor accides, cogni-
 tionem hanc obscurat, atq; frustratur. Ex coniun-
 ctis humorum naturæ accidentibus, venamur quo-
 què succorum discrepantes differentias, dicente
 Hipp. ubi calor ibi morbus. Ex tumore venarum
 tensione, gravitate, atq; consimilibus quemadmo-
 dū diximus, iuvāda est etiā dignotio, ut oīquaq; p-
 spectis sensibilibus, et in causas suas arelatis, inte-
 gra perfectaq; quantiū datur arti, exurgat vitiorū
 noticia. Ita habet Galenus, sibiq; ipsi aduersari vi-
 detur apertè: qui etenim plenitudini quæ ad vi-
 res naturales nullam peculiarem notam attribuit,
 modo verò nutritoriam facultatem coarguit ex co-
 lore vitioso & reliquis, ad metam redargutionis
 uenisse indicandus est. Caterum perspecta dili-
 gentius eius mente, facile respondebimus plenu-
 tudinis ad vires non dari certam notam neq; propriā
 à proprijs functionibus acceptam: secus habet si
 coniecturalem quæras & ut cunq; altricis facul-
 tatis manifestantē vitium. Quanquā enim illi
 partis ostendat vitium color permutatus, & virtu-
 tis ibidem harentis imbecillitatem, non dum ta-
 men liquet de principe nutritionis origine, quem
 admodum si pulsus inæquabilitatem (ut dictum
 est) attenderemus, quam ob cognationem faculta-
 rum

rum, à vitali mutamur. Secundus scopus atas sequi-
 tur: quam prisca contemplantes, & qui à puerili
 corpore perpetuus ac alijs atatibus maior fit deflu-
 xus, videtur sæpius à sanguinis missione eam coer-
 cère, quilli sagax natura in seueri, sufficientem su-
 perfluitatum redundantium vacuationem. Hos
 sequuti iuniorum pleriq; cane peius & angue re-
 formidant, ante quatuordecim annos pueris venas
 scalpello scindere: at non proinde purgationes de-
 uitant, sed eas bis terq; malo morante ac inuetera-
 to, propinare ob atatis teneritudinem non detre-
 ctant. Securius rati pharmacum exhibere purga-
 torium imbecillimis, quàm eosdem sanguinis de-
 tractione paululum incrimare efficere. Verum anti-
 quisimorum sententias de hac re penitus atq; re-
 ligiosius obseruantibus nobis, visum est semper, a-
 liter eas esse interpretandas, atq; abs neotericis
 declarari consueuerunt. Ac vt rem ipsam à prin-
 cipio seu cemento ipso exordiamur, in ea re conue-
 nire nos omnes oportet quæ à Galeno centies repe-
 tita est, sed præcipuè libello de optima secta. Nem-
 pè, genus auxilij à causa ipsa demonstrari solum,
 ab eaq; ostendi quid facere conueniat & quid nō:
 morbum verò ac reliqua quæ in ipsius medicatio-
 ne considerantur, nihil amplius edocere, quàm ge-
 neralem quendam scopum, vulgaribus etiam noti-
 ssimum. Morbus etenim genere suo duntaxat indi-
 cat ablationem, calidus nimirum auferendam ca-

2ª sagitta

Secundā
 esse venā
 pueris
 mōstrat.

FERD. MENA COMMENT.

liditytem, frigidus frigiditatem demendā, obstru-
tio cānālium aptionē: vlcera: replendas cavit a-
tes, & cutem obducendā ei quę pręerat per quam
similem: quę quidem ignariſſimis hominibus ex
ſeipſis innotefcunt, neq; egent artifice. Artis ve-
rō digniſſima pręcepta & iudicationes haud qua-
quam poſt habendę diligētiffimis indagatoribus
pręterquam qđ vtilia eſſe debent, latere quoq; de-
bent, ineptam vulgi opinionem: quare, non tan-
tum intereſt ſcire quid demum generice ſit facien-
dum, quantū, quid faciendum ſit ad illius affec-
tionem, & quibus auxilijs vti ſit neceſſum. Non

Lib. de o
ptima ſe-
cūta pręce-
ptū ſit ve-
rū vtile
vulgo ig-
notum: (ingr) ἀπὸ τῶν ἀποτελεισμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τε
λαούτων. i. non ab effectis ipſis, ſed ab his quę faci-
unt cauſis ſumenda eſt artifi-
cī faciendorum indi-
catio. Quarto acutorum com. 107. ex profeſſo ta-
xans eos qui æſtiualem horam exigebant ad ſan-
guinis miſſionē, hanc nexuit de aurandā orationē.

τοῦ μὲν γὰρ πλεον ἢ ἐλάττεν ὑφελθῖν, ἀλλὰ
τετινὰ εἶριται ἂν ὥς περ καὶ ἡ ὥρα σκοπός,
αὐτοῦ δὲ τοῦ βωμὸν ματος ἢ τοῦ παύους φύσις.
i. qđ plus minusve detrabatur ſanguinis aliqđ quidā
dici potuerunt ſcopi quemadmodum & hora: ipſi
verō auxiliij generis, paſſionis natura, ſubaudi, eſt
ſcopus. Auxiliij igitur genus à cauſa morbi demon-
ſtratur, cetera aut conſentientiu, aut praſidiij quā-
titatem metientium gerunt vicem: quanquam em
affectio

affectio sanguinea sectionem venae postulet, & ex
 cedentem sanguinem demere, nihilominus tamen si
 vires non consentiunt prohibetur ea vacuatio, &
 si aestus sit eximius, aut regio immoderatus aut
 frigida aut calida, aetas aut nimium proeclata, aut
 sua natiuitati propinqua, paulo minus est vacuā-
 dum sanguinis, cauendaeq; sunt protinus vacuatio-
 nes integrae & quae totum simul educunt humo-
 rem. Sic sanè dictum est libro de sectis. (Meridio-
 nales & septentrionales non ferunt sanguinis mis-
 sionem quae totū simul educitur:) primo etiam ad
 Glauconem, ubi decurrenti orationis excursu pro-
 bavit plura symptomata in morbis euenientia im-
 pedire aut in totum aut ex parte phlebotomiam,
 narrat obiter multa alia quae id similiter efficiūt,
 ut sunt aetas, regio, habitus, tempus, subiungitq;
 tandem. (Haec omnia prohibent integram vacua-
 tionem.) Quis, apud aliquem aut empiricum aut
 ratione usum inuenit vnquam, qui, pleuritide aut
 angina, aut apoplexia inuadentibus tempore ca-
 nacula calidissimo, desuerit venas aperire ac sun-
 dere sanguinem? Galenus ut ex lib. de sectis ad-
 duximus, meridionales quales sunt aegyptij, & se-
 pentrionales quales scythae, arcuit duntaxat, ab
 ea vacuatione quae totū simul educit: nō reuit me-
 diocrē, aut repetitā, quibus ipse, dū vires haud ni-
 mis cōstant, uti millies reperitur. Eiusdē pfectō sa-
 rina cēseri habet tēpus calidū et regio seruēs: qd si
 regio

FERD. MENA COMMENT.

regio distemperata magnas solum inhibet sanguinis detractiones, id idē, tempus canicula, nec amplius faciendum imperavit. Ad hæc paulo posterius sanguinis mittendi duos scopos & maximè proprios designabit, magnitudinem morbi scilicet & virium robur, residuos merientes quantitatem nominabit: ad solos ergo illos respiciēs in adhibenda præsidij specie, ad alios verò in mensuranda quantitate. Præsertim quum, eodem autore, magis expediat habitus firmitatem, & uenæ magnitudinem ac repletionem perspicere, quàm annorum numerum, quæ decidua satis & fallaciissima est contemplatio, obeam, quæ in præscribendis atatū terminis existit incertitudo, & in ipsis temperamentis varietas. Duo subinde notauit Galenus quæ coniecturalem efficiunt hanc (de qua loquimur, vacationem: hæc sunt corporis temperamentum, & ambientis, natura corporis calida & humida qualis est puerorū, ideo minus detrahimus quàm plenitudo cōmoneat, propter atatē quidem in pueris, pro corporis habitu, in his quibus mollis, alia ratione in contrarijs largam sanguinis vacationem vitamus. Quibus omnibus dictis, largas seu magnas, seu integras vacationes docemur effugere, in depictis naturis, seu contrarijs, cap. 14. sequenti. Nono etiam meth. ad calcem commemorata atatis puerilis spontanea effluxione, aut nō esse vacuandos pueros aut parum collexit, sicut & ob
tempus

tempus & regionem, calidam siccamque fieri debere arbitratur. Iam verò si ea de causa Medicorum cœtus in pueris veng sectionem ommittendam censuerunt, quoniam geminā habeant & ex seipsis natam vacuationē: vbi morbus acutior est, quā tempus illud innata vacuationis prærequirat, non patietur medicus interim agrotantis periculum, sed præueniet vacuationē, timens ne cuncta abunda natura suisq; gradibus procedens, prius morte restinguatur, quā saburrā, è corpore valeat extrudere. Suffragatur nobis Celsus circumspectissimus aliòqui vir, qui lib. 2. cap. 10. sic habet. Antiqui primam & ultimam ætatem à sanguinis missione cauebant, similiter & gravidas: sed vsus posterior ostendit alias potiores observationes custodiendas fore. Non enim quæ ætas, aut quid in utero generatur, attendere cœnuenit, sed quæ vires. Unde si imbecillus iuuenis & non gravis mulier parum valeat, male sanguis emittitur: at firmus puer, robustus senex, & gravis mulier valens, tuto curatur. Corroborat hanc sententiam Oribasius, qui præstantissima sua autoritate eam gloriam, et laudem sibi vendicavit, ut publico titulo & dignissimo, ἄξιός ἐστις τοῦ ὀρίβασίου, id est dignus reuerentia diuinus Oribasius, promeruerit insigniri et dici hic est: is porro lib. compendij ad Eustathium filium quæ sequuntur scripsit. (Plena inquit) est contemplatio phlebotomix, magnitudo morbi

FERD. MENA COMMENT.

morbi & virium robur) q̄ si his duobus clausam de phlebotomia speculationem voluit, atas licet quantitatem moderetur, non omnino hāc vacuatio nē cohibebit. Auicēna arabū sine dubitatione primus, tamen si cū reliquis hamophobus. i. erga detrahendū sanguinē timid⁹, dicatur, eo loco vbi ex instituto propositā expositionem enodat, sic habet, primi quarti. cap. vigesimo. (cauere debes à minutione in atate quæ est minor quatuordecim annis quantum plus poteris, & in atate senum quantum plus poteris, nisi in figura confusus fueris, & soliditate muscutorum, venarum amplitudine & earum repletione, oculorū rubedine: hos namq; ex

Paul. lib.
6. cap. 20

adolescentibus & senibus phlebotomare debes.) Secutus (vt reor) paulū, qui nō simpliciter in effatis atatibus sanguinis emissionē fieri interdixit, sed adiecit prudentissimē, (nisi irrecusabilis cogat necessitas): vt palam ostēderetur magna cum præmeditatione fore exercendam vacuationem, in illis, quos aut atas ipsa longo decursu exhausit vt senes, aut quos nimia teneritudine & molli- tie, per halitum insensilem paulatim exoluit, vt pueros. Rasi⁹ etiam vigesimo continentis, pluries affirmavit in atate quæ est ante. 12. annos non fore admittendam aut nō sustineri minutionem sanguinis: verum postea mentem aperiens subdit (sed si est virtuosus & morbus exigit, extractio sanguinis fiat: vnde secundum virtutem sequen

sequendum est in ea, non secundum aetatem.) Et a
 libi addit, (paulatim adoleſcentes ſecundum ordi
 nem ad phlebotomiã prouehere debes cum pauca
 minutiõe). Poſtremo, Auerous ſicut ceteri barba
 ri, in ſanguine mittẽdo lepore timidior, quãuis re
 gionem coleret ſeruertẽ, ſumanis laudibus extulit
 Zoaxem, q̃ trimatũ agentem puerum phlebotoma
 uerit: quos nos ſecuti, anno milleſimo quingentes
 ſimo quinquageſimo ſecundo, quinquies vena rup
 tura decennẽ puerũ vacuauimus, duricoriũ ſanẽ
 verũ gracilis habitus. Ac vt ſummã toti quaſtio
 ni accumulẽmus autoritatẽ Hippo. vſq; quaq; me
 dicis admirandus, 4. acuto. cõment. 25. etatẽ, quan
 titatem definire, non remedij genus euidenter de
 creuit dum ita inquit. (Oportet ſanguinem detra
 here, ex habitu & etate plus minusuẽ coniectãs.)
 Quid igitur cauſa eſt, cur tam anxie, tamq; repe
 tito ſermone maiores cauerint, vena ſectionem in
 pueris? Eandẽ medius fidius putare oportet,
 quam in ſenibus grauidis, regione calida, tempo
 re calido, inſuetis, cauſantes non raro aut ſangu
 nem non miſſerunt, aut quã pauciſſimẽ: nimi
 rum quòd in hiſce omnibus, minus virium ineſſe
 ſoleat, ac proinde prõptius parum inſtructi medi
 ci in illorum curatione falli queant. Cõſtat autẽ
 vel ſemidoctis, à virtute non indicari remedium
 ſed ſolam victus adminiſtrationẽ: quam obrẽ neq;
 atq; neq; aliud quidquam quòd ſuſpectũ virium
 robur

Septimo
coll. c. 3.

9. meth.

FERD. MENA COMMENT.

robur reddit, debet omnino sanguinis missionem
 explodere, sed aut moderari copiam, aut si omnino
 languidas vires effecerit, non iam sua gratia, sed
 non cōsentientis facultatis ratione cessamus ab au-
 xilio vacationis. De quare nemo dubitaret. Ter-
 tius scopus & quartus, regio & tempus existunt,
 aut si maius breuius eos complecti, sit tertius qui
 quartum inuoluat, aëris ambientis temperamen-
 tum, quod deinde regionem & tempus constituit,
 vario modo permutatum ac varijs in locis. Multū
 refert sanè sub quo cœla degat agrotus, ad curatio-
 nem debitè disponendam: locus sanè ipse seu aër
 sua impensa frigiditate aut caliditate, aut morbis
 aduersatur contrarietate, aut contra symbolo fert
 opē. Quo circa morbi creditur maior futura vehe-
 mentia quum cognationem gerit cum ambiente aë-
 re: ac rursum distemperatias aëris immodicas, per-
 timescimus nè virtutem atq; eius medium tempe-
 ramentum de populentur, et simul cum morbo cor-
 rumpant. Hinc fit, vt facta causarum externarum
 quas ferè omnes sub aëre comprehendimus, exa-
 minatione, aliquid condonandum esse illis arbitre-
 mur: ita quidem, vt minus demamus auxilijs va-
 cuatorijs, quàm morbus efflagitare videatur, prop-
 terea qd aliundè hoc est ab aëre nonnihil minua-
 tur plenitudo. Hac de causa, 1. ad Glauconē, mul-
 tos esse perductos in mortem conqueritur, qd sine
 hac consideratione ambientis, sanguinem eduxis-
 sent:

sent: non quidem, q̄ simpliciter sanguinem extra-
xissent, ob ea quæ dicta sunt de atate, sed q̄ copiā
humonis non fuissent moderati, aliquid condonan-
tes caliditati dissoluenti ætus feruidioris. Mode-
ratas ergo laudat vacuationes in temporibus &
regionibus distemperatis, integras vero in illis tem-
peratis admittet solum. Quo sensu capienda est o-
ratio illa Hipp. (impedimentum sanguinis missio-
nis in expuentibus sanguinem, pleuritis, tempus,
bilis.) Quintus scopus, vires sunt, hæ quæ adsunt
robustæ audaci⁹ præsidys vtimur, vbi min⁹ viget,
parcius decimo Methodi: hoc etenim seruandum
est inuiolandum præceptum, vt in omni vacuatio-
ne vires attendantur, multoq; magis in expurgan-
do corpore, ob causas quas libello de purgatiōe tra-
demus. Quibus autem indicys vires sint dignos-
cendæ, abunde. 1. Aphoris. 12. declarauimus, sed
latissimè in commentarijs quos edidimus de pulsi-
bus: nunc autem satis sit dixisse, expulsus ve hemē-
tia, & magnitudine eas esse noscendas, & si quan-
do morbi sanitate cōtigerit, vt omnino delitescat
pulsus, quemadmodum. 4. acutorum. 23. cōcessum
est, habitus firmitatem & atatem satis esto nōnun-
quam medicis considerasse, quod obseruauit Hip-
po. ibidem. Sed quantæ vires requirantur ad va-
cuationem, vel quantæ sit debilitas virium quæ
prorsus illam recuset, à nemine quem uiderim, ex-
tat hætenus exploratū: nec mirum quidem quan-
doqui-

6. Epi. parte
tertia. com.
vltimo.

1. Apho. 1.

Sine pulsu
sanguinem
aliquid de
minimus.

FERD. MENA COMMENT.

doquidē exatā quāritas nec scribi, nec dici queat
 sed sola mediciprudentis maneat pensanda existi-
 matione. Ego sanē sicut non horreo apoplecticos &
 subito casu racentes quamuis sine pulsu, dum habi-
 tus & etas arident, detrahendo sanguinem susci-
 tare: sic rursus, maximē pertimesco, in illis, aut
 purgationem propinare, aut sanguinem educere,
 quibus pulsus adest perpetuo languidus & par-
 uus, aut decurtatus, aut obolitus: quas credo notas
 veracissimas imbecillitatis virium per se. Cateri
 verò pulsus qui inaequalitate constant inter mag-
 nos & paruos, & qui interrupti sunt in vna pul-
 satione, quos vulgus vocat intercadentes, grauata
 ostendunt facultatem praesidijs medicis suble-
 uandam. Sextus scopus habitus est corporis. Haud
 spernenda videtur habitus corporis consideratio,
 ut quae non parum agat ad mensuram auxilij pra-
 figendam: rarorum quippe pororum homines, qui-
 quē ex se ipsis aliquātulum inaniuntur, haudqua-
 quam sustinebunt plenā vacuationem & quātam
 morbus indicasse iudicatur, ut de etate dictū est.
 Contraria ratione, qui compactā gerunt cutem, car-
 nes etiam solidiores, erūt me bercule pertractandi:
 huc pertinet graciliū & crassorū corporum medi-
 tatio, de quibus lib. de tēperamētis. 2. carnosi nāq;
 & pingues angustasq; venas possidentes, ob eamq;
 rationē paucū continentēs sanguinē, minus veniūt
 secadi, consimiliterq; graciles, si strictas nacti fue-
 rint

rint venulas: at qui latas sunt adepti venas, tamen
 si graciles sint, latius atq; incolumius multo, id ge-
 nus remedia experiuntur. Septimus scopus victus
 præcedens est, hic nō accipitur dicta latius, pro oī re
 corpori ministrāda, quemadmodū aliquādo vsum
 Galenū demonstrauimus. 1. Aph. 16. sed præsius
 præesulentis & potulentis, nā de reliquis quum
 de industria vite dicitur, differetur. Qui itaque
 pluribus cibus sunt assueti, & minus sustinent ie-
 iuniū, & vacuationē ægrius tollerant, quemadmo-
 dum primo ad Glauconē dictū est et lib. acutorum:
 contra verò, qui paucioribus alii sunt hucusq; par-
 cioribusq; cibus vfi, lubētius pariter ac tollerātius
 huiusmodi vasorū inanitionē recipiunt. Sed mox
 obrepere videtur dubitatio. Si indulgentior vite
 ratio corpora pluribus humoribus replet, ob idq;
 damnantur passim, qui sine modo Cereri Baccoq;
 inserviunt mola velitant: quid causæ est, vt reple-
 tiora gerentes vasa, magis excusandi sint à vacuā-
 ti præsidio? præcipuē quum, omnis schola medico-
 rum (testante Auicenna) cobereat, plenius euacua-
 re eos qui vitam viuunt laboriosam, & assiduis e-
 xercitijs impendio exhaustam. Fuchsius vt Gale-
 num explicet ab hoc laberintho, de his actum pu-
 tat gulosis & liberalius comedētibus ac bibētibus
 qui sua intemperantia eō deuenērūt, vt multā cōges-
 serint crudorum humorum copiam: quibus non au-
 sus est venā secare quarto de sanitate tuenda, Gal.

1. ad Glac.
 U. 1. com. 44

4. 1. cap. 3.

Sed facile ostendam illius viri hallucinationē. Primum quidem accipio duos laborātes, quorum neuter tam praua viuendi ratione fuerit vsus vt crudos collexerit succos: verum aliter pluribus vescatur cibus, alter verò partioribus. De his percontabor modò, num consuetudo quidquam faciat antea. Et, an ei qui assuetus est uacuatioi, et parsimonia vsus fuerit, audacius mittendus sanguis sit, an contra, ei qui & plura ingesserit cibaria, & minimè sit consuetus: certè Galenus priorem magis vacuaret & ieiunio, & sanguinis missione vt modo citauimus. Quòd si Galeni disciplinam de consuetudine amplissimā, ad eos solum arctare volueris qui praetemperantia, crudis sese referferunt succis: eam quidem vt minus exactam reprobabimus, et citra distinctionem loquentem Galenum. Si ergò de corporibus sermo sit, sanguinis missione admittentibus, illud prae cunctis & inedia & vacuatione vrgebitur magis quod minoribus cibus fuerit pastum: contraria ratione, si liberalius cibatum extiterit, & largioribus epulis saepius pransum. Prudens adieci, de illis corporibus haberi sermonē quē id remedium admittit: nam si adeò parcè quisquā cibus indulserit, vt languidissimas vires exinde comparauerit, is profectò ineprior redditur ad vacuationem imbecillitatis ratione. De quo locutum Auicēnam existimaui quartā primi cap. tertio dum sic habet. (& similiter oportet ne illū euacuare

Qui prae parsimonia imbecillitatur, cauēdi sunt a sang. miss.

cuare sis ausus, qui ex consuetudine parum comedis, quandiu ab eius vacuatione abstinere poteris.) Octauus scopus consuetudo sequitur. De vacuationibus arcetur ab eis integris, & quæ simul totum educunt primo ad Glauconem, non tamen omnino ea causa relinqui debent, quemadmodum in peritum vulgus arbitratur. hac quippe ratione, nemo vnquam foret minuendus per sanguinis missionem, si quidem omnis in lucem prodit sanus & citra cutis apertionem. Verum enim verò tantum plerique concipiunt timorem oblato scalpello, ut non sine vitæ discrimine aut maximi incommodi, illis venæ pertundatur, cum quod nunquam eam cladem sint experti tum quod suapte naturæ pusillanimes admodum sint geniti, & ad periculorum aggressionem maximè omnium meticulosi: quos autore etiā Galeno, expurgatione vacuamus relictæ venæ sectione, et si utrunque timuerint præsidium, ad alia remedia minora cōfugimus, sicut et. 12. meth. ad reuulsionem. Quam methodum trallianus seruauit lib. 12. (Si timent inquit) sanguinis educationem, potum exhibeas aquæ frigida.) Conuersa ut existimo indicatione ad refrigerationem, propter timorem. Nectamen proinde audienda est plurimarum excusatio, qui, quod semel aut bis vernis temporibus fuerint has vacuationes perpeSSI, causantur exinde singulo quoque verè necessitate quadam, easdem esse repetendas: aut si nunquam fue-

Reprobat
vulgicōmu
ni quectus

FERD. MENA COMMENT.

rint vacuati, q̄ nunquam male valuerint, quamquam nunc urgeat occasio, negant id fore faciendum, ne mala consuetudo adquiratur, quæ (ut ipsi inquit) eodem tempore singulis annis, eandem efflagitare vacationem videatur. Quos ex industria refutauit Galenus libro de assuetudinibus sequenti oratione. Nō videtur corpora propter consuetudinem indigere huiusmodi vacationibus, sed propter quam causam indiguerunt prima vacatione vel natura operati eam, vel aliquo homine secundum astimationem Medicinalem, ita rursum indigere pluries ipsa in eisdem). Novus scopus industria vitæ. Quos motus scilicet, & quæ exercitia singulis diebus edere consuefcant: nempe Fauç ferrarius vitam in igne agens, qui pilam ludit palmariam totum diem idquē assidue fossores, agricola, satis exhauriunt superflua corporis, eaque perpetuis sudoribus è corpore effundunt, ut oblata vacuandi necessitate, quàm parciſſimè sint vacuandi. Decimus scopus symptoma est. Multum agunt symptomatum concursus ad hanc considerationem, de qua per plures paginas habitus sermo est: nam si ea quæ aut supprimuntur aut educuntur exactius contempleris, non exigua sumetur ad vacationis exercitationem indicatio. Quocirca quibus suppressa sunt menstrua, hamorrhoides, ventris soliti fluxus, satis præseferunt euidenter humorum redundantiam,

itam, eamq; incunctanter fore deponendam: banc
 erenim occasionem respiciens Hipp. in Strymargi
 ancilla, quanquam rigore legitur correpta, non du-
 bitauit sanguinem mittere. Sic habet Hipp. (Stry-
 margi famula idumaea erat: cui, ubi peperisset fi-
 liā, vteri, osculū contortū est, & inter coxendicem
 & crus dolor descendit, hæc tali vena secta libera-
 ta est, quanq̃ tremores vniuersum corp⁹ detinerēt
 sed ad occasionē veniendū est, & occasionis princi-
 piū.) Hæc itaq; decem contemplanda sunt in pri-
 mis ad rectum ferendum iudicium, de plenitudi-
 ne atq̃ue ei debita vacuatione: inter quæ, primas
 sibi vendicauit consuetudo, docente Galeno libro
 nono Methodi cætera illi comparata minus po-
 lere. Verbi gratia. Qui vitam in aquis diu egit,
 piscibus quotidie vescens, aquam avidiusculè
 epotans, is citra controuersiam pituitam aggeret,
 à qua nisi vacuatione præcaueatur, necessario
 morbo parto superabitur. Cognita igitur ple-
 nitudine præfatis coniecturis & præcipuè ex con-
 suetudine per res non naturales seruata, si ea
 fuerit in fusione vasorum sine discrimine san-
 guinem mitteret Galenus patissimumquè si ren-
 fio adesset pblegmonodes, qua nihil manifestius
 sanguinis redundantiā monstrat, quādo vero indi-
 cia conueniunt quæ multitudinē ad vires ostendunt,
 non semper. Possint enim tūc crudi succi plurimi
 atq; frigidi reducere, q̃ si per totū corpus sunt spar-

r Epi. par. 4.
 comm. 15.

FERD MENA COMMENT.

Quam de
sanitate tue
da, & sexto
Epi. parte. 3.
com. ultimo

fi, actunc præcipuè quum febris adest, tempus est
æstiuum, & agrotus imbecillū habet os uentricu-
li, ne utiquam mittendus est sanguis. Ita sanè Ga-
len^o insserat. 12. Meth. qui, in ea febre quæ cū syn-
copa crebra inuasit, linido colore, et frigiditate cor-
pus laborantis detinentibus, pulsu paruo, obscuro,
& valde inæquabili perceptis, sanguinis missio-
nem inhibuit: semper præcipiens, abstinendū esse
à sectione venæ, vbi sanguis est paucus, reliquus
succus plurimus. Quod nō pudebit Rasi^j testimo-
nio confirmare, ob ea quæ sunt dicenda. Habet. 28
continentis, cap. de sanguinis missione, ad hūc mo-
dum. (Ergō vbi color plumbaceus, & pro pallido
albus, sine calore, cū pulsu inæquabili, in quo sunt
plurimæ pulsationes exiguæ, nō audebit quis san-
guinem mittere.) Ob id igitur additū est (nō sem-
per in plenitudine quæ ad vires expedire pblebo-
tomia, quando scilicet vsq; adeo crudi succi in cor-
pore excedunt: aliōqui, nulla est plenitudo succo-
rum crudorum, quæ istam vacuationem impediat
vt postea dicetur. Propterea distinguēda sunt ista
diligenter, videndūq; est quanta sit copia succorū
incoctorū, qntq; vires: qui. n. nō semper cōuenire af-
firmavit, aliquādo visus est eā vacuationē admit-
tere, tūc videlicet, quū vires cōstant ac valent, quæ
admodum Trallianus lib. 12. cap. de syncopa ex hu-
moribus crudis, effecit, tametsi Galenum legisset,
qui duodecimo meth. eam prohibuit, ob viriū lan-
guorem

guorem & eximiam prostrationem. Auget prae-
 rea febris, timorem exercendi sanguinis missionē
 ut hoc loco notauit Galenus, propterea q̄ ipsa sua
 calore natūū dissoluat atq; restiguit: quapropter
 audacius mittetur sanguis, quum sese effert neces-
 sitas, in eo qui febrecaret, quā in febriciti. Quod
 manifestius postea docebit, quum de crasis huma-
 nibus loquens ita scribet. (At ubi crudi humores
 exuperant, antequā in morbus inuasit, cautē va-
 cuabis, sed ubi febris arripuerit, ut antea monui,
 nequaquam). Oribasius ad verbum, eandem ora-
 tionem retulit, libello nupex citato. Vnde Auicen-
 na prauissimum errorem silentio, haud quaquam
 praeceam: qui non longā ab initio tractationis de
 phlebotomia, ubi duos esse modos hominum phle-
 botomia, idoneos proposuisset, alterum eorum qui
 in morbos inciderunt, alterum eorum qui parati
 sunt incidere, aut in anginam, pleuritidē, aut spu-
 tum sanguinis, aut peripneumoniā, aut ophthalmiā
 sequentia connectit. (Amplius scire debes, q̄ quā
 istae agitudines timentur & nondum in eas inci-
 derint, plus securē vacuabis: cum verō in eas inci-
 derint, penitus phlebotomia dimittatur, sed post
 principū versus statū.) Meo iudicio loc⁹ hic Aui-
 cenna ad Galeni disciplinam est reducendus, qui
 de crudos succos plurimos gignētibus habebatur,
 in quibus cautē sanguinem mittere iussit antequā
 febris irreperet, postea verō neutiquam: propterea

Notatur A.
 uicenna.

27 FERD. MENA COMMENT.

q, ubi sunt plurimi tales humores minus viriū su-
berit, quibus, si febris dissolutionē & ab ea proue-
nientē languorē adiūgas, merito sanguinis ablatio
nē auctores pertimescūt: q, si aliter quispiā Avicen-
nā contēderit tueri, eāq, orationē velit esse veraci-
ssimā, proculdubio inturpissimas hareses prruat.
oportet: porro si quū timem⁹ anginā, apoplexiā, spu-
itū sanguinis, educimus sanguinē precauētes mor-
tis periculū, quantū lubentius præsētib⁹ eisdem
affectionib⁹ & quā iā ob oculos necem offerunt,
eodē præsidio utemur? Magnitudo morbi futura,
cogit omnes medicos antevertere praecepta nec non
auxiliorum machinamenta, qui hoc solū frugis ex-
piscari tunc enitūtur, ne morbus ille superveniat
inchoata passiōi: vrgenti igitur iam magno mor-
bo, nihil est quod conveniens auxilium excludat,
quod pluribus de causis est admonendum. Inte-
gra profectō sunt magis vires ante morbi aduentū
& remedia ferunt efficaciora, sed quū morbus mi-
nus deterreat ac adurgeat, minus adhibemus au-
xiliorum: at præsenti iam morbo sanissimo, quiq,
desperatā salutem spondere videatur, cur non ten-
tabuntur ultima remedia & quā nulla ratione fie-
rent, nisi vltima dies immineret? Ego sanē in vettu-
ra angina medica vacuatione cōtentos ero, q, ea vi-
tari posse futurū malū confidā: verū ea præsenti iā
iū admonebo præsidiōrū, quantū cōsiliū, quūq, atro-
cissimū exitū id gen⁹ mala incutere soleā, tātū de-
trahetur

trahetur humorum, quantum, vitando periculo satis esse intellexero, cum vita etiam discrimine. Apud neminem etiam reperias aut probatum, aut experientia confirmatum, qui prius quam morbus ex sanguine gonitus erumpat, copiosam imperavit sanguinis detractiōē, morbo verò iam cruciante, ipsam penitus circūciderit: si quidē, insignia auxilia tunc urgentius adhibētur, quā vrgētior sollicitat agritudo, vrget autē magis, quā præsens est. Nec vilius precij existimāda est interpretū expositio, quæ sic interpretatur orationē Auicēne, (penit⁹ phlebotomia dimittatur) .i. radicalis seu quæ ad lipothymia perducit, dimittatur. nā praterq̃ q̃ solacisimū cōmiserint, falsissimā cōmisiūtur responsionem: ob id quod interdum, in morbis sanguinis ad lipothymia vsq; liceat agrotante perducere. Quid sit crudus succ⁹ explanauit Gal. lib. 3. de alimētis. c. de tritico, vbi pituitā appellauit, frigidū & humidū sed tenuē humore, crudū verò, eū q̃ frigid⁹ et humid⁹ similiter et crassus existit. Natura hoc loco pro tēperamento accipitur, vi. 2. aph. 17.

1. Aph. 17.

Caput septimum.

I qui sanguinem excrearunt breui admodum curati sunt tempore, ceterum

FERD. MENA COMMENT.

*eam nunc in partibus thoracis & pulmonis sortiuntur constitutionem, ut si paulò plus coaceruent sanguinis, rursus vel vasis alicuius osculum referetur aut rumpatur: ijs & si nullum in corpore etiam dum Symptoma est, initio veris sanguinem mittere oportet. Similiter & ijs qui facile in comitiales morbum incidunt, aut apoplexiã. Ad eundem modum si reliquorum morborum alicui obnoxium esse hominem perspetum habuerimus, verbi gratia, aut peripneumoniã, aut pleuritidi, aut angina: cõmittendum nõ est ut expectemus dum euident aliquod plenitudinis symptoma appareat, sed anteuertere sanguinis missionem præstat. Pari ratione etiam quibus hæmorrhoides suppressæ sunt, maximè ubi natura magis melan-
cholici*

cholici fuerint. Et qui singulis annis æstate plenitudinis morbis laborant, etiã hos vere ineunti vacuare oportet. Eodem modo & ijs qui vere ipso morbis & infmodi capiuntur. Sunt verò nonnulli oculis imbecillioribus, aut vertiginosis obnoxij malis, qui & ipsi veris initio vacuari postulant. Prius autem à nobis considerãdum est quale sit hoc quod ipsis coaceruatur: si quidem nonnulli amarabilis humorem plus cæteris acervant, alij melancholicum, aut pituitosum, alij verò ex æquo omnes, in quibus sanguis redundare dicitur. Hos igitur omnes vacuabis, quẽadmodum etiam podagricos & articulorum dolore conflictatos, veris initio, dato nimirũ aut medicamento purganti, aut misso sanguine. Equidem plures qui tribus aut

quatuor

FERDINANDA COMMENT.

quatuor annis per intervalla pedum doloribus molestati sunt, ego sanavi, aut redundant, humore veri s initio purgato, aut sanguine detracto: manifestum autem est quod tales in vniuersa victus ratione moderati sunt. Proinde incontinentes, ebriosque ac gula deditos, neque purgatione neque sanguinis missione magnopere iuuabis. Nam per victus intemperantiam crudorum humorum multitudinem celeriter coacervant: verum ut hos cures ne studere quidem oportet. Vbi autem obediunt, summopere eos iuuabis, si veris initio primum quidem vacans deinceps ad exercitia victusque rationem salubrem perducas. Ceterum quae de istis dixi, haec tibi de omnibus qui praeditis paulo ante malis, nempe comitiali morbo, apoplexia, vertigine, sanguinis spuitione

spuitione, aut melancholia, capi apti
sunt dictum esse putato.

Commentarius.

PERTIKS affectus in quo, p duas
iā predictas plenitudines, sangui-
nis missio dicitur esse expediēs, ma-
gnitudo ē morbi futuri, siue ad fine
plenitudinis notē, siue nō: cuius cau-
sa ante versiois præceptū seu præuētus māsit nobis
ab Hipp. de fixū, qua nos studiose iubet anteuerte-
re remedia in morbis futuris, qbus ipsis præsentib-
b^{us} utimur. Idq, potissimū verna tēpore, iuxta illud
sexti Aph. 47.) quib^{us} expurgatio, aut sang. mis-
sio cōuenit, vere faciēda est.) opportunissimū si qui-
dē tēpus est uer, præseruādis his malis quæ p perio-
dos redire cōsueuerūt, quēadmodū illud adnotauit
Gal. lib. de puero epileptico: q, maxima pars mor-
borū, quorū gnationi præbet occasionē plenitudo,
ex fusioe humorū ducat ortū. Fūdūtur aut bi lib. i.
aph. 15. à calore aestiuo affatim ingruētī, à quo quo-
dā modo extenduntur ac effervescent adeo, ut qui
hactenus exigui mole videbātur, & arctis locis cō-
tineri: nō possint amplius in uenis cōcludi, sed vel
eas disrūpāt, vel exedāt: et si cū impetu in aliquā
corporis partem ceteris imbecilliorē assiluerint,
phlegmo

phlegmonē, aut erisypelas, vel aliud aliquod mor-
bi genus operentur. Hac de causa hamoptoica pas-
sioni parati, quales sunt qui structuram angustam
& scapulas alarum instar prominulas gerunt, &
qui catarrhis caput habent obnoxium, primo Epi-
demiarum, parte prima, comm. 18. & qui pleuriti-
di, peripneumonia, ophthalmus, anginis, vertiginibus,
epilepsia, apoplexia, melancholia, atq; demum
qui magnis morbis sunt obnoxii, praeuenienti me-
della veris initio adbibita, debent eminus ab his
malis propugnari. Sed in hac morborum precau-
tione inspicere prius oportet, qualis sit humor qui in
ipsis coacerbatur quiq; e vacuatione purgandus sit, si
quidem non omnibus absq; distinctione sanguinis mis-
sio facienda est, sed alijs multa solet incrementum pi-
tuita, alijs bilis, alijs sanguinis copia, aut omnium
humorum acceruus, ac proinde alijs purgatio, alijs
verò phlebotomia existit imperanda. De tempore
dictae vacuationis facienda nascitur ambigua que-
stio. Hoc enim loco, siue purganda sint corpora siue
detractione sanguinis minuenda, veris initio fie-
ri praeceptum est: at vero libro quos & quando, bi-
liosus ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ ἔτους id est in fine veris:
purgandos esse decreuit. Solutionem, in expositio-
ne illius libelli tradidimus, quam nunc summatim
proponam. Pituitosi humores, melancholici, san-
guinei, in ipsis veris initio merito iuuentur edu-
ci, propterea qd hyeme iam geniti, aduentante ca-
lore

defenditur
Galenus a
contradictione

lore etiam vernò suadi incipiunt, & morborum generationem, quorum sunt causa, minitantur ex templo: at biliosi, non generantur donec æstus æstatis ardeat, quod aut in fine veris efficietur, aut in choâte æstate: biliosi ergo humores excipiendi sunt à precepto hîc dato, qui non nisi finiente vere exinaniedi sunt, ob rationem, dudum expositam. Eadem ratio præ cautionis seruanda est in his mulierculis quibus menstrua detenta sunt, aut hæmorrhoides, tametsi nullum morbum antea ea causa fuerint perpeffa: maximè, si incontinentes sunt vt patet cap. decimo sequenti. Nam si incontinentia adest, & illa morborum magnorum consistit occasio vitandi illos gratia, præcaueri necessario debent, exinanitis humoribus, quibus par est id genus corpora esse referta: nimirum si sana debebant, menstruis fluentibus: ac hæmorrhoidibus, illis suppressis, nisi Medicus arte suppleat vacationem, non potest non morborum colluuiò subsequi. Hinc liquido Hippo. elicuit. 6. Epi. parte. 3. com. 37. laborantes sanguifluis venis, nequè peripneumonia, nequè pleuritide, nequè terebinthis, nequè lebra capi: qd magnum sit argumentum sanitatis conseruanda, illa per hæmorrhoidas solènis facta euacuatio. Item quibus suppressa sunt menstrua, non est prorroganda vacuatio quæ per venæ sectionem exercetur: in illis præsertim quæ sanguinem crassiorem accumulanti, nam quæ tenuem & paucum sanguinem possident,

H fident,

FERD MENA COMMENT.

2. lib. de e-
m
peramentis.

Cap. 1. se-
quenti.

Lib. de the-
riaca ad Pā-
philianum.

fidem, quales sunt candida atq; obesa, non sine cor-
poris detrimento eam patiuntur, prater quam q̄ e-
tiam si vena secta fuerit, neq; mediocriter illis san-
guinis effluit ob venarum paruitatem. Satis ergo
erit illis, si malleoli scalarificatu sanguinem effu-
derint, aut cucurbitula sceminibus adhibite sunt:
quibus remedijs muliebris expurgatio concitabi-
tur ad nutum. Diximus ea quae dicta sunt de va-
cuatione praeservatrice, in illis praecipue esse obser-
uanda. Qui incontinentes sunt, & praescripta vi-
ctus rationi minime paruerint: quare si modera-
tam vitam degant, mādatisq; medicis iuxta leges
edictas obediuerint, minus efficacib⁹ praesidijs, fri-
ctionibus nempe, vñctionibus, balneis, ab imminē-
tibus malis fideliter protegētur. Dubitabis mox.
Capite 10. hac quae nunc asseruimus scripta legū-
tur, at in praesenti commentatione, podagricos, ar-
thriticos incontinentes, non iuuari vacuatione de
qua loquimur, expressit. Respondetur, inconti-
nentes non magnopere iuuari his praesidijs morbo-
rum prouentum arcentibus, ac proinde medicus fa-
ma sua consulens, parum debet istius modi perdi-
tissimo hominum generi providere, q̄ frustra sit ad-
hibitum auxilium, cui victus proba ratio non sub-
scribat: nihilominus tamen si qui sunt, quibus va-
cuatione debeat, illi sunt maxime qui ultra repres-
sas vacuationes, in continēter atq; intēperanter vi-
uunt. Quā ob rē de vacuationis inevitabili neces-
sitate.

fiat. Illic tractatur, hic verò, quod medici famam
 & artis commendationem spectare conueniat: pre-
 terea hic id duntaxat docetur, non iuuari quidem
 intemperantes, nec consequi optatam salutem, pra-
 cautione adhibita: illic verò quid necessum sit age-
 re. Torquetur miserè Fuchsius in demonstrando i-
 dē prorsus esse humores simul augeri supra medio-
 critatem, et sanguinē exundare: quē superius abū-
 de taxauimus, neq; opus est denuo ipsum lacescere.

Concordia
 Galenicā.

CAP. OCTAVVM.

Non solū autē vbi adest plenitudo, vel ad
 vires vel ad vasorū humores cōtinētiū ca-
 pacitatē dicta, missio sanguinis plurimū iuuat:
 sed & citra plenitudinē incipiēte inflāmatio-
 ne aut ppter iētū, aut dolorē, aut partiū imbe-
 cillitatē. Quippe dolor ipse sanguinē ad inflā-
 mationis locū trahit: et multoties partiū imbe-
 cillitas inflāmationē citra totius corporis pleni-
 tudinē excitat. Demonstratū. n. est in cōmen-
 tarijs de naturalibus facultatibus, imbecillam
 natura partem promptē grauari, vbi vel paulò
 plus excrementi in ea coaceruetur. Quin etiā
 q̄ quālibet pars facultatē vt familiariū attra-
 cttricem, ita etiam alienorum ex cretricē obti-
 neat. Tū q̄ duplex sit alienū alterū quātitate,

H 2 alterū

alterum qualitate, proinde & si pars aliqua ab humoribus in se contentis nō grauaturs, tamen excrementa quædam in qualitate præter naturam habet, ad eorundem excretionem per venas quæ in ea sunt, tanquam per canales excitari. Cæterum si quod propulsatur prauus fuerit sanguis, aut alius humor, vt ad aliquam propinquam veniat partē necesse est. In ea alterum duorum eueniet, vt aut concoctus, aut per halitum digestus in aliam tertiam haud transfluat: aut si neutrum prædictorum assequatur, denuò ex secunda parte in aliā confluat, deinceps ex illa rursum in aliam, & id ipsum nō desinet fieri, quoad in talem quampiam decumbat, quæ amplius quod in ea redundat, in aliam propellere nequeat. Accidit verò hoc
ipsum

ipsum illis partibus quæ facultatem excretricem vicinis omnibus imbecilliorē habent: si quidem non iam in illas quæ propter robur quod obtineat haud assumunt, id quod molestat propellere valēt. Demonstratum enim à nobis hoc quoque in illis est commentarijs, quod quælibet pars nō solum quod superuacuum est in vicinam protrudat: verumetiam quod suscipiat, sæpe verò contra remittat & propellat, in se haud assumens. At quæ in hoc certamine validior vincit: quapropter partes omnium imbecilliores excrementicijs morbis primæ capiuntur. Hac quapiam ratione è fluxione natos affectus fieri scito, vniuerso vide licet corpore imbecillo existente, quæ vna est quædā mali habitus species: principibus illius partibus, etiam si paucus

in ipsis est sanguis, grauari solitis, eūquē
 ad carnosas iuxta cutem partes protrū-
 dentibus, magisquē ad glandulas exci-
 piendo superuacuo idoneas, tum prop-
 ter substantia laxitatē, tum quia inter
 alias partes infirmisimas habeāt natu-
 rales facultates quēadmodum etiā pin-
 guedo. Nam quum quatuor eae sint, ut
 ostēsum est, prima quidē attractrix, al-
 tera retērix, tertia excretrix, & quar-
 ta alteratrix, alias quidem tres imbecil-
 limas glandula carnesq; obtinent: alte-
 ratricem verò solam haud multò cate-
 ris partibus minorem. Post glandulas
 pulmo fluxioni recipienda promptissi-
 mus est: nam & hic tres facultates im-
 becillas obtinet, & corpus laxū. Dein-
 ceptus lien. Cerebrum autē perinde ut ille
 aut etiā plus excipiendo fluxui est ha-
 bile:

bile: ceterum hoc illis meliori est condi-
 tione, q̃ constructionē habet excernen-
 dis ijs quæ suscepit prōptam. Magnos
 enim vētriculos obtinet qui prorsus mea-
 tibus vacuantur. Quibus igitur pul-
 mo, liē, ac cerebrū carnosio genere robu-
 stiora sunt, in ijs ad glādulas & carnes
 fluxiones perueniunt, vbi nimirū vni-
 uersus habit⁹ imbecillus fuerit, sicut in
 affectibus è fluxiōe natis accidit. Meri-
 to itaq; curationis horū scopus est nō qui
 dē vacuatio, sed totius corporis roborā-
 tio, quāq; curatiōis initiū ī his à sangui-
 nis missiōe fit. Si vero excremēta praua
 etiā qualitate sunt prædita, purgationē
 quoq; adhibemus. In q̃bus maximè cor-
 poribus neutri⁹ plenitudinis ppriū sym-
 ptoma expectare oportet, grauitatē qui
 dē eius quæ ad vires dicitur, tensionem

verò eius quæ ad vasa. Pari ratione in
iis quibus pars aliqua grauiter icta est
siue aliter quomodocunq; incipientē ob-
tinet inflammationem, vbi magnam ip-
sam fore suspicamur, curationem à va-
cuatione ordimur, aut purgantes, aut
venam incidentes, prout alteram alte-
ra magis conuenire vacuationem indi-
camus.

Commentarius.

*Q*UARTVS affectus, cui iure suo
congruit sanguinis missio, inflam-
matio est incipiens, aut ob ictū, aut
dolorem, aut fluxionis ratione quæ
ob imbecillitatē partium fit: etiam
si nullum adsit plenitudinis indicium. Primū qui-
dem si ob ictum seu casum ex alto loco exordiat
inflammatio, nemo est in artis operibus vel medio-
criter exercitatus, qui non confestim sanguinis de-
tractionem suadeat, & malorū progeniem nisi id
fiat, non pronuntiet: in quo casu, cū quis (inquam)
ex alto

ex alio ceciderit, post sectam venā, magna pars medicorum, pulvillos ex rubia tinctorum, rhabarbaro, & mumia cōcinnatos propinare cōsuevit, quod eos Mesues commendauit: alij, potum aquæ frigida copiosum intrepide largiuntur, alius vt Dioscorides, agarici drachma. j. nonnunquam gentianam, nonnunquam vero rhapontici tantundem elargitur quāuis differenti ratione, huic rerū euentui, omnes, subuenire contendunt. Nam qui potu aqua gelida vtūtur, praterquam q̄ in solis hominibus impendiō calidis illud commodē facient, humares pigriores ad motum reddunt: qui verò puluisculis à Mesue confectis id malū praeuēnt, thrombos sanguinis dissoluunt, eosq; dissolutione ad cutim propellunt: qui verò aut agarici certo pōdere, aut rhabarbari, aut gētianæ vtendum esse censuerunt, id potissimum intendere videntur, vt motos humores expurgēt, & ceu manu ductrice, per cloacas publicas foras educant: vnde quanquam diuersa ratione, cuncti tamen tumorum generationem, qui commotis humoribus facile tunc euenirēt, prohibere conantur: sed tutiorem viam me iudice, amplexus est Dioscorides, qui cognita diuersorum hominū temperatura, in biliosis rhabarbarum propinaret, in pituitosis verò, agaricū: in sanguineis de diuersa ratio subueniendi his qui ceciderunt.

Reliquorum prouidentia, licet humores extra cutim excernat sudorificis vtens medicamētis, quia

Cap. de rhabarbaro.

H § tamen

FERD. MENA COMMENT.

tamen diffusi sua crassitudine nonnunquam intro manent, possuntque semel commoti gravissimos morbos ex fluxione producere: nunc profecto tutam curationem comenta esse iudicanda videtur. Dolor etiam inflammationis est causa vehemens, adeo ut cucurbitularum instar trahere humores in partem cui est defixus, dicatur. 7. Apho 1. Dolor item & calor partis in qua phlegmone sedet, ex puro etiam corpore trahunt, 13. Meth. ut mirum videri haud debeat, si, quam plenitudinis indicia non adsint, sanguinem demere non reformidamus. Proinde putandum est Hippo. magnitudine doloris adaugeta precepisse, ad lipothymiam usque licere nonnunquam facere vacuationem: sicut in quavis affectione, quae ex sanguine pendere visa sit, & existat cum virium robore copulata. Ob partium imbecillitatem incipiunt inflammationes, nimirum omnis fluxio, ex mandante membro, & recipiente nascitur: mandat autem particula quae fortior habet expultricem, in eam quae imbecilla est sua excrementa, praesertim si vicina sit, quod si illa repugnet, in aliam, donec fluxio sistatur in omnium imbecillima. Ut pulchre illud monstravit Galenus animalium ficta comparatione, quae in stabulo eodem, sed vario praesepi pascuntur. Mandat insuper fortior particula, id quod alienum est aut qualitate aut quantitate, ut saepe alibi notatur, & hoc loco graphice à Galeno figuratur: alienum qualitate, corruptione superius à nobis

Trahit do-
lor irritatio
expultricem
calor vero
vi propria.

1 Apho 2.

à nobis vocatā, cōstituit, distinctū genus à plenitu-
 die: alienū verò quātitate, plenitudinē suē quē ad
 vires dicitur, suē ad vasa. Ergo hac de causa pul-
 mo, liē, cerebrū robustiora carnosō gñere cōsistētia
 ad illud quod alienū est, ppulsant ac trūdūt, q̄ sua
 pte ratione totius corpōris habit? vnā cū cute in fir Lib. de cau.
 mior sit creatus, & ad suscipiēda supflua paratior: his morborū
 quū cōtrariū accidit, scilicet vt prapostero ordine
 se habeāt partes corporis & quæ firmiores erāt na-
 tura fiant debiliores, quæ rursus debiles, vegeta
 sint ac valentiſsimę, peruertitur expulsionis opus,
 fitq; vt nobiliores patiātur particula. Sed obiter
 & veluti per transfennam in priori generāda flu-
 xionis occasione, curationē perstrinxit atq; ordinē:
 dicens post vacuationē à qua inchoandum esse in-
 sinuauit, scopum, roborationem totius corporis de-
 cernendam fore, atq; intendendam: attamen libro
 de causis morborum, cutim omnium particularum
 deiectissimam nominauit, inquam si reliquæ par-
 tes digniores sua regerunt excrementa, non est q̄
 corroboranda sit, sed potius aperienda, laxanda,
 atquē omnibus modis ad suscipiendum idonea fa-
 ciendā videtur. A natura ipsa profecto datum est
 ibidem, vt partes aliquot destinentur ad reci-
 piendum superflua ne communis toti corpori fie-
 ret iniuria, & ne Principes partes atquē illis
 famulantes, præstantioribus occupata fun-
 ctionibus, erga vile ministerium, secum sci-
 licet

FERD. MENA COMMENT.

2. Epi. parte
2. comm. 33.

licet expulsionem, distinerentur. Simon ille quem-
dudum citauimus, vñtionibus, balneis, atq; alijs
circum adhibitis remedijs inuabatur: quibus her-
cule non corroborabatur cutis, sed potius aper-
tis meatibus atq; cribri in modum perforatis pluri-
bus, tollendam esse affectionem illam pustularum
Hippo. perorauit. Paucis abhinc diebus Caroli Im-
peratoris inuictissimi Maria filia Bobemia Regi-
na exanthematis per totum corporis habitum labo-
rans, balneis & alijs lotionibus seu vñtionibus
curabatur, vt intellexi) satis methodicè: q; aperiē-
dam cutim, latiores reddendas vias, potissimū re-
medium semper existimauerim, per quas, postulas
illas generantes humores liberius prodirent, atq;
excernerentur. Hinc panditur latus satis campus
medicandis lepris, scabiei, & cutaneis affectioni-
bus: intra quē versabatur Galenus, dum libro no-
no simplicium medicamentorum, ex sulphure &
terebintina medicamentum compositum laudauit
quoniam non repellit, sed discutientem natum est
facultatem. Quo pacto igitur corroborandum esse
corporis habitum in presentia iussit? Responde-
tur. dum principalia membra superflua in cutim
protrudunt, partim sunt fortiora, partim vero lan-
guidiora: fortiora scilicet his quæ recipiunt, imbe-
cilliora rursum excrementorum intuitu. Nisi enim
illa quidquam à proprijs functionibus defecissent
nunquam in ignobiliores particulas, quæ super-
fluunt

Concilia
tur Galenus

fluunt excrementa, expulissent: q̄ si expulsionē a-
 liquid dignum coaceruauerunt, corroboratione opus
 est, ne fluxionis commemorata rursus innouetur
 occasio. Præterea habitus corporis non suscipit ex-
 crementa, nisi quū canales ad ea suscipienda na-
 ri, ob aliquam causam impediuntur, & ad id mu- 3. Meth.
 neris consequedum fiant inepti. Vnde vnaquęq;
 particula corroboratione indiget, ne imbecillitatem
 semper manens, nouam indies regeneret ex cremē-
 torum facem: ac exinde occasionem præbeat, fluxio-
 nibus, & inde sequentibus affectionibus. Interim
 tamen quod principes partes languent, & minus
 exactas edunt actiones, absurdum foret si minus
 principes imò deiectas particulas roboraremus, et
 hoc persuadebant argumenta: ast, si nobiliores par-
 ticulae pristinam recuperarunt sanitatem, non ab-
 re erit, si de mandatorum semel humorum ad cu-
 tim, facta discussione, postea ipsam roboremus &
 firmitudinem adquirat innatam: quemadmodum
 in præsentia monuit faciendum esse Galenus.
 Glandulosa partes & laxa suscipiendis excre-
 mentis sunt maximè idoneæ, secundo loco carno-
 sum genus prope cutim, tertio loco, pulmo: quarto,
 lien: cerebrum eiusdem classis insinuat, nisi
 quod expultricis officio fungitur commodius pro-
 pter decliues canales quibus scatet plurimis, &
 quia commissuras habeat, quam creberrimas par-
 te superna: reliquæ partes, quæ a sede sint locandæ
 constabit,

Methodus
 designandi
 partibus ro-
 bur & ligu-
 rem.

FERD. MENA COMMENT.

constabit, fluxionum causis hinc et inde pensatis. Fluxionum causa sunt potissima dicta, robur videlicet mittentium et imbecillitas susipientium: sed præter has, coadiuvant substantiarum mollietates & laxitas, inanitas membri quæ multis poris & vasibus consistit, declivis positus, motus etiam insignis, quibus de causis omnibus pulmo, reiectis de medio sordidissimis atque cutaneis particulis, est imbecillimus, post illum reliquæ locabuntur, prout cum illo magis consenserint. Vtrævacuationum sit præponenda, expurgatio nè, an sanguinis emissio disceptatur libro de purgatione: sed an utraq, sit opus, in curatione inflammationum merito quaereretur. Respondetur brevissimè. Si inflammatio est exquisita, solam præferet sanguinis redundantiam, ac propterea sola dissipabitur venæ sectione: si verò, alijs affectionibus sit permixta, post sanguinis detractionem, expurgatione curabitur, quemadmodum Hippocrati quarto libro acutorum commentatione vigesima prima scriptum est. (De inflammationibus præcedenti sermone sic habet.) Nā venæ sectio in his præferenda venit: deinde clysmis est opus, si morbus magnus & fortis non fuerit, (sic etenim interpretamur contra Meldensem) si verò non, & postea medicamento opus sit, sanè id post sanguinis missionem securè & mediocriter porrigendum.

Caput

Caput nonum.

ECTE igitur
in ijs quæ de victu a
cutorum morborum
proposita & dispu-
tata sunt admo-
mur, ut sanguinem mittamus, ubi mag-
nus fuerit morbus et æger florentis æta-
tis roburq; aderit. Perperamq; Meno-
dotus in sola syndrome plethorica vo-
cata venæ sectionem obseruari tradit:
cōtra enim in vniuersum sanguinis mit-
tēdi scopi, plenitudinē in se primò haud
complectūtur, sed suspitionē eius quod
adhuc sit mali. Nam si magnum fore
appareat, sanguinem mittemus etiam si
nulla plenitudinis nota est, ætatem, re-
gionem, & vires considerantes, quæ so-
la

la etiam in ijs que de victu acutorũ dis-
 putantur dicta esse conspiciuntur. Vi-
 gentes enim etate propter pueros & se-
 nes ad distinctam explicationẽ adsum-
 psit. Primi autem & maximè proprii
 sanguinis mittẽ discopi sunt, morbi ma-
 gnitudo, & robur laborantis: & hanc
 esse primam syndromen dicere oportet,
 haud plethoricam, in qua sanguinis
 missio observata sit: quippe in illa &
 hæc comprehenditur, vt quæ morbi ma-
 gnitudinem adaugeat. Non solũ enim
 vbi iam adsit morbus magnus sangui-
 nis mittendi occasio est, sed et vbi futu-
 rum esse suspicio est: doctrina enim, quã
 Hippo. tradidit, anteuertit, docens nos
 quacũq; presentibus iam morbis rectè
 faceremus, melius esse vt hæc incipien-
 tibus ipsis, aut iam imminetibus ante-
 uertendo

uertendo faciamus. Proinde & prædictos scopos ad sanos transferre licet: siquidem & ijs sanguinem mittes, vbi magno aliquo capi morbo suspicio est, ætatis tamen & roboris habita ratione. Nam si quis vt magnū incurrat morbum habilis sit, etiam si nullum adhuc in corpore symptoma apparet, sanguinem tamen mittendum censemus: satis enim ætatem vnā cum viribus considerasse. Tria itaq; sunt quæ dignotionem continent, morbi magnitudo aut præsens aut imminēs, ætas vicens, & virium robur, verum negligētius fortē in ijs quæ in libro de victus ratione acutorum proposita sunt, sola particula ætatis exposita esse videbitur: neq; enim vigentem ætatem solum dixisse rectē se habet, sed et eā quæ hanc præcedit &

I quæ

quæ illam sequitur, ut scilicet duæ tan-
 tum distinctione ipsa, nempe puerorū
 & senum, exemptæ sint. Sed senum æ-
 tas in verbo virium complecti potest:
 nulli enim qui in ea ætate est constitu-
 tus robur inest. Quibusdam verò medi-
 cis ne pueris quidem robur inesse visum
 est, sed malè rem intelligentibus, ut ali-
 bi à nobis est demonstratum. Sanguinē
 itaq; mittemus ubi magnum fore mor-
 bum suspicabimur, aut præsentem iam
 intuebimur, aut incipientem, robur vi-
 rium considerantes, pueris tantum ex
 oratione exēptis, Dicemus etiam mi-
 nus perfectè, dignioris quæ ab ætate
 fit, ab eo qui proposita libri de victus
 ratione scripsit, mentionem factā fuis-
 se: sufficiunt enim ad mittendū sangui-
 nem hi soli scopi. Neq; enim ubi copia
 crudorū

crudorū humorū tanta est coaceruata,
ut sanguinis missionē prohibeat, sermo
redarguitur: quippe virium robur istis
non adest. Estq; ipsa hæc nota q̄ illi san-
guinis missionē perferre haud queant,
quando vnà cum colore totius corporis
qui tum accidit, sanguinem redundare
significante, pulsus fuerit in vehemen-
tia et magnitudine inæqualis, per eius
inæqualitatē superantibus debilibus,
et paruis. Tribus itaq; scopis mittēdi
sanguinis definitis magnitudine nimi-
rū morbi aut præsentis, aut imminenti,
aut incipiēte, vigente ætate, et robore
virium extra puerorum ætatem, ad alias
prædictas mittendi sanguinis notas,
quas non pauci Medicorum adiecerūt
accedamus: qui quantitatem quidē de-
tractiōis, nō ipsam sanguinis missionē

FERD. MENA COMMENT.

simul indicabunt. Proinde è morbo, ætate, & viribus quòd mittendus sit sanguis cognoscitur: quantitas autem vacuationis non solum ex istis, sed & alijs deprehèditur: hæc vero sunt plethorica vocata syndrome, ambientis nos aeris temperatura in tempus & regionem diuisa, & quæ anteacta vita circa ciborum tum qualitatem tum quantitatem acciderunt, excretiones item ac motiones aut factas aut non factas.

Commentarius.

IX sententia Hippo. stabilitur præcedentis capitis decretum, quo timorem magnitudinis morbi, tametsi nulla sit plenitudinis nota, procul arceret sectionis vena præsidio, monebatur, ea quidem ponitur quarto acutorum decimana commentatione ad hunc modum. (in acutis passimibus sanguinem mittes, si vehemens morbus esse

esse appareat, & floreat. atas, ipsisq; adsit robur.) unde duo hi affectus tertius & quartus, in hac vna re conspirare videntur, q; aquabilem periculi magnitudinem offerentes, pari repagulo aequisq; praesidijs repelli debeant: tametsi alter omnino futuram perniciem alter vero iam iam instantem, nisi praecaveantur actutum, praesagiat. Vellicat hic obiter Galenus Menodorum, cuius saepe meminit, quiq; solum rebatur esse mittendum sanguinē, quū signa omnia quae plenitudinem sanguinis commostrant, euidenter compareant (sic videtur declarasse syndromen signorum libro subfigurationis empiricae Galenus): ostendens, tantum abesse, ut id verum sit, ut poti⁹ ob solam morbi magnitudinem creberrimē accingatur medicus, ad sanguinē mittendum, nulla prorsus existenti suspicionē de redundantia sanguinis. Quod vel empirici faciunt, solam magnitudinem morbi coniectantes, quemadmodum. 4. Meth. illis tribuit Galenus: tum in alijs omnibus, tum verò q; hunc scopum magnitudinis ab alijs praetermissum, Hippo. tanti fecerit, miris eum extollens laudibus. (Est porro (inquit Galenus) is qui ab effectus magnitudine scopus sumitur, quem non modo Methodici praetermiserunt, (non enim est id mirum) sed etiam rationales plurimi, atq; etiam empirici omnes: nam ubi in redundantis sanguinis (ut illi loquuntur) concursu, vacuationem à se obseruatam dicunt, manifestè fa-

FERD. MENA COMMENT.

tentur, ob nullius alterius eorū quæ in egro visuntur respectū, se ad vacuationē accedere. Neq; hoc dico propterea q̃ purgatio vacuatio sit, quā redundantis sanguinis concursus non indicet, sed q̃ etiā tamen si redundantis concursus non adsit, ad ipsam tamen sanguinis missionem sit confugiendū, quando si valens morbus sit cum virium robore, nemo est qui sanguinem non mittat, qui utiq; in artis operibus sit exercitatus. Quippè ipsas empiricos videmus quū lapsus ab alto quis sit, aut aliās plaga aliqua contusas veheemēter corporis partes habuerit, ad sanguinis missionem confugere: quamquam idem homo paulō antè sanus fuerat, prorsus quē redundantia sanguinis expers. Ex quo patet non hoc esse quod mittendum sanguinem indicet, sed magnitudinē morbi, ac viriū robur, exceptis à sermone pueris. Nam & alia ratione si quis etiā nunc sanus nec adhuc quicquam latus, in sanguinis redundantis concursu sit positus, nō statim huic mitti sanguinem necesse est: imò aliū satisfacit inedia, &c. Hæc Galenus.) Nō igitur perpetuò redundantiam sanguinis spectantes, ad sanguinis detractionē accedemus, sed magis est perpendenda morbi magnitudo cum virium robore copulata: ad eò ut plerunq; ab hoc auxilio abstinendum sit, redundantia sanguinis apparenti, propterea q̃ de magnitudine morbi nulla sit opinio, q̃ prudentissimè Hippo. & Galenus notauerunt. 6. Epi. parte. 3. cā
mento

mento ultimo: reprehenditur iterum Menodotus,
 4. acutorum, 19, eisdem demonstrationibus, & ver-
 bis. Primi itaq; scopi sunt magnitudo morbi & ro-
 bur virium, & idem vocantur primi & maxime proprii, nō plethorica syndrome, nam hac sub illa
 magnitudine comprehenditur morbi, ut quæ mor-
 bi augeat magnitudinem: ceteri scopi quantita-
 tem metiuntur tum affectus ipsius, tum ipsius sub-
 fidij, ut superius disputauimus: hoc tamē loco tres
 scopos evidentissimē connumerauit: præter duos,
 ætatem adiungens, puerilem. Ceterum hæc ter-
 tu scopi connumeratio, quanquam inuertere quæ
 de scopis diximus nonnullis conspiciatur, nihilo-
 minus tamen, sicut aëris ambientis caliditas non-
 nunquam apud Galenum prohibere sanguinis
 missionem prædicatur, & si de numero mentien-
 tium sit quantitas, ut antea monstrauimus, sic
 quoquæ ætas cohibebit eam nō omnino, sed quan-
 tum fieri potest. Adde etiā causam morbisicam in-
 dicare tātum quid sit agendū ad sui ablationē, vi-
 res ipsas cōsentire: quæ quū consent in pueris ut
 hic insinuat, & 4. acutorum. 19. neq; ex parte
 postulantis indicationis, neq; consentientis, ætas
 existit computanda. Iam verò apud Hippo. 5. A-
 phorif. inuenies gravidas abortire sanguine e-
 misso: nunquid protinus vteri gestatio de nume-
 ro venit existimanda prohibentium sanguinis e-
 missionē? minimē gentiū. Nā neq; apud Gal. neq;

Cap. 13. &c.:
 huius tra-
 ctu.

4. acuto. 19.

FERD. MENA COMMENT.

1. ad Citau.
conē. cap. 13

Cap. 7. hu-
ius tracta-
tionis.

*Aviceonnam, computata reperitur inter indican-
tia aut mensurantia id genus auxiliū: interdum ta-
men commonemur hasce vterogentes cauere ne
abortiant sanguine misso, sicut & patientes flu-
xū, & oris ventriculi vitium aliquod, q̄ qui, sine
hac prameditatione sanguinem detraxerūt, agro-
tantibus aliōqui robustis & magnum morbum pa-
tientibus, vehementer nocuerint. Quare plurima
sunt quæ q̄ vires comminuunt atq; debilitant, ta-
met si non omnino vacuationem excludant, tempe-
rant tamen & moderantur eius quantitatem: atq;
proinde, eius classis numeranda est etas, sed done-
mus tādē primos esse scopos, magnitudinem mor-
bi & robur virium, ceteros ad mensurandam quā-
titatem dum taxat efficere, vt hucusq; tradidimus:
nunquid idcirco in omni morbo magno est vacuan-
dus sanguis? nunquam igitur fiet sola expurgatio
ad subueniendum morborum periculis: si quidem
ea fieri non debet, nisi vrgeat necessitas, & vires
adsint, quibus concurrentibus, sanguinis missio ve-
nit exercenda necessario, per ea quæ modo dicebā-
tur. At diligentissimè scrutandum est prius, qua-
le sit quod acervatum est humidum, vt humorum
præcedenti distinctione, seligatur conueniens e-
uacuatio: quēadmodum sexto, Meth. is qui in ner-
uo vlcus patiebatur, iussus est statim expurgari,
ne fluxionis prauorum humorum fieret subitus in-
cursus. Præterea in omni morbo, in quo conuenit
duarū*

duarum euacuationum altera semper esset inchoanda à sanguinis missione: nam si utraq; vacuatio non fit, nisi morbi magnitudine postulanti, & viribus consentientibus; quum his convenientibus iubeatur sanguinis detractio, ab illa prorsus sumetur initium curationis. Præsertim quum ut dictum est cap. 6. genus auxilij à causa ipsa sit capiendum non à morbo: quam ob rem magnitudo morbi, quid causa ipsa poposcerit, desiderat, non indicat quid sit faciendum. Verè Galenus, vbi morbum timet magnum cum robore virium enatum, nunquam credidit ab aliqua causa posse præpediri phlebotomiam: nempe vbi adsunt crudi humores, qui maxime obstant sanguinis missioni, si tamen adsit magnus morbus & virium robur, nunquam eam sufficienter impedire, ut paulo inferius dixit Galenus? Verum tamen, qui paulo veracius atq; sublimius rem ipsam contemplatur, inueniet plerasq; corporum affectiones, in quibus sanguis est paucus, reliquus succus plurimus: quibus autem etiam Galenus, nulla ratione adhibenda est vena sectio. Nec semper morbis magnis prospicimus sanguinis missione, sed potius purgatione: nempe. 13. Meth, erysipelati magis conducit vacuatio per phar-
 macum, quam per vena sectionem facta. At dices, quum reliquus succus est plurimus, sanguis verò per quam paucus, non constat vires, & ob id non foret tunc ad mouenda sanguinis missio. Certè si ob virium debilitatem

Cap. 15.

4. de sanita
teruenda.

FERD. MENA COMMENT.

Scopi, non
indicit ge
nus reme
dii sed ad
faciendum
id quod in
dicatū est,
urgens

et locis.

litate non minuitur his sanguis, ob eandē causam
neq; adhiberetur purgatio: in oī etenim vacuatiōe
virii robur postulatur. 1. Aph. 2. presertim si, illud
dogma defendamus quod semper existimaui ueris
simū, intensiores videlicet vires ad purgationē, q̄
ad sanguinis detractiōē requiri. Quod libello de
purgatione demonstrabimus. Dicemus ergo, mag
nitudinem morbi non ostendere faciendā esse san
guinis missionem potius quam purgationem, id e
nim ut antea ostendimus, à causa monstratur: sed
vsus necessitatē, & ad adhibendum remedium à
causa ipsa indicatum, urgentiam seu coactionem.
Verbi gratia. Affectio ipsa pendens ex sanguine,
poscit sanguinis missionem, nempe contrarium re
medium, verum nondū liquet faciendā ne sit nec
ne, propterea q̄ exigui morbi sapissimè citra vl
las suppetias deleātur: solos etenim morbos, quos
natura nequit deuincere per se ipsam, medic⁹ sus
cipit curandos, reliquos verò, illi demandat atq; de
committit. Oblata verò illius morbi magnitudo,
& imminens necis periculū adurget ut, quod cau
sa morifica indicauit esse faciendum, sine mora
fiat, & conuenienti remedio. Sic sanè vel Galen⁹
ipse. 4. de morborum curatione, demente Hippo
cretū reliquit. (ad eundē modū nec purgatio in
sola vitiosi succi abūdantia cōueniēter suscipitur,
sed sicut sanguinis missio vel propter ipsius abun
dantiā vel propter morbi magnitudinē: ita & pur
gatio

gatio & propter abundantiam alterius cuiusquam succi, & propter vim morbi adhibetur.) ibidemq; paulo inferius hac alia sup addit. (de purgatione in hoc lib. differat. Desiderat. n. agri hac non modo, ut quod noxium supvacuum quo urgentur, educat: sed etiam ut quod tunc ad diuersum trahat, tunc vacuet. Atq; ob eam rem Hipp. tunc in reliquis omnibus operibus tunc in eo quod de vlceribus perdidit, etiam morbi magnitudinem ad purgationis indicationem considerat.) Hac morbi magnitudo non aliunde constabit, quam ex symptomatum priorum magnitudine, quam ob rem si quisquam morborum notas proprias inquisierit, facile idem dignescet, eorundem magnitudinem, & per ea morbi ipsius urgentiam. Quae quum tripliciter contingat, aut ob propriam ipsius affectus substantiam intensius exaugetam, aut ob praestantiam laesa actionis: aut propter facultatis principatum quae vniuersum corpus gubernat: harum vnaquaque extat suis cognoscenda signis, & studiosa corporis humani fabricae inspectione. Roboris virium notitia non minus diligentem expostulat medici indagationem, propterea quod quantitatis speculationem inuoluat atq; conculcet: verumtamen coniectura artificiali saltem conabimur eam quantum datur, inuenire, rem sane ad curationis operam, valde necessariam. Ex functionibus ipsis expiscanda est enim roboris virium notitia, ac praecipue ex pulsu, uti lib. de constitutione artis medicinalis ad finem docetur, quae cum genere

3. Causa 4.
lib. de cou.
incutio. ar
tis medici
cinalis.

FERD. MENA COMMENT.

Virium no-
ritia multis
eget conic-
turis, non
solo pulsu.

genere suo trifariam secuntur, in animale[m] quæ è
cerebro nascitur, in naturalem quæ ex iecore, in vi-
talem postremò quæ in corde ipso, vitæ cardine, do-
micilium possidet, omnium harum actiones, et quæ
ab illis sequuntur duo alia symptomatum genera,
curiose admodum sunt inspectanda, ad plenam de-
virium constantia & vigore dignotione assequen-
dam. Ceterum in primis ad auxiliorum adhibitio-
nem consideranda est vitalis per pulsum, ut modò
Galenus docebat, & .1. Apho. 12. & de virtute a-
gitata questione. 4. acutorum. 19. ad vitalem solū
reduxit sermonem, quam licet in pueris donaue-
rit esse fortem, ob alias tamen causas non admitte-
re venæ sectionem consensit. De quibus licet bre-
uiter, plura tamen ad hunc articulum attinentia
differuimus Aphorismo dudum adducto. Vitalis
itaq; per pulsum est inquirenda, qui apud Dyasto-
lem resistat atq; veniatur tangenti, cognoscitur ad-
sensum magis, per inæqualitatem in magnitudine
in qua quantò amplius vincunt parui magnos, tan-
tò reputatur debilior, & cōtrà, quantò magni plus
paruos exuperant, tantò fortior, consequenterq; quū
semper pulsant magni, fortis valde, quum vero
semper parui, per se est imbecilla faculas, ac muliò
imbecillior redarguitur ex decurtato, deinde ex
decurtato deficienti, omnium imbecillima, ex abo-
litione, quæ est, quum tangitur pulsus & abole-
tur siue perit. Quo loco id differendum videtur, et

quæ

quaestione dignissimum, id quod Hipp. quarto ac-
 ro. commentatione. 23. nobis observandum reli-
 quit, dum apoplecticum & omnino sine pulsu de-
 mortuum, vacuatione per sanguinis missionem nō
 dubitavit exsuscitare: in commentatione Galenus
 hoc modo declaravit. αὐτοῦ αὖ, id est, pulsum
 quietem & cessationem. Quo pacto igitur robur
 virium seu scopus maximè proprius haecenus cun-
 ctis est propositus, & illa medici contrectatio, qua
 pulsum interim dum sanguis emittitur tangit, tan-
 to perere commendatur? Non potest ars medicinalis
 indignoscenda virtute coniecturam suam & in-
 certitudinem aufugere, ut qua in hac parte sapi-
 mutare, & ad quamplurima respicere cogatur: sic
 enim Hipp. habitum & aetatem duntaxat atten-
 dens, ad secandam venam intrepidus accessit, nul-
 lo proorsus existenti pulsu sensibili. Quo circa pri-
 mo Aph. 12. non solum pulsum contrectandum es-
 se voluit vigilantissimus Gal. ad virium robur in-
 ternoscendum, sed alia, qua primo pronosticorum
 describuntur, tum ex symptomatis naturalibus,
 tum etiam animalibus, constantiam virium & in-
 tegritatem venantia. Dum igitur aliunde hoc est
 ex habitus firmitate & aliarum à pulsatrice vir-
 tutum accidentibus, praeterea ex aetate, nondum es-
 se deperditas vires coniectamus, quanquam pul-
 sus non adsit aut adsit obscurissimus, à sanguinis
 missione non deterrebimur, agrotationi alias per
 quam

FERD. MENA COMMENT.

Notatur
Galenus. 4
acuto. 74.

quam necessaria. Quare excusand^o ne sit, necne?
Galenus falsi criminis, aliorum sit iudicium: qui
quum aperte interceptis arterijs Hippocratem ad
sanguinis missionem descendere intellexisset, ni
hilominus tamen ceu oblitum Hippo. aut alium,
quisquis ille autor sit, scopi à virtute capiendi, ac
cusare nō erubuit. Nam qua quaso ratione viriū
meminisset, in eo discrimine, in quo venis inter
ceptis pulsantibus, sola manebat coniectura ex re
bus quibusdam externis accipienda habitu, nem
pe, etate, rubore faciei et similibus? Sanè in hoc si
lentio functionū vitaliū, nō habebat Hippo. unde
nā tollerantiā virtutis captaret, nisi multa cōsulo
ret, multa, pēsaret, plurima demū aestimaret, ante
quam ad tam efficax remediū progredieretur. Ne
mo igitur existimet pulsum solum, viriū esse
indicem, quum eo absenti, nonnunquam liceat
fortissimis vti remedijs, sanguinis missione & ex
purgatione, sed non contemnenda est tunc prae
meditatio, & ex multis rebus cœptum consilium, vti
fecit Hippo. Sed vt tandem ad capitis vmbilicum
perueniamus, illud est amplius addendum: per æ
tatem vigentem, quæ scopus statuitur sectionis ve
narum, subaudire oportet adolescentiam & pri
mos senes: quod si cui durum esse videatur, habi
tus, tertius sit scopus non ætas florens, aut duobus
scopis dinumeratis magnitudine morbi & robore
viriū, addendum est, exceptis pueris.

Cap.

Cap, decimum,

DE differentia quidem illorum paulò post videbimus; de vtriusque autem plenitudinis notis in præsentiæ contemplabimur, nū mittendus omnino sanguis sit, quando hæc in homine solita adhuc obeunte negotia apparuerint, aut necessarium non sit ubi nulla magni morbi fuerit suspicio. Porro quid hac de re sentiam vobis perspectum est, ut qui sæpe adfueritis mihi sanguinis missionem suadēti aut podagricis, aut arthriticis aut comitiali morbo obnoxiijs, aut melancholicis, aut ijs qui sanguinem antea expuissent, aut in thorace structuram ad id malum idoneam sortiti essent, aut vertiginosis, aut ijs qui crebro corripi

pi

pi solēt angina, vel peripneumonia, vel pleuritide, vel hepatitide, vel vehemēti ophtalmia, vel, ut summatim dicam magno quopiā morbo. Quippē in his omnibus sanguinis missionem necessarium esse praesidium arbitror, confestim adhibitam, post habitam virium & aetatis rationem. Haec si aliquando non dicantur, subaudire tamen oportet. Verum in his qui nihil tale antea perpessi sunt, omniumq; corporis partium inculpatam habent constitutionem, geminam me viam vacuationis proponere nostis: per sanguinis quidem missionem, si in victus ratione fuerint intemperantes, cirra hanc, si rēperantes. Licet enim & frictione multa, & balneis, & ambulationibus, alijsq; motibus, ad haec vñctionibus discutiētibz, celeriter plenitudi-

nitudinē vacuare, modo tibi haud videatur nonnunquam crassi sanguinis esse redundātia. Talis est maximē melancholicus ut plurimum, sanguis: rarō verō crudorum vocatorum humorum: atqui in melancholica nominata redūdantia sanguinem mittere praestat, aut omnino medicamento nigros humores purganti uti. Crudis verō humoribus abundantibus, anrequam egrotare incēperint, cautē vacuabis: ubi verō iam febricitāt, ut antea dixi, nequaquam. Ceterum eorundem notam habebis tū plumbeum colorem, aut ex pallido album, omniaquē magis quā rubrum, et pulsum inaequilitatem. Si verō admodum creuerit eiusmodi plenitudo, etiam grauitas illis adest, et ad motus pigritia, mentisq; tarditas, et sensuum

K hebe-

FERD. MENA COMMENT.

beberudo. Contra verò quibus ex retentis hæmorrhoidibus coaceruatus sanguis fuerit, ijs audacter sanguinem mittes, etiam si antea magnum morbum experti non sint: fieri enim potest ut apti sint ad eiusmodi aliquem, cæterum propter hæmorrhoidum vacuationem, nondum perpeSSI. Quòd si verò aliqua illorum partes pravam sortite sunt strueturam, potissimum quæ in thorace sunt, omnino eis celeriter sanguinem mittes.

Commentarius.

N presenti disceptandum duxit Galenus, an apparentibus notis plenitudinum de quib' diximas, sit vsq; quaq; mittendus sanguis, an potius cum illis adiungi debeat, Articulus morbi magni suspicio. Respondet Galenus,

in cor=

in corporibus, morbis magnis obnoxys, sicut verti-
gini, apoplexia, epilepsia, podagra & alijs huius
sarinæ agitudinibus, præsertim si cõmoda structu-
ra nacta fuerit à principio sue natiuitatis, ad ea ma-
la sufferenda, exercenda est sanguinis emissio, tamen
si sanas adhuc functiones obire videantur, idque per
quàm celeriter: In alijs verò corporibus nulli morbo
idoneis, apprimè etiã constructa, sua membra pos-
sidentibus, geminam viã se obseruasse Galenus
ait. In incontinentibus quidem salubriq; victui
exiguũ aut propè nullã operã nauantibus, futura
mala per sanguinis missionem anteuertebat, quæ
quis merito ex vita intemperatã, coniectaret: ac
si temperatè agerent, leuioribus præsidijs suble-
uandi erant, frictionibus scilicet, balneis, exerci-
tijs, vnctionibus. Non enim perpetuò, ut supe-
rius contra Menodotũ dicebatur, existèntibus ple-
nitudo indicijs, extẽplo mittere sanguinem est
necesse, sed alijs satis facit inedia, alijs soluta alu-
4. de sanitate tuenda: id tamen intelligatur mode-
ratius, nã si plenitudo illa crassi sanguinis fuerit
pariter ac melancholici, si in toto corpore resederit
sanguinis missione cõuenienter tollitur, ut quæ nõ
aliter præ crassitudine, è toto corpore cõuenienti-
educi possit: si verò in parte aliqua corporis solũ-
modo inhereat, purgati medicamẽto, quod citra io-
tius labem, vitiatũ humorem seligat, vtiliter fiet
quẽadmodũ. 3. de locis patiẽtibus cap. de melacho

lia, isthac fusius enodatur. Quod si crassus fuerit
 & pituitosus, minus benè secta vena exhauritur.
 verumtamē antequā in febrem incidant caui.
 & tutius educitur feбри verò iam ingentia, peni-
 tus dimittatur phlebotomia: quoniā, vt antea nota-
 uimus, in his non constant satis vires, atq; hæ mi-
 nus multo constabunt febre accedenti, vt potè que-
 halitum insensilem augeat, & distemperet mode-
 ratum calorem, in quo vires sustinentur. Sed vt
 planè cognoscas quando crudi humores in corpore
 dominantur, sequentia sunt notanda indicia: co-
 lor plumbeus, ex pallido albus, pulsuum inæqua-
 litas, ex superabundanti, grauitas, pigrities ad
 motum mentis tarditas, sensuum hebetudo: qua-
 rum in corpore cuiusquam conuenerint, crudo-
 rum succorum copiam præferunt, sanguinis de-
 tractionem impediētem. Caterum ab his omni-
 bus excipias oportet, ea corpora quibus solennis
 aliqua vacuatio est cohibita, vt menstruorum flu-
 xus, & hæmorrhoidum: quippe hæc tametsi nun-
 quā aliquē morbum fuerint perpeffa, vacuanda
 tamen sunt quā celerrimè. Fieri siquidē potuit,
 vt huiusmodi corpora in aliquem morbum incidis-
 sent, à quo propter tales vacuationes toto illo tem-
 pore fuere liberata: qua de causā, minus agrotare
 fœminas autumauit Arist. 3. historiarum libro, qd
 singulis mensibus magna ex parte, per vterum su-
 persluentem sanguinem excernere consuefcent.

Cap. 19.

Quum

Quum ergo supprimuntur, quæ consueta hæte-
nus erant excretiones, haud inmerito ab imminē-
tibus malis excusabit arte praeventiens vacuatio,
quæ, suo tempore defluentes fluxiones atq; spūta
neq; fieri prohibebant, iuxta illud sexti Epi. parte
3. com. 37. (sanguis fluxus venis vexari, neq; dolore la-
teris, neq; pulmonis, neq; lepræ, neq; terebūthi, ca-
piuntur.) Et paulo inferius, (decubitus quidem
in quibus facta tollit, hæc antequam fiant, prohi-
bet.) Eo maxime in effatis modo corporibus fa-
cienda venit præcautio, quò corporis fabricā, sunt
adepta, suscipiendis malis promptiore: si quidem
quò plures causa gignendis morbis habiles coie-
runt, eò magis rationabilem præstant, conceptæ
suspitionis opinionem, de morborum generatione.

Comm. 40

Cap. XI.

DE M me sentire no-
stis etiā de mulieribus qui-
bus menstrua est suppressa
purgatio: nequē enim in ijs prorogare
vacuationem oportet, quanquam ve-
nam incidere non est necesse: nā malleo

K 3 lorū

FERD. MENA COMMENT.

lorum scarificationes ad vacuādum su-
peruacuiū sufficere possunt, quæ et aliud
habent cōmodum, nēpè q̄ mensiū motū
concitāt, quēadmodū etiā in malleolis
et poplitibus secta vena. Quippè ple-
nitudines à retentis mēstruis natas, ex
cruribus omnino vacuabis, siue venā
incidere, siue scarificare oporteat: san-
guinis enim ex gibbero missio, pur-
gationes muliebres reuellere consue-
uit. Cæterum quæ inter mulieres can-
didiores sunt, hæ sanguinem magis te-
nuem coaceruare solent, quæ propter
malleolorum scarificatione, maximè
iuvantur: at quæ nigriores sunt, se-
cta vena curato, crassio rem enim et
magis melancholicum sanguinem con-
gregant, idquè magis etiam si mag-
nas habuerint venas, hoc autem gra-
cilio

ciliores & nigrioribus accedit.
 Obasæ verò & candidis exiguæ sunt
 venæ, in ijs quidem malleolos scarifi-
 care præstat, quàm venam incidere:
 nam venas exiguas hæc in cruribus ha-
 bent, proinde si etiam probè incidan-
 tur, nequè mediocriter sanguis ef-
 fluit. Caterum haud oportet nos con-
 remnere sanguinis missionem ac si ef-
 fet auxilium minimè reuulsorium,
 quum me sæpenumero conspexeritis in
 sanguinis è naribus eruptione vehe-
 menti, eo remedio usum esse, & repen-
 tē effluxum sedasse. Conuenit au-
 tem, uti vidistis, non expectare do-
 nec ad extremum imbecillitatis vires
 perueniant, sed ubi quod moderatum
 est iam vacuatū esse videtur, prorūpen-
 tisq; sanguinis imper⁹ validus pmanet.

FERD. MENA COMMENT.

secare in gibbero venam conuenit, dextra quidem nare sanguinē profundenti ē dextra manu, altera autem, ē sinistra: simul verò cum hac agis, atriabus iniūcito vincula ex fascijs, aut lanis: & hypochondrio quod ē directo supponitur, cucurbitam affigito. Hac et nos quū faceremus, vt nostis, semper erumpentem ex naribus sanguinem compescuimus, quum antea experiremur medicamenta quæ scribunt, naribus esse inferenda, & fronti illinenda, omnia infirma esse. Proinde ad ea quæ supra de sanguinis missione dicta sunt, & hoc quoquē rationem Menodoti conuincit, putantis plethoricam nominatam syndromen, remediū nos admonere: nam affectus, qui nunc expositus est plethorica syndroma planè contrarius est.

est vsurpamus autem in eo vena sectio-
nem, non ut vacuatorium, sed vt reuul-
sorium presidium.

Commentarius.

DE M prorsus iudicium de mu-
lierum suppressis menstruis habenda
dum est, quod modò de hamorrhoi-
dibus fore obseruandum aiebamus,
nisi q̃ in his venam scindere non
semper sit necesse, sed nonnunquam congruat haud
mediocriter malleolorum scarificatio; atq; hoc qui-
dem rectè fit, vel quia obcæsa sunt & pauci san-
guinis ac tenuis, aut quia repetere saepe venarum
sectione in his, magni est timoris, propterea quòd
pleraq; in hydropam, et malum corporis habitum
hac consideratione neglecta, perducantur. Monue-
runt Aetius & Galenus huius consiliū saluberrimi,
dicentes (secare venam saepe in anno non arbi-
tror commodum, quoniam simul cū sanguine, va-
cuatur multus spiritus, refrigeratur vniuersum
corpus) quo circa scarificationem maxime laudat
quum sapius retentæ menstrua, cōcitare ad expul-
sionem enituntur. At verò in melancholicum san-
guinem seu crassiorem generantibus, quales sunt

Lib. de sca-
rificatione
& primæ
quaternio-
nis sermo,
tertio. c. 21.

FERD. MENA COMMENT.

*latas venas habētes & nigriores, ſecta vena ſit cu-
 ratio: ob id q̃, qui difficile per ſcarificatum prodi-
 bunt humores præ craſſitudine ſua, cōmodius per
 venā recluſam poterūt exire. Id tandē ſeruari de-
 bet præceptū pectoribus ſtudioſorū deſigendum
 ſummopere. Plenitudines à retentis menſtruis e-
 xortas, ex cruribus omnino eſſe prouidendas, ſiue
 venam incidere, ſiue ſcarificare ſit neceſſum: nam
 qui eas ex gibbero ſecta vena, excutere ſibi per-
 ſuaſerunt, tantum abeſt vt id debite præſtent, vt
 potius purgationes muliebres cohibeāt & aliò re-
 uellant. Vt hinc mirari libeat quosdam, de quo-
 rum numero eſſe videtur Auicenna, qui laſitu-
 dinem patientibus pblegmonoſam, ex ſuppreſſis
 menſtruis aut hamorrhoidibus ortam, prius eſſe
 ſcindendam baſilicam ad deponendā totius pleni-
 tudinē, pertinaciter contendunt, deinde verò cien-
 da fore mēſtrua, per malleolorum venę ſectionem.
 Sed hi manifeſte negant Galeni diſciplinā, qua in
 vniuerſum præcipitur, plenitudines ex menſtrua-
 rum retentione, coortas, per crurum venarum ſe-
 ctiones fore auferendas. Sic habet. (ſuppreſſiones
 menſtruarum à cruribus ſemper vacuabis, ſiue ve-
 nam ſcindere oporteat, ſiue ſcarificare: reuellere, ſi
 quidē conſueuit, qua ex gibbero ſit pblebotomia,
 purgationes muliebres.) Sed aiunt, ablata tati-
 us multitudine, datur locus deinde, per quē detenta
 menſtrua deſcendant, patefactis ſcilicet vaſis, ac la-
 xioribus*

xioribus effectis. Verū sanè est luxiora fieri vasa facta vacuatione, vnde cunq; illa fiat: verū hoc frugis nihilomin⁹ sequitur detractio sanguine ex vena malleolorū. Præsertim q̃ tunc neutiquā reuelli mus ad cōtraria loca detētas purgationes, sed eas per cōuenientē regionē vsq; quaq; foras aduocam⁹. Hacten⁹, quartū affectū et tertiu causas esse adurgentes ad sanguinē mittendum, Hippo. decreto roborauit, propter periculi magnitudinem vitādam: nunc quintū annectit affectū ac postremū, in quo sanguinē mittere necessitate quapiā adurgemur, non quidem vt exundantes humores euacuemus ac recindamus, sed alterius vsus gratia, nempe vt inconueniēter fluentes retrahamus & in aliā multo diuersam regionem adire compellamus. Hoc sanè pacto vtiliter admodū, in immōdicis sanguinis fluxibus, diarrhæis, dysenterijs, atq; alijs eiusmodi passiōibus, demim⁹ sanguinē nōnunquā, haud quaquā vacuationē intendentes, sed solā reuulsione: quod sequenti cōprobat̃ demonstratiōe. Si adeo cōmodē citra vasorū ruptionē sisti possēt immoderate vacuatiōes, quantū eas reprimi pariter ac cohiberi detrahēdo humorē cōspicitur, procūdu- bio, illa species reuulsiois in primis esset amplexāda: quū tales sint affect⁹, qui vacuationē per se faciāt, et repletionē poti⁹ desiderēt. Sic habet lib. 7. Trallian⁹ de his agēs fluxib⁹. ἢ τὸ κατὰ αὐτὸ τῆς κινήσεως ἢ μετὰ τὸ ἐπιφύγειν ἀναρῆσαι τὸ φύγει, id est.

FERD MENA COMMENT.

ideſt. ipſa paſſio per ſe vacuationem immodera-
tam efficiēs, interimere nata eſt laborantem.) hoc
etiam auxilio vtuntur autores in coercendis alijs
fluxibus ab hæmorrhagijs, q̃ ad diuerſum tra-
bat, & aliorſum atq; ipſi ruunt, conſerat. Itz qui-
dem Auicennas ait. (phlebotomia propterea q̃
ad diuerſum trahat, naturam ſecundum pluri-
mum retinet.) neq; id admiratione cuiquam dig-
num videri debet: quandoquidem omnes humo-
res indifferenter vacuare, dicta eſt phlebotomia,
à principio. Galenus hic ex gibbero ſecat venam
fluenti ſanguine è naribus ſeruata rectitudine,
quemadmodum ſepe alibi, quem ſequutus eſt Ae-
tius cap. de phlebotomia: at Trallianus, prodeſſe
magis ex inferioribus factam ſectionem loco nu-
per citato, affirmavit ſequenti oratione. (Auerſio
ſiquidem in partes longinquiores facta materia,
multò fortiorem operatur reuulſionem) ſed de his
copioſius poſtea diſſeretur. Cæterum non eſt diſſe-
rendum auxilium reuulſoriū, donec ad extremū
imbecillitatis, ob ſuperfluam vacuationem vires
peruenerint, eo ſiquidem tempore, non feret lan-
guidū corpus, vltiorem vacuationē, ſed quum,
quod moderatum eſt, iam vacuatum eſſe credide-
rimus, manetq; adhuc erumpentis ſanguinis im-
petus. Quod obſeruabat Raſius dum inquit, (ſed
non debet expectari deſectus virtutis, tamen quo-
ties videtur inſtantia valida, in primo fiat velox
minutio

minutio:) quam obrem frustra fieri has reuulsiones probant saepe experimenta, propterea quod extremam operiuntur, pulsus debilitatem, & desperatam retentricis seu expultricis functionum salutem. Ecce iterum Menodorum iure conuellendum, qui quum in sola plethorica syndrome sanguinis eductionem duntaxat conducere arbitreretur, euidenter nunc conuincitur: quando eam in affectionibus plethorae maximè contrariis, multis de causis admittimus. Pari operae redarguntur quotquot eam ebiberunt opinionem, qua nunquam de aperienda vena ineundum esse cōsiliū putant, nisi rubra compareat vrina: quum, saepius ob solam morbi magnitudinem fieri debeat quem admodum supra demonstratum est, etiam si nulla sit nota redundantia, & reuellendi quoq; causa interdum facienda sit, ut hīc ostensum est. Praesertim quum nō de morbis curandis, expressa oratione dictum sit, in continentibus illis febribus expedire sanguinis emissionē: in quibus vrinae pinguntur, parum ab his quae secundum naturam, colore permutatae. Non obliuiscitur aliarum reuulsionis differentiarum, quanquā prater institutum, in compeſcendo sanguine: nempe frictiones, vincula, cucurbitularum appositus super hypochondria eiusdem lateris, aliaq; sexcenta remedia topica quibus passim utimur, annumerari poterant, quae quum non contulerint, sectionem ve-

FERD. MENA COMMENT.

na tanquam ultimum refugium, repofcunt, libro
aduerfus Erafiftratum. Hac praterea breui tēpo-
ris fpacio repetēda eſt, horā vnā ſcilicet aut alterā
intermiſſa, quod appoſitis digitis recte fiet, citra li-
gaturā ſaſcuſ flexi conſuetā: hoc equidē pacto effi-
caciſſimè fiet reuulſio. ſ. meth. Et quātō particulares
vacuationes maiore in numerū auxeris, efficacius
reuelles cap. ſequēti. Lib. de oſibus, σφυγμα. id eſt
malleoli, partes ſunt conſpicuae, quae in imo tibia-
rū vtrinq; prominent: nā talus aſtragalus Gracis,
ἐντὸς eſt abſcondita particula. ἄγκυρα, Gracis.
Paſſim interpretātur expoſitores, cubitus: non eā
quidē partē quā peritiores vlnae contra diſtingūt,
ſed quod vulgo receptum eſt. Scimus etiam cali-
das naturas, latas obtinere venas, contrā verò fri-
gidas, anguſtas: illas praterea plus continere ſan-
guinis, has minus. ſecundo de temperamentis.

Cap, XII

NIHIL aequè medicam
artem in ſuis actionibus cō-
iectricem efficit, atque cu-
iuſq; remedij quantitas: quippè quum
frequenter exquisitè ſciamus, tempus
inſtare

instare exhibendi cibi aut potus, eiusque calidi aut frigidi, tamen quantum dandum sit certo haud scimus. Idem in purgantibus medicamentis vsu venit: nam quod egrotanti prabendū sit medicamentū quod aut bilim flauam, aut atram, aut pituitam, aut serosa excrementa vacuet, exquisitè nouimus, ceterū quantū dari oporteat ignoramus. Verū quod ita datū est correctionē subinde nullam admittit: nam quod semel in ventrē ingestum est medicamentum, quominus totū deuoratum sit fieri non potest, nec licet, vbi plus iusto iam purgatur homo, partē eius quod oblatum est, auferre. At in sanguinis missione, maximum id bonum est, vacationem vbi voles posse sistere, ac rursum quo vique placuerit tempore, iterum

iterum ut fluat permitttere, quoad rectè
 tibi habere videatur: quocirca præstat,
 si nihil urgeat, prima detractiōe par-
 ticius facta, iterum auferre, imò si volue-
 ris etiam tertio. In quibus igitur multa
 vacuatione est opus, vires autem sunt
 imbecilliores, in his vacuationem re-
 condere seu partiri conuenit, quem-
 admodum nimirum & me in his qui
 crudorum humorum copia laborabāt
 facere comspexistis: nam paucosangui-
 ne vacuato, protinus mulsam probè co-
 ctam, cum extenuantium medicamen-
 torum quopiam aut byssopo, aut origa-
 no, & nonnunquam calaminta, aut
 pulegio exhibeo, aut cum oxymeli, aut
 Oxyglycy, deinceps sanguinē rursum
 aufero, interdum quidem eodem die,
 interdum verò postero, in quo rursum
 similiter

similiter prædictorum medicamento-
 rum quodpiam exhibens, iterum san-
 guinẽ demo, ac tertio die similiter bis.
 Porro vbi feruentis sanguinis copia a-
 cutissimã accedens febrẽ inerit, confer-
 tim vacuare expedit, eamq; vsq; ad a-
 nimi deliquium educere tentandum,
 virium inspecto robore: proinde novi
 quibusdam sex detractas corylas con-
 festim, nempe secundo vel tertio, vel
 quarto die, nonnunquam primo quo-
 que die, quum febris noctis initio cæ-
 pisset, aut medio, ac quæ pridie come-
 derant rectè fuissent concocta. Qui-
 busdam autem pridie inaequalitatem
 aut sudorem aut capitis dolorem, aut
 alterius cuiuspiam partis se sentire que-
 rentibus, febricitare autem præceden-
 ti nocte incipientibus, primo die defi-

L nente

niente, sanguinem me detraxisse memi-
 ni. In quibus enim tibi feruentis sangui-
 nis copia apparet, quàm ocissimè ipsum
 vacuare conator, priusquam in princi-
 pem aliquam partem cum impetu de-
 cumbat: quo circa nec per noctem non
 nunquam incidere venam cuncteris,
 quippè ridiculum est quòd quidam fa-
 ciunt à secunda diei hora ad quintam
 aut sextam solummodo sanguinem mit-
 tentes, alio autem nullo tempore: quos
 nisi clysteribus, cibi oblatione, alijsq; re-
 medijs quocunq; tempore noctis vti cõ-
 spexissem, grauitèr vtriquè in eos inue-
 herer. Quum verò omnia agunt non
 præfinito horarum numero vno, & in
 omnibus morbis communi, sed vt ma-
 lum vtriquè iubet, in sola missione san-
 guinis prædictum modò tempus sem-
 per

per obseruant, maximè tollerabile est il-
lorum erratum. Sic itaq; affectus egro-
ris, vt diximus, ad animi vsq; defectio-
nem sanguinem detrahare conuenit: no-
ui enim quosdam illorum ex animi de-
liquio necessario esse refrigeratos, ac to-
to corpore succedētibz madoribz, al-
uo soluta, celeriter morbo liberatos. Bo-
num itaq; est pulsuum imminutioni at-
tentum esse, tangentibus nobis eos san-
guine etiam num fluenti, quemadmo-
dū in omnibus alijs quibz sanguis mit-
tirur, facere sum solitus, ne aliquādo ro-
bis nihil tale opinantibus, pro animi de-
liquio mors succedat, quod tribus sanè
accidisse medicis noui. Vnus eorū mu-
lieri febricitanti venā incidit: aliorum
vterq; viro, sed ad tantam duxere ani-
mi defectionem vt refici amplius haud

potuerint. Quocirca præstat confer-
tas has vacuationes vitare ac fugere: ni-
si magna quadam necessitas, ut id fa-
ciamus, iubeat. Quin etiam reuulsio ip-
sa non leue existens auxilium, per san-
guinis quoque missionem sæpius facta,
quanto maiorem in numerum particu-
lares auxeris detractiones, tanto effica-
cior fit. Hæc itaque præscisse melius
est.

Commentarius,

1. ad glau.
et. 3. met.

MO C loco Galenus pluris facit au-
xilium sanguinis missionis quam
cetera securitatis ratione, & men-
sura, quæ in hoc præsidio plurimũ
excellunt, quantum attinet ad me-
dici certam dignationem: quantitas porro singulo-
rum præsidiorum nec verbis explicari, ne scribi
ullo modo potest, uti sæpe numero apud Galenum
scriptum est, indequæ fit, ut ars Medicinalis con-
iectricis

ielectricis nomen mereatur, non certa comprehensionis disciplina. Libro etenim de optima secta ad Thrasylbulum, praecepta aeterna cunctarum artium pronunciauit, & si quid coniecturale in eis reperitur, in medentium actione & opera consistere: id equidem existimo dictum, propterea quod quantitatis incerta sit notitia, quam operantes artifices nunquam satis ad votum indipsuntur. Quare non quantitas per se, deinde actiones medentium, coniecturalem efficiunt artem, ut Fuchsius voluit, sed actiones propter quantitatem ipsam, quae in singulis quibusque rebus inuoluta est, considerationemque suam exoptat. Verum quanquam ita sit, praeceteris sanguinis missio mensurari potest, & ad certam quantitatem proximè redigi: est enim in ea id excellens, ut eam sistere possis ubi velis, ac rursum quo utique placuerit tempore, iterum ut fluat permittere. Deinceps, quum praestantius sit infra subsistere quod necessarium est, & tollerabilius censeatur peccatum infra modum, primo de compositione secundum locos, ob eam quoque causam sanguinis missio est anteferenda, quantum attinet ad quantitatem: siquidem prima detractione parciori visa, poteris iterum quod superest, atque tertio demere, quod non ita facile in alijs fiet. Quare in imbecillis laborantibus summopere est commendandum istud praesidium, quod valeat ad nutum attemperari maxime omnium, eiusmodi sunt qui paucum

FERD. MENA COMMENT.

obtinēt sanguinē, & crudis referti sunt succis, in quibus $\epsilon\omega\alpha\phi\epsilon\sigma\iota\varsigma$. id est, repetita vacuatio con- ducit, & quia vires nō ferunt simultaneā humorū eductionem, & interceptis spacijs, medicamentis attenuantibus poterunt preparari. Quod si vires nihil laboris recusent, & morbi magnitudo tanta sit, vt extremis cogat vti remedijs, ad animi vsquē deliquium vacuare nihil prohibet: ob id q̄ in ca-
 1. Aph. 23. lidiſſimis febribus, maximis doloribus, vehe-
 mentissimisq; inflammationibus, nullum sit inuentum maius remedium, Accidit etenim post tam copio-
 sam sanguinis emissionem, vt pleriq; ex animi de-
 liquio refrigerentur, ac toto corpore succedentibus madorib⁹, a'uo soluta, celeriter morbo liberētur: quorum quibusdam sex coxylas confestim deira-
 xit Galenus, siue .2. die, siue .3. aut .4. die, nonnun-
 quam primo, quū febris initio noctis cœpiſſet, aut medio, ac quæ pridie comederāt probè fuiſſent cō-
 cocta: in quibus enim feruentis sanguinis copia ap-
 paret, quàm celerrimē vacuari debēt prius quàm in partem aliquam principem decumbat. Neq; e-
 nim seruandum est cum quibusdam certum tem-
 pus ad sanguinē mittendum, à secunda scilicet ho-
 ra ad sextam, sed cogenti morbo, si febris coniun-
 ctus sit in ipsa declinatione seu febris remissione,
 in cæteris verò morbis à febre, in ipsa accessionis
 11. horas
 fecat. vehementia, vt postea abſolutius dicetur. Verum
 tamen ne ex tanta vacuatione mortis sequatur pe-
 riculum,

riculum, quemadmodum imperitis Medicis aliquando contigit, qui nesciuerunt intra modum consistere: præstat nisi magna urgeat neßitas, has immodicas vacuationes deuotare, quòd tutius sit, reperita vacuatione sustollere quòd peccat, quam semel totum. Quæ si quando fiat copiosissima, attrectandus est pulsus summa cum diligencia, ut cum pulsus mutari cœperit, aut in magnitudine aut vehementia, sanguine etiãnum fluenti, tempestiua fiat cohibitio: hac cautione utebatur forsam Galenus, longè prospiciens barbitonforum negligentiam in secandis venis, qui adeo sua ignorantia turpissimè superbiunt, ut si de vena secanda, aut sanguinis quantitate, eos admonueris, malint in pristino perseuerare errore, quàm neglectis prauis hæresibus, resipiscere, tandem & quid veraciter sit faciendum, probè nosse. Id ea causa dixerim, quòd sæpius cephalicæ ramum pro communi vena disseccari conspexerim, & rarissimè sanguinem liberè exire: ob id quòd nequè vbi sita sit communis vena vnamquam norint, nec quanta diligencia obseruare debeant, ne cutis apertio, ab ea quæ est in vena sibi subiecta, multum deuier atq; dissideat. Extrimuit Hippo. hosce barbitonforum lapsus atq; errores, dum libro de medico hac nobis iniunxit obseruanda. (Porro venas i brachijs funicularũ apprehensio nibus cõstringere oportet: caro. n. cõtegens in mul

FERD. MENA COMMENT.

Latus sit
gladiolus
barbi ton-
foris: nisi
sanguis sit
tenuis,
aut locus
periculo-
sus.

7. colle-
tio. c. 8.

ris non probè coaptata est vena: ubi enim lubrica fuerit caro, non contingit sectiones utrorumq; iuxta seipsas fieri. Nam venam contactam insuflari contingit, & sanguinis fluxum impediri, multis verò etiam propter hoc, pus congregatur): inde arbitror euenire, ut rarissimè sanguis prodeat, què admodum debet: & q̄ angustis admodum utantur gladiolis, quum latioribus uti praeceperit Hippo. nisi periculosus sit locus & circa quem tenuis sanguis existit: in alijs verò, latioribus utendum esse iudicauit, q̄ sic sanguis exeat, aliter nequaquam. Praesens igitur sit oportet medicus, dum vena secatur, ut isthac mala procul arceat, & huiusmodi chirurgorum tollat inscitiam: & quantitatem etiam metiatur sanguinis extrahendi. Ceterum ut quae hic traduntur à Galeno, reddantur perspicua magis, & tyronibus magis etiam proficua, consentaneum videtur nonnulla quaestione exagitare: plura alia cōsultò prateriens, quae alijs in locis utilius disceptabūtur. Primum quidem merito quaeretur an liceat medicis impune sanguinē ad lipothymiam educere & quibus in aegritudinibus? Auerous atq; eius assecla tribus aut quatuor argumentationibus ablegasse legitur, tam copiosam vacuationem, ab scholis medicorum. Passim item Auicenna, similiter & Galenus melius esse censuerunt à tam immodica vacuatione abstinere, aclamantes interim, (peccatum infra tollera-
bilis

bilius esse). Profligauit etiam Galenus Erasistratum hoc potissimum argumento, quod hoc auxilium sit præ cæteris amplectendum, propterea quod omnium maximè sit commensurabile: nec vnquam illud admisit quin prius adiecerit, ἡ δὲ ψυχὴ τῆς δυνάμεως, id est valida existenti facultate: quod si robusta exigitur facultas vel in ipsa sanguinis missione, qui fiet ut ad lipothymiam seu animæ defectum mitti permittatur? Oribasius libello compendij cap. de sanguinis emissionem sic reliquit scriptum. (quādo ex calore sanguis multum exardescit, & acutiam subito excitat febrem, & euacuari est opus, si oportet vacuetur vsq; ad angustiam, cōtemplando virtutis fortitudinem.) Satis profectò explicuit interpres mentem Auerois, dum angustiam seu conflictationem conuertit, quæ exolutionem quandam, & quod historici linguæ animo dicunt, præsefert. Celsus lib. 2. cap. 10. hanc protulit sententiam (tamen si iam satis fluxit, suppressendus est, semperq; finis faciendus est ante quā anima deficiat). Neq; alio sensu Auicenna, vndecima tertij canonis cap. de syncopa ad hunc modum subscripsit. (Quando accidit syncopa ab euacuatione humorum, virtute vitali adhuc forti, non est timendum, & illa est sicut syncopa quæ accidit post phlebotomiam). Poposcit ergo in tam copiosa vacuatione vires validas saltem vitales: quam obrē, dum auctores ad animi deliquium vsq; sanguinem mit-

Oribasius

FERD. MENA COMMENT.

4.1.c.3.

tendum esse decreuerunt, non quidem proinde voluisse existimandum est, prosterendas esse vires cordis larga vacuatione, siquidem vsq; quaq; postularint & dū facienda proponitur vacuatio, & quā facta est, robur vitaliū facultatum: sed animū duntaxat hoc est animales vires, patiuntur interdū exolui, & detrimentum motus & sensus, quā dantenus experiri, ut maxima parte causarū morbiicarū expulsa, valeat agrotantis corpus ad salutis portum, quantiū datur, perducī. Ad hac 1. Apho. 23. conclusione, declarans qualis sit animi defectio, in quam deducendus sit eger, non de ea quæ surgentibus aut expauescentibus laborantibus solet accidere loqui Hipp. in sinuani, sed quæ vacationis causa prouenit: at verò quā timent sectionē venę, non deest pulsus aut vlla ratione cōcidit pulsus virtus, ergo neq; secta vena id expectabitur. Insuper omnium vacationū duas notas reliquit artis medicinalis parens, tollerantiā conferentiā quē, quibus quantitas vacuādorū mensuretur:

7- Meth. ast tollerātia, nemine ex sapientibus excepto, potius ad finem. summum in vitali facultate spectari iubetur, cuius dignitas in morbis etiam, nunquam satis extollitur, & tanquam necessaria commendatur. Libentius multo quispiam amplexabitur dogma propositum, Aueroq; pertinaci⁹ addicetur, si Galenū audierit. 12. meth. de febre cum syncopa complicata tractantē: ubi, manifestam differentiam inter syncopā

syncopam et lipothymiam seu lipopsychiam designa-
 nit inquit. (Memoratus crudorum succorū affe-
 ctus, si & copia hi vires premat, & propter tū mul-
 titudinē, tum crassitiē exiguos animalis meatus
 obstruant, iā multus nominibus exitialis est, ac syn-
 cope opportunos reddit. Quod si neq; obstruant nec
 onerent, syncopem hi certē non inferunt, sed ani-
 mi deliquia, quas Græci lipopsychias vocāt.) Vn-
 de sine dubitatione, animi seu animalis facultatis
 permittitur ex euacuatione debilitas, qua anxie-
 tas quadam est & conflictatio, oculorum halluci-
 natio, nequaquam pulsaricis: nimirum deffectus
 animi proprius animale[m] respicit potestatem, non
 cordis. Quod quidem olfaciens Auicenn. vnde-
 cimate tertij canonis cap. nono ad hunc modū scripsit.
 (Et scias quod casus virtutis quandoq; perducit
 ad syncopam, et quandoq; ad id quod est infra syn-
 copam, vbi virtus non destruitur nisi à nervis aut
 lacertis, ipsis existentibus ab ea vacuis): quod al-
 lia oratione nuper citata exposuit enodatus, qui
 virtute vitali fortis, quandoque sequi ex euacua-
 tione syncopā affirmavit, eam scilicet quæ est ner-
 vorum & lacertorum. Hisce probationibus quas
 mihi ipsi diutius faciebam, persuasus, defendi pu-
 blicè nunquā ex sententia virorū antiquissimorū li-
 cuiſſe sanguinē mittere vsq; ad syncopā, hoc est vi-
 riū omnium præcipuè cordis collapsum, qđ Auicennas
 intēdebat, benè in ad lipothymiam. i. nervorū imbe-
 cillitatem

Lipothy-
 mia, non
 syncopā
 permittet
 medicus.

FERD. MENA COMMENT.

cillitatem similiter & musculorum, quod volue-
 runt Hippo. atq. eius discipuli. Hac autem imbe-
 cillitas explicatur Auicenna hoc pacto.) In qua
 fit homo non motus, neq. remouetur à situ suo &
 statione nisi cum labore): quam proculdubio non
 negaret Auerrous, neq. superius adductæ argu-
 mentationes improbarunt. Nam vulgariū medi-
 corū responsiones fatuæ sunt prorsus, quibus de
 syncopa reparabili aut irreparabili, inclusiue aut
 exclusiue fuisse sumptam syncopam in presenti cō-
 trouersia enixè contendunt: quū euidenter Hipp.
 ad raiim vsq. proclamari (donec superueniat li-
 potthymia sanguinem esse mittendum) voce hac
 Græca interdum utens, ἐως ἄν. interdum verò
 μέχρι, aut ἄχρι, quæ deliquium ipsum includūt,
 nulla ratione videntur excludere. Quæri solet
 deinde & meritò quænam sint affectiones quibus
 convenire aliquando præfactam sanguinis eductio-
 nem consensimus. Cui quæstioni Galenus satisfac-
 cit prima Aphorismorum. 23. dum eam, in maxi-
 mis inflammationibus, ardentissimis febribus, &
 vehementissimis doloribus fore exercendam de-
 claravit: nec fingit animus aliam, præter has affe-
 ctionem, cui tam efficax remedium adhiberi com-
 modè debeat. Sed explicandus est Galenus, non te-
 merè & vitæ recipiendus. Quippè, quamvis
 in ardentissimis Græ. δ' ἀνάστασις, tantam va-
 cuatio-

Quæ-
 .

cuationem molietur, eamq; esse faciendam praeceperit, non protinus in biliosissimis febribus foret exercenda: nimirum quum. 6. Epi. parte. 3. comm. ultimo, in valde biliosis cauendum esse à sanguinis missione, decretum sit. Non paucos etiam inuenias huius sententia, qui in causone per se nunquam conuenire talem vacuationem defendant, non solum ipsam sanguinis missionem accumulatiùs acceptam: eiusmodi factionis exitiis Apponensis differentia centesima septuagesima sexta, quoniam sanguinis emissio vacuat multitudinem, in causone sola bilis redundat, cui expurgatio aequius est adaptanda: Campegius etiam in disceptatione apologetica hanc elicit conclusionem. In febre exquisitè calida & sicca qualis est tempore canicula, in iuvene flaua bile abundanti, in febre magna inflammationis, sanguis mitti haudquaquã debet: sic etenim Galenus primo, ad Glauconem vetuit sanguinis missionem, quum plus a quo feruet ambiens nos aer. Barbari serè cuncti prima quarti in causone & biliosis, prohibet sanguinem mitti, & si quãdã illius admitti extractione, tunc praecipue, quum aut vincit sanguis, aut cum eo humore qui vincit, est permixtus. Quod si ab illis rogaueris, quã sit ratio huius permissiois, neminem sanè reperiēs, qui faciat satis. Nam qui eã in eo esse sitam interpretantur, ut plurimũ vnius ex permixtis humoribus contingat, plurimum alterius,

FERD. MENA COMMENT.

rius, aut quādo natura sanguinis humor alius peccans est vicinus, ariolis solum coniectandā quæstionem dimittunt, nihil in re, quæ sensibus minimè deprehenditur, utilitatis continentē. Satius fortasse respondisse quibusdā videbitur Gētilis Fulginate, dū crassam rubrāq, urinā, huius permissionis designauit indicium: verū enim verō mihi sapius Galenum de hac re consulenti, nusquam cōtingit offendisse, vbi nam istiusmodi signum requiri dicatur ad sanguinem mittendū. Porro nono met. v. rina parum distantī ab ea quæ secundum naturam existit, ad animi deliquium vacuat per venæ sectionem: nec vnquam hanc notam, inter scopos suē mensurantes, siue per se indicantes id genus auxili, reposuit. Nobiscum consensit Manardus vir doctissimus in epistola de consilio pro laborāte Ephialte, qui non esse desiderandā hanc notam pro sanguine mittendo multis cōprobiuit testimonijs: nā omīssis quam plurimis affectibus, casu, percussu, fluxionibus magnum morbum pollicentibus, quis est adeo sanguisugus, qui constanti virtute & mor-

Non sunt bo magno imminenti, non mittat sanguinem? fa-
petēde v- teor equidem millies in febriculosis morbis non so-
ring rubrē lum in alijs ab his, misso sanguine maximam suc-
ad venæ cessisse utilitatem, tamen si vrinarium excremen-
sectionē tum longē admodum disideret à colore rubro: ad
id faciendum potius veniens, pulsus magnitudi-
ne, gravitate corporis, & dolore phlegmonoso ali-
cuius

cuius partis impulsus, quàm urina rubro colore. Ac ut neotericorum argumentationes reddamus inermes, quibus in caudsonis medicatione, sanguinis effusionem ceu virus pestilentissimum oderunt: quæ sequuntur sunt paululum exploranda, præcipuè quæ superius exiant adnotata. Nempe alia esse quæ genus auxiliî subindicant, alia quæ eiusdem quantitatem meriuntur: rursus aerem impensius calidum, non penitus phlebotomiam arcere, sed quantitatem moderari: quòd si sit bilis, aut aeris caloris exuperantia usque ad eò increuerit, ut vires imbecillet, & ad sustinenda fortia remedia minus idoneas eas efficiat, iam equidem non consentientis virtutis causa dimittitur præsidium, non sui causa. Quo circa in his rerum casibus cautius est mittendus sanguis, inspectoque virium robore, quemadmodum Barbarorum primi-pilos Aueroum & Auicennam, effecisse patet: qui in ipsius caudsonis curationis principio, hoc ceu potissimum remedium capesserunt. Quo pacto ergò Galenus in ardentissimis febribus quæ nequeunt non esse biliosissima, tam audacter sanguinem dempsit, & usque ad animi deliquium? Respondetur per hanc dictionem, *διὰ τὴν ἐξέτασιν*, quæ in citato Aphorismo Galenus est usus, quæque

maximos

FERD. MENA COMMENT.

maximos causas significasse mos est antiquis, nō biliosissimas comprehendisse febres sed sanguineas, & quæ plurimo sanguini referendæ sunt acceptæ. Mox etenim Aphorismo eodem pro ardentissimis, ἀρδύτοις. Id est, calidissimis, est mutatus: quod facile doceret, non de intensione calidissimis, quæ sunt biliosissima, se tractasse, sed de copia & multitudine feruentissimis, cuius modi sunt, quæ ex sanguine producuntur. Ita siquidem synochos, calidissimos nuncupauit primo de differentijs februm cap. nono. Hoc loco etiam bis repetiuit hanc orationem (vbi feruentis sanguinis copia acutissimam facit febrem, sanguinem ad lipothymiam vsq; vacuato): quibus palam colligitur, de feruentis sanguine, de calidissimo vaporum copia, non de qualitatibus intensione & acrimonia ipsum habuisse sermonem. Prasertim quum continentes febres & qui ex sanguine gignuntur synochi de genere sint ardentium, sola acuties ab illis differentes, secundo de crisi bus cap. sexto: de quibus in presenti controuersia tractauit Galenus. Et sicuti non in omnibus vehementissimis doloribus expediet tam exacta sanguinis vacuatio, sed in his qui ex sanguine ortum cœperunt: ad eundem modum non in omnibus ardentissimis febribus, sed ex sanguine genitis. Aut secundo in vehentissimis doloribus non inuenisse congruentius remedium, quàm sectionem venæ ad lipothymiam vsq; confectam.

Ardentissimæ febres sunt sanguineæ.

confectam. Sed primo ad Glauconem capite de curae februm cum symptomatis, postquam condonandum esse aliquid symptomatum vehementia nos docuit, parciusq; esse faciendas vacuationes propter symptomatum magnitudinem, atq; morbus ipse postulare videatur, intulit. (quomodo si vigilia vehemens, & si dolor fortis laborantem cōturber, cauenda sunt simultanea et multa vacuationes).

Quarto acutorum commentatione. 74. ad vacuandam sanguinis redundantia ex doloris acutie peruenimus, ad lipothymiam verò ex virium robore ex aetate & plenitudine sanguinis, ex habitu, ex tempore, ex temperatura & regione): quibus verbis, vehementiam morbi & doloris non ostendere largam adeò vacuationem expressit, sed ex alijs fore captandam euidenter ostendit. Ad priorē Galeni orationem, sciolus quidam, publicis contentionibus quaestionem agittans, perinde ac si è tripode proferret, intelligendam fore pronunciauit. Quando symptomata eò magnitudinis increuerunt, ut vires prosternāt & primarius virtutis scopus deesse videatur. Sed valde mea sententia decipitur, & parum perpendit, quæ mirum in modum celebratur disciplina eo loco: quippe si responsionem expenderis, non symptomatum causa tunc impeditur sanguinis missio, sed ob virium languorem, potuissetq; paucis verbis, absq; adeò proluxa symptomatum dinumeratione, enunciari, ubi aliqua

FERD. MENA COMMENT.

Quo pa-
cto vehe-
mens do-
lor venæ
sectiōem
inhibeat,

de causa vires languent ne utiquam fiat euacua-
rio. Multo plus subesse consilij in illis Galeni specu-
lationibus facile colliget, qui complicatos affectus
in lancem vocari tunc intellexerit, exatq; fore
utinandos, vter nam sit vehementior, & quan-
tum noxa ex illorum quolibet agrotanti corpori
accedet: ut pensata noxa, quam illorum quodq; va-
let inferre, subinde & quam vacuatio ipsa alijs
scopis intenta conferet, communi facta supputatio
ne, de vacationis quantitate, quæ aliàs fieret, de-
matur aliquantulum. Sic enim fiet, ut vires post
vacuationem supersint, quæ morbo valeant repug-
nare. In dolore fortè non vetuit quidem sanguinis
extractionem, ac proinde vires constare tunc cre-
duntur: verum facta existimatione debilitatis vi-
rium, quam dolor per se faciet, prohibuit quo mi-
nus tantum vacuaretur sanguinis, quantum si ni-
hil illorum prohiberet, educeretur. Eademq; ra-
tio prorsus est observanda ubi ubi indicatio ali-
qua in morbis implicatur, quæ suapte ratione dis-
solueret vires, quæ neglecta, proculdubio multa
sequentur incommoda, & plurima succedent va-
cuationes immoderate, quæ, citra alterius indica-
tionis à viribus connexionem, satis censerentur mo-
derate. Hinc nascitur illa ætatis, regionis, tēporis,
vigiliarū, fluxus, febris magna seu intensa, deli-
rii & laborantis inquietudinis, suffocantiū morbo-
rū, tantopere celebrata memoria, & illorum toties
repetita

repetita admonitio: ne si vspiam contigerit medico absq; illorum contēplatione vacuationē exercere, quanta opus esse secundum morbi exigentiā visum est, sciant reipublica censores haud impunē laturum, qui negligenter adeo Medicinali operationi incumbit. Ac vtinam lata esset iam lex quę audacissimos plurimorum hominum refrigeret conatus & in verecundam idiotarum castigaret audaciam: quanquam enim temporibus antiquissimis impunē quoq; liceret experimēta p̄ mor̄es agere, id equidem nostro tēpore non probarem, propterea q̄ plus a quo uideam gentes omnes lucro operam impēdere, ac per fas nescq; pecuniam vndecunq; perquirere, adeo vt ineptissimi quiq; insipientissimiq; non vereātur publicē medicinale mun⁹ exercere, rē adeo difficile nec vnq; vel sapiētiissimis ipsis ad votū intellectā. Sed reuersi ad institutū sermonē, ostēdamus exactius quāti interfit symptomatū ac quorūcunq; aliorū vires deñciētū habere rōnē: hac qppē de causa in phrenitidis medicatiōe magnas cauerūt vacuatiōes antiquiores, timētes sumopere insaniētū insult⁹ et vehemētissimas motiōes, q̄ vires ipsas deterūt atq; cōminuūt. Similiter et ī angina p̄cipitur: qm̄ quū magno op⁹ sit viriū apparatus ad thoracē attollendū, hasq; gutturis coarctatio vehemēter ob impeditā sp̄irationē offēdat, iure optimo vacuatiōis cōminuitur quāti tas, vt vires ad eas faciēdas motiōes cōstater suffi-

FERD. MENA COMMENT.

ciat. Itidē subaudiendū est, in spasmis, vigilijs, et consimilibus: in quibus omnibus eatenus vacuationes minuiimus, quatenus coniuncta morbo affectio, virium custodia reluctatur, semper conferentibus nobis quantum virtutis exhaurire valeat à Symptomate proueniens cruciatus. Hinc quoq; nata est illa, medendi prauaricatio. 12. meth. principio tam ardentē nobis inculcata: nam quum ante morbi indicationem affirmauerit esse curatorem, causæ verò præseruatricem, has esse perpetuò seruandas significauit, nisi vrgeat præstantius Symptoma. Quod quidem quāquam per se & primum curationē neq; permutet neq; indicet, quatenus tamen vicem sortitur causæ aut morbum augentis aut vires debilitantis, peruertit priores indicationes, quā vrgentiū sollicitat, exēpli causa. Dolor vehementissimus nihil indicat faciendū in particulari, neq; inde constat quid facies, aut quibus illi patrocinari conueniat, verum à causa ipsa hæc omnia desumuntur: ast, quum vehemens est aded, vt vires dissipet, vigilijs, inquetudinib; quas facit maximas, ommissa tunc causarum indicatione quæ ablationem sui demonstrat, ad stupefacientia remedia, quæ dolorem sedent atq; permulceant accurrimus, non bercule morbum curantes, sed solantes tantummodo. Consulentes itaq; tyronibus, hæc sit habēda in his rerū contrariantiū plis, extricatio. In primis aduertant oportet, quantū
Sympto

symptoma illud dolorificum vires exagitet ac con-
 turbet, non enim aequè in cunctis id præstabit: plus
 siquidem in calidioribus, rarioribus, tenuioribus
 què refertis succis, sensuq; etiam acutiore prædi-
 tis, quàm in contrarijs naturis nocebit. Præterea vi-
 res æstimanda sunt laborantis, quo cælo, qua re-
 gione, quo habitu, quo victu atq; alijs, fulciatur vi-
 tam protegentibus adminiculis: quibus hinc & in
 de probè collatis vrgenti dolore sanguinem mitti- 4. acu-74
 mus, quantitatem verò scopos attendentes superi-
 enarratos, metimur: cauentes vsq; quaq; sympto-
 matis nocumenta, quæ si parua fuerint vires verò
 constantissimæ, ad lipothymiam vsq; licet perdu-
 cere. Caterum quia solet Auicēna decernere, san- 4. l. c. 20.
 guinem non esse de numero eorum quæ spectant
 coctionem, tamen si eundem præparet interdum æ-
 qua mellis in qua, organū, hyssopus, aut huiusmo-
 di aliud medicamentum incoquatur, haud iniu-
 ria inuestigabitur, deceat ne ipsum sicuti ceteros
 humores ad expulsionem apparare: præcipuè quū
 Galeno autore in presenti, crudi humores per epi-
 crasim sint vacuandi, paulatim facta coctione, &
 viciissim facta sanguinis emissionem. Cautius ali-
 quando hanc sanguinis præparationem tetendit
 quarto acuto. comment. 28. vbi fusilem humorem
 & ad exitum promptum eum reddit, frictionibus
 balneis, inunctionibus, aliquando etiam præmis-
 sis deambulationibus, & erga propria munia exer-

FERD. MENA COMMENT.

citamentis, ante venesectionem: quocirca quū sanguis ineptus existit vitio aliquo qualitatis ad egressum, curauit antiquitas eiusdem preparationem medicamentis crassitiem incidentibus et gluten detergentibus: secus muliō sanguine consistentiam naturalem seruante, factura. Quam obrem quanquam. 7. Aphorismo. 46. plethorica molestanti dispositione fundere humores extimuit, neq; enim vinum aut balneum tollerat plethorica passio absq; maximo detrimento: imō si in toto corpore adsit plenitudo, prius disrumpentur oculorum tunica inter lauandum & bibendum.) Verum tamen adhuc, vitato ruptionis periculo, quod secta prius vena deuittatur, non dubitauit frictio- nibus, tegumētis, fomentis fundere sanguinem in pleno corpore, propterea quōd aperta prius vena quam fundatur, non sequetur vasorum disruptio: iuxta Hippo. & Galeni experimenta, quibus apoplexia ex plenitudine subuenerunt quarto acutorum vigesimo octauo. Nihili socio in presenti qua ad hanc quæstionem vulgares Medici responderunt, tum quōd falsa sint prorsus, tum etiam quōd lenissimis sint corroborata fundamentis. Si nos & gentiles enoluas. Oxyglycy, ex accepto & sapa componitur, adiecta interdum aqua potabili cocta vt ex constantino lib. 8. de re rustica, cap. 35 elicetur à Fuchzio: quanquam non diffiteatur ex aceto & passo posse componi, quōd γλυκύ passum hoc est

Oxygly-
cy quid
sit apud
Galenum

hoc est ex viuis passis confectū vinum denotet. Verum tamē si Galeno credatur quemadmodum par est, *εὐχλωρὸς*. dilutum est seu decoctum fauorum, quod hoc modo concinnatur. Expresso prius melle, saui in leberē aqua munda plenū inicitur, coquuntur deinde donec humiditatē q̄ est in ipsis deposuerint: hoc utebatur antiqui, frigida aqua permista. Secundo libro de fracturis commentatione vigesima nona. Coryla, mensura est apud Græcos Medicos nouem vncias capiens, sicuti cum agricola libello de compositione medicamentorum asseruimus: sicut hemina apud Latinos, decem metiebatur vncias, ipsiusq̄ sextarii semis dicebatur.

Caput. XIII.

RVSVM. verò ab initio ad propositam nobis speculationem reuertentes exponamus, quæ summè esse necessaria ijs, qui semper sanguinis missione citra noxam vti volent, cōpertum habemus. Primum quidem omnium scire oportet dum predicti huius præsidij scopi augētur, maiorem indicari vacuationem:

M 4 immi-

Quæc. 9.
in fine in
tercepit.

imminutis verò, tantum de quantitate
 vacuationis detrahendum, quantum il-
 li imminuti fuerint. Morbi igitur mag-
 nitudo vnà cum robore virtutis primi
 mittendi sanguinis scopi fuerūt, ille qui
 dem, quæ facere oportet indicans, hic
 verò tanquam illum haud impediens,
 quod simul indicare nonnulli recentio-
 rum medicorum vocant. Interdum e-
 nim affectus ipse sanguinem mittendū
 esse iubet, virium verò imbecillitas pro-
 hibet: ambobus autem ijsce sopis præ-
 sentibus constat quidem, vt dictum est
 antea, nullam plenitudinem crudorum
 humorum tantam talemq; esse, vt hoc
 remedium impedire queat. Deinceps
 autem considerandum erit quale sit ho-
 minis naturale temperamentum: nam
 amplas habentes venas, mediocriterq;
 graciles,

graciles, & minimè candidos, neq; tenera carne præditos, liberalius vacuabis: eos autē qui cōtra se habēt, parcius: Quippè sanguinē exiguum habēt, carnemq; faciliè transpirabilem. Hac igitur de causa neq; pueris sanguinem mites vsq; ad .14. ætatis suæ annum: post hunc verò, si sanguis multus coaceruatus appareat, tempusq; anni verum fuerit, & regio natura temperata, pueriq; natura sanguinea, sanguinem eò magis auferes, si uel peripneumoniæ, vel angina, vel pleuritidis, aut alterius acuti ac vehemētis morbi periculum immineat. Primum autem, ut plurimum cotylam auferes, quòd si postea tibi vires expendent valide permanere videantur, dimidium eius iterata detractiōe adijcies. Didicisti verò vehementi pulsui

M 5 cum

FERD. MENA COMMENT.

cum aequalitate, tanquam certo & minimè fallaci robustæ virtutis signo fidendum esse, ex abundanti autem etiam magno. Proinde & septuagenarijs, prædictis pulsibus præsentibus, quando iubet affectus, sanguinem mittes: sunt enim nonnulli etiam in hac ætate multum sanguinis, unà cum validis viribus, sicuti alij sicci & pauci sanguinis, facile què quacunque corporis parte percussi nigrescentes. Itaque non numero solum, quod quidam faciunt, animum aduertes, sed et corporis habitui: nam sunt qui sexagesimo ætatis suæ anno sanguinis missionem non ferunt, quum septuagenarij ferant. Atqui minus ijs utriquè auferes, etiam si eundem affectum quem florens corpus, habere videantur.

Com

Commentarius.

Repetit summā eorū quę necessariō nobis sunt examināda, si volumus tuto, certō ac perfectē languētibus hominib⁹ mederi. Primū igitur oīm, p̄cipuos sibi proponat scopos, necesse est, quos duos supradiximus, morbi scilicet vehementiā, et viriū robur, alterū quidē auxiliū ipsūm indicantem, alterum verō non prohibentem, quem coindī care antiquiores dixerunt, ut lib. de optima secta taxantur: postea ceteros omnes qui in illis sape citatis versiculus continentur, percurreret, qui si, cum p̄cipuis conuenerit multitudinem humorum et robur virium p̄setulerint, maior copia sanguinis exhaurienda est, sin minus, tantō parcior quando illi minus sanguinis subesse ostenderint, extat demenda. (Ambobus scopis p̄sentibus magnitudine morbi & robore virium, nulla est plenitudo succorum crudorum quę sanguinis missionem inhibeat): hic locus planē cogit ad sentiendum, in omni affectu citra discrimen mittendum esse sanguinem, quanquā nos aliter censuerimus qui faciendam esse distinctionem humorum peccantium arbitrati, plerunq, euenire concedamus, ut purgatio conueniat, sanguinis missio nequāq, duob⁹ etiā primis scopis coeuntib⁹. (ut plurimum corylam auferes, iterata detractione dimidiū eius adyccies)

adijces): hūc colliges q̄ paucā manu hodie sanguis
vacuetur: audies siquidē passim quatuor uncias
imperari, yarò admodum plures, nec mirum vide
ri debet, si in secundis aut tertijs venarum sectio-
nibus, quatuor non plures uncias extraxerimus,
illud admiratione magis dignum, q̄ primam vene
sectionem p̄rcam aded iubeant, postea verò copio
sam magis audeant demandare: cum Galenus pri
mas audacius, secundas timidius cōsuenerit fa-
cere venarum sectiones.

Cap, XIII.

PTIMVM qui-
dem erit priusquā incida-
tur vena, hæc omnia expen-
dere, maximè de retentis hæmorrhoidi-
bus, & purgatione muliebri. Quan-
dò igitur incisa vena sanguis effluit, mu-
tationi eius, præsertim vbi iam phleg-
mone adest, & labascenti effluxionis
robori, potissimum verò mutationi pul-
sum,

suum, tanquã indicio nequaquam men-
 daci animum attendere, confestimquẽ
 quiescere pulsu vel in magnitudine, vel
 in quavis in æqualitate mutato: nam
 de mutatione in imbellitatem quid atti-
 net dicere? Quippẽ didicisti in huius-
 modi qualitate certum validarum &
 infirmarum virium fieri discrimen. In
 quibus autem propẽ sectam venam in-
 gens quædam phlegmone est, optimum
 fuerit sanguinis & in colore, et in con-
 sistentia mutationem expectare, quem
 admodum etiam Hippo. in libro de vi-
 ctu acutorum de pleuritide verba fa-
 ciens significavit: alius enim qui iuxta
 phlegmonem heret sanguis est ab eo qui
 secundum naturã se habet, ut pote plus
 calefactus: si enim antea crudior erat,
 rubicundior & flavior fit, sin eiusmodi
 di

FERD MENA COMMENT.

di prius erat, adustus in nigrum conuer-
titur. Quo circa Hippo. de pleureticis
ita scriptum reliquit: (incidēda verò in
gibbero interna vena, nec cuncteris co-
piose auferre, donec rubicūdior, flauior
quē multò effluat, vel pro puro & rubi-
cundo liuidus, vtrunq; enim accidit.)
Nam signū statuit, aliquid sanguinis e
ius qui est propè phlegmonē, in sectā ve-
nam assumprum esse, in hoc q̄ mutatio
in eo appareat: non tamen omni ex par-
te hanc expectare oportet, verum acci-
dit interdum vt antequam hæc fiat ces-
sandum sit, duabus de causis: q̄ videli-
cet imbecilla sit virtus, aut phlegmone
maligna. Nonnunquā enim nihil cōce-
dit, sed vehemēter impact⁹ est sanguis.
Si itaq; virtus vacuatione nondū exol-
ui videatur, pulsum iā ipsorū attingēs,
vbi

Vbi is cui sanguis mittitur ætate viget,
 mutationē expectare cōuenit: idq; ma-
 gis si ambiens tēperatus fuerit. Duo. n.
 hæc sunt propter quæ maximè cōiectu-
 ralis in hoc præsidio vacuationis quāti-
 tas efficitur: nempe q̄ qualis sit laborā-
 tis natura nobis exquisitè cognoscere
 non liceat, & ambientis tēperamentū
 quale sit à missione sanguinis futurum.
 Quādo. n. febrilis calor multū sangui-
 nis discutit, æger. verò tenui utitur vi-
 ctu, necessario breui illum alimentū ex
 sanguine deficit, interimq; virtus exol-
 uitur. Absumitur autem ob agrotātis
 tēperamentū, siquidē calidū & humi-
 dū existat, quale etiā est puerorū: prop-
 ter verò ambientē, si regio calida, et esti-
 ua fuerit hora. Quo circa min⁹ detrahi
 m⁹ q̄ plenitudo imperat p̄ ætates qdē in,
 pueris

pueris: p corporis habit^o, iⁿ ijs quib⁹ mol-
lis teneraq; est caro, & cādidis, quales
sunt Galli: per tempus autē, sub cane,
similiter verò per regiones & tempo-
rum constitutiones. Alia autem ratio-
ne, vt antea est compræbensum, in con-
trarijs, hoc est in frigidis tum tempori-
bus tum regionibus largam sanguinis
vacuationem fugimus, propter sequen-
tem nimirum refrigerationem. Qua-
propter vnum definire in vnoquoq; di-
ctorum, vacuationis modum scripto nō
licer: noui enim quibusdam sex libras
sanguinis detractas abundē fuisse, vt fe-
bris confestim extingueretur, nec vlla
virium sequeretur afflictio: nōnullis ve-
rò sesquilibram, haud citra leue saltem
aliquod virium detrimentum: quib⁹
siquis duas vacuasset, summè vtriquè la-
sisset.

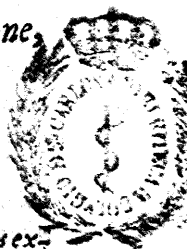
ffset: Proinde noui etiam quibus v-
nam vtiliter detraxi librā, & hac non
nunquam etiam minus, idquē à venis
gibberi, poplitis, & tali: nam ex venis
quæ ad magnos sunt oculorum angu-
los, aut sub lingua, nihil effatu dig-
num effluere solet: sicuti nec si quis in
pedibus, aut summa manu incidat ve-
nam, quemadmodum qui lienem cura-
ri arbitrantur à vena, quæ ad secun-
dum paruorum digitorum est: sectione,
de qua fusius deinceps dicetur.

Commentarius,

QUÆDAM sunt exactius ex-
pendenda antequàm uena secetur
si velit medicus, vt modo diceba-
mus, citra corporis iniuriam, phle-
botomiam exercere, hæc sunt de-
cem illa tantopere hucusq; repetita: ast alia sunt
quæ in ipso sanguinis effluxionis tempore confide-

N   rari

FERD. MENA COMMENT.

1. Aph. 2.
& 23.

ari debēt, de quibus in praesenti cap. atq; hęc sunt
 tria, coloris mutatio, labascens fluxionis impet^{us}, et
 pulsus inequalitas. Tertio, solent ab Hip. designa-
 ri duo alia indicia, quib^{us} iudiciū vacuationis effe-
 ctus firmū ratūq; fuisse cōtestamur, pariter ac ex in-
 stitutionib^{us} artis deductū, illa sunt tollerātia et cō-
 ferentia, quibus solis ceu fidelissimis areopagitis
 q̄ntitatis certa dignotio cōstat lib. de optima secta.
 Sed de his, utpote oībus vacuationib^{us} cōmunib^{us},
 lib. Apho. copiose disceptavit Hipp. De primis de
 cē cap. 6. de secundis hoc loco. Coloris itaq; mutatio
 arguit humores q̄ in parte affecta inerant, extra-
 duci: nāq; perpetuo ob putredinē vehementiore, hu-
 mores in particula intumescenti contēti, intēsiore co-
 lorē nanciscuntur, nepe p̄ pallido flauū, pro flauo ru-
 brū p̄ rubro demū nigrū. Quare haud iniuria me-
 dic^{us} aperta vena praesertim qua loco affecto est vi-
 cina spectaret huiusmodi mutationē quātūlicet, si
 quidē hoc pacto continentē causam attigisse est ve-
 ri simile. Sed duabus de causis nō est perpetuū spe-
 ctāda hęc mutatio, altera viriū est imbecillitas, q̄
 nūquā nō vacuationē vetat, altera verò quādo nō
 cedit affectus, & ob cōtumaces humorū qualitates
 reuelleribus auxilijs nō obsequitur: idcirco Auicē-
 na. 4. primi monuisse videtur, ne quū reuelimus
 pertinaces simus admodū et sanguinis missione dū
 taxat intēti, accidit etenim ut humoris rebellio mi-
 n^{us} secundā reddat vacuationē. Sic. n. habet. (Cū
 ad

ad diuersum trahere volueris dolorē mēbri à quo trahis prius seda) Hipp. 6. Epi. parte secūda commentatione octaua id iā perstrinxerat inquiring, (cadentē statim reuellendo, repugnantē ob secundando, deriuare oportet) : interprete Galeno, non est immorandum perpetuò in reuulsorijs auxilijs, verū interponendū est tēpus, in quo humor impa- Etus excernatur, quōmā is duplici de causa mole- stat, & quia in parte receptus distendit, et qualitate sua cōtristat. Quo ablato medio illo tēpore, et dolore nō ampli⁹ ad partē laboratē attrahēte, felici⁹ reuellētia suā p̄ficiet operationē. Labascēs fluxionis impetus virescōminui ob vacuationē representat, quod quidē verissimū est, nisi ob alias causas obuenerit. Porro ob vētriculi vitiū, et ingenitam humiditatē, nōnunquā verò prauē secta vena, & in ipso vena osculo, crasso humore impaeto, seu sanguinis grūmo, cōpescitur spōiē sanguis, vt Aetius admonuit : de quibus pauca superius perstrinximus. Postremò mutationi pulsus attendere iubemur tanquā iudici minime mēdaci : statim etenim quiescendū est, eo in magnitudine seu vehemētia inaequalitatē patiēti, quod quemadmodum intelligatur superius disceptauimus. Itaq; si virtus nondū exolui videatur, atate vigēti, mutationem coloris expectare conuenit, multò magis si ambiens temperatura moderata extiterit : Duo etenim sunt, propter quae maximē coniecturalis in hoc

Pertinaces dolores non oportet pertinaciter vexare, ne sectione proficiat.

FERD. MENA COMMENT.

præsidio exercendo vacationis quãtitas efficitur, nempe q̃ quale sit laborantis temperamentum, nobis exactè noscere non liceat, & quale sit futurum ambientis aeris temperamentum à sanguinis missione, non satis constat. Quando enim febrilis calor suapte ratione sanguinem dissipat, aeger tenui victu regitur febris ipsius ratione, si deinceps accedat temperamentum calidum & humidum quale est puerorum, regionis præterea et temporis ardor egregius gradis profectò accumulatur absumptionis sanguinis & spirituum causa: quo circa minus detrahimus humoris in hisce rerũ statibus, quàm plenitudo ipsa imperare videtur. Satis manifestus locus ad probandum, puerorum ætatem non omnino prohibere sanguinis missionem. Hinc quòquè perspicuum est, non posse definiri vnum, in vno quoq; laborantium, vacationis modum, aliud aliàs esse obseruandum, pro varietate significationum quantitatem aut augendam fore aut minuendam: porro quibusdam sex libras, alijs sesqui libram, quibusdam alijs libram, absq; virium notato detrimento, detractas fuisse sanguinis, abundè sumus experti: rursus alijs vel quinq; uncia diffusa, notatu dignam virium vitalium attulerunt oblesionem. Sed tantam sanguinis quantitatem educere tunc solum valemus, quum cubiti venam aut poplitis, aut tali secamus: ex venis nempe quæ ad oculorum magnos angulos sitæ sunt, aut
sub

sub lingua, aut in pedibus, aut summis manibus,
 (quemadmodum accidit in lienis curatione, se-
 cta vena, quæ ad secundum paruum digitum est
 ducta), nihil effatu dignum effluere consuevit.
 Quo circa perpetuò mihi hæc arrisit sententia ra-
 rò scilicet admodum secandas esse venas manuum
 summarum ac pedum, quum propositum est san-
 guinis notatu dignam quantitatem extrahere: cō-
 tra peruersam quorundam barbarorum versu-
 tam consuetudinem, qui maximum nefas esse pu-
 tant, nisi in morbo diuturniori, febrilis saltem ge-
 neris, venas hæc quas ipsi vocant saluatellas præ-
 ciderint. Ast satis perspicuo sermone Galenus as-
 seruit, nihil ab illis effluere, quod notatu dignam
 quantitatem præseferat. Secundo, tertio libro ana-
 tomicarum institutionum, in affectibus splenis, ve-
 na, quæ inter medium digitum & anularem fi-
 ta est, aperiri iubetur: Paulus, Aetius, eam quæ
 inter minimum & anularem digitum iacet, assue-
 vere pertundere: in tanta ergò controuersia, satius
 multo est, eam ferire quæ sine dubitatione mem-
 brum patiens respicit, venam videlicet basilicæ
 seu internam appellatam, cōmunem, aut humera-
 riā, quàm illam exquirere de qua non satis constat
 apud omnes, aut omnium consensione nihil egre-
 gium educit. Tertio, sequenti capite maximopere
 imperatur rectitudo in secandis venis, sed hæc ser-
 uatur commodius seccta vena ubi latior est, ac ubi

Quantū
 oporteat
 venas ex
 tremorū
 cauere.

clarius rectitudinem pandit: non ergo quarendi sunt ramusculi ad pedes ac manus per plures anfractus delati, qui quidem duabus de causis minus proficiunt, & quia exigui sunt nihil momentaneum effundentes cum rumpuntur, & quia tortuosis derivationibus sunt procul à suo principio distracti. Quariò, libello de venarum & arteriarum sectione, non servari vsquequaq; eundem situm venarum & arteriarum neque eandem magnitudinem in omnibus hominibus autor est: conringet igitur aliunde esse oriundam saluatellam dictam venã, quàm ex basilica, ut perspicua Ioannis de Angulo anatome venarum præserebat, ramum cephalicæ, eo loco positum habentem, quo saluatella hæere celebrata est. Ac utinam hæc spes in cunctis hominibus nos maneret, erratam naturæ particularum constructionem dignoscendi: facilis etenim huius periculi esset medicatio, nec in hac defendenda præceptionis monitione diutius moraremur. Verum quia in plerisque mortalium, venarum illarum, ob parvitatem, latent deductus, et ob profundum situm sensibus minimè sunt perspicui: imitari Galenum enixè contendimus, venas cubiti, aut alias præggrandes cruris secantes, præsertim quò vacuare multitudinem studemus. Idq; maiores vires assumet argumentum, si causam intellexerimus, propter quam ramum Basilicæ, qui directius eã reficiat, iubemur disseca-

re: directius autē opponuntur rami, qui viciniiores
adstant, & è trunco breviori via extāt separati.
Hæc consulimus volentibus vacationem efflu-
dignam emoliri: secus habet si reuulsionem rātum
ut in hæmoptoicis passionibus, & fluxionibus im-
moderatis, exerceamus: in quibus in contrariam
partem magis auocare fluentes humores, quam
vacuare insudandum nobis est. Sic enim edictum
est, ut ad quam distātissimam reuellamus. Præterea
hasce venulas aperiemus, quando non licet aliam
perquirere: ut in Magnifico admodum Alfonso
Telleri mihi quondam usu venit, inflammatione
iecinoris laboranti. Expertus sum etiam hoc
anno millesimo quingentesimo quinquagesi-
mo quinto, sapiēsimè parum prosperas sanguinis
emissiones successisse, donec eas venulas aperiri
iubebam, quæ semel aqua calida persusa, copio-
sorem sanguinem effundebant: nam ceteræ, si
forsam feriebantur, aut quoniam perperam re-
serabantur, aut ob animi deliquia plurima, exi-
guum admodum sanguinem nobis concedebant.
Si Galenus sex libras sanguinis detraxit, eo vi-
delicet tempore, quo corpora imbecilliora mu-
tuo fuisse quàm temporibus Hippocratis, con-
queritur: cur non nostro tempore, grauiſſimo
morbo hominem occupanti, & ceteris quæ ac-
cedunt, largiſſimam vacationem postu-

Paul. c de
sang. mis-
ſio.

Dubita-
tio.

2. de fra-
cturis. cō-
ment. 27. *lantibus, aquam quantitatem sanguinis emittere
formidamus? Porro, si Galeni querimonias de pra-
ua suorum viuendi ratione exaudiueris, haud dis-
similem narraſſe conſuetudinem videbitur, ei
quam noſtrates aſſidue viuunt: quam obrem non
eſt quoddam imperitum hominum genus copioſam in-
terdum damnet ſanguinis emiſſionem, perinde ac
noſtri imbecillioreſ ſint adepti naturæ conſtitu-
tionem. Memini ſanè nonnunquam quinque libras
ſuiſſe ſæliciter extractas, me præſenti, ex ſcæmina
apoplexia laboranti, grauida quidem, ſed quan-
tum coniectare licuit, ſætu demortuo.*

Cap. XV.

*I igitur quæcunquæ à me-
dicis de hoc conſilio dicta
ſunt ſcribere vellẽ, libro mi-
hi opus eſſet magno, & per ſe perfectõ.
Quemadmodum verò in alijs quæ hu-
cuſq; definita ſunt, meam vobis ſenten-
tiam expoſui, qui eam in artis operi-
bus probari conſpexiſtis: ita nũc quoq;
faciam*

faciam initio sermonis ab ijs quæ quoti-
 die in laborantibus manifestè viden-
 tur sumpto, quæ primus Hipp. diligen-
 ter observans scripsit. Est verò eorum
 vnum & primum caput. Quæcunque
 sanguinis eruptiones secundum recti-
 tudinem fiunt, maximam egrotanti-
 bus commoditatē afferre. Quòd verò
 κατ' ἐξιν, vocat secundum rectum, omni-
 bus confessum est, quòd ipse manifestè
 hac voce, κατ' ἐξιν, sæpe numero in hoc v-
 tatur significatu: quæ vero contra san-
 guinem excernunt, nihil iuuare, aut e-
 tiam nocere: quòd scilicet interdum ci-
 tra mali leuamen vires exoluant. Ne-
 què enim liene magno existente è dex-
 tra nare sanguis erumpens, neque in ie-
 core è sinistra vllam adfert vtilitatem:
 sed reuulsio quidem quæ in rectum fit,
 manifestā

FERD. MENA COMMENT.

manifestam vtilitatem celeriter ostendit, in quibus autem contra accidit, nequaquam. Dextra igitur nare sanguinem effundēte, ad dextrum hypochondrium affixa cucurbitula sanguinis eruptionē clarè celeriterq; sistit: perinde atq; ad sinistrum, sanguinem excernente sinistra.

Commentarius.

De loco
considera
tio,

Ceterū ut ultimā absoluaus consideratio-
nē, quæ de venis unicuiq; affectioni proprijs
tractat, hoc proloquiū ante omnia cū Hipp.
proponit obseruandū: scilicet, (quacūq; sanguinis
eruptiones secundū rectū sunt, maximā agrotanti-
bus comoditatē afferunt, quæ verò contra sangui-
nem excernūt, nihil iuuare, aut etiā nocere.) Quo
circa liene magno existēte, e nare dextra sanguis
erūpens, neq; in iecore, ex sinistra, vllā adfert vti-
litatem: sicut in pleuritide, quæ è directo laboran-
tis lateris, facta est venę sectio, euidentissimam se-
pe vtilitatem ostendit; quæ verò ex manu contra-
ria,

ria, aut omnino obscuram, aut longo post tempore.
 Quin etiam in hæmorrhagijs, si secundum re-
 ctum reuulsionem effeceris, mox conspicuam vi-
 debis commoditatem, at si contra venam secueris,
 nullum sequetur cōmodum. quorum omnium cau-
 sam, hanc sequentem subtexuit. (Quoniam citra
 lenamen morbi vires deſcunt.) Quid autem per
 rectam Græcis, κατ' ἰξιν. in intelligendum sit, ex-
 plicuit saepe Galenus hac dictione. εὐθυγίαν. id-
 est rectitudinem : quemadmodum primo Acuto-
 rum commentario vigesimo octauo adnotauit in-
 quiens (Ἐπιστάμεθα ὅτι τὰ κατ' ἰξιν ἔσσι τὰ πολλὰ ἰδίᾳ εὐ-
 θυγίαν λέγει ἰσχυρότατος.) Quod est scimus,
 quod Hippo. ἰξιν. ut plurimum rectitudinem seu
 directum dicit. Ut plurimum dixit, quoniam in-
 terdum φορὰν, id est lationem significat, siue illa
 per thoracē decurrat, siue p gulā ad ventrē vsq, p-
 labatur: at quū de vacationibus sermonē consti-
 tuit, modo natura comparentur, modo verò arte, re-
 ctum, vsq, quaq, eā dictiōnē praeferre decreuit.
 Ita siquidē prima Aphoris. 20, rectitudinem, ad
 perfectam indicationem exposulauit: quam ibi-
 dē εὐθυγίαν, secundo verò ad glauconē, κατ' ἰσο-
 τήτητα, paulo post, κατὰ εὐθὺ. Cōpellauit: per quæ
 oīa directū patientis particulæ esse seruandū teten-
 dit accuratissimè. Quod exēplis patet quæ à sple-
 ne, hepate, oculorū, & gutturis inflammationib⁹ de-
 sumuntur,

FERD. MENA COMMENT.

tur, in quibus perpetuò, imitādos esse effectus naturæ quum conuenienter eueniunt, monemur: at illi sexta Epi. parte secunda comm. duodecimo, secundum rectitudinem costarum, hypochondriorum, tenso, & splenis extuberationes, & ex naribus eruptiones perficiuntur. Postremò libro de iudiciationibus capite ultimo, approbatis vacuationibus quæ seruant rectitudinem, dānat prorsus eas, quæ contra sūt, ceu mali alicuius præsagium. Sed quæ rectitudo illa sit, & quo pacto sit explicāda, de qua tantopere Hipp. & Galenus meminerunt, controvertitur. Quibusdam antiquiorum in hoc potissi-

Bernard^o. mum constitui eam iudicantibus, q̄ venæ capilla-
Gordonio res nūcupata basilica, cum venis capillaribus costarum colligētur ac coeant eiusdem lateris: proindeq̄ citius ac magis semel percussa vena, illas extirpant quæ cum illa consentiūt. Quæ sententia nō videtur omnino aspernāda. Sed audias Fuchsum atq̄ alios quos ille sectatur. Rectitudinē (inquit), non mathematicam, sed naturalem quæ secundum fibras & filamenta staminuū fit venarum seu arteriarum, intellexit Hippo. quippe fibris rectis & transversis textæ sunt venæ, illis trahunt, his vero excernunt quæ sunt aliena. Quo cemento iactò, admissa deinde vena sine coniuge, inflammatione etiam infestanti partes inferiorum costarum octo: perpetuò secandam esse venam internam dextri brachij existimauit: propterea quòd fibrarum re-

Etia.

*Est trames, qui basilicis brachij utriusque lateris cum vena sine coniuge est communis, id maxime exigere videtur. Ast verò placitis Galeni, & Hippo. ac reliquorum. classicorum medicorum inhyrens, nunquam potui his recens inuentis nugis opitulari: nam quum Galenus haud ignorauerit venam illam sine coniugio, ut constat legenti commentationem decimam secundi libri acutorum, iusserit què deinde eam venam secare, siue dolor ascendat siue descendat, quæ interior est, quæq; secundum rectum partis afflicta sita est, 4. acutorum, 72. quo pacto staminum illorum directum attendisse sunt iudicandi? Vbi ubi etiam de rectitudine seruanda sermo agitur, vsquequaq; dextrorum cum dextris, sinistorum verò cum sinistris societas celebratur: quod patet latissimè, siue secundo ad Glauconem, siue quinto Meth. aut. 13. libro, in qui-
 bus res ipsa differenda proponitur ex instituto, verseris. Tertio, si hac filamentorum directio satis esset Fuchso, ac Vessalio suæ cõdendæ disciplinæ, quæquæso ratione patiente splene venam internam sinistri brachij, cuncti sine dubitatione fecant? Nunquid, quemadmodum vena sine comite à parte dextra suam originem accipienti, ac ob id qd utriusq; lateris nutriet inferiores costas, semper internam dextri brachij scinditis, eadè ratione siue dextrum siue sinistrum patiatur hypochondriū propterea qd vena quæ fouet splenem & iecur ex-
 portat*

6. epī. par
 te. 2. com-
 ment. 15.

FERD. MENA COMMENT.

portæ proficiscitur regione, patiente splene, secunda est dextri cubiti interna vena? Minimè profecto si sapitis, & nisi tuendi falsi dogmatis causa nolitis in turpissimam heresim intrudi: quasi verò, maiorem cognationem seu rectitudinem habeant

In quo sit
signā dare
cūdo, ā
tūqui rāto
pere cele-
brata.

omnes ramuli alentes costas octo inferiores thoracis, cum vena illa coniungis experte, quàm reliquæ vena quæ ab ipsa vena portæ suboriuntur, & nutritioni lienis & iecoris famulātur, cū ipsamet origine. Accedit præterea non satis esse perspicuam vel oculatissimis autoribus, de expulsiōe sanguinis, quo tempore rumpitur vena, redendā causam: quæ propter parum interest fecisse fugam ad fibrarum rectam extensionem, quippe si cōsequi ratione tractus sanguinis foras efficiatur, rectis attractum fieri, obliquis verò expulsiōem, donetis per me licebit. Neq; improbatio Lusitani vilius pretiū est faciendā, quæ hac ratione Fuchsi cōmentum de secandā vena basilica dextra semper quòd pariuntur costæ octo inferiores, destruere conata est, quæ sequitur. Nihil (inquit) iuvat Fuchsi sententiam historia de vena sine coniuge litteris prodita, quandoquidem sanguis semel eam ingressus non potest regredi quibusdam valuis conclusus, quas se respexisse confirmat. Peius equidem cōmentum, & quod autoritate sapientissimorum sectioni corporum deditissimorum nullibi corroboratur: præterq; q̃ nulla suffulcitur demonstratione,

quæ

que illius modi constructionis valuarum rationem reddat. Præcipuè quū necessarius sit regressus sanguinis per eam venam, quæ alendis costis utrobique positis destinata est. Item non interesset dextram aut sinistram secare venam patientibus costis octo inferioribus: quod utriusque secta patronis aduersatur. Multo igitur commodius ac verius censere, qui eam potissimum crediderunt rectitudinis causam dextrorū scilicet cū dextris, & sinistorū cum sinistris: quæ vena, exempli causa, dextri lateris interna, germinationes in partes vicinas circum distribuat, à quibus latus illud secundū partes suas minimas foueatur alimentumue recipiat. Quūq; fluentes humores inter initia inflammationis, in venis adhuc maneat, truncus ille magnus interna videlicet vena, à quo prædicta germina suere diuarricata, scalpello apertus resorbebit sanguinem contriuratione, facileq; inflammata particulam exanguē efficiet, per medias easq; minimas venulas quæ in minimis quibusque illi loci particulis inseruntur. At hac potissimū causa efficitur, ut vena secta basilica sinistri brachij, partes eiusdem nominis, sinistra inquam, remediū sentiāt oppido quā præsentaneū: quanquam illa iuuet meo iudicio baud mediocriter, quæ ex ipsa corporū anatomes inspectione euidenter accipitur. Hac autem est. Quod vena quæ ad am satius insignes per ensiforme ossiculum sternon compellatur, duæ quidem illæ, sed v-

Mediā lineā voco quæ in æquabiles partes thoracisecat & pectus secundū latum.

trinq;

trinque à media linea altera contiguè excurrentes,
 & à furcula versus cuspide[m] cartilagineum des-
 cēdentes, maximum adferunt momentū, ad hoc q[uo]d
 quæ per axillas & humeros deriuantua venæ, su-
 ppetias efficaciores suo lateri utreq[ue], referant. Vbi
 legitur. (Sed reuulsio quidē quæ in rectum fit,
 manifestam utilitatem celeriter ostendit) Gra-
 in codice Basileæ, eadem prorsus habetur senten-
 tia, ita ut nō indigeāt codices omnes. Greci emac-
 latione, quod voluit Fuchsius. Sic habetur. ἀλλὰ
 ἀντίσπασις μὲν ἐν τοῖς κατ' ἐνθὺ ἀντισπώ-
 μένοις ἐναργῆ τὴν ὠφελειαν ἐν τᾷ χειρὶ δεικνύει.

Cap, XVI.

ORRO si in
 eruptionibus sangui-
 nis quæ in rectum fi-
 unt reuulsiois gratia
 sanguinem mittas,
 mox conspicuam videbis utilitatē: at si
 contrā venam seces, nullum sequetur
 commodum. Sic itaq[ue] liene laborante,
 in cistio

incisio eius venæ quæ ad anularem est
 digitum sinistrae manus iuuat æquè, ac
 si internam quæ in gibbero est secueris:
 siquidem multum iuuat lienem malè af-
 fectum sanguinis ex sinistra manu va-
 cuatio. Præstat autem non semel quod
 conuenit vacuare, sed in duos parti-
 dies. Scire nequeo qua de causa medici
 lienosis mittere sanguinẽ neglexerint:
 ego enim semper magnam sequi vtilita-
 tem cognoui, si etiam libram vnã va-
 cuassent. Verum vacuationis quanti-
 tatem ac mensuram ex prædictis scopis
 coniungere oportet. Quin etiam pleure-
 ticis quæ è directo laborantis lateris fa-
 cta est venæ sectio, euidentissimam sæ-
 pe vtilitatem ostendit: quæ verò ex ma-
 nu cōtraria, aut omninò obscuram aut
 longo post tempore. Ad hæc oculorum

O vehe-

FERD. MENA COMMENT.

vehementissimos dolores, per sæpe intra horæ vnius spacium humeraria vocatæ venæ sectio compescuit. Conari verò in omnibus malis præstat, vt post mediocrem sanguinis missionem factam, iteratò sanguis auferatur: interim quidem eodem die, quando sic facere expedit: interim postridiè nisi vbi, vt antea dictum est, ad animi vsquè ad defectiōnem vacuare conemur. In oculorū itaque doloribus tum humeraria vocata vena, tum quæ ex ea deriuata est in gibbero incisa, manifestum celeriter commodum afferunt. Laborante autem latere, aut Pulmone, aut Septo transuerso, aut liene, aut iecore, aut ventriculo, ea quæ per alas ad gibberi iuncturam pertingit. Secunda verò tum maximè interior erit: quòd
 si non,

si non, ea quæ ab ipsa deducta in iun-
 cturæ flexura apparet. Cognouisti sa-
 nè paulò ante ab humeraria vena di-
 duci prædictam, connectentem ipsam:
 tres enim hi sunt mittendi ex gibbero
 sanguinis loci, interior, exterior, me-
 dius. Interior igitur in quibus partes
 quæ infra collum sunt, laborant utilis
 est: exterior verò, quibus partes quæ su-
 pra collum sunt, ut facies, aut caput,
 malè afficiuntur: medius locus in-
 terdum utrasquè habet diductas ve-
 nas, in anteriorem manus partem pro-
 tensas, ac deinde hic coeuntes: inte-
 rim verò statim in ipso iuncturæ flexu
 in unum mutuò congregientes, non-
 nunquam manifestam earum alteram,
 obscuram verò alteram. Proinde ubi
 vena laboranti parti propria obscu-

rior existit, & ad mediarum aliquam accedis, conare eam quæ à propria deriuatur potius incidere. Accidit autem ubi & quæ inferiores sunt gibberi iunctura, eas nimirum quæ in cubito sunt, secare nihil impediat, non apparentibus ijs quæ in gibbero sunt, atq; harum quidem eas quæ in rectum sunt laborantium partium. Porro tam perspicuam sæpe celeriter utilitatem quæ in rectum sunt laborantium partium venæ sectiones afferunt, ut & qui laborant, & familiares ipsorum sæpe numero obstupescant.

Commentarius.

CORROBORAT firmitus hoc capite rectitudinem seruandam esse etiam quum reuellimus in contrariam partem fluentes humores, quamuis tunc minus videatur probabile:

probabile: quòd deriuatio et vacuatio melius mul-
 to fiat per communes venas & proximas nemine
 refrigerante, quæ etiam optima & facillima credi-
 tur fieri, à parte affecta libello de constitutione ar-
 tis medica. Quin etiam non ab simili argumento
 vena sinistra manus ad medium digitum sita, (sic
 etenim habet Basileę codex, $\omega\alpha\rho\chi\mu\acute{\epsilon}\sigma\omega\nu\ \delta\alpha\kappa\tau\upsilon$
 $\lambda\omega\nu$: alij verò legunt, ad anularem digitum) iu-
 uare dicitur affectiones splenis, æquè ac si interna
 gibberi secaretur vena (quanquam alij codices le-
 gant (non æquè) quod utiq; magis cum his quæ su-
 perius decreuimus quadrat). Quo loco damnan-
 tur obiter, qui lienosis mittere sanguinem parum
 curabant, quum sæpe numero expediat libram in-
 tegram illis demere: quod præter Galeni senten-
 tiam, multis experimentis posset comprobari, &
 demonstratione, quæ melancholicum educere hu-
 morem per sanguinis missionem confirmaret esse
 crebrò necessarium. Hic libet monere tyrones ar-
 tis medicinalis, erga id quod de secanda vena ad
 anularem digitum posita, in splenis affectionibus
 enunciatur est. Nimirum si Paulum & Aetium
 euolueris, splene patienti, venam inter anularem
 digitum & paruum locatam aperies: at si Gale-
 num, tertio anatomicarum administrationū exau-
 dias, ea est pertundenda, quæ mediam digiti me-
 dij & anularis regionem ingreditur. Quos faci-
 le conciliabis si vtrāq; indifferenter secueris sple-

Dimitti-
 tur inter
 autores re-
 pugnantia.

FERD. MENA COMMENT.

ne morbo aliquo affecto: nimirum ramus quidam à gibbero descendens, ad digitūq; paruum adiens in duos ramulos scinditur, quorum alter regionem quæ inter paruum & anularem interiacet, præoccupat, alter verò, medium spacium anularis & medij digiti per reptare ibidē enarratur. Illud etiam non patiar vnquam in obliuionem abire, quod ex Galeno in præfenti elicietur, & ex probatis anatomicarum sectionum inspectoribus sumit testimonium: nempe, quum tres sint in gibbero mittendi sanguinis loci, humeraria scilicet vena quæ morbis supra collum fatigantibus est accommodatissima: interior, his qui infra collum versantur, medius verò utrisq; malis opem afferat, is non in omnibus hominibus pariter conspicuus est. qui tamen in quibusdam hominibus, statim in ipsa iunctura flexu confletur ex ramulis basilica & cephalica in vnum coeuntibus productus, in plerisque tamen paulò inferius consistit quatuor circiter digitis. Ita vt accusanda sit veterum quorundam secordia & in euoluendis antiquorum scriptis somnolentia pessima, quod sic egerint hætenus res barbitonorum, vt nunquā aut monuerint eos ignorantie, aut castigauerint acrius, q̃ nunquā de secāda hac cōmuni vena fuerūt solliciti, sed aut basilicæ aut humerariæ surculū p̃ ea indubitatè aperuerūt. Sed p̃termiſſa modo barbarorū reprehensione, antequā ad examinandam quæſtionē per q̃ vulgarem

Lib. de sectione venarum.

garē accedamus, quę ex præsenti Gal. oratione maximā cępit occasione, necesse est pponatur in mediū, illud quidē quod in expositionib⁹ lib. de iudicationibus satis ad vnguē explorauimus: nēpe quatuor esse tēpora omnium inflātionū sicut & omnium aliorū morborū, quę non aliunde desumenda sunt, quā ex signis, coctionis quę in excrementis ipsis deprehenduntur. Nam vel Auicenna quem isti concradictores, suarum assertionū passim vocant patronum decima, sen, terij canonis tractat. 4. capit. 5. in eo maximē morbo, in quo neoterici fingere consueuerunt, alia tempora accidētium, alia quoad essentiam morbi, atq; alia coctione humorū separata, in eo (inquā) solis signis coctionis quatuor tēpora discreuit ad hunc modū. (Quum non adest sputum, aut adest subtile aut paruum, aut illud qđ nominatur salina, est in principio: & quū augentur accidentia & sputum, & incipit remoueri à subtilitate & additur in spissitudine & in facilitate, & incipit remoueri à rubedine, si est materia decliuis ad curinitatem, & est proportio nalis rubedini, est in augmēto: amplius, quū ager expuit sputum facile, maturū, & est plurimū, & dolor est leuis, tunc est hora status, & hora euent⁹ integrę maturitatis). Ac demū ommissa Rasi sen tētia quā loco dudū citato p distinguēdis morborū tēponib⁹ adduxim⁹, Gal. Meth. repetatur, quā dū tēpora inflātionū discessit, mordic⁹ est āplexa

Lib. de to
tius mor-
bi tempo-
ribus.

FERD MENA COMMENT.

*Quis negauerit (inquit) generationem principij primam inflammationis, toto illo tempore, quo pars sanguinolenta substantia repletur: hoc ergo erit primum tempus, quo pars affectus magnitudini subiecta, repletur: quā autem influxus cessauerit & quod in parte inflammata continetur, putrescere inceperit, calor quidam ob putredinem nascitur, & fusio magis ob calorem, vnde etiam spiritus generantur, atq; ob hæc ambo particula magis quā ante a distenditur etiam si nihil influat, secundum hoc tempus est augmenti: porro quum in pus mutatur, maximi videlicet dolores tunc partes apprehendūt, (nam in puris generatione, dolores & febres accidunt magis, ipso pure confecto), vocatur autem huiusmodi vigor affectionis. Splendidissima oratione (vt puto) monstratum est, coctione excrementorum variegata, tempora saltem inflammationum, apud Galenum & Auicennam esse distinguenda. Quærunt itaq; an in principio pleuritidis deceat venam eiusdem lateris proscindere, an potius inchoanda sit curatio ex oppositi lateris venæ sectione? Barbari fermè cuncti in eam conueniunt sententiam, vt in primis scindenda sit oppositi lateris vena, atq; ea præcipuè quæ distantissimam tenet sedem, à parte patienti: quod sequentibus testimonijs amplissimè fiet perspicuum. Auicenna cap. de pleuritide à saphena primum, deinde à basilica lateris contrarij curationem au-
spican-*

spicandam esse putauit. Rarius nono ad Almanso-
 rem, ac decimo continentium, à latere contrario
 exorditur medicationem pleuritidis multo redun-
 danti sanguine, quæ sequuntur inquiens. (Si do-
 lor super partem costarum tendit & furculam, fiat
 minutio ex basilica eius partis in qua est dolor, ni-
 si totum corpus multo sanguine repletum fuerit.
 Tunc enim ex latere contrario. Zoar, ipsissimam
 existimauit necem, si quis ex eodem latere misse-
 rit sanguinem. Missos facio alios plures medicos,
 qui quod de terrena face sunt, & eorum autori-
 tas parum fidei philosophicis decretis semper attu-
 lit, nunc negliguntur: quorum sanè quisq; adeo se-
 cta additus est suæ, ut quum nesciant, quo trami-
 te eundum sit, neq; hætenus dignouerint vira via
 sit potius seligenda, paterno errori facile sese de-
 dunt obcecari, libentissimè sectætes, quod neq; per
 somnium differuerunt per se, aut alios studiose de-
 cernentes audiuerunt. Manardus neotericorum
 doctissimus, libro duodecimo cap. quinto, visus est
 præfatos autores insequi, nisi postea lib. 14. Epist.
 prima, recantasset vtrò palinodiam: cuius testi-
 monium hoc loco, ea gratia saltem est pluris facien-
 dum, quod tandem Hippo. & galenum aliter ac
 barbaros sensisse peieret, nihil esse certius in-
 quiens, quam demente Hippocraticorum venam
 eiusdem lateris excindendam esse. Sed mox ad-
 dit. At quæ nostra tempestate nequeamus tantam

FERD. MENA COMMENT.

copiam sanguinis eximere, ut praestolari possimus eas mutationes in sanguine, qui emittitur, quas Hippo. expectavit, nihil vetat, quin primum venam rumpamus contrarij lateris, deinceps verò altero die aut eodem, per eiusdem lateris venam, reliquum humorem abstulerimus. Præcipuè si pestilens & vagans sit pleuritis: in qua longissimè à principalibus membris est distrahendus sanguis, sicut & in suppressis menstruis ac hæmorrhaidibus, malleoli consensit vena faciendam disruptionem. At prætereà Galenum non damna esse venam oppositi brachij, sed eam quæ è regione correspondet, cum illa comparans, multò iudicasse utiliore: quod quidem non est impedimento, quominus contraria vena opportunè secari queat, autore enim Galeno decimo tertio Meth. altero crurum laborante scarificandum est reliquum: & manum, laborante crure scarificat, propterea quòd, vincendum non est quod phlegmone infestatur. Adde secundo ad Glauconem genu in tumorem sublato, corporis etiam existenti multitudine, ex vena cubiti interna sanguinem mitti. Decimo de compositione medicamentorum per paritulas, cap. de ischyade, primum secta vena cubiti curationem exorsus, postea ad malleolorum descendit vena decisionem: cur igitur in pleuritide, ex malleolis saltè eiusdem partis non mittetur sanguis potius, quàm ex basilica, quemadmodum plures

res cum Galeno facere cōtendunt? Est etiam illud cunctis in propatulo, prius esse reuellendos succos confluētes in partem dolentē, quā vacuemur fluxu, quum deriuatio etiam post reuulsionem secun- 13. methi-
dū locum obtineat: reuulsio igitur precedet ex di-
stantissimis locis effecta, secundo deriuatio fiet
ad vicinam regionem, ac tertio ad ipsam perue- & 1. d. na-
nietur vacationem qua ex ipsis, si fieri potest, tura ha-
partibus extat exercenda. Ita sanē praecep- mana. 9.
tum est decimo tertio Method. ut ad maximē lon- & 3. tech.
giqua fiat reuulsio, trahendiquē ex omni loco in
oppositas partes communis indicatio est ad quā
maximē longinqua, tertio artis medicinalis: De-
riuatio vero, ad vicinas partes, sexto Epi. parte se-
cunda, commentatione septima. Auerrous li-
bro septimo, capite vigesimo nono apertius vi-
detur Barbarorum corroborasse disciplinam, quae
lateris contrarij venam iubet dirumpere: habet
fermē qua sequuntur. In euacuatione apostematis
duae res intenduntur, vna est euacuatio materiae
membrorum cum ipso cōmunicantium, alia est vt
fiat humorum declinatio in oppositam partem: er-
gō quando nos intēdimus vacationē efficere, quae
simul contineat cōmunicationem et oppositionē, in-
uantius est per oppositā partem trahere materiam
quā quando vnu intendimus solum, Exinde col-
ligit, hepate inflāma:ione perculso, sinistri brachij
basilicā affore rūpendā, tūc praecipuē, quū necessū
est

FERD. MENA COMMENT.

est vniuersum corpus euacuare. Vltimo, singulis quibusq₃ verbis, colluionem aquarum effingunt ingentem, per præcípites rupes illabètem: ac deinde sedulo quæritant, quo loco effossa cloaca, cõmodius auerti posset impetuosus ille aquarum defluxus? nunquid non aptius multò, ante quam in præcipitium eant alio dato itinere inhibebuntur? Ita fatendum esse vel idiotis ipsis rudissimæq₃ vetula plurimis verbis clamorosaq₃ satis oratione concertant: consequenterq₃ fluxionem humorum pleuritidem generantium, per remotos admodum canales esse coercendam, quod sit per oppositi lateris venam; nequaquam per eas venas, quæ delapsam iam in lacum seu patientem locum, seu semel præcipitatum, nituntur reuocare. Caterum quãquàm prolixo satis elaboratoq₃ sermone, plurimi ex iunioribus tueri Hippocratem pariter ac Galenum contenderint, ac proinde restantorum virorũ aut oramento fulcita, nostra opera non indiguerit: Curabimus tamen summatim ostendere, quantum potuerit, (quæ hucusq₃ erga barbaros habita est religio) tenebrarum offendere hominum illuminatissimis etiam mentibus, vt vix ullis demonstrationibus, intellectus aliòqui sciendi auidissimus adhævere valeat. Ita quidem spurcissimis strigementis sordescit, tam altè descendit illorum industria, in ignorantia puteos, tã malè apud illos audit. (illud respiscere) vt porcorum instar, cæno volutari ma-

gis gaudeant suo, quàm in antiquam sed hactenus
 exulem veritatis domum & splendidissimos eius
 lares redire. Tantas utiq; obtinet vires arbitratus
 noster, ut cuius semel pellexit intellectum & cen
 carceribus reuinctum inclusit, haud quaquam si
 nat amplius vel lucem ipsam sibi dilectissimam,
 antiqua obscuritate relicta reuisere. Quod si quã
 do miserum quempiam è tantis tenebris emergen
 tem olfecerint, Dii Deaq; quàm impudentissimis
 gesticulationibus, quãto tumultu, theatra pertur
 bant, offuscât auditorum mentes: ac demum si hac
 non successerit, & plebeculam in suam admiratio
 nem non traxerint, quot pugnis, iniurijsue trage
 dias excitasse conspiciuntur? Ergo bonis auspicijs,
 Cum Hippocrate & Galeno rectitudinem esse ser
 uandam in omnibus venarum ruptionibus enixe
 defendemus: consequenterq; in pleuritide dextrî
 lateris, basilicam eius partis in primis esse disse
 candam. Primum quidem in hoc capite scitissimè
 sane illud iniunxit obseruandum præceptum de
 rectitudine seruãda, dextrorum, scilicet, cum dex
 tris & sinistrorum cum sinistris: iuxta quod, secũ
 do acutorum commentario decimo, tentata prius
 sedatione doloris cum fomentis, obq; multitudinẽ
 denuò confluentium humorum, nibileo placato, eã
 iussit pertundere venam internam, quã è regione
 correspondet afflicta particula. Quemadmodum
 subaudiendum esse docuit ex commentario quartũ
 acutorũ

Dogma
 de rectitu
 dine ser
 uanda. in
 vacuatio
 nibus de
 monstratur

FERD. MENA COMMENT.

acutorum libri septuagesimo tertio. libro primo, de morbis ad calcem in pleuritide & peripneumonia, splenitidem & hepatitide venam ferire satagens Hippo. illud tandē adiecit. καὶ ὁ πόνος αὐτοῦ ἐν τῷ ὥσπερ. i. qua dolor afficit seu morb⁹ parte: atq; sic dolor mollior fit, & lateris atq; aliarum partium. Sexto Epidemiarum parte sexta commentario quinto, in doloribus proximum ventrem purgandum, & ventrem sanguinis diuidendum, in vniversum decreuit: quem exposuit Galenus secundo ad Glauconem dum talia fatur. (fluentium humorum reuulsio medella est eorum vero qui particulam obsederunt derivatio, vtrunq; autem genus vacuationis per communes venas,) atq; hoc voluit Hipp. per, καὶ τὸ ἐξ. id est rectitudinem & siquidem in parte dextra locorum passio fuerit, à dextra manu seu crure sanguinem detraxeris, si vero in sinistris à membris qua illis è directo respondent. Corroboratur hoc idem quinto meth. & decimo tertio. Cuius assertionis argumentum lib. de constitutione artis medicinalis descriptum est: quod sequitur, (nam ex propinquioribus & communioribus male affecta partis venis, vacuatio fit optima & facilima). Secundo libro Acutorum de cimo commentario, quanquam cetera vena ab vniverso corpore sanguinem demant, non tamen a què celeriter aut similiter: at nos, (inquit) partem eam qua phlegmone obsidetur tum celeriter, tum
quàm

quàm ceteras magis, præsertim in acutis, vacuare contendimus, quod sanè interna Cubiti vena facit, multoque magis ubi sanguinis redundantia ad superiora vergere, videatur, aut superiores thoracis partes affecta sunt. Paulo inferius ibidem. Eam venam dividere oportet (ait) quæ ab affecta parte magis & velocius tum reuellat & euacuet. Quo circa Barbari, qui solum prospiciunt humores fluxuros, non autem eos qui torquent iam laborantem & crudelissimis cruciant doloribus: nequaquam attendunt, debere quàm occisimè vacuari humores qui præsentis comminantur timorem mortis potius, quàm quos nec certum est esse defluxuros, nec certa spes fluxionis succorum maius arguit periculum, his qui conspicuam afferunt iam, periclitationis probabilitatem. Præcipue (in acutis) adiecit: quo teneant firmissimè artis medicinalis artifices tanto veriore esse quam profitemur sententiam, quanto acutior sit morbus qui curatur: propterea quòd non dat inducias eius magnitudo, ut relictæ præsentis magnitudine, ad eam simus propensiores quæ aut non aduentabit, aut quanta erit, & quanto remedio indigeat, non potest cuiquam tunc constare. Còtrarium docent populares medici, quum tunc arbitrantur satius esse distantissimam venam dividere, quàm morbus vrget atrocius, propinquam vero non formidarent morbo benignius molestanti: at nos multò

FERD. MENA COMMENT.

multo fecius, obſeruamus, qui quò ſenior eſt dolor
 & morbi magnitudo terribior, eò propinquo-
 res quarimus venas, dum modo quadam tenuſe-
 uellant, idq; facim⁹ neceſſitate compulſi eius quod
 magis vrget: rurſum mitioribus effectis dolori-
 bus, non dubitamus etiam in pleuritide ex malleo-
 lis ſanguinē exhaurire, venturam magis propul-
 ſantes iniuriam, quam remur maximam, quā in
 præſenti factam, quæ per ſeipſam fortasſe cadet,
 aut durans, nihil auguratur inteſtini mali. **Ac-
 tius** ſermone tertio primæ quæternionis cap. 12. re-
 uulſionis gratia ſemper venas in directum ſeca-
 bis, in his à quibus ſanguis erūpit: nimirū vt ſan-
 guine è dextro nare fluenti venam dextræ manus
 ſeces, è ſiniſtro vero ſiniſtræ. Paucis poſtea interie-
 ctis lineis. (Sed & pleureticis venā è directo affe-
 cti lateris ſeca:) quam obrem cap. de pleuritide,
 Archigenus decreto potius, q̃ ſuo contrarium fa-
 ciendum eſſe declarauit. **Celſus** libro ſecundo ca-
 pite decimo ſic habet. Nec ignoro quosdā dicere,
 quā longiſſimè ſanguinem inde vbi lædit eſſe
 mittendum, ſic enim auerti materiæ curſum, ac
 illo modo in id ipſum quod grauatur euocari. Sed id
 ipſum falſum eſt: proximum enim locū primo ex-
 haurit, ex vltioribus autem eatenus ſequitur,
 quatenus emittitur, vbi is ſupreſſus eſt, quia non
 trahitur nec venit quidem. Hac oratione Celſus
 euidentiffime reprobauit ſectam barbarorum, ſuo
 etiam

etiam tempore vigente. Oribasius libro compen-
 dii capite de sectione venæ, de his hæc protulit.
 (Anispassis seu reuulsio fit quando ex ipsa parte
 qua infirmatur, proxima portienti loco incidi-
 tur vena, & pleureticis, ex ipsa parte qua doler,
 est sanguis auferendus.) De reuulsione igitur lo-
 quentes præfati autores, quæ inter cæteras vacua-
 tiones remotissimum locum expostulat, eam qui-
 dem secundum directum patientis particulæ & è
 proximo loco iusserunt sine ullo discrimine fieri de-
 bere. Iam vero sequenti demonstratione crederem
 sententiam hanc integrè sulciri, ut potè tum Gre-
 corum, tum etiam Barbarorum præceptis stabili-
 tam nisi in fastigio pede illa recipiatur. Nam quum
 Auicenna. 4. primi cap. vltimo ex industria de or-
 dine tractauerit curationum, multa quidem Gale-
 no consona iecit fundamēta, quæ viri sicè admodum
 proposita quæstioni patrocinantur & sunt: ea ni-
 mirum sunt. Si morbus & symptoma coniungun-
 tur, & symptoma terreat amplius, ab illo curatio
 existit inchoanda, expendendumq; est inter con-
 trarium indicantia, id quod magis vrget seu in-
 gentius interminatur periculum: quod dignitate
 & magnitudine cuiusq; propriæ essentiæ specta-
 ri proculdubio debet, Galenò autore. Vnde symp-
 toma & morbus, interdum sua violentia cogunt,
 uti dimissa pro tempore causarum providentia, ad
 se ipsa tota conuertatur medicationis opera, tametsi

Oribasius

8. meth.
& 7. met.

P. ordine

FERD. MENA COMMENT.

ordine naturalis rerum connexionis seruato, prima veniat causarum contemplatio, primumq; sit curationis consilium quod ab eis capiendum sit. Sic sanè Galenus medicamentis consulit. 10. merb. ut quāquam causa prima sit auferenda, quod ea sum mota, morbus ipse consequenter adimatur, causa tamen non nunquam obliuiscamur, & ad vehementiam febris retundendam properemus. Nimirum, duodecimo Merb. symptomata morborum suapte ratione medicationem per se non postulant, ut potè quæ morbum velut umbra sequentia, cum eo promptissimè deleantur ac conquiescant: ceterum quatenus causarum rationem sortiuntur, aut augentium morbos, aut debilitantium vires corporis, vniuersum curationis studium sapius ad se ipsa primum aduocant. Quæ propter in dysenteria curatione, quæ indicatio sumpta à causa fluxionis impetum reuellere docet, & expultricis effrenes impetus infrenare, concentricis vè debilem amplexum corrigere commonet, illam tamen præferimus, quæ ab ipsa vlceris cruciatu desumitur: quæ circa caprino feno, aut cerato rosacea vimur, ut dolorem permulceamus, etiam ipsius vlceris posthabito remedio. Atqui hæc omnia pendent ex illo celebratissimo præcepto, ac omnium aliorum maximè necessario, quod ad id quod violentius urget instare debere medicum in primis exhortatur: cuiusquæ intuitu cetera minoris sunt faciendæ,

da, pro temporequē certo cessatura sunt etiam
 prorsus. Ergo in pleuritide in qua duo potissi-
 mum arrenda mala proponuntur, alterum qui-
 dem humorum effluxio, alterum verò, fluxi iam 1. de fra-
 dolorem & calorem parientes, merito in eam par- Euris. 44
 tem cauendam inclinabit animus prius ex qua
 plura similiter & maiora mala subsequi proba-
 bilius multè iudicatur: atqui ex defluxis iam, ca-
 lor sequitur febrem toti corpori imperiēs, dolor,
 reliquorum humorum illunem volenter alli-
 ciens, & difficilem inferens respirationem, ac
 posthac nisi maturè subueniatur, suppurationem
 ac deinde ruptionem pollicens: iure igitur, hac
 mala propulsanda erunt multò prius, quæ ceriè
 & euidenter in presenti lacerant agrotantem,
 quàm fluxuros cauere, quos neq; vnde fluant cer-
 tiò scis, nequē quanto cum periculo facturos tan-
 dem incurfionem. Demum natura ipsa prouissum
 est rectè satis, & tacita quadam monitione in cum
 Etis negociorum turbationibus hoc in se uisū nobis
 consilium intelligitur à prudentissimis homini-
 bus, ut mala citius ac diligentius depellamus, quæ
 presentem mortis periclitationem denuntiare
 conspiciuntur, quàm ut his neglectis, ventura
 quidem atquē adhuc non sine dubitatione, pro-
 pulsemus, & e minus illa prospicientes, de ar-
 cendis eis simus nimium solliciti. Insaniissi-
 mi profectò foret viri (ut exemplo fami-

FERD. MENA COMMENT.

1. acut. II.

2. de diffi-
cantijs fe.
cap. vlti-
mo 13, me-
tho.
7. apho. I.

liarissima vtar) qui hostem iamiam rem totam sa-
miliarem, uxorem, filios dissipantem negligeret,
ad eum verò profligandum accurret, quem bono-
rum predictorum pertimesceret futurum devasta-
torem. Nemo tamen dubitat, eam venam, quæ se-
cundum directum partis laborantis sita est, illum-
quæ directius respectat & paulo propinquius, ci-
tius affectionem lenire atq; magis. Secundo tan-
tas habet vires indicando morbi magnitudo, ut ca-
teras indicationes aliarum rerum obscuret, & ob-
solum eam ad usurpationem praesidiorum sapien-
tissime accingamur, ut. 4. Meth. & 4. primi, cap. I.
scriptum est: modo verò quanto intervallo magni-
tudo morbi praesens, eam excellat quæ affutura
est nemo non exactè novit, quippe illam ambigua
times, hanc verò cominus nocentem spectas simili-
ter ac inspicis. Dolor etiam & calor partis in qua
phlegmone sedet, de potissimè trahentibus cen-
sentur, pollentq; adeò in trahendo aliunde succos,
ut ex puro corpore etiam trahant, cucurbitularum
instar: Si ergo defluxures humores inhibere cu-
pias, constiteritq; maxime eos defluere ob dolorem
& calorem partis inflammatae, hos oportet in pri-
mis abstulisse, quos constat esse tantæ fluxionis an-
tores. Nam de membro mittente quæ nam ratione
constabit, nisi post temporis certum curriculum,
aut fortasse plerumq; eius te latebit dignotio: qua
re quum id praestet omnium consensione, quæ ci-
tius

tius ac magis infestantem causam expurgat. Vena
 ruptio, ea profecto est rumpenda quæ ex ea parte
 quæ dolor afficit confedit, quæq; secundum re-
 ctum parvula dolentis locata est. Item primo li-
 bro de his quæ ad chyrurgiam pertinent commen-
 to ad lucem, quando diversi fines in contraria a-
 gunt, medium est eligendum: quod si fluxio reuul-
 sionem, fluxa verò materia vacuationem exposce-
 re videntur, mediū sanè deligendū est quod utrū-
 què respiciat, reuulsionem scilicet et euacuationē,
 præcipuè quum. 13. Meth. atq; libro de constitu-
 tione artis medicinalis, primus scopus sit curatio-
 nis inflammationis, succorum inibi contentorum
 vacuatio. Neq; est quod respondeant, prius esse re-
 uellendos humores, deinde vacuandos: si quidem
 in acutis utrunq; facit Galenus, & utrunq; inten-
 dere medicum assēueravit Auerrous loco nuper-
 rimè citato. Sed aiunt, eiusdem partis ad aperta ve-
 na in locum affectum humores trahit: falsissimum
 est dogma quod vel Celsus insinuauit, ob id q; pro-
 ximum locum exhaurit, ex alijs vero eatenus se-
 quitur, quatenus educitur, præsertim quum parti-
 cula patiens sponte cupiat quæ aliena sunt & in
 ea confederunt procul expellere. Sexto Apho. com-
 mentatione vigesima secunda. Quacunq; rupta
 ex dorso ad cubitum descendunt, vena sectio sol-
 uit: quoniam expositore Galeno, quò vergit natu-
 ra eò per convenientem regionem ducere expedit:

FERD. MENA COMMENT.

indicatione igitur à particula patienti desumpta,
à loco correspondenti illi & cum ea communican-
ti, facienda est vacuatio. Est etenim illud valde
Hippacrat. receptum, vt quacunque confluunt ali-
quo & à natura propelluntur, secundum rectum
demandari, quod sinistrorum cum sinistris, & dex-
trorum cum dextris consortio ibidem explicatur,
sexto Epide. parte secunda, commentatione qua-
tuordecima & quindecima & decima sexta. Ibi
dem etiam commento octauo, (cedentia reuellere
non cedentia obsecundare) quo sensu Auicenna di-
xit quarta primi cap. vigesimo tertio, (melior est
retractio quæ fit cum sedatione doloris.) & ca-
pite tertio, (Cum ad diuersum trahere volue-
ris, dolorem membri à quo trahis prius seda, nam
dolor est trahens): sed omnium consensione, eius-
dem partis vena citius leuat dolorem, hæc igitur
in primis amplexanda est. Sed aiunt, non fieri re-
uulsionem per venam eiusdem partis: sed si consi-
deraueris, distantiam, & dimensionum extensio-
nes, multis modis reuellere inuenies: quippe à co-
stis ad brachium longitudinis notabitur sufficiens
spatium: à costis patientibus ad cauam ipsam, lati-
tudinis: ab intus foras versus, profunditatis: quib'
omnibus modis facta sanguinis missio, reuellere,
libello de reuulsione monstrata est, ac in morbis
thoracis, satis facere ad reuulsionem, distantia ea-
que est ad manus: maximè quum non reperitur
maior,

IN LIB. DE SANG. EMIS. 116

maior, ubi sequeris contrarij lateris basilicam: quod satis affabre Erisotus monstravit ex ipsa anatomica perita demonstratione. Nec Auicenna negavit illud quarta primi cap. tercio dum sufficere distantiam quæ est ab humero ad humerum ad reuulsionem faciendam consensit: non esse necessarium ad id, ut duæ diametri pertranscantur, sed rectitudinem seruari, quæ dextrorum esse cum dextris & sinistrorū cum sinistris eiusdem libri cap. x. interpretatur. Ceterū age, testimoniūsq; ipsorū barbarorū Gal. sententiā ostēdamus, aut ipsos sibi ipsis nō constasse sed confudisse omnia, nihilq; certū posteritatē docuisse. Primum, Auicenna. 4. primi canonis cap. x. rectitudinē seruari iussit in reuulsionibus quæ fiunt cum materia est in decēsu, quæ nullo pacto seruabitur si ex contrario latere sanguinis fiat minutia: alioqui perperam de iecore loquens subiunxit, patienti iecore ex parte dextra petendum esse remedium, similiter & cordis dextra parte laborati, dextrum latus esse feriendum. Secundo in aliorum morborum curatione ad verbum secutus videtur Galenū qui in vniuersum edixit libro tertio anatomicarum administrationum, ac libro de venarum & arteriarum sectione, secundo itē acutorum comm. 10. acōmodatissimam esse venā morbis supra clauiculā infestātib⁹, cephalicā: nō uerō qui infrā clauiculas internā cubiti: vtriusq; partib⁹, cōmunē: nō ab simile præcepit distictionē

Monstratur barbarorū incōstantia, erga rectitudinem custodiendā

FERD. MENA COMMENT.

seruari tertio canone cap. 29. dum de morbis capitis differens hæc annuit observanda. Si significatio ostendit sanguinem cum ipsa abundantem esse si in uniuerso corpore et capite est materia exuberans, à cephalica incipiemus. capite de Sirsem, cephalicam minuit venam dicens. Cura specierum eius venarum est phlebotomia ex cephalica & fit festinatio ad illam immediatè cum incipit permistio rationis. Similiter capite de lethargo, ac capite de mellacholia: quid igitur exordium esse à saphena aut alia distantiori uena consentiunt in pleuritide, qui barbarica secta parentem audiuerunt festinandum esse immediatè ad cephalicam in morbis capitis grauissimis? Atq; hæc quidem pronunciauit eo loco potissimum, quo uniuersalem rationem scribebat curandarum egritudinũ capitis, & supposita totius corporis plenitudine: deinceps tractatione de oculorum affectionibus hæc monuit. Euacuantur ab oculo materia aut secundum semitam conuersionis aut secundum semitam resolutionis: conuersio autem prima ex corpore si est repletum, deinde ex cerebro, quibus ex tẽplo adiecit. (Vena quæ secantur propter oculum sunt cephalica, deinde quæ sunt in partibus capitis. Quare quum opthalmiæ medetur, cephalicam scindit. Quartò in morborũ hepatis curatione, basilicam secuerunt eiusdem partis Auicenn. Haly, Serapion, Isaac, Alexãder, (ut Florentinus latissime

smè adduxit) ac ubi ubi de rectitudine seruanda sermo habitus est, exemplum hoc de hepate et sple-
ne in primis proposuerunt: cur ergò in pleuritide
curanda non seruabitur, multò anxius, diligen-
tiorq; sollicitudine à Gal. hoc loco celebrata? Di-
ces, exiguum esse interuallum si in pleuritide ex ea
dem parte diuidatur vena: hepatis verò respectu
seruari permagnum. Certè si metiaris ad perpen-
diculum inter capedinem inter iecur & venam
eiusdem lateris internam sitam, ac rursus illam
qua inter pleuritidem ultimas costas obsidentem
& eandem venam intercedit, exiguum aut nullū
offendes discriminē. Quintò, de cura differētiarum
anhelitus oblata sanguinis missionis necessitate,
basilicam secandam curauit: quæ valde propinqua
est cum puluione, & multo vicinior, quam cū pleu-
ritide paulo humiliores costas afficienti. Patienti
gutturē ad cephalicam perpetuò cōfugit nunquā
ad saphenam. Sextò, affectus cordis curiose admo-
dum scrutatus, repletionem sanguinis ex dextra
basilica remouet, vaporosam verò ex sinistra: qui-
bus apertissimè constat Hippocraticam seruasse
rectitudinem quæ est eiusdem lateris, quandoqui-
dem crassum sanguinem & multum in dextro cor-
dis ventriculo versantem ex dextra basilica de-
promptis, vaporosum autem qui in sinistro ventri-
culo creditur cōsidere, ex sinistra. Sed quanta
est distantia magnitudo à corde ad basilicas? Me-

FERD. MENA COMMENT.

dius fidius, multò minor, quam ea quæ ad pa-
 ties costas inferiores mensuratur, nimirum, quæ ve-
 na sine coniuge costas alens octo inferiores subter
 cor iacere credatur. Verum attēde iā inconstans eo-
 rundem iudicium & variam disciplinam. Capite
 de spūto sanguinis saphenam aperiendam impera-
 uit: nisi illic de eo spūto tractasse dixeris, quod à
 suppressis menstruis duxit ortum. Sed audias al-
 terum manifestius transfugæ exemplum. Capite
 de curatione communi pectoris, prius à saphena
 sanguinem dēpsit, deinde à basilica contrariū lae-
 rus: quanquam eatenus ibidem fluere ipsum per-
 mittat, donec color permutetur. Iam vides dicto-
 rum ineffabilem repugnantiam: ut qui iusserit
 spectare coloris sanguinis mutationem saphena
 percussa, quam solum spectarunt Hippocrates, Ga-
 lenus, Paulus & alij, quum vena secta parti pble-
 gmone tentata existit propinqua, aliòqui prius
 exhaurietur vita. Amplius in mictu sanguinis
 magis conferre saphenam voluit quam basilicam:
 in colica vero, pariter ac in vesica inflammata: in
 renum affectione, testiculis laborantibus, recti-
 tudine seruata post basilicam saphenam laudauit
 rursum matrice inflammata, vertit in dubium v-
 tra magis modò dictarum venarum conueniat, &
 tandem rectius putat à basilica demendum esse
 sanguinem leuatis pedibus, deinde à saphena: con-
 similem seruabit methodum prafocationem per-
 pēssō

pecto vtero, vbi post basilicam, cōmendauit saphe-
 nam: in quibus omnibus sibi ipsi non stetit, quā pa-
 ri opera, in mictu sanguinis, post basilicā sectionē
 faciendā esset saphenā. Aequo pede Rasis incon-
 stantissimēq; processit, quippe qui cap. de melācho-
 lia basilicā sinistrā, in catarrho cephalicā: in ce-
 phalea cephalicam eiusdem lateris: in opthalmia
 vero ex contrario brachio exhaust sanguinem.
 Subinde in apoplexia ex vtraque cephalica ag-
 grediendam esse curationem scriptis mandauit:
 vnde constat, fuisse parum constantis disciplinæ
 Rasis, qui in alijs Hippocratem amulatus, in
 opthalmia curatione brachium alterius lateris
 protinus curauit diuidendum, quum æqua ra-
 tione in cephalica non eiusdem partis sed contra-
 ria cephalica vena foret rescindenda. Quæ om-
 nia id circō peculiaribus exemplis adnotasse li-
 buit, vt intelligant cuncti non vnicam fuisse bar-
 baros complexos disciplinam, sed palatium more,
 in varia irrupisse dogmata, vnica Hippo. nun-
 quam ab illis satis intellecta. Superest nunc, ne
 quidquam semel proposito dogmati deesse videat-
 ur, vt argumentis contra Hippo. & Galenum cō-
 structis pro viribus satisficiamus. Ac omīsa mo-
 do barbarorum autoritate, quos turpis in constan-
 tia nuperrimē dignos existimauimus, ad Manar-
 di refellendas argumētationes operæ precii est ac-
 cedamus: quæ illo filo pendere potissimū visa sunt
 quod

Diluuntur
 argumēta
 quæ recti-
 tudinē ef-
 fect seruandam nega-
 bant.

FERD MENA COMMENT.

2. de fra-
cturis, cō
ment, 27-

q̄ nequeant nostra tempestate corpora tantam per-
peti vacationem, quanta spectationi coloris san-
guinis effluentis est necessaria. Et q̄ Galenus non
simpliciter vituperasset contrarij lateris vena ru-
ptionem, sed ante tulisset eam, quæ ex eadem par-
te affectionis collocatur. Argumentatio prior, tan-
to viro mehercule indigna, facile diluitur, si con-
sequentiam negemus. Non enim colliget quispiam
dialectice sequenti consequentia. (Non licet tan-
tam copiam nostra tempestate sanguinis educere,
ergo non est seruanda rectitudo): si quidem imbeci-
illis existentibus hominibus non est expectanda
coloris sanguinis mutatio autore etiam Galeno ut
superius monuimus, adhuc tamen secundum dire-
ctum facienda est eius emissio. Præcipue q̄ Gale-
ni temporibus, corpora mortalium ob victus intem-
perantiam imbecilliora notabantur tempestate Hip-
pocratis, ad subeundos labores medicinales, non ta-
men id circò præceptum de directione seruanda
aut neglectum est apud Galenum, aut post habitum
vnquam, quum singulis pagellis, ipsum maxime
in pretio esse habendum legerit quisq̄. Sed ait, nō
simpliciter fuisse veritam ex contrario latere ve-
næ sectionem, sed cen minus proficuum à Galeno
repulsam: quid inde, hoc saltem condonandum est
sponte, Galeni testimonio, eiusdem lateris venam
utiliorem esse, quod summè cupimus medicis mo-
nere persuasum. Rursum non semper esse custodi-
tam

um rectitudinē apud Galenum contendet aliqui-
 ſſiā demonstrare, ex ea potissimū oratione quæ. 13.
 meth. scripta est ad hūc modū. (At si plethoricum
 corpus sit, vel malo succo redūdet, curatio p̄ ea quę
 sic calent, fluxionē ad membrum citat: atqui nec a-
 lia vti datur: cogimur ergo aliās sanguinem mitte-
 re, idq; aut vena incissa, aut membris his, quę laesa
 non sunt, scarificatis, manu enim laborante scarifi-
 cabis crura: altero verē crurum laboranti, reli-
 quum.) In hac controuersia Manardus & Fuch-
 sus suam quoq; seruari rectitudinem asseruerunt
 quemadmodum in ea medicatione, quæ posterioris
 partis capitis dolorem, venę frontis sectione mi-
 tur sustollere. Verum quoniam nullibi id genus in-
 terpretationis inuenimus, pariq; iudicio brachij
 ad brachium sua inesset rectitudo, periretq; facile
 quod tantopere hucusq; defensauimus de rectitu-
 dine præceptum: alia quippe via dirimendus vi-
 detur quæstionis articulus. Dicendumq; est reuul-
 sionem appellari apud doctissimos viros, illud ni-
 mirum auxilium quo humores negotium faceſſen-
 tes in aliam longe diuersam particulam seu ocu-
 tur: siue ea cum vacuatione copuletur, cuiusmodi
 est sanguinis missio, siue absq; ea omnino fiat, ut
 quum ligamus partes à patienti particula procul
 positas, aut cucurbitulas citra scarificatum admo-
 uemus. Ea q; subiinde fit, in contrariam partem ei
 quæ patitur: considerata nimirum contrarietate
 secundum

FERD. MENA COMMENT.

secundum corporis dimensiones, secundum longi-
tudinem quidem supra infra; secundum latitudi-
nem verò hinc & inde, hoc est à dextris & fini-
stris; secundum profundum autem, ante & retrò. In-
ter has, illa vocatur derivatio, quæ licet aliquate-
nus humores dimoveat à loco patienti, non quærit
tamen longinquissimum, sed potius vicinum locū.
ita enim derivari dicuntur humores qui per alium
confluere cœperunt, quum per urinam concitatur.
Vacuatio tandem dicitur illa, quæ si corpus totam
respiciat, per venam quancunq; ruptam sit, si qui-
de qualibet vena è toto corpore vacuat comunica-
tionis vasorum ratione: si verò certam quandā cor-
poris particulam, quæ ex ipsa parte affecta contin-
et succos ex traxit, aut extra corpus omnino, aut
ad alias corporis partes. Si itaq; reuulsionem exa-
ctissimam intenderimus, quæq; solum id præstare
debeat quod sui muneris est, quod est in contrari-
am partem succos fluentes reuocare, illa erit maxi-
ma reuulsio, quæ in longinquissimam sit regionem,
que madmodum sæpius scriptum est. (Longissimè
à parte tena fluxione, quod redundat renellere,
nequaquam ad eam trahere cōuenit.) Si verò, de-
rivare duntaxat proposuerimus satis profectò fa-
ciet qui fluētes in oculos humores, ad palatum seu
nares aduocauerit: aut qui per hæmorrhoidas flue-
re ceperit sanguinem, in uteros ipsos de pulserit,
ac exinde foras extruserit. Quod si vacuatiō vi-
sit

3. Acut. II

13. Met. &
2. denatu-
ra huma-
na 9.

sit opus simpliciter appellata, ab ipsa si fieri potest
 parte affecta, extat. exercenda: quo pacto ipsi sple-
 ni & hepati inueteratas perpeſſis durities, nō du-
 bitauit Galenus cucurbitulas cum scarificatione
 infligere. 2. ad Glau. quam vacationē nunquam
 melius exercebis, quā quū phlegmonē suppurā-
 tū scalpello aperis, aut musculorū prope cutim hæ-
 rentiū cavitates diuiseris: in alijs porro, vsq; quaq;
 interesse videtur deriuatio. Iā uerò si omnia simul
 exequi coegerit necessitas, reuellerē scilicet, deri-
 uare, & vacuare: deligēda est uena quæ cūcta hec
 cōmode faciat, atq; præſtet. Quā obrē scitē admodū
 præcepit Gal. non uicunq; esse isthac auxilia in
 ſum admittēda, ſed pēſata potius phlegmones ma-
 gnitudine, & totius corporis ſtatu: quocirca ſi pble-
 gmonē parua ſit, aut ignobiliſſimas obſederit par-
 tículas, non admodū curat Gal. præſenti malo ſuc-
 currere, ſed potius futuro, ſicuti. 2. ad Glau. genu
 in tumore ſublato, poſt baſilicæ ſectiōnē ad crura
 deſcēdit. Aliter nimirū factur⁹, ſi qđ factū erat iā
 phlegmones p ſe ipſum vrgeret periculūq; minare-
 tur: grimus (inquit ille) præſerū in acutis, cā nimi-
 ſſū uenā quæ citius & magis reuellaſſet & euacuet.
 Ac promde quū genu inflāmatio inter acutos non
 cenſetur niſi eſſet maxima, reuellerē magis flu-
 entes quam vacuare ſtudit humores: reuellun-
 tur autem magis, quō longinquius. Eadem metho-
 do. 10. de compoſitione ſecundū locos, in iſchia de
 baſilicam

13. metho

2. acut. 11.

FERD. MENA COMMENT.

g. tech,

basilicam primum secuit, deinde ad malleolorum
venarum peruenit diuisionem: quod ischyas, nisi
propria essentia ratione foret maxima passio: loci
ratione exiguum malum censeatur. Corporis quo
quē plenitudo maior. aut minor non parum facit
ad auxiliorum reuellerium selectionem: nimirum
quā exigua redundanti copia, minus reuellere eo
ueniat, multa uero si p̄mat, maiori op^a. fit reuulso
ne: similiter etiam, si multis plenum est corpus hu
moribus, reuellemus vacuando extra corpus humo
res, quia plenum corpus reuulsos non recipiet. Ast
si moderate corpus habuerit, sinceris retractioni
b^o utemur hoc est, quæ absq^{ue} ulla vacuatione aut p
quā exigua consciuntur, ut sunt ligatura & fri
ctiones. Quin & loci commoditas maximè contem
planda uidetur, ut quis valeat aptissimam venā
adaperire, aut aliorum presidiorum vltum usur
pare conuenienter: quanquam enim perpetuo cu
stodienda sit (quantū datur) rectitudo, ob eas cau
sas quas Galenus reddidit, & nos eius sequentes
disciplinam attexuimus, nihilominus tamen non
nunquam locus ferendus id non permittit, cogitq^{ue}
ut id fiat quod potest, non quod fieri deberet. Ver
bi gratia. Dum manus altera patitur inflamma
tionem notatu dignissimam, exigit sane ut vena
scindatur quæ reuellat simul & vacuet nonnihil
inflammationis, quumq^{ue} non detur per idem bra
chium id agere quoniam sic non fieret reuulsio sed
tractus

tractus potius humorum, neq; cruris eiusdem lateris vena ruptio, ob longinquum positum, vacuare in parte inflamata contentos succos valeat, sit certe ut ex altero brachio sanguis emittatur, ex quo quanquam non ita recte, ob vicinitatem tamen loci, magis & citius ex afflicta parte sanguis exhauriatur. Quum alterum crus de quo proposita est controversia, phlegmone affligitur si reuellere confluentes humores est animus, brachia magis forent scarificanda, quod longissime posita sint a parte patienti, verum quoniam periculosum est admodum versus partes precipuas naturam repellere, et forsam plenitudo tantam reuulsionem non poscebat, eam partem potius usurpauit quae non tantum reuelleret sed ad propinqua deriuaret: quae quum ex eodem crure fieri nequiret ne per patientem particulam irruant succi, alterum percussit, non sane tanquam rectius affectionem respiciens, verum quod vicinitatis ratione, plus ex ipsa educere posset. Credere igitur dignum est varios usurpasse Gal. reuellendi modos, quod non ubique ad secandam venam commodus esset locus, neq; equabilis semper adsit copia succorum, praeter id quod phlegmones magnitudo, aut ipsius paruitas, aut reuellere solum aut simul reuellere & vacuare, aliquando vero vacuare solum cogat. Dices forsam, pleuritide laborantem vacuandum esse saltem ex crure eiusdem partis, quod ad longinquissimam fiat humorum retractio, quemadmodum

FERD. MENA COMMENT.

Comm. 9 decimo tertio meth. & secundo de natura humana præceptum est: non ergo ex eodem brachio mittetur sanguis. Fatemur sanè reuulsiones synceras ac simpliciter tales ex maximè longinquis partibus esse faciendas, quod optimè adducta testimonia comprobarunt, atq; hoc ipsum expostulat reuulsionis præceptum: ceterum, cum præsentibus iam malis medemur, seruata rectitudine quatum licet, non solum reuellere moros humores & ad fluxum citatos, sed et fluxos vacuare contendimus, quod nequit efficere, nisi vena rumpatur aliquanto propinquior affecte particula. Non adduximus reliqua solita fieri argumenta, q; illa, Hippocrati eam disciplinam consulentibus, & ea quæ nuper rimè scripsimus fundamenta, impendio sint perspicua, & solutu facillima: illud tandem colligamus, liquere satis, quæ vena singulis in morbis seligenda sit, nempe in morbis supra clauiculas infestantibus, humeraria, infra verò basilica seu interna, vtrasquè partes, ea quæ communis esse dicta est. Subinde, in morbis infra hepar, talaris venæ seu poplitum sunt excidendæ: renes ambigere creduntur, propterea q; vtrinq; opem accipiunt: quam obrem recenti eorum inflammatione ex basilica duendus est sanguis, in veterata verò eadem, ex poplitis aut malleoli vena. Vltimò exhortatur requum propria patienti particula vena non appareat, aut quia à nativitate illa priuatus fuerit laborans

13. meth.

6. aph. 36.

horans, aut quoniam latentem ad modum sortita
 sit locum, eam præ cæteris deligamus quæ illi est
 copulatio, ac directius affectam partem respicit:
 quocirca si cephalicam studeas discindere, ea non
 apparenti, ramum eius ad iuncturæ flexuram des-
 cendentem rumpito, q̃ si neq; is appareat, commu-
 nis dicta vena extat amplexanda, atq; deinde his
 non apparentibus, ad eam perueniendum est, quæ
 quanquam non ita recto vrgenti malo provideat,
 ut cunq; tamen melius proficiat quam si nihil ef-
 feceris. Neq; hoc vitiat præceptum de rectitudine
 quod tunc temporis pollere credas oportet, quum
 datur optio peritis medicis commodissimam arri-
 piendi venam: si enim quispiam in altero brachio
 nullam apparentem venam gereret, consultò eam
 feriremus, quæ ex opposito brachio illi correspon-
 deret.

Cap. XVII.

LGO itaq; rogatus sum a-
 liquando à diuite quopiam
 viro in suburbio R omæ
 vrbis habitante, ut suarum rerum eco-
 nomum inuiserem, cui cæcitatatis immi-

FERD. MENA COMMENT.

nebat periculū, (hoc enim ipse dicebat) vehementer dolentem, idq; propemodū diebus viginti. Erat autem familie diuitis illius præfectus medicus Erasistratius, studiose semper venæ sectione abstinens. Vbi igitur laborantē inspexissem, iuuenemquē esse multi sanguinis, oculosquē nondum exulceratos habere deprehendissem, ceterum phlegmonem fluxionemquē maximam, & in ambabus palpebris densitatem, in altera etiā asperitates iam quasdam, à quibus ob tenebratione orta magis dolebat, & phlegmone defluxioquē ipsa exacerbantur: ijs (inquam) conspectis, cognitaquē omni curationis qua medicus ille usus erat, ratione, me quidem non posse assiduē in suburbii venire dicebam, ex usu vero esse ut homo triduū, ut mi-
nimum,

nimum, breuibus interuallis à me inspi-
ciatur. Permite igitur illum, inquam,
mihi per hosce tres dies. Imò verò (ait)
hoc abs te contendo, gratiamquè habe-
bo: quin iam hominem ad ades tuas ab-
duc. Venit autem horam circiter quin-
tam, ac prima statim detractiōe san-
guinis libras tres exhausti, dein hora no-
na aliam extraxi. A quibus plurimū
leuatus postridie leuium quopiam colly-
riorum, cui admixtum erat id quod ex
vino conficitur, inunctus est, veluti in
eiusmodi facere consueuimus, in vnctio-
ne sub palpebris per summum cuspidis
specilli facta. Id autem primum mane
factum est, dein hora tertia, postea no-
na, à quibus inūctionibus sub occasum
solis locus est. Postero deinde die palpe-
bris extra versis bis inunctus est, maio-

ri copia collyrii illius quod vinum reci-
 pit molli collyrio admixta: postea ad
 vesperam lotus est. Sequenti die mane
 diuiti illi obuiam factus eo loci ubi è ve-
 hicularum descendere solent, salutauit illi
 oculis apertis, phlegmonequè ac fluxio-
 ne liberis, qui ante biduum palpebras
 præfluxione ac dolore aperire non po-
 tuit. Qua propter res incantationi cui-
 dam similis visa est, ita ut ille ipse cu-
 rationis celeritatem admiratus excla-
 maret, omnesquè qui cum eo erant simi-
 liter in clamorem prægrumperent, quum
 nos haud magnum quidpià fecissemus,
 nisi comparatione medici eius familia-
 ris, qui propter metum venæ sectionio-
 nis maximum malum attulerat. Porro
 opus erat laboranti ut ex palpebris ex-
 tergerentur tum densitates, tum asperi-
 tates

tates: id quod citra mordax medicamē-
tum fieri haud poterat: tale autem ni-
hil ferre potuit, nisi prius vacuatus fo-
ret. Dictum enim iam, & saepe nobis
demonstratum est, omnia acria medica-
menta partibus quibusdam admota, ni-
si vniuersum corpus vacuum fuerit, &
exquisite excrementorum expers, flu-
xionem attrahere, phlegmonemquē effi-
cere. Percontatus igitur est tum diues,
quæ nam incantatio curationis fuisset,
& cum omnia quæ facta sunt audiuisset,
ab eo tempore Erasistratium illum
medicum sanguisugū nominauit. Hæc
itaquē narratio vtriusq; indicationem
continet, tum q̄ in eiusmodi affectibus
sanguinem mittere oportet, quod in præ-
senti sermone nobis propositū non erat:
tum q̄ in rectum laborantium partium

Q 4 secare

secare venam conueniat, & q̄ humerarias venas, vbi partes thorace superiores laborant, incidere oporteat.

Commentarius.

BREV I sermone interpretanda est Galeni prolixa narratio: quandoquidem satis est per se perspicua, duob; potissimum ostendi, tum q̄ in eiusmodi affectibus oporteat sanguinem mittere, tunc q̄ in rectum affectuum partium, id circoq; fuisse in phlegmone oculorum, incidendas humerarias venas, iuxta precedentis capitis disciplinam. Qua de causa Erasistratus eos sanguifugos appellari constat ex his quæ à principio huius tractationis prælibauimus, quum an sit in usum medicinale recipienda sanguinis missio disputauimus. De collyrijs & medicamentis oculorum, multa. 4. de compositione secundum locos: inter quæ Paulus quod de vino confectum est, descripsit libro septimo, cap. 16. Quid autem intellexerit per densitatem liquet contemplantibus caput Pauli libro tertio de σκληροφθαλμίας. hoc est duritiæ & difficili oculorum motione vna cum dolore & rubore: hac siquidem affectio sanguinis
missione

missione foret curanda, nequaquam ea quæ τερ-
 χλασις. dicitur id est pilorum in palpebris inde-
 bitus exortus. Et forsam legendum esset τρεῖς
 τριτα. non δ' αὖ τριτα. Est enim in opthalmia as-
 peritas quadā in palpebris, cuius ratione dolent,
 quum mouetur: quod manifestat, id quod de pbleg-
 mone fluxioneq; sublatis sanguinis praesidio, ad-
 iunctum est. Admirabitur forsam quispiam, quod
 tres libras semel exhauferit sanguinis, ac interpo-
 sitis horis quatuor, quartam aliam iusserit expro-
 mere: verum qui per Galeni volumina aliquan-
 diu versatus fuerit æquè fexet illud, & aliquan-
 do non dubitauit æquabilem sanguinis quantita-
 tem, poscente morbi rehemencia, extrahere. Quā
 quam enim ut plurimum primas sanguinis derr-
 ctiones parciore paulo exerceamus cotyllæ vnius
 scilicet mensura plus minusuè: nihilo secius ta-
 men, duas libras & tres cogimur educere, quem-
 admodum ego in fœmina vtero gerenti eduxi. (quæ
 factum gerens demortuū, passa est apoplexiam,)
 quadraginta uncias ne dicam quinquaginta, dua-
 rum horarum spacio.

Cap, XVIII.

Quemadmodum omnes prædictæ
 partes venæ sectione in gibbe-

Q s rosata

rofacta ut dictum est, iuuatur: ita quæcunq; ijs inferiores existunt earum quæ in poplite & malleolis inciduntur. Sūt autem prædictis inferiores, quæ iuxta coxam, vesicam, & vterū sunt: renes autem ancipites sunt, siquidem inferiores sunt ijs quas prius recensuimus, superiores autem ijs quas secundo loco commemorauimus. Quapropter venæ sectionibus in gibbero factis interdū auscultant, quando nimirum phlegmone recens fuerit, & sanguinis redundancia affuerit: qui verò illo affectu laborant quem propriè nephritim nomināt eā quæ in poplite est tum incidere oportet, aut omnino eas quæ sunt in malleolis venas. Porro vteri phlegmones magis quàm renum, à venis in cruribus incisis iuuantur: vacuationibus enim quæ
in

in gibbero fiunt, aliud quodam etiam
 accedit malum, quippe menstruas pur-
 gationes supprimunt, eò q sanguinem
 ad superiora corporis reuellunt. Quæ
 vero excrucibus fiunt, non solum reuel-
 lunt sed et menses euocare solent. Ac
 quando hoc facere volueris, prope tem-
 pus cõsueti mulieri circuitus, tribus aut
 quatuor diebus anteuertas, aut venam
 incidens, aut malleolos alterius cruris
 scarificans, parum vacuato: deinde po-
 stridiè eodem modo ab altero crure ite-
 rum similiter vacuato, vt tamen vnà
 istis diebus in quibus ita vacuas, Et an-
 te hos, alijs quatuor aut quinque de exte-
 nuanti victu prospicias. Scriptus est au-
 tem à nobis seorsum vnus liber de exte-
 nuanti victu: verum mulieribus etiam
 citra huiuscemodi victus rationē men-
 ses

FERD. MENACOMMENT.

ses abundè prouocant & calamintha,
 & pulegium. Dare verò ea oportet in
 mulsa cocta & arida tusa, cribroq; sub
 tili transmissa, ac rursus in mortario
 trita vt pollinem referant mulsa insper
 ge. Tempus verò potionis optimum est à
 balneo, inuolutis adhuc linteo. Hæc ita
 què mitia sunt medicamenta: vehemen
 tiora autem sabina & dictānus: cate
 rum vsus prædictis similis. Datur verò
 hoc etiam tempore medicamentū quod
 propriè amarum nominatur, centū ha
 bens drachmas aloes mixtas, aliorū me
 dicamentorum cuiusquè sex, optimum
 autem est quando cinamomum accēpe
 rit. Hæc quidē obiter dicta sunt, quan
 quam à re ipsa non aliena, eò quod de
 lationi sanguinis ex vtero auxiliantur,
 cum vacuatione quæ ex cruribus fit, si
 ne

ne malleolis scarificatis, aut incisa vena
 quæ ad talũ est, aut i poplite vena. Scio
 & ischyadas vno die vacuatione ex
 cruribus sanatas esse, quæ scilicet non
 ex frigore, sed à vasis quæ in coxa sunt
 sanguine impletis, factæ erant. Quocir
 ca sic affectis sanguinis missio à vena
 poplitis, quam in malleolis commodior
 est: scarificatio autem illos haud mani
 festè iuuat.

Commentarius.

N expositio decimi quinti capi
 tis, ex Galeni disciplina quæ tradi
 ta est secundo acutorum decima com
 mentatione, & tertio libro anatomi
 carum administrationum, ac libello
 de venarum & arteriarum dissectionibus, morbis
 supra furculas vagantibus convenientem venam
 humerariam retulimus, iis qui thoracem molestant
 affectibus, internam: communem vero seu inter
 utrasq; mediã, utrisq; affectibus prodesse, ut Ori
 basius

et. 7. aph.
43.

basius & Aetius desinierunt. Presenti capite, ne quid deesse videatur considerationi de venis unicuique affectioni accommodatis: supplet accuratè reliquas affectiones, quæ partes infra iecur laceſſunt atq; dilaniant dicens. Quemadmodum partes quæ supra iecur afficiuntur, à venis quæ in gibbero resident tribus interna scilicet, media, & humeraria iuuantur, haud ab simili ratione inferiores iecore partes à venis malleolorum & poplitum suffragium sentiunt præsentaneum: adeo, ut sexta Apho. comment. 36. in morbis vesicæ venas manuum secare non liceat de mente Hippocratis: quæ eius sententia, in partibus quæ supra hepar locantur, è manibus sanguinem mittere iubeatur, in inferioribus verò, è cruribus ipsis, ut liquet ex sexto Epi. parte prima, commentario quinto. Disternauit porro Hippoc. nostri corporis particulas in superiores & inferiores, medium designans iecur, sexto Epidemi. parte secunda, comm. decimo sexto. Quod Oribasius libro ad Eustathium obseruauit, & Aetius prima quaternionis sermone tertio capite duodecimo. Quid multa? Nam vel Auicenna ipse capite de sanguinis missione, haud potuit id genus disciplina non profiteri, dum talia fatur. (Cephalica non mundificat hypachödria & basilica non euacuat: nisi quod est à parte capacitatis scilicet thoracis, & inferioris ventris saltem ventriculi.) Hanc etenim partem inter superiores

riores computauit Galenus capite tertio ante hoc, & sexto Epidemi. parte secunda, commentario sexto & decimo. Quando ergo affectus est genitus in aliquapiam nostri corporis parte, partesq; infra iecur fitas miserè cruciat, non esse pretereundas crurum venas hucusq; consecimus, idq; & ob loci viciniam quæ sic, comparatione patientis loci, seruatur, & ob vasorum debitam rectitudinem, quæ omnia Hippocratis experimentis comprobantur. Sed est qd Galenum exaudias, nihil eorum quæ nuper ostendimus obseruantem. Is enim quum medicinalibus operationib⁹ operam nauaret, eisq; partibus mederetur, quæ infra iecur iacent, contrariâ exercuisse methodum sapius offenditur. Nempe libro de compositione secundū locos cap. de Ischia de vena primum secta cubiti, eam quæ ad talos posita est secuit: & secundo ad Glauconem cap. de inflammatione, genu in tumorem sublato, in primis cubiti venam percussit, deinde eam quæ in cruribus, quibus exemplis non seruauit Galenus rectitudinem quam, superiorum partium inter se, & inferiorum hucusq;, de mente Hippo. sumus tutati. Fateor equidem me non semel dubitasse de hac re quid potius foret iudicandum, quum in utraq; partem demonstrationes adducantur: sed quo mihi nonnunquam satisfeci, curabo quoq; communi utilitati facere quoquē satis. Quando itaq; Galenus reuellit & vacuat humores in partem lesam

irruentes,

Explicat
Gala con
tradictioe

irruentes, eas proculdubio selegisse venas legi-
 tur, quæ loco patienti sunt vicina, quæq; dum ape-
 riuntur, humores in affecta particula cõtentos ex-
 trahant, licet simul reuellant, atq; id maximè ob-
 seruant, in acutis morbis seu malis vrgentibus,
 secundo acutorum, decimo cõmento: vbi ergò mor-
 bus acutus non est, qualem genu & ischyade laba-
 rantibus, contingere par est, nihil refert profecto,
 si distantiorẽ partem percuferimus, reuulsioneẽ
 propensius procurantes, quàm uacuationem, flu-
 xionem præterea ipsam attendentes procliuius,
 quàm genitum iam tumorem. Quòd si Hipp. nus-
 quam in morbis infra iecur legitur ad brachiorum
 uenas peruenisse, vt Aph. citato nuperrimè asser-
 tum est, id sane intelligendum est: vt quum vacua-
 re humores passionum autores studemus, semper
 sit seruanda præceptio, quæ in morbis supra hepar
 brachiorum venas scindere monet, & in his qui
 infra, rursum eas secet quæ sunt crurum. Secus ha-
 bet si reuellere solum, nihil verò vacuare ex affli-
 cta particula voluerit, quemadmodum Galenus v-
 su ipso comprobauit. Ad hac, secundo libro Epi-
 demiarum partis primæ commentatione quadra-
 gesima. Multum interest considerasse occasiones
 à quibus quisq; agrotare occaperit, seu vt rectius
 interpretatus est sexto Epi. parte tertia, comm. de
 cimo octauo, & quarto acutorum quinquagesimo
 septimo, perpendenda sunt & dies in quo cœpit
 morbus

morbis, & principium ex quo, & quis morbus: quam ob rem, quā, magna ex parte à principali-
bus membris fluxiones descendere credantur, ut
pote officinis succorum amplissimis, non ab re di-
cendum erit, patientibus inferioribus hepate par-
tibus morbos ex fluxione, eas esse adaperiendas
venas quæ citius et magis principes partes exhau-
riunt, cuiusmodi sunt quæ in gibbero diuiduntur
quarto acuto. commentario vicesimo quarto. Re-
nes ambigere dicuntur, nō quidem, q̃ tam ex bra-
chijs quam ex cruribus opem sentiant effatu dig-
nam utcunq; id equidem & morbis aliarum par-
tium existit familiarissimum, propterea q̃ reuelli-
tur humor ex longinquis admodum partibus, deri-
uatur verò seu vacuatur ex vicinis: sed quia siue
brachiorum siue crurum venas seces, perpetuo re-
nes ab humoribus quibus fatigati sunt, exoneran-
tur, & humor qui in ipsis inhaesit, exhauritur so-
ras. Alioqui, quæ pars est in toto corpore, quæ vn-
decunq; secta vena opem non sentiat, ob id quod
corporis plenitudo diminuat & elangueat: &
deinde referata propriori, adhuc maiorem utilita-
tem non experiat? Nulla sanè. Quo circa in ea
fuerim sententia, ut quum inflammatio insignis
vesicæ, aut vterum, aut aliam quamvis particu-
lam ex inferioribus infestauerit, quæ pericu-
lum minetur & vrgeat, proinus esse excruri-
bus inchoandam sanguinis emissionem: propte-

Quo pa-
cto renes
ambigere
dicantur.

FERD. MENA COMMENT.

Capite se
quēti & 2
acut. 10.

rea quod id semper asseratur, inter initia phleg-
monum & aliorum morborum præsertim acuto-
rum, expedire luculentius reuulsionem cum va-
cuatione coniunctam, qua non debite fiet nisi re-
tinitudo illa partium superiorum cum superiorib⁹
& inferiorū cum inferioribus mordicus custodia-
tur ac suspiciatur. Obiter hoc loco methodum cien-
di menstrua descripsit nobis Galenus, quatuor aut
quinq; diebus antevertere præcipiens venæ sectio-
nem, aut scarificationem ut in albis & pituitosis
fæminis observandum esse superius admonuit: ut
cunq; fiat, qui cingere menses procurat parū vacuet
bis terq; per intervalla, ut maiori impetu concita-
ta natura quos optamus succos sufficienter expel-
lat. Accedat quoque per plures antea dies quam
purgationis tempus instet, decem scilicet plus mi-
nusve, victus attenuantis ratio, quod humores flu-
xioni parentur habiles: de quo victu, scriptus est
liber unus de attenuanti victu à Galeno. Eiusmo-
di est decoctum pulegij, aut calamintha, aut sabi-
nae aut dictamni, aut harum herbarum pulveres
cribro secreti, aut castorij drachma in aqua mul-
sa epota qua insignem aliquando peperit utilita-
tem, de quo capite de castorio & quinta Aphorif.
trigesimo sexto dictum copiose. Iam vero ihera-
picra pulvis drachma unius aut semissis pondo
in aqua calida ciathis tribus, valde commenda-
tur libro secundo de compositione secundum lo-

Method⁹
mouendi
mensium
fluxionē.

eos capite de dolore capitis per consensum ventriculi: verum illic confecta esse traditur ex octoaginta aloes partibus, aliorum senis, hic vero, aloes centum drachmas miscet, aliorum cuiusq. sex. Sed prior efficacior multò censenda est, ob id q. aromata ad aloem comparata, præstantiorem nanciscantur excessum: sintq. ipsa aperiencia magis & incidentia, quàm aloë ipsa. Neq. oportet negligenter audiuisse, victus attenuatis appellationem, & vitium exiguum ac parcissimum spectantibus menses exhibere: quippè id aduersatur maximè medicationi ergà cieda mensua peragenda. Nam ut libro aduersus Erasistrataeos scriptum est, per dies aliquot ante purgationis præstitutum tempus, victu humectanti & lauacris uti iussit mulieres: propterea quòd inedia, non solum fluentes purgationes sistat atquè detineat, verum etiam eas quæ prius inculpatè prodibant, reprimat pariter ac cohibeat. Laudauit proinde eodem libro mulierculas quasdam quæ huic malo Romæ medebantur, ut quæ neq. quietem neq. ieiuniū imperassent ex purgandis fœminis, sed melicratum & victum humectantè, ac tadem lauacra. Per nephritim Fuchsi voluit cum autore libelli de definitionibus, inflammationem cum vehemènti dolore, satis præter mētem Galeni: si enim nephritis inflammatio existit cū dolore vehemēti, nō solū ex crurib⁹, sed et ex brachijs prius debet subueniri, præsertim si recēs insit.

Ithera ex 2
loes cētū
drachmis
centās, cī
endis mē
lib. est effi
cax minns

Quæ mē
ses spectāt
fœmiuæ
non funt
fame ma
cerandæ.

Nephritis
falso a Fu
chsi in
terpretat⁹

R. 2 Melius

FERD. MENA COMMENT.

Melius videtur nephriticam dici passionem, eam
nimirum quæ renes excruciat citra malū aliquod
manifestum, cuius modi esse potest distemperies
aliqua debilitans renes cum humoribus forsam as-
sociata calidis: cui equidem expediret sanguinis
detractio ex cruribus, ob id quod inueterascant id ge-
nus passionēs. Ita siquidem octauo de compositione
secundum locos cap. de affectibus iecinoris, nephri-
ticum, hepaticum, celiacum, & stomachicum in-
scripsisse legitur: quando, enim tumorem aliquem
pars aliqua patitur, inflammata eam aut tumo-
rem patientem compellant Græci. Quod Dioscori-
des euidenter ostendit, dum nephriticis & hepa-
ticis gentianam, rhaponticum, agaricum, aristola-
chiam prodesse consensit: quæ, quanam ratione in-
flammationibus cum vehementi dolore proficere
poterunt?

Cap. XIX.

ÆTERVM
vt summatim dicam
incipientes phlegmo-
nas reuulsoriè vacua-
re oportet: quæ verò
diuturnæ

diuturnæ sunt, ex ipsis, si fieri potest, laborantibus partibus, sin minus, ex ea quæ his maximè vicina est. Incipientibus enim, id quod influit auertere convenit: in diuturnis autem ipsum tãrum quod laboranti parti impactum est, vacuare oportet. Vacuabitur verò id optimè per venas coeuntes cum his quæ in partibus ipsis sunt sitæ. Huic rationi experientia quoq; ipsa testimonio est. Quo circa ips, quæ in faucibus & arteria phlegmone laborant vehemèti, in principio quidẽ quæ in gibbero est, post hãc quæ in ipsa lingua magnificè auxiliatur, ambabus nimirum quæ in ea sunt venis incis: sic etiam in oculis, induratas phlegmonarum reliquias vena, quæ ad magnum est angulum secta iuvat, quemadmodum capitis gravitates, &

R₃ diuturnos

FERD. MENA COMMENT.

diuturnos in eo à plenitudine dolores,
vena in fronte incisa manifestè lenare
solet, incipientes autem & vigentes,
reuulsio per cucurbitam in occipite, in-
terim quidem ipsam solam, interim e-
tiam cū scarificationibus appositā. Ve-
rum vniuersum corpus antea vacua-
tum esse oportet. Eadem ratione dolo-
res in posteriori capitis parte incipien-
tes & vigentes, vena in fronte secta iu-
uat: quippe reuulsiones cum vacua-
tione magis fluxionibus incipientibus
fieri oportet, quæ verò ab ipsis labo-
rantibus partibus, aut illis vicinis va-
cuant, in phlegmonibus iam veluti in-
duratis. In quibus autem corporibus
nulla dum particula laborat. Cete-
rum vere ineunti vacuationem ante-
uertimus, in his, siquidem homo ille
quotannis

quotannis aestivo tempore febribus morbis capi consuevit, dum redundantiam eorum, quæque morborum generationi opitulantur, vacuare studemus, quævis pars ad sanguinis de- tractionem eiusdem conditionis & sortis est, quemadmodum utique si ar- thriticus fuerit, omnibus articulis la- borans. Quibus verò pars quæpiam nisi prius vacuati fuerint, præcipuè infestatur, hæc æquè ex quavis par- ticula vacuationem moliri oportet, sed perinde atquè in alijs quæ iam labora- re incipiunt. Quocirca podagricos ex gibbero vacuabis: comitiali autem mor- bo & veriigini obnoxios potius ex cru- ribus: si verò propter retetas hæmorrhoi- das sanguinem miseris, siquidem has vo- les cohibere, eas quæ in manibus sunt,

*sin elicere, quæ in cruribus sunt venas
 secare oportet. Verū in his quibus sup-
 pressa sunt mēstrua, semper quæ in cru-
 ribus sunt: non enim vt in hæmorrhoi-
 dibus quidam liberari eiusmodi vacua-
 tione volunt, quidam verò habere cu-
 piunt, ita quoq; in mēstrua purgatio-
 ne res se habet. Quippe vacuatio per
 hæmorrhoidas suspecta est, ne in tantā
 euadat immoderationem, vt aut homi-
 nē protinus interimat, aut omnino hy-
 dropicū aut malo corporis habitu præ-
 ditum reddat: at per vterum purgatio-
 nibus, vt quæ naturales sunt, tale nihil
 accidit. Euenit tamen aliquando vt e-
 tiam ex vtero propter erosionem san-
 guis erumpat, in quibus non est idem cu-
 rationis scopus: non enim effluere san-
 guinem, vt in mēstruis, sed planè siste*

re cōsiliū est. Cōmunis igitur in his omnibus qui vere ineunt ad sanguinis mīssionem veniunt hęc ratio est, si quidem precipuē infirmam aliquam partem habeant, inquam quæ coaceruatur plenitudo decumbat, reuulsoriē vt vacuemus: si vero tale nihil sit, vnde cui quē magis placebit, excepta tamen hæmorrhoidum aut mensium suppressione, vt paulò ante definitum est.

Commentarius,

LX præfatis iam liquet apertissimè quæ vena singulis morbis sit adaptanda: uerum sermonis decursus cogit vel inuitos denuò repetere exemplā saltem aliqua, quæ id ipsum in peculiari demonstrent. Itaque Galenus in angina primum humerarias, deinceps eas quæ subter lingua sunt, dissecat: capitis grauitates & diuturnos eius dolores, venā in fronte incisā, nam re

FERD. MENA COMMENT.

centes ex plenitudine, curabit prius vena cephalica dissectio: propterea quod monumentum illud Hippocratis, de vacuatione totius corporis, antequam topicis remedijs utamur ubique sit maxime observandum, ut ex sexto libro de compositione secundum locos inter initta compertum erit, & . 2. ad Glauconem cap. 7. Quod si Hippo. 5. sectione Aphorismorum. 68. dolentem partem capitis posteriori, secta vena frontis, est medicatus, id certe ea lege factum esse arbitrare, qua hoc in loco illud idem faciendum putauit, scilicet vacuata prius totius corporis plenitudine. Hoc etenim subau-
dire nos oportet & si non dicatur. Superius etiam diximus, exceptis venis poplitum et malleolorum, cubitorumque, ex alijs nihil mediocre effluere sanguinis: quare, vena frontis non poterit vniuersum corpus exinanire, quod suffraganeum sexto Epide. parte secunda, commento trigesimo, insinuauit, inquiens vena frontis sectionem reuulsorium esse presidium & locale. Nemo ergo inde sumat occasionem ad secandam venam frontis morbi principio, precipue pleno existenti corpore: siquidem valde vicinus est locus, nisi forte maiores pertimescens aperire ut in phreneticis, ad hanc consurgeris, quae tamen si decidenti ligatura sanguinem inopinatè effuderit, nihil periculi conducet. Hac quae modo diximus, fluentibus humoribus patrandae sunt: quod si passiones inueterauerint, ab ipsa parte

6. de corp.
secundum lo-
cos princi-
pio.

Vena frontis
sectio
locale est
remedium.
ac peride,
non debet
morbi princi-
pio exacer-
ceri.

parte affecta, aut si id non licuerit, ob partis ipsius incommoditatem, saltem à maximè vicina parte quantum licet facienda est vacuatio. Ut si oculus pariatur antiquam affectionem, ex magno angulo aperienda vena est, cum non liceat ex ipso oculo, ob loci ineptitudinem & periculum, quod experientia atq; ratione stabilitum reliquit Galenus. Non igitur unquam obliuioni tradantur quæ exactis iam capitibus adnotauimus: nempe omnes vacuationes conuenire in hac generica appellatione qua vacuationes nominantur Græcè *ῥεῦσις*: quæ multiplex iuxta suarum differentiarum numerum existit declaranda. Nimirum reuulsionem faciens desuersionem humorum in contrariam regionem, vocatur reuulsio, quæ vero in partem proximam diducit humores, deriuatio: at ea quæ ex ipsa partem fit particula, nomē retinet generis simpliciter. Quæ, quia superius copiosius sunt explicata, nō libet in presenti, iterum denuo repetere: sed ad illū locū ablegandum duximus studiosum lectorem. Caterum lubens & gaudens, nō prætereā cuiusdam sciolī perstringere diligentiā: qui cū apud Aetium

Nō est secūda vena cephalica in dysentericæ curatione, & minus debili ter vires.

Probatissimi

FERD. MENA COMMENT.

Probatissimi etenim autores, id tantum cauiffe in incidendis vena interna & communi videntur, ne arteria aut nervus qui illis substernuntur, percutiatur pro vena, quod palam fecit historia apud Galenum tertio anatomicarum sectionum relata: humeraria verò quū nihil illorū subter nacta sit, tutius sunt arbitrati eam scindere quā alias. Nemo prof: Etò exinde colliget, si sapiat, humerariam minus imbecillitare vires quam reliquas: quam enim animales vires & quæ in cerebro confident, ob rectitudinem quam cum capite indepta est, amplius vacuet & citius quā reliquas, vitales: amen magis imbecillitabunt communis & interna quoniam cor directius respiciunt. Minus etiam debilitabunt cor venæ malleolorum sectæ, quam humeraria ob eādem rationem: præsertim quum Aetius loco nuper citato, perspicuè causam addiderit, ob quam humeraria minus labefactet vires, inquiens. (Quod si cephalica non appareat, necessario mediam secamus: inferiorem autem incindere ob subiacentem arteriam vitandum.) Sed quæ hætenus disputata sunt, erga designationem venarum vnicuiq; morbo congruentium, de morbis iam præsentibus debent duntaxat accipi: nam de morbis venturis, alia prorsus habenda est consideratio. Estq; in primis contemplandum esse, an totum corpus ex aquo pati sit solitum, an vna pars aliqua insignius affecta esse consueverit: si priori ratione

ruione passurum corpus expectes, qualibet vena
 (vel communis ex Oribasio) ad id precauendum
 est conueniens, quod quidem in febribus & arti-
 culari morbo cunctos articulos vexanti comproba-
 bitur: quippe p̄vnaquaq; vena (de maioribus sub-
 audias) vniuersum corpus aequabiliter euacuat se-
 cundo acutorum decimo cōmentario. Sint autem,
 pars aliqua præceteris afficiatur terribilius, eos-
 dem canones seruare par est, quos conuenire su-
 mus interpretati, incipientibus inflammationibus
 & reliquis morbis presentibus. Nimirū de recti-
 tudine seruanda, de reuulsione fluentium succo-
 rum, de deriuatione fluxorum, de extirpandis his
 qui in particula aliqua sunt inculcati. Nisi, q̄ in
 futuris malis indicatio reuulsoria solum vigeat
 ac præstet, in presentibus verò quæ vacuat simul
 & retrahat: quamobrem secūdo libro de natura
 humana commentario nono, ad quam maximè di-
 stantia auertendos esse succos in sūt, in sanis vide-
 licet futuris tamen ægris. Eadem methodo præser-
 uantes vertigini & podagra epilepsia uē obnoxios
 eam nimirum venam incindere quæ procul reuocet
 humeres fluxuros à parte pati consuetâ: in epilep-
 sia precautionione malleolorum venas pertundentes
 in podagra vero, eas quæ sunt in gibbero. Consi-
 militer fiet, si hamorrhoidas aut menses nimios
 plus iusto, cohibere aut ciere exardeas: detinen-
 tur siquidem in gibbero sectis venis, reuocatis sur-
 sum

In morbo
 rû precau-
 tionibus
 maior est
 reuulsio-
 nis indica-
 tio.

FERD. MENA COMMENT.

sum humoribus, cientur rursus, his quę in malles
 lis insunt. Iam vides hic Galenum hoc posuisse dis-
 crimen inter hæmorrhoidas & menses, quod illas
 coercere aliquando permittatur, quum scilicet ti-
 morem incutiunt ex nimia purgatione, ne hydro-
 picus aut catheticus fiat laborans, valde namq. su-
 spectam censuit Aetius per hæmorrhoidas factam
 euacuationem, à qua maiora pericula imminere
 quàm vtilitates: quare amoliri eas penitus decre-
 uit, Hippocratisq. esse decretū Aph. illo, (hæmor-
 rhoidas sanati antiquas) de cunctis simul venis oc-
 cludendis. De qua re quid sentiendum sit in expo-
 sitione nostrā depromemus sententiā: quā in Apho.
 Hipp. cōscribimus. Menses vero, ut qui naturales
 sint excretionēs, nunquā coercētur, sed ppetuò pro-
 uocātur si nō conueniēter exierint ac proinde è cru-
 ribus sanguis est mittēdus: sec⁹ habet si superfluāt
 aut ob vlc⁹ vteri sanguis imoderat⁹ erūpat, tūc e-
 nim necessario ex brachijs foret absq. dubitatione
 mittēdus sanguis. Satis latū est discrimē inter præ-
 factas duas affectiones, q. quāuis nō redundēt, sed
 tēpestinē secedāt, nihilominus tamen plures ob ta-
 diū & tristē viuendi conditionem ab hæmorrhoi-
 dibus cupiant liberari, à mensibus verò, nulla sa-
 na mentis sēmina, q. si id temere postulauerit, ceu
 iniquam petitionem & natura instituto contra-
 riam iure suo denegabit medicus. Demum quum
 præseruamus aliquēpiam à futuris malis verno
 tempore

tempore id potissimum faciemus, iuxta sententiam illam sexti Aphoris. ac libro de puero Epileptico, nunquam enim utilius periodici morbi repelluntur, quam verno tempore.

Cap, xx.

E hoc quidem in superiori-
bus potestate dictum est: ve-
rum tamen præstat & nunc
omnia percurrere, omnib⁹ quæ antè di-
cta sunt, in vnum hunc sermonem coa-
ceruatis, & vnà definitis, quæ minus
sunt distincta. Igitur in summa hoc sci-
endum primum, q^d in sanguinis missio-
ne dierum numero non sit attenden-
dum, quemadmodum nonnulli scripse-
runt, & quidam vtiq; admodum rudi-
culè post tertij diei accessionem quan-
dò videlicet, vt aiunt, iam habemus
dignotionem aliquam, qualis sit for-
ma et morb⁹ totaq; sua natura morbus.

Alij vero extremum terminum mittendi sanguinis quartum definiunt diē, intra quem utiq; ut sanguis mittatur in acceſſionum interuallis, quādo libuerit decernunt. Alij verò auferre feſtinant, quibus ſanguinis detractiōem ex uſu eſſe definiunt, eo etiam nū trāſfluenti, & nondum in aliqua parte ſuperuacua recipiente firmiter retento: vnum ſolum modò conſiderantes, num cibi in ventriculo concoquendi corruptio aliqua facta ſit, aut tarda cōcoctio, aut etiam cibi in eo contineātur. Quòd igitur maturādum ſit in quibus vacuatio ex uſu eſt, niſi ubi prius cibos, & in primis venis ſemicoctos humores concoqui oporteat, rectiſſimè dicunt, eiſq; credendum eſt. Verum quoniam ſepe poſt quā aliquis dies iam quinq; aut ſex a

grotauit

grotavit ad curationem accersimur, expediet utique sanguinem mittere, etiam si huius remediū prima occasio sit prætermissa. Quocunque etenim die mittendi sanguinis scopos in ægrotante inuenieris, in eo præsidium hoc adhibero, etiam si vigeßimus ab initio morbi dies fuerit. Qui nam verò fuerunt hi scopi? Magnus morbus, virium robur, excepta ætate puerili, & ambiente nos ære admodum calido. Quoniā verò temporis progressu, in plurimis morbis virtus exoluitur, ideo mittendi sanguinis occasio dierū numero amittitur: non quod id ipsum primario efficiat. Sed interueniēte aliquo, priusquam scilicet virtus dissoluatur. Proinde ubi altero à principio die, aliquando virtus exoluta videtur, à missione sanguinis abstinebimus.

S Com-

Commentarius.

ISSERVIT Lucusq, Galenus
 quinque considerationes huius tra-
 ctationis precipuas, an opus sit va-
 cuatione per sanguinis missionem
 exercenda, quod in quinque dispo-
 sitionibus corporis admissimus explendum: secun-
 do, qui valeant ferre sanguinis missionis prae-
 sidium indemnes: tertio, quibus scopis observatis
 mensurabimus sanguinis educendi quantitatem:
 quarto, quando, ad lipothymiam usque deceat ip-
 sum extrahere: quinto, quae vena pro singulis mor-
 bis sit seligenda, siue praesentibus malis medea-
 mur, siue futura arcere procul propositum sit. So-
 la manet occasio differenda, quam circa huius prae-
 sidij administrationem, oportet medicum in pri-
 mis in tueri: quam scientissimus Hippocrat, aequè
 variam ac multi iugam cum ipsis morbis percen-
 suit, libro de morbis primo. De qua iam tandem
 sic disceptavit Galenus. Non attendas (inquit)
 dierum numerum ad sanguinem mittendum, sed
 in quocunq, morbi die scopi adsint, magnitudo sci-
 licet morbi, robur virium, tametsi vigeissimum
 diem perdurauerit morbus, imò quanquam qua-
 dragesimum Avicennae testimonio: oportet san-
 guinem peccantem demere. Verum est sanè idq, à
 nomine

nomine abnegandum ducerem, temporis progres-
su amitti sanguinis educendi occasionem, nō die
rum ratione primum, sed intercedēti alio, virium
nempe dissolutione: magna siquidem ex parte la-
buntur vires durante morbo, ac propterea dictum
est, Aphorismo illo. 29. secundi Aphorismorum,
(inchoantibus morbis si quid videtur faciendum,
facito) spatio porro temporis, & sanguis & spiri-
tus exhauriuntur, corpus corrumpitur, ita ut san-
guis minutus, imbecillam facere possit non inte-
grum Celsi senectia. Quae de re Avicen. in his cor-
porib⁹ quae prolixas sunt perpeſſa aegritudines ca-
uenda esse sanguinis missionem adiurauit. Cate-
rū quanquam haec attendi debeant à perito medi-
co, non tamen adeò deterrevi debet, ut & si adsint
scopi qui cogūt ad sanguinem mittendū, distringi
atq; anxius admodum esse debeat: satis cautè aget,
si temporis rationem contēplatus accuratius vires
perpēderit. Quo circa, qui solum meditantur die-
rum numerū dicentes post quartum diē non licere
phlebotomia uti, aut qui post tertū diei accessionē
tantum permittunt istud praesidium vsurpari qua-
les sunt diatritarij, qui ante tertium diem nequē
cibos aut medicamentum ullum praestantes spe-
ctabant donec morbi natura integrè fuisset agni-
ta & moribus & forma, quod ante tertium diem
nosse posse quēquam diffitebantur. 8. Meth. bi o-
mnes (inquam) falso utuntur sudamento, nam q

4. 1. c. 20.

Morbi p-
cellius san-
guinis mi-
ttendi mī-
nuit indi-
cationem

FERD. MENA COMMENT.

4. de sani-
tate tuen-
da.

temporis duratione corrumpatur corpus, dissi-
patur virium proxima materia, fatemur ingenuè,
non tamen proinde negabit quisspiam humore pi-
tuitosum tempore in sanguinem migrare calore fe-
brili ipsum calfacienti atq; coquenti, subindeque
morbi successione opportunè admodum demi san-
guinem, quem à principio educere forsam non de-
cussit. Adhuc tamè res ipsa persuadet, vires mor-
bi duratione lassitas occumbere quadantenus,
imbecillioresq; reddi; id tamen hoc conficit solum,
ut parcius detrahamus quàm plenitudo cõmoneat.

Quòd si diatriarum, cuiusmodi sanè est plebs ho-
dierno etiam die, non valentes intra tres dies mor-
borum naturas & differentias ad vnguem expen-
dere, tres dies expostularunt, ad exactam digno-
tationem assequendam; permittant obsecro diligentio-
res paulo, pariter ac peritiores viros suo modo age-
re, explorataq; mox in ipso morbi principio, eius
specie & natura, illicò suppetias afferre. Autore
etenim Tralliano libro septimo capite de cholera.

Αναβολὴ γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν ὀξέων νοσημα-
των κακόν. id est, dilatio enim in acutis omnibus
morbis, malum est: & Hippo. testante, 2. Aph. 29
inchoantibus morbis si quid videtur mouendum,
moue. Placet igitur præ alijs illorū secta, qui sum-
mo studio ad ablationem sanguinis festināt quum
opus est, id præcauentes duntaxat, ne cibi crudi in
ventriculo insideant, aut semicocti in primis ve-

nis, id est, meseraicis remorentur: hos enim vena
 sectio ad penetralia corporis in confectos transdu-
 ceret, inibiq; obstructionem tracti facerent: quad
 lib. 4. de sanitate tuenda animaduersum est. An-
 te sanguinis missionem igitur, antecedentia & con-
 sequentia consideranda sunt volenti exactissi-
 mam & nihilo claudicantem, erga huiusce auxi-
 lii dispensationem, sequi Methodum: anteceden-
 tia quidem ventris cruditate nono meth. decla-
 rauit, sub qua cibi corruptionem, tardam coctio-
 nem, & demum ciborum in uentriculo diutnam
 moram par est intelligamus ex hoc loco. Neq; ex-
 pectanda est plures dies crudorum ciborum coctura,
 sicuti quidam nostræ tempestatis faciendum es-
 se proclamabat, q; Auicennam dicentem legisset,
 (caue nefastiditum phlebotomes): nam præter-
 quam q; perniciosum esset valde decretum, quod-
 què morbo, sua seuißima & teterima conditio-
 ne urgenti præproperè suffragari nonnunquam co-
 hiberet, sufficere sanè si ad alterum diem à prin-
 cipio morbi, remedium differatur sanguinis mis-
 sionis, quandoquidem cruditas ciborum non om-
 nino vetare sed differre sanguinis educationem cen-
 setur. Sicuti alui stercus, intensio febris, & simi-
 lia tardantia vena sectionem, & aliam occasio-
 nem opperientia, non vetantia prorsus, dicuntur.
 Ita equidem tertio Epidemiarum parte prima com-
 ment. 2. Galenus se gerere in hisce rerum euen-

Differunt
 nonnulla sa-
 guinis mis-
 sione, no-
 prohibet.

FERD. MENA COMMENT.

is significauit quum inquit (oportebat Hippocratem cum hominem aduerteret in precipiti esse, ad sanguinis missionem se conuertere, aut primo die si nullum contineret venter crudum cibum, aut certè altero.) alterum itaq; diem ad summum spectaret Galenus, neq; sineret pro crastinato praesidio, morbum omnes suas vires recolligere, aut si id quod causabaris cruditaris, vno die emendari haud intellexeris, vomitum tentato, & si hac non successerit, negligenda videtur iudicatio, & morbo suppetias attulisse satius erit. (Medicari enim, in acutus eadē die, tardare. n. in talib; malū) Cōprobauit hac oīa Paulus lib. 6. c. 40. (Igitur prima die morbi interdū pblebotomabis cogeti ne cessitate, solā suspiciēs quē in ventriculo. sit, coctio nē, aut perfectā hepatis sanguificationē: si verò ob aliquā causam in principio sanguinis missio nō venit in vsum, & ultra. 7. diē non erit absurdū pblebotomare, efflagitantibus illud & vsu & virib;.)

Non per-
petuo cru-
ditas i pri-
mis venis
herēs. ve-
tar sangui-
nis detra-
ctionem.

Quid igitur medico agendū est, dum sanguineus humor venas & arterias oppleuit, periculūq; minatur interceptionis venarū & suffocationis caloris natui: rursus in primis venis hoc est mesentericis in confecti succi ac pituitosi redundant ex continentur? Quam controuersiam Fuchsius alioqui doctissimus succussatori aquo veluti insidens, nec al fecit quidem, quemadmodū plurima alia, quae admiratione nō carent, propterea quod semper para-
phrast a

phraſta potius obierit munus, quàm expoſitoris. Queram igitur, nunquid crudorum ſuccorum coctioni operam dabimus, quæ nō niſi longo tempore comparari poteſt, an ablata copia humorum prius, quæ præſens promittit diſcrimen necis, deinde ſecurius agentes eos coquemus per ocium. Sic ſanè videtur faciendum, ab urgente neceſſitate edo-ctis, cui parendum eſſe velis nolis cuncti philoſophantes acclamaverunt: nam vel Galenus ipſe quarto de ſanitate tuenda, id ipſum inſinuaſſe viſus eſt: qui ſic ſcripſit. (Pone hominem ex mala viſtus ratione laſtitudine affectum, deinde ex his quas retulimus notis, in venoſo genere vaſorum apparere ſubeſſe illi copiam crudorum ſuccorum, in reliqua corpore toto multitudinem horum quos laſtitudo ſequuta eſt, auctus præterea illi quadam modo eſto ſanguis.) ſubſcripſit deinceps quod ſequitur, (maximè ergò ut dictum eſt detrabere primo de ſanguine oportet, deinde ſuccum illum educere qui ſuperare videtur.) Max in eodem exemplo perſeuerans ſermè ſic ait (ut ſi in eodem homine reliqua eadem ſint, cæterum in laſſo corpore ſanguis paucus bonus, erudi plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectionis, aut exercitatio convenit: quippè incifa vena bonum ſanguinem emittit, malum qui in primis venis circa iecur, & quod meſenterium vocatur colligitur, in totum attrahit corpus.)

FERD. MENA COMMENT.

En quam aperta oratione supposita eiusdem exempli imagine, variata tantum penes paucū aut multum sanguinem, sanguinem esse adimendū voluit ubi est redundans: nec verisimile est aliam potiorē occasionem expectasse, in tanto rerum periculo, quantū ex hypothesi supposuimus instare: quod Celsus doctissimē insinuauit, dicens, quum crudo minimē sit mittendus sanguis, neq; id tamē est perpetuum: etenim res non semper coctionem spectat. Secus haberet si paucus subesset sanguis, multis contra succis redundantibus crudis: eo si quidem tempore, exiguā spectaremus vilitatē ex hoc auxilio ob causas à Galeno memoratas, præsertim si virium abesset robur, uti duodecimo Meth. de febre cum syncopa ex humorum crudorū copia, propositum est. Sed pergamus vltierius, & stercus in intestinis contineri fingamus, est ne tunc subducenda aliis antequā sanguis emittatur, an potius uti quidam perstreptentes asserūt, ut videantur paradoxam deprompsisse sectam, sistenda magis, donec sanguis demptus fuerit: certē si Græcorum similiter ac Barbarorum sectemur vestigia mollibus clysteribus vtendum prius est, ne venæ exinanitę ab intestinis trahant succulentā stercoris substantiam, quod Paulus docuit lib. 6. cap. 40. Auicenna capite proprio hac scripsit (cauē à minutione super cibi repletionem & à repletionē intestinorum à sece subsequuta, imo stude ad euacuandum,

Taxatur
q. clysteris
vsū an
te venę
sectionē
ut
tat.

cuandum, illud quod est in stomacho vomitu, illud
 verò quod est in intestinis & si non alio saltem cly-
 steri.) Auerrorū septimo collectionū cap. primo,
 laudat impendia Zoarem, qui iusserit, ventre stip-
 tico existenti, (hæc enim sunt eius verba) haud
 quaquam secandam esse venam, primi libri capi-
 te decimo octauo. Hæc sunt quæ euidenter osten-
 dunt vacuanda esse intestina prius quàm venam
 feces: laret profectò, quàm valida esse possint hu-
 ius noui dogmatis cōditiōis, fundamēta, quæ istud
 demoliantur ac destruant. Vt enim suam pertinaci-
 tatem protegat hæresim, in ridiculam incidit defen-
 sionem: si enim cuiuspiam laboranti, quo tempore ve-
 na est scindenda, egerendi offeratur cupiditas, tã-
 tum abest vt illum permittat ventrem exonerare
 etiam cura clysteris vsus, vt iubeat potius violent-
 ter fluxum detinere, & plebotomiam maturan-
 dam esse præcipiat. Fortè legerat Auicennam de
 cura putridarum in vniuersum, qui post venæ se-
 ctionem, lenire ventrem molliter imperauit: aut
 Hippocratem quarto Acutorum vigesimo primo
 & septuagesimo quinto, ubi post venæ sectionem
 clysterē admoneri iussit, ex quibus clysteres post
 vacuationem factam, venire in vsu ratiocina-
 tur ille, non antea. Secundo, reputat suspectas esse
 admodum duas vacuationes simul tempore mini-
 stratas: quo igitur tempore secanda est vena, haud
 debet imperari clysteris vsus. Tercio, intestina &

suis facibus exinanita, auidè admodum è corpore
 trahenti, consequenterq; impediens exitum sangui-
 nis. His forsitan (ut audio) dogma suum xev^o do-
 xov corroborasse credendus est: qui quantum à ve-
 ritate aberraret, probatissimorum autorum decreta
 nuper adducta euidentè demonstrant. Præterquã
 q. nullam mereri debeat fidem apud studiosum a-
 liquem, tam pessimi facinoris parrator, tum quod
 in re seria tam facile fuerit præuaticatus, tum præ-
 terea, quoniam ad delendam tam antiquatæ disci-
 plinæ autoritatē, melioribus multò debuisset ful-
 ciri demonstrationibus, & maturiori vi consilio.
 Quum enim Hippoc. iussit vii clysteri post venæ-
 scissionem, iussit quoq; & pharmaco vii, si vires
 sint robustiores & morbus infestaret magnus, sin-
 minus solo clysteri fuit contentus: non ergo illic
 de subducendis facibus agitur locus, sed catalo-
 gus recensetur morborum in quibus purgationis
 & sanguinis missionis præsentī necessitate, à san-
 guinis missione inchoanda est medicatio, ac dein-
 de aut pharmaco, aut si id non liceat, clysteri sunt
 expurgandi residui succi. Auicenna, post phlebo-
 tomiam clysteri leni vsus est, ad tollendam ven-
 tris adstrictionem, ob phlebotomiam consequen-
 tem, autore siquidem eodem, phlebotomia prop-
 rea quod ad diuersum trahit, naturam secundum
 plurimum retinet. Iam verò illud non facile ferēs,
 intestina expurgata impedire sanguinis defluxū

ad vena reſeratum foramen: quaſi verò inteſtina
 vnquam didicerint, à venis exugere alimentum,
 & non antiquius ab ipſo ventriculo. Quòd ſi hanc
 tribuiſſet inteſtinis ſagaciſſima aliòqui natura,
 propenſionem ex omni loco pelliciendi nutrimen-
 tum, nūquam fames contingeret, tracto ſemper ſan-
 guine in ipſa inteſtina: nec vnquam fas eſſet ipſa
 à ſecibus exinanire, ne à venis ſanguinem allice-
 rent. Poſtremò vtrum malles, trahi faeces ſtercora-
 rias in ipſas venas pblebotomia exhauſtas, an con-
 tra ſanguinem ad ipſa inteſtina: conſulcius eſſet
 proſectio, ſecundum, quòd ex priori conſilio, obſtru-
 ctiones, putredines, innumeraq, alia mala ſubſe-
 querentur. Eadem etiam ratione cibus crudus in
 ventriculo potius eſſet procurandus, quando exer-
 cenda proponitur ſanguinis emiſſio, quàm quòd
 impediat miſſionis ſanguinis exercitium, trahit
 enim ventriculus nihilominus ac ipſa inteſtina.

Cap, XXI.

Quòd verò in ipſo ruruſum die
 in quo ſanguinem mittimus
 obſeruare oporteat febris
inclinatio

FERD. MENA COMMENT.

inclinationem, notū esse arbitror: quam quibusdam nō est cognitum, qui mane tantum venam secādam esse precipiunt, aut quod longissimum est, vsq; ad quintam aut sextam horas. Verum si quis memoria tenet quæ antea toto hoc libro dicta sunt, nihil in ijs errabit, quavis vtiq; diei noctisq; hora, modò respiciat in febrientibus particularium accessionum declinationem, sanguinem mittens: in quibus autem vel propter lippitudinem, vel aliud eiusmodi citra febrem, hoc auxilio opus est, nō declinationem omnino non existētis febris, sed magnitudinē doloris aut phlegmones, aut totius affectus in quo sanguinis missione opus est, inspicere convenit. Quum verò nihil eiusmodi urgeat, aut prohibeat, præstat manē venam

nam secare, non confestim à somno excitis, verum horam circiter vnā iam antea vigilantibus, dictum est autem quòd et vti balneo quibusdam expedit quòd si verum est, & praeunte quoque deambulatione, vti nonnullis vtile est. Caterum quibus verè ineunte venam incidere conamur, propter febris metū, aut alterius cuiuspiā affectus, quibusdam etiam postquam solitorum operū quippiam obissent, siue in ludo literario, siue in officinis, siue in foro, siue in adibus misisse me sanguinem noui. Iterata tamen detractionis in quibus vti- què simpliciter vacuare studemus, tempus eodem die esto: at in quibus reuellerē conamur, si vel duobus deinceps diebus fiat, melius fuerit. In omnibus vero his laborātis vires te attendere oportet

FERD. MENA COMMENT.

ter, manu illius arterias contingentem:
sunt enim quidam quorum vires tam
facile laborant, vt confertam vacuatio-
nem ferre non queant: in quibus refe-
cto primo die agrotante, secundo detra-
ctionem iterare conuenit.

Commentarius.

N hac postrema contemplatione
qua de occasione pertractat, non so-
lum vniuersale tempus auxilij ad-
mouendi respicere est necessum,
sed et particulare, ob idquē iam dis-
ceptatur & merito quora diei hora vsurpanda sit
venæ scissio, si commodè sit administranda. Sunt
etenim qui summo mane aut saltem, quod longis-
simum est, vsquē ad quintam & sextam diei ho-
ram seu meridiem, venas rescindant tantum, non
alio tempore, nihil omnino curantes aut febrium
declinationem, aut morborum vrgentiam: contra
quos Celsus definiuit, (in ipso febris imperu san-
guinem mittere iugulare est, quod si nequē febris
remittitur, occasio omittenda non est.) Galenus
palana

palam decreuit esse obseruandam febrium declinationem: quod si non adsit veluti in febribus continentibus, Celsi consilium est exequendum, quod Galenus amplecteretur lubens, quum aliter fieri nequeat. At verò in reliquis morbis sine febre, in ipsa magnitudine aut doloris, aut phlegmones succurrendum est, quemadmodum hinc Galenus sensit: & illum secutus Razes decimoquinto continentium. Aerius verò prius spectat doloris sedationem, ad venam aperiendam, Galeni decretis aduersus è regione: quippe eo tempore subuenire affligentibus malis suademur, quo grauius molestant ac crudelius, præcipuè si eorum remissionem minimè speras. Similiter & in febribus continentibus in quibus nulla de declinatione tenetur spes, matutinum tempus magis idoneum existimauit Paulus, cui sedulo obtemperandum est si morbus dilationem patiat: at si febres suas periodos habentes, in declinationem vicissim eant ex sua natura, abstinere oportet ab auxiliorum usu in ipsis accessionibus, sicuti in ipsis interdicitur cibus & potus prima Aphorismorum vndecimo. Conuenientissima tamen hora est putanda ad sanguinis missionem, mane, non mox post ex pergesactionem sed horam vnā circiter expectatis, ne contrariis motibus agitentur humores, inrò quidē somniratione, seras vero sanguinis detractione: et

Quo tempore particularis accessiois faciēda sit sanguinis missio.

FERD. MENACOMMENT.

ut ab excrementis valeat corpus expurgari, quæ
 inter dormiendum fuere reienta. id tamen fiet, si
 non prohibeat febris vigor, aut vehementia alte-
 rius morbi à febre cogat accelerare præsidium, tunc
 enim vel media nocte, aut hora alia quantumvis
 in tempestiva subuenies. Vnde rectissime di-
 xit Celsus, (in præcipiti periculo recte fiunt, quæ
 aliàs essent omittenda). Decet etiam aliquando non
 solum unicam horam cunctari post somnū ad san-
 guinem eximendū, sed et balneas præire, deambu-
 lationem, ac demum exercitium iuxta cuiusq; con-
 suetudinem solitum: sic enim habilior efficitur hu-
 mor, ac magis fusilis, quod verius existit, in his
 quos præservandi gratia tempore veris curandos
 suscipimus. Vbi enim morbus adest præsertim cū
 plenitudine humorum copulatus, periculum infer-
 ret balnearum aut exercitiū vsus: immunda siqui-
 dem corpora lepris scatent, quā exercentur, & ea-
 dem ratione, si balneis lauētur, quas porro. 3. acu-
 torum ultimo coctis succis & vacuata multitudi-
 ne duntaxat admisit. Quin & de iteranda san-
 guinis missione præceptum addidit in fine capitis
 dicens: dum vacuare humores simpliciter intendi-
 mus, eadem die esto: quando verò reuellere, si dein-
 cept duobus diebus fiat, melius erit: quanto enim
 maiorem in numerum reuulsionem diuiseris, tan-
 to magis proderit, ut dictum est cap. duodecimo an-
 te hoc. Per diem autem in tota hac tractatione, spa-
 cium:

6. epi. par
 te, 5. com.

54.

& 3. aph.
 20.

zium subaudimus, quod ab ortu solis vsq; ad eiusdem occasum dimensuratur, quodq; horis duodecim in æqualibus constat, iuxta temperum anni diuersitatem: aliter multò. 2. de crisi bus cap. 2. s. pro noctis & diei spacio, viginti quatuor horarum duratione. Quæ patent clarissimè ex historia cap. 16 enarrata, et ex his quæ hîc de mète aliorû citatur, qui aut summo mane aut quod longissimum est, quinta aut sexta hora sanguinem demere consuebant: idq; fuit temporibus illis consuetissimum quod sacra pagina demonstrat, dum horas canonicas quæ christopati biam continent, per diei horas digessit. Erga reuulsionis iterationem obtrudet nobis forsam quispiam, quòd nullus sanæ mentis in pleuritide aut alio morbo magno ex fluxione comparato, duos aut tres dies cunctaretur, quin citissimè reuulsionem repeteret & sauitati morbi præsto auxiliaretur: præcipuè quum quinto meth. versus principium, fluente sanguine ex nare, ex cubito inciderit venâ, ac vbi paululû detractû sit, mox vnâ horam intermittens, rursus detrahit, post iterum atq; iterum pro laborantis viribus: atque ad hunc modum esse reliquas fluxiones curandas concludit galenus. Fugies argumentationem si de sola hoc loco agi retractione responderis, quæ quâto pluries iteratur, tantò fit præstantior, & si duobus deinceps diebus fiat, efficacior: in pleuritide verò atq; alijs præsentibus malis ex fluxione ob ortis,

T scopus

Scopus est potior retrahendi scilicet cum euacuatione humoris iam infestantis, qui quò infestat atrocius eò citius demendus est: ac proinde dictum est, iterata detractionis tempus, eadem die esto quum simpliciter vacuare conamur. Ast ubi dumtaxat reuellimus, quod tunc fit maximè quum morbus futurus praecauetur, de docere naturam magis elaborantes, repetemus remedium & maiori-
Quòdun taxat re-
uellim id
efficacius bus futurus
prestam⁹, bus interuallis: quod quidem maturius faciemus
quò maio presenti malo ut in hamorrhagijs & fluxionibus,
rem in nu in quibus impet⁹ ille quo natura immoderatè pro-
merù re- rupt, crebris repagulis est coercendus, & sapius
uulsionē est natura ad contrarium iter reuocanda, quod
partimur. quinto meth. notatum est. Multum interest sanè,
 an feriari medicum liceat, an potius cogatur acutissimis morborum praesentium insultibus ire obuiam: illud enim somnolentius aliquantò sufficit, hoc vero summa dexteritate ac quàm celerrimè nitiur demoliri.

Cap. XXII.

QUOD autem veteres arterias appellant venas, & à nobis alibi demonstra-

tum est, & ante nos alijs confessum
fuit. Ob hoc igitur ipsum: & præ-
terea doctrinæ affinitatem melius esse
mibi visum est haud scribere alium de
arteriarum sectione librum: sed oratio-
ni de venæ sectione adnectere, & hoc
ipsum in ea parte in qua consideramus
quas venas in quibus laborantibus par-
tibus, incidere oporteat. Vt enim alias
venas in alijs partibus secandas esse
monstrauimus: sic vtiq, & quæ in tem-
poribus sunt, arterias, & quæ post au-
res, medici incidere consueuerunt. Eas
quidem quæ in temporibus sunt, in de-
fluxionibus ad oculos tum calidis tum
spirituosis: post aures vero, in verrigine
laborantibus porissimū, & ijs qui diu-
turnis capitis calidis & spirituosis dolo-
ribus infestantur. Iā verò et propter alia

FERD. MENA COMMENT.

mala in capite consistentia diuturna, nonnulli arteriarum post aures sectione vsi sunt, non tamen in alia aliqua parte laborante hoc vsi sunt remedio, tamen si multi sunt quibus eò magis quàm venæ sectione opus est. Vbi enim calidus sanguis & spirituosus in arterijs coaceruatus infestat, hîc communibus laboranti parti sectis arterijs opus est. Verum quum arteriæ difficulter compescatur, ideò medici eas incidere non audent: quum etiam si qui secantes venam vulnerarint arteriam, agrè confestim sanguinis eruptionem sistant, ac ubi res optimè cadat, ad cicatricem perducta diuisione, tamen a neurisma fiat.

Com-

Commentarius,

IN his duobus capitibus proximè
expositis occasionem secandę venę,
tum vniuersalem, tum etiam par-
ticularem nos sapienter edocuit Ga-
lenus, è quibus illud præcipuum ex-
cipiendum est documentum: vt horam quandam
selectissimam esse intelligamus ad sanguinem ex-
hauriendum summum mane, & declinationes fe-
brium, aliam verò coactam, & quam occasio ipsa
urgētis morbi nobis offert ad omni tempore mor-
bo subueniendum. Ita quoque non præteribo illud
monuisse tyrones, duplicem esse mittendi sangui-
nis vsus: alterum quidem necessaria phleboto-
mia, qui tunc vsu venit, quum ipsa morbi natura
& magnitudo hoc sibi poscit ceu conuenientissi-
mum præsidium, & citra cuius opem mortem pe-
riclitatur agrotus: alterum verò vtilitatis, quo nō
raro in morborum curatione fruimur, nō quod esse
necessarium id ad salutem consequendam creda-
mus, sed vt tutiori remedio causis morbisicis dimi-
nutis, citius natura morbum vincat. Quo pacto ex
ponenda sunt mihi Galeni dicta, quę ob id solum
sanguinem mittere reformidasse eum asseuerant,
q̃ laborans parere nolisset: si enim necessariū so-
ret auxilium sanguinis emissio, nulla ratione per

4. de fani-
tate cūda

FERD. MENA COMMENT.

4. acu. 24

purgationem compensari potuisset, secus multo, si
 utile tantum existimaretur auxilium, dicendum
 esset. Et quoniam de venis egimus unicuique morbo
 appositis, arteriaq, antiquitus venæ appellabatur
 iure suo visus est Galenus factururus, si de arteria-
 rum sectione, consequio quodam pauca tradidisset
 est enim luce clarius, venas tum pulsificas, tume-
 tiam non pulsificas venæ nomine apud priscos no-
 minari, quas deinde ut commodè fecernerent, illas
 arterias, has verò venas appellauerunt, ac rursum
 videntes arteriæ nomen commune similiter esse
 asperiæ arteriæ, pulsantes, simpliciter arterias,
 eam vero per quam spiramus asperam arteriam vo-
 cauerunt. Ceterum multis exemplis ostendit Ga-
 lenus non sine magna utilitate scindi arterias,
 quando videlicet sanguis subtilis & spiritu ple-
 nus particulam quampiam torquet miserè: nam ut
 reliqua missa faciam, tertio de locis patientibus
 cap. octauo, ac libro de locis & aëre, hunc esse mo-
 rem scytharum adnotauit, ut pone aures arteriam
 refecarent, licet non impunè. Influxionibus itaq,
 oculorum arterias temporum, in doloribus verò ca-
 pitis antiquatis, arterias post aures incidere, non
 est præter doctissimorum virorum sententiam: &
 iam prodidit historia Galenus, se nonnunquam a-
 peruisse arteriam inter pollicem & indicem sitam
 magna cum agrotantis utilitate, Deo ipso iubente:
 ut hinc pateat, non sine cœlestis numinis auto-
 ramento

ramento posse constare, quæ de arteriarum sectione traditur. Quod si periculum imminet aut fluxus immodici, aut aneurismatis, aut gangrenæ, illa vitanda sunt totius arteriæ decisione: sic enim retracta partes arteriæ in se ipsas concident, & propriam cavitatem opplebunt. Aut puluillis sanguinè reprimentibus, quos luculenter ad eū vsum commendauit 5. Meth. ex duabus partibus thuris, vna aloes, cum albumine oui ad crassitudinem mellis coccinatos, ac deinde vsus tempore pilis leporinis comistos, ulcerata particula iussit apponere. Deorum ergo persuasione receptum est, vt in extremis membris & in capite arterias incidamus, maximè dum membrana corpora laborant, quorum dolor punctorius existit secundo de lacis affectis: cuius causam hanc puto, ex Aphorismo, (acidum eructantes pleuritide non capiuntur) quoniam materia crassa haud facile penetrat in membranas ipsas ob densitatem compactas: quare si qua subit, subtilis ac arteriosa sit oportet, cui necessarium quadrabit arteriæ scissio. Quod Aetius, Aui-cenna, Oribasius, Paulus fuisse imitati. Gangrenæ magnas inflammationes sequitur, est quæ mortificatio partis non integra septima Aph. quinquagesimo primo. Aneurisma, libello de tumoribus præter naturam, sit vulnerata arteria, cū ad cicatricem deuenierit quæ ei adiacet cutis, manet verò arteriæ vlcus, ea neq. glutinata, neq. ad cicatricem

6. aph. 33.

*simul perducta, neq; à carne obstructa: cognoscitur
ex pulsu, quoniam eo presso arteria delinescit tu-
mor.*

Cap. XXIII.

*VI & interijſſe quoſ-
dam nouimus à ſeçãoe ar-
teriae interiori in gibbero ve-
nae ſubiectae: nonnullos autem cõfeſtim
ob vinculum iniectum, medicis volenti-
bus compescere, ita vt haemorrhagia in
gangrenam tranſiret: alios poſtea chi-
rurgia aneurisſmatis trucidatos, neceſ-
ſe enim eſt hic funiculo vaſculum com-
plecti. Effatu igitur dignas ac maio-
res arterias propterea medici refugiunt
paruas autem tanquã haud plurimum
conferre potentes: quanquam & ipſe
Jæpius haud exiguum nobis attuliſſe cõ-
modum*

modum visæ sunt, cum eo q̄ sine aneurismate cicatricē contraxerunt. Quin et si maior est arteria, & ipsa quoq; citra aneurisma cicatrice clauditur, tota scilicet dissecta, idquē ipsum multoties quod ex sanguinis eruptione imminet periculum substulit: manifestè enim apparet quum tota per se totam transfuersim præciditur, reuulsis retractisue vtrinque ambabus partibus vnā quidē sursum, alteram deorsum concedere. Atque id etiam venis accidit, sed arterijs semper magis quàm venis. Ego vero qua ratione impulsus sum vt arteriam secuerim iam tibi narrabo. Monitus per quædam somnia, quorum duo mihi euidenter visæ sunt, veni ad dextræ manus inter indicem & pollicem sitam arteriam, permisiquē vt flueret,

T 5 donec

FERD. MENA COMMENT.

donec sua sponte sisteretur sanguis, sic quidem iubente somnio. Effluxit autem non tota libra. Confestim verò diuturnus qui in illa maximè parte, qua iecur septo transverso committitur, fixus erat dolor, desijt. Hoc quidem mihi ætate adhuc iuueni accidit. Minister autem Dei pergami diuturno lateris dolori liberatus est per arteriæ in summa manu sectionem, ex in somnij quoque monitu illud aggressus. Porro alteri cui ex malleoli vulnere dissecta arteria fuerat, sanguinis effluxus haud cessauit, donec ego uocatus totam præcidi, ac medicamento ex aloe, & manna, ouorum albo pilis leporinis excepto usus sum: vulnusq; citra aneurisma curatum est osculo arteriæ carne obducto. Homo autem ille annis iam quatuor ex intervallis

uallis paruis coxæ dolore vexatus dein
 ceps perfectè sanus euasit. Hæc itaque
 mihi persuasserunt ut multoties in sum
 mis artubus, imò etiã in capite, arterias
 in omnibus doloribus à calida & spiri
 tuosa substantia natis, inciderẽ & ma
 ximè in membranis, quarum dolor
 punctorius est sensimquè expanditur,
 punctorio quidem sensu in vna parte
 tanquam in centro laborantis loci fa
 cto, tensionis verò sensu circum circa
 centrum vniuerso percipiẽte musculo.

Commentarius.

D VAE tantum venæ descendunt
 per brachia ad manus, quæ medicis
 veniunt secandæ, ex quarum coitu ter
 tia cõmunis enascitur, de reliquis
 superna humeralis dicitur, infer
 na basilica seu interna: huic subiecta est arte
 ria,

*ria, media nervus humeraria his omnibus caret
ac proinde carere periculo superius dicta est, quo
cetera non carent scilicet, ne nervus aut arteria
inter secandum venam percutiatur. Hac de cau-
sa tertio anatomicarum sectionum liberavit eos
qui venam pertundentes, spasmus intulerunt, &
crimine mortis. Cetera sunt manifesta huius capi-
tis, & in precedenti capite utcumq; annotata.*

Caput, De Cucurbitulis.

CUCURBITULAE
*ijs qui antea vacuati sunt,
utilitatem afferunt: si enim
plethorici fuerint, illis haud
vrimur. Eadem ratione & in cerebri et
eius membranarum phlegmonibus, in
principio malorum cucurbitulis non v-
rimur: quemadmodum nec vlla alia in
parte phlegmone obseſa: verum ubi ni-
hil iam influit, vniuersumq; corpus an-*

*ita vacuatum est, opusquè est aut mo-
uere, aut amolire quod in laborante
phlegmone particula existit, aut foras
trahere. Porro fientibus adhuc malis,
non laborare incipientibus membris,
sed ijs quæ eis coniuncta continuauè
sunt, reuulsionis gratia affigenda cu-
curbitula. Cucurbitula potest mate-
riam vacuare, dolorem soluere, phleg-
monem minuere, inflationem discute-
re, appetentiam reuocare, imbecillum
ventriculum robustum efficere, animi
deliquio liberare, ex alto fluxiones
transferre, ac resiccare, sanguinis erup-
tiones cohibere, facultates mensium cor-
ruptrices extrahere, & menses le-
uare.*

Com-

Commentarius.

species va-
ria cucur-
bitularū.

IADEM ratione connectet quis cum precedentibus tractationem de cucurbitulis, qua caput de articularum dissectione cum capite de venis secandis fuit annexum: nempe, quia reuellant & vacuent, tum praesertim quibus scarificatis locis superponuntur. Tria illarum genera Celsus lib. secundo cap. undecimo & Paulus lib. sexto cap. quadragésimo primo, assignarunt, corneas, aneas, vitreas, adde si lubet, ligneas, ferreas & ex quavis idonea materia, alias: videmus etenim quotidie & figlinas venire in usum mulierculis, nos vero frequentius vitreis utimur, quanquam aneas vehementius praeberere asseruerit Paulus, propterea quod maiorem sustineant flammam. Subinde ipsius Pauli sententia cucurbitularum duplex est genus, alterum quidem earum quae vnicum duntaxat obtinent foramen, alterum vero rursum earum quae duobus foraminibus sunt aperta, quorum alterum angustius est multo quam alterum. Quod quidem labris ipsis prehensum, adhibitoque, succtu vehementi, exinanit vacui quadam ratione, carnes ipsas quibus altero foramine impingitur. Modus ad mouendi hanc cucurbitulas ex parte subiecti talis erit. Pri-

Vsus.

imum

num quidem inungere debes corpus cui sunt applicanda, deinde in ipsas cucurbitulas linamentum seu stupam ardentem immittens, eas designata particula desigito: cauens, ne stupa candens carnes attingat, id equidem plerosque deterruit, ab usu cucurbitularum, propterea quod vstæ partes in vesicas dolorificas attollantur. Nisi velis aliter ac iocundius eundem præstare usum. Accipies denarium candelam ex ardentem habentem, huncque statuito super partem præscriptam semel, ac deinceps cucurbitulam aquabiliter ex omni parti superponere oportet firmiterque premere donec inbare scere credatur. De causâ trahentis carniū non omnes similiter philosophantur: sed plurimis fecit haud leuem scrupulum, illud scilicet, quæ fieri possit, ut carnes trahantur à cucurbitulis, quandoquidem inclusus aer igne candentior factus, maiorem occupat locum quàm antea vi potè rarior redditus. Ad hanc questionem, responderunt quidam portionem aeris igne consumi, in cuius locum cedunt carnes ne detur vacuum. Qui quàm falso dogmate suffulti fuerint philosophari, intelliget is, qui in nihilum aliquid posse conuerti denegarit cum vniuersa Philosophorum schola: quòd si portio illa aeris in aliam substantiam conuertatur, dicas obsecro, an illa crassior sit aëre an subtilior, quæ si subtilior sit, maiorem locum replebit,
quàm

FERD. MENA COMMENT.

quàm aër: ac proinde carniū attractum prohibe-
bit. Florentinus existimauit, ignem ipsum con-
uerſi in aërem quo tempore extinguitur: poſtea
verò, quum aër minorem locum poſſideat ipſo ig-
ne, neceſſario ſuccedere carnes ad deuitandum va-
cuū affirmauit. Sed nec ille quaſtionem abſol-
uit verè. Ignis ſi quidem in ſtupa harena materia-
lior eſt aëre ipſo: q̃ ſtupa ipſa & ſumi ab ea dima-
nantes craſſiorem naſci ſint ſubſtantiam, quàm ſi
aërea: non igitur occupabit capaciorem locum aë-
re. Dicendum itaq, eſt, ab igne aërem reddi vario-
rem, qui poſt ignis extinſionem, in priſtinam den-
ſitudinem rediens, locum præbet carniſus conſe-
quentibus: quod mirificè admodum corroboratur
experimento, quo, volentes barbitonſores carnes
trahi violentius, exterius cucurbitulas refrigerā
luteis madentibus. Vt cunq, ſugant, & in ſe ipſas
carnes exorbeant cucurbitula, non ſtatim pletho-
rico exiſtenti corpore, ſunt deſigendæ: ſed ubi ni-
hil amplius influit humorum, vniuerſumq, corpus
anteà vacuatum eſt vt. 13. Meth. & tertio techneſ
ad finem memoriæ proditum eſt, plenum corpus a-
gitatos humores non recipere, ac propterea nec in
partibus ab affecta parte remotis admoūetur, nec
dum in affecta parte: ne plus excitati doloris ratio-
ne trahatur humorū, quàm ſit id quod vacuatur.
Hac ita habent vt dictum eſt. Caterum quia Ga-
lenus facultates menſum corruptrices cucurbitu-
las

felicere dixit, idq; locum habere quisq; subau-
 diet retentis menstruis: iure dubitamus, cur ple-
 no corpore cucurbitulas ad mouerit ad ciendū men-
 strua, si quidem id vetauit capitis huius principio,
 præcipue quum cap. undecimo præcedentis libelli
 in candidis mollibusq; mulieribus cucurbitulas ap-
 posuerit cum scarificatione: ne crebro repetita venæ
 sectio, ad extremum languorem eas deducat. Aui-
 cenna hoc idem monuit obseruandū. Celsus etiam
 cap. undecimo secundi libri, vbi opus est mitti san-
 guinem vires tamen non sustinent, ad hoc auxiliū
 confugiendum esse consuluī, ceu magis tutū sed
 leuius: ergo in pueris, in quibus ob debilitatem vi-
 rium recusamus venæ sectionem, non esset absur-
 dum scarificationibus vti, quanquam plenum af-
 foret corpus. Nos etiam in paruulis nunquam du-
 bitauimus scarificationibus vti his etiam terq; ali-
 quando repetitis, ac nō sine maximo cōmodo: quod
 sanè satis comprobauit Complutensis Epidemia re-
 cens grassata per cunctos ferè pueros, quorum nul-
 lum ex anthematis laborantē citra hoc auxilium
 sum medicatus, felicissimo successu. Nā si timens
 virium languorē Galenus, reformidauit venæ se-
 ctionem in candidis mollibusq; scēminis, argumen-
 to erit, minus exigi virium ad cucurbitularum v-
 sum cum scarificationibus, vel ad solos scarifica-
 tus, quā ad sanguinis emissionem. Quod si Aui-
 cenna in infantibus ante duos annos, & post sexa

Scarifica-
 tus in pue-
 ris laudan-
 dū est, præ-
 venæ se-
 ctione.

FERD. MENA COMMENT.

ginta in senibus, ab illis abstinendum esse decre-
 uit: nō quod earum vsum omnino cohibuerit, (sed
 quanto plus poteris,) quemadmodum in eisdem æ-
 tatibus cum eadem adiectione, sanguinis detra-
 ctionem permisit. Hoc etiam visus est mihi insi-
 nuasse Hippo. libello de medici officio, dum sequē-
 tia præscripsit. (At vero ad locos nō periculosos, et
 circa quos nō tenuis est sanguis latioribus gladiolis
 utendū est): quam obrē ubi sanguis est tenuis cu-
 iusmodi est puerorū, angustis gladiolis utemur. nō
 ob aliud quidē, quā q̃ pertimescamus magna va-
 sa latē dividere, aut angusta nimis: quæ oīa deni-
 tātur scarificatis superficialiis vasis, quæ neutiquā
 nisi erratum sit, ampla patiuntur hoc modo forami-
 na. Quare vulgare hunc vsum scarificādi pueros p
 petuō cōprobavi, ita ut trimestrē puerū aliquando
 tersim hoc remedio periclitatus, magnaq; cū fortu-
 na consensione. Sed est latū discrimen inter cucur-
 bitularū vsum, et scarificatus, seu cucurbitulas cū
 scarificatu appositas: nēpe solæ cucurbitula pleno
 corpore nulla ratione sunt admouenda nisi partib⁹
 illis, quæ destinata sunt emūctoria & conueniētia
 emissacula recipiēdis supfluitatibus per ipsas cu-
 curbitulas vocatis: ut si ano, pubi, inguinibusq; af-
 figantur, quod Gal. voluit in fine hui⁹ cap. in alijs
 vero partibus minime conducere: propterea quod
 plenum corpus non reciperet sic cōmotos humores.
 Scarificationes autē aut cucurbitula cum illis ap-
 plicata,

plurima, quanquam humores perturbet, eosque vagari per corpus impulerint, nihil sequitur noxa: propterea quod eosdem perfecta foramina educat, & cetera manibus quibusdam excipiant. Hæc diximus superposita totius corporis multitudine: secus multo sentientes, si uniuersum corpus iam suam sarcinam deposuerit: tunc enim & reuellendi gratia cucurbitulas admonemus, quemadmodum posteriori capitis parti Hipp. eas affixit, dolente anteriori parte: & vacuandi etiam gratia impactos, ipsimet patienti parti impinguntur, quemadmodum inueterascenti pleuritidi, post septimum diem classici auctores impigerunt. Sic Galenus sensit decimo tertio Meth. quum in generatione vitiorum, non ipsi partiqua phlegmone vexatur, sed partibus continuus reuellendi gratia: affecta parti capite presenti insiguntur, ut ex alto humores euocent, flatuosos dolores amoliantur duodecimo meth. & ut tumorem minuant ut in carbunculorum curatione passim usurpantur: appetentiam etiam excitant distractis aliis succis: fluxiones sistunt, uti dorso inhaerentes excretionem et thorace sistere apud Auicennam dicuntur, eosdem usus affert scarificatus, precipue extrahendi succos, qui in intimis partibus insinuantur: quod in virulentis moribus solet communis schola confestim exercere. Reuellendi utilitatem quam maximam adducit corporibus: ita ut altero curum soboranti, scarificare liceat reliquum,

Vacuato corpore, laudatur cucurbitularum usus.

5. meth. Et si non aliud prestarent in re medica-
 li emolumentum, quàm quòd suppressos menses et
 hamorrhoidas cient absq; corporis iniuria & vi-
 tio, in quòd necessariò laberentur corpora si perpe-
 tuo vena sectione forent prouocanda: ob hoc solum
 laudandus esset utiq; earum vsus, ac summis en-
 comijs extollendus. Illud tandem erga cucurbitu-
 larum dispensationem adnotauit Hipp. lib. de Me-
 dico: vt quum procul ab apparenti carne compacti
 fuerint humores, debere esse cucurbitulas oblon-
 gas quidem, & osculum angustum habentes: qua
 enim tales sunt indirectum trahunt, & serosos hu-
 mores separatos ac distantes probè ad carnem ad-
 trahent, reliqua verò ventrosa & latum satis ori-
 ficium habentes, proficiunt doloribus per carnem
 dispersis.

In profun-
 dis affectio-
 nibus, ob-
 longe sint
 cucurbitu-
 lae.

Caput De Hi- rudinibus.

IRUDINES non
 nulli venantes includunt,
 eisq; ad multa vtuntuntur:
 siquidem

siquidem hæc curata facile carnes ap-
 prehendant: eas autem quæ recens cap-
 te sunt, diem unū asseruare oportet, exi-
 guo sanguine in pastum exhibito, sic e-
 nim quod in ipsis est virulentum expri-
 mitur. In usu verò pars cui hirudines
 admouebūtur, nitro prius perfricetur,
 vnguaturq; aut vnguibus scalpatur,
 promptius enim apprehendent: Ceterū
 oportet eas inijcere in aquæ tepidæ vas
 purum & amplum, dein spongia com-
 prehendentes, & sordes abstergentes
 manibus admouere. Vbi autem inhæ-
 serint, oleum tepidum particula infun-
 demus, ne refrigeretur: si manibus aut
 pedibus admouebūtur, ipsam partem,
 aquæ, cui insunt hirudines, immerge-
 re oportet. Vbi vero parum attigerint,
 forfice caudas ipsarum præcide: quippe

V 3 sangui-

FERD. MENA COMMENT.

sanguine effluente, trahere non cessant,
donec ipsi aut salem, aut cinerem ori ip-
sarum insperserimus. Vbi autem deci-
derint, cucurbitula virulentum elicere
oportet: sin minus, spongijs fouere. Fora-
minibus autem si cruenta lachryma ef-
fluxerint, cuminũ, aut farinam insper-
gito, dein lana exiguo oleo madida in-
uoluito. Si verò sanguis cum impetu e-
rumpat, linteum aceto imbutum inijci-
to, aut gallam vstam, aut spongiam pi-
ce liquida madentem, ac postea vstam
imponito. Sciendum autem hirudines,
non eum qui in profundo est sangui-
nem elicere, sed eum qui carni adiacet
exugere: vtimur verò ijs pro cucurbi-
tulis. Detrahimus autem eas vbi dimi-
diam sanguinis partem esse extra-
ctam coniicimus: prohibemus ve-

non nec permittimus effluere donec quod
satis sit excretum fuerit, eò quòd parti-
cula tum ab hirurginibus natura frigi-
dis, tum ab ambiente refrigeratur.

Commentarius.

IRUDINUM plures differen-
tia annumeratur apud Auicennā,
ac tandem deligendas eas censuit,
quæ paruis locustis sunt similes, & Hirudinū
cauda muris, & ex his illas potissi-
selectus.

imum, quæ dorsum viride, & ventrem rubrum ha-
bent, Galenus verò in cunctis generibus earū vi-
rulenti succi suspirationem persentiens, fidelius lon-
gè nobis consuluit. Primum quidem earum cicu-
rationem commendans longo tempore factam:
quam si temporis angustia fieri non patiatur, sal-
tem per diem asseruari antea voluit, aut amplius,
pastas interim animali sanguine, hodi præci-
pue sicut Auicenna placuit, nam in his dissentire
quis vellet, ab Auicenna, qui lubenter interpreta-
tur exemplis, quod cuiuspiam poterat esse ambi-
guus? Vt velint ergo hirurgines cutim præbendere, Vtusi.

FERD. MENA COMMENT.

avidius scilicet fricandus est locus, aut nitro, aut re alia aspera: sanguinolentior siquidem cutis effecta, magis volupe erit animalculus sanguinis aliqui cupidissimis. Secundo, lauentur in aqua calida et detergantur spongia: quod sordibus noxijs repurgata, veneni careant suspitione, quantum datur. Subinde si nolint tenacius cuti adherere, fouendus est locus oleo calido, ne sanguis ad interiora recurrat, sed cuti semper maneat propinquior: quod si nec hac ratione congruenter particulam attigerint, caudas abscindas oportet. Namque hoc pacto sanguine effluenti mordere non cessant exhausta, donec cinerem aut calcem osculis ipsarum insperferimus, quod faciet ad earum separationem. Desistendum praeterea est, antequam sufficienter euacuent, timentibus nobis refrigerationem immodicam, & ab ipsis emanantem, & ab ipso nos ambienti aere. Postremo incommoda, quae ad illarum administrationem subsequi solent, hoc pacto emendabuntur. Lacrima cruenta si perseveret in foraminibus factis exudantes, cumino intrito, aut farina, aut lana oleo madida involutaque, quae emplastica quum sint, fluorem reprimere valebunt. Si vero impetuosius ferantur lacrimae, validioribus oppugnandum est auxilijs, utendumque est linteo in aceto intincto, aut galla usta, aut lana pice liquida imbuta, & post usta, ac id genus alijs. Id tacendum minime est, hi rudines Galeni decreto, superficialium tantum sanguis

*sanguinem eximere, non eum qui in profundo sub
est. Contra Auicenna, magis eas è profundis trabe
re dixit, quàm cucurbitulas, satis præerrationē:
cucurbitularū etenim vsus, violentius multò tra-
bit, èq; profundiori loco, quidquid Nicolus effuti-
uerit. De topicorum remediorum genere hirudi-
nes existunt, ob idq; aperiendis hæmorrhoidibus
sunt opportunissimæ.*

Caput De Re- vulsione.

VEHEMENTISSI-
mos humorum influxus re-
uulsorijs præsijs conser-
tim ingruere prohibemus: reuulsoria ve-
ro præsidia sunt irruente in thoracem
et ventrem humore, ad manus retra-
ctio, vomitus autem vbi ad inferna de-
cumbit, quemadmodum si ad vomitus
inclinat, per acriores clysteres: ambas

V s vero

FERD. MENACOMMENT.

verò has inclinationes, quæ ad superio-
rem (inquam) & inferiorem ventrem
vergunt, per urinam & sudores reuel-
les. Quin & urina per sudores & al-
ui excretiones retrahitur. Reuulso-
rium autem auxilium est etiam, mam-
mis admota cucurbitula: his verò hypo-
chondrijs affiguntur, sanguinis ad na-
res impetum reuelles, perinde atquè im-
modicum ex utero effluxum. Cete-
rum ad caput & viscera humorum de-
lationes, acria medicamenta pectori
imposita reuellunt. In summa humori-
bus sursum fluentibus ad inferiora re-
uellendum est: deorsum autem fluenti-
bus, contra: intrò verò tendentibus, fo-
ràs, & rursus foràs vrgentibus, in-
trò: sin ad dexterâs partes repant, ad si-
nistras: etsi ad sinistras inclinent, ad con-
trarias

trarias, sic etiam quæ retrorsum abeunt
antrorsum: quæ verò antrorsum, retror-
sum reuelles.

Commentarius.

N hoc libello paruis-
simo, breuissime dacet
Galenus, & multarum
reuulsionum exempla
& vsus reuocandis
humoribus proficuos,
quos præstant corpori-
bus humanis. Condu-
cit siquidem in primis
reuulsio Græcis, ἀν-

τιστροφισ. ad cobibendos humorum fluentium
incurfus, ne confertim atque inmoderate in par-
tem aliquam decumbant: nimirum eadem si pres-
sus accipiat, in contrariam regionem ducit hu-
mores, et inquam semel irrepperunt, deriuatio ve-
rò ad vicinam sedem, & quia ad contrarium quo-
quo modo locum impellit succorū inceptū impetū,
inde hoc loco inter reuulsionū genera cōputatur, ut
est illa deriuatio qua vrina p alui excretiões reue-
lli assenerat. Sed qm deriuatio p ppinquā regione
primum

primū patienti particula fit, magis confert de-
 fluxis iā humoribus, reuulsio vero fluentibus adhuc,
 ut saepe Galenus ait quinto Methodi et decimo ter-
 tio Methodi. Ac ut vno verbo dicamus, reuulsio-
 num species & differentia iuxta positionū sex dif-
 ferentiarum aliquā fieri habet, in his scilicet quę
 sursum fiūt passionibus, deorsum facta reuulsione
 in deorsum labētibus, sursum: ac similiter est dicē-
 dū de reliquis. Quamobrē non debet verti in dū-
 bium, sit ne retractio dicenda, quę ex altero bra-
 chio fit, patienti latere opposito, quemadmodū Ma-
 nardus fecit aliōqui doctissimus, quis enim inficia-
 ri poterit, fluentes humores in latus sinistrum re-
 uelli posse secta vena ex gibbero dextro? Confes-
 sum est sanē cunctis medicis, tantam esse comu-
 nionem partium nostri corporis inter se, ut vena
 quęuis præcipua, de toto corpore vacuet atq; ina-
 niat, quum secatur. Id tamen sæpius à Galeno pro-
 clamatur, sectiones venarum quę secundum rectū
 fiunt, maiorem vtilitatem & velociorem afferre
 presentibus affectionibus, quā eas quę rectitu-
 dinem non seruant, dextrorum cum dextris, & si-
 nistrorum cum sinistris, in quo rectum ipsum cōsi-
 stere superius diximus: at hoc enim vero quærīm⁹
 in vrgentibus malis, ut per eas venas humores e-
 ducamus, quę & citius, priuant, & magis perspi-
 cuam solent afferre vtilitatem.

Caput De Sca

rificatione.

CARIFICAMVS

partes corporis, aut phlegmo-
ne laborantes, aut indura-
tas, aut tensas, aut dolore vexatas, aut
fluxione, quæ iam firmata est tentatas,
aut acri materia adiacente, aut venena-
ta facultate extrinsecus accedente, aut
vbi materiam ex alijs partibus in aliã
traducere volumus. Verbi gratia, crura
scarificamus capite laborante, aut vbi
materiam in corpore redundantem mi-
nuere nobis cõsiliũ est, præsertim vbi
redundantia provenit à materia quæ va-
cuari consueuerat. Veluti si hæmorrhoi-
des supprimantur, crura scarificamus
balneo prius vsi, aut calida per spongiã
fontes

fouentes: nam anno sepius incidere venam non expedire censeo, quippe cum sanguine copioso vna vitalis excernitur spiritus. Eo autem copiosius absumpto, vniuersa corporis moles refrigeratur, omniaq; naturalia opera deterius fiunt: quapropter ab ignobilioribus vitiope curibus, detractionem fieri conuenit. Prodest autem scarificatio etiam oculis diutina fluxione vexatis, & capitis affectibus, malisq; thoraci dorsoque accidentibus: ad hæc anginis, atq; humoribus impactis.

Commentarius,

DE scarificationis usu compendium nobis reliquit Galenus impediō concisum, sed summam amplexum amnium quæ dici poterant: Duplicē insinuat eius usum, alterum vacuandi, quem reddit,

aut ubi ipsis inflammatis partibus & gangrenam
 interminantibus inuritur, aut quum carbunculos
 pestilentem inculcantes contagionem, scarifican-
 tes extirpamus: aut eo tempore quo suppressas va-
 cuationes excitare contendimus, timentes ne si cre-
 bro per venæ sectionem expediatur sanguis uni-
 uersum corpus refrigeretur. Quo loco aperitissimè
 docuit Galenus, per scarificationes vacuari posse
 redundantiam humorum, minoriq; cum deriuven-
 to virium: proinde haud iniquè faciunt, qui puero-
 rum morbis medentur, euacuantes multitudinem,
 scarificatis malleolis, aut brachijs. Què admodum
 cap. de cucurbitulis comprobauimus esse facien-
 dum. Sed hic vsus aptior est fluxis iam humoribus
 & in particula aliqua firmatis: alter vsus est reue-
 llendi fluentes & ad alium locum traducendi, qua
 ratione, rectè faciet qui ascendentibus sursum ad
 caput succis, crura scarificaret. Verum hic scarifi-
 catus vario modo fit, autore Paulo, nam si paululū
 vacuare cogitamus, vna diuisio abundè est: fin am-
 plius, plures adhibētur. Item si tenuiorem, qui cō-
 tinetur, sanguinē senserimus, summa scarificari,
 si crassiorem, alta debent, quandoq; etiam concre-
 tum exitu sanguinem educere est animus. Termi-
 nus autem moderatæ diuisionū altitudinis sola cu-
 tis est crassitudo. Illud postremo adnotatione dig-
 num adiunxit Hipp. loco nuper adducto, ut quum
 subter cucurbitulam scarificationem adhibere ve-
 limus

FERD. MENA COMMENT.

linus sanguinem scarificandorum locorum conspiciunt esse faciamus, aliàs neq. circulum adtractum scarificare ac pertundere oportet. Scalpris praterea utendum est in summo in curuis, non valde angustis: aliquando enim serosi ac saniosi humores viscosi ac crassi veniunt, quare periculum est, ne in ipsis fissuris substent, quum arcta fiunt. Et quia Hippo. causam reddidit, propter quam scarificandi loci, sint prius ad ruborem quendam permittendi, hanc scilicet, $\epsilon\upsilon\tau\omicron\nu\omicron\tau\epsilon\pi\eta\gamma\alpha\rho\epsilon\iota\upsilon\sigma\alpha\rho\epsilon\tau\omicron\upsilon$

Vnde natus sit fricandimos ante scari-
ficatum:

$\kappa\omicron\upsilon\kappa\omicron\sigma\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$ id est, ut Cornarius vertit, debilior enim est caro loci dolore affecti: libuit in medium adducere, meam expositionem. Cornarius insinuat hanc esse causam, (quia caro laborantis est debilior & veluti exanguis effecta, oportet sanguinem cucurbitula levi aduocare ad partem extirpandam, quò scarificatus eum facilius valeat extrahere.) Sed quia codex Græcus aliter habet, scilicet $\epsilon\upsilon\tau\omicron\nu\omicron\tau\epsilon\pi\eta\gamma$, sic à nobis explicatur, scilicet, (quia durior seu tensior est caro laborantis particula: (dolores nempe desiccant particulas) ob id oportet eas rubificatione præmissa, attenuare quodam modo. Hinc forsam natus est mos barbitonsoribus observatissimus, ut prius frictionibus utantur duriusculè factis, quàm partem aliquampiam scarificent.

COMMEN- TARIA FERDINAN-

DI MENA DOCTORIS ET IN
Complutensi academia professoris, in libel-
lum de purgatione, cui alius est titulus, apud
Galenum, quos, quando, & quibus me-
dicamentis: adiectis aliquot quæ-
stionibus curationi humano-
rum corporum val-
de proficiuis.

Caput primum.

ALVBRIA
habentes corpora,
difficulter purgan-
tur: nam & verti-
gines & ventris
tormina seu tor-
siones patiuntur, agrèquè purga-
tio succedit, & præter hæc celeriter e-
A xoluun-

xoluantur. Fiunt autem hac omnia,
quia medicamentum expurgans, fa-
miliarem humorem trahere cupiens,
quum ipsum non offendat, sanguinem
& carnes colliquat, vt ex illis familia-
rem succum eliciat.

Commentarius,

PERTINET hic libellus ad eam
partem medicinale, qua salubris vo-
catur, autore Galeno. 6. Apho. 47.
quare non egemus nunc partitionis
eius, qua alijs in locis vti libenter co-
sueuimus, quum vniuersam medicinam in quinque
partes partiti fuimus. Ostenditur enim in hoc bre-
uissimo compendio, qua ratio & methodus custo-
dienda sit medico, ad debite purganda corpora sa-
na quidem, sed morbis obnoxia, consequenterq; tra-
ctationis communione, insinuat quocq; nonnihil,
qua sit similiter habenda, quum presentibus ma-
lis propositum est mederi. In primisq; antequam ad
institutum accedat, ab hac contemplatione exclusit te-
perata corpora, hic à Gal. salubria nuncupata, à phi-
lotheo in Aph. expositione. $\sigma\upsilon\mu\mu\epsilon\tau\epsilon\alpha$, i. modera-
ta: hac

in hac etenim, quā oīno sana sint, nullūq; vitium hu-
 morū contineant, purgāda sunt minimē. Aliōquī
 symptomata ea parietur, quę à Galeno numerātur:
 nepe verriginē, vētris dolorē, qui morsus est ab ip- 4. apho. 11
 so pharmaco profectus, aut à flatu non habenti exi- et. 2. ap. 37.
 tu proficiscitur, & illis non succedit pro voto ex-
 purgatio, celerrimēq; exoluūtur seu in animi de-
 sectum incidunt: quorum omnium causam hīc, &
 sexto Apho. 47. talem designauit. Quoniam phar-
 macū expurgans, carnes, sanguinē, spiritus, in qui-
 bus vires nostri corporis potissimū consistunt, ex-
 haurit ac dissipat: non offendens eum humorem
 quem habet attrahere, & cum quo similitudinem
 seu familiaritatem à principio fuit nātum. Pru- 11. meth.
 denter inter initia huius capitis, salubria, verti-
 mus, non sana corpora: quod illa simpliciter sint in-
 culcata, & omni vitio careant, Gracis ὑγιέναι
 dicta cum hac adiectione ἀπλῶς, id est, simplici-
 ter de quibus latissimē libro artis medicinalis fe-
 cit Galenus, & quatenus potestatem praefer-
 runt valide morbis repugnandi, & actiones ad
 quas sunt procreata, perfectissimē exercendi, in
 secunda specie categoriæ de qualitate, ab Aristotele
 locata sunt: hac verò, ὑγιεινότης, id est nunc
 sana potius dicuntur, & secundum habitudinem
 seu leuem habitum, possidere sanitatem Gra-
 eis κατὰσχεῖν. Quo circa priora corpora
 ad partem medicinalem referuntur salubrem,

Libelloan
 gymnasti-
 ca ad salu-
 brē attia-
 gat.

FERD. MENA COMMENT.

qua priuato nomine, *ἐὐεχτιμὰ* appellatur, id est,
 qua *ἐὐεχτιμὸς* id est perfectum habitum, qualis est
 seruari: posteriora verò, subiecta sunt salubri qui-
 dem parti similiter, sed qua in melius commutat,
 ac proinde salubris dicitur simpliciter & genera-
 li compellatione, qualis refectoria est, & qua cor-
 pora ad pristinum statum reducit. Iam vero distem-
 perata corpora de quibus nunc proximè loqueba-
 mur, adeo sunt parata morbis, & praecautione ar-
 te procurata indigent, ut ea, aut nunquam in sene-
 ctutem peruenire, aut vno aliquo morbo chronico
 corripì, sexto de tuenda valetudine perspicuè sit
 assertum. Quod quidem calidarum & siccarum,
 & calidarum & humidarum ac reliquarum di-
 stemperierum cōprobauit testimonio. Verum quo-
 niam de pharmaco expurganti praecipua habenda
 est contemplatio, in presenti tractatione, illudq; fa-
 miliarem humorem pellicere modò dicebamus, ha-
 ud præter institutum fiet, si quid sit purgans medi-
 camentum, & qua ratione humores expurget, dis-
 feratur. Expurgans medicamentum dicitur quod
 per excellentiam quandam hoc nomē adeptum est,
 propterea qd & si reliqua humores detergeant atq;
 mudent, nullum aliud per vomitum aut aluum
 subducit, quos familiaritate prius pellexit succos:
 quemadmodum quod proprius pharmacus purga-
 torum appellatur. Quae ab ipso dimanat operatio
 expurgatio vocatur, quo sensu Hippocrat. autore
cocta

3. simpl. c.
 24. & 5. li
 bro. c. 20.

(cocta medicari seu expurgare oportet, mouere nō cruda,) prima Apbo. 22. decretum est: estq³, quā humores qualitate noxi vacuantur, aut si maius exactiorem definitionem, quāq³, citra cauillos rem ipsam exponat: est quā nō indifferenter humorem quemlibet euacuat, sed certum quendam, aut plures selecte tamen trahit. Vti libro de purgantibus medicamentis scriptum est. Quāquam enim amaricantia omnia medicamenta quā sordescunt, detergeant, & prater hac mel, hordei farina, & furfures atq³, alia multa deterforiā adepta potestate, hoc tamen nomine dotantur ut vtcunq³, non per excellentiam, nec quatenus tractrice facultate superflui humoris similiter & familiaris donata sunt. Similiter sanguinis missio, humorem vacuat, tum sanguineum, tum etiam quencunq³, alium qui per venam sectam exire aptus existit: at quia, non certum eligit, sed indifferenter omnes elicit, ab expurgationis ratione & classe venit secludēda. Subinde quā hanc exercent operationē medicamenta cathartica seu purgāria vocantur per excessum seu praestantiam suā actionis, quam similitudinis cuiusdam ratione operari dicuntur: vnde non ab re disceptādum proposuimus, quā ratione fiat praefata expurgatio, & quo potissimum familiaritas illa sit explicanda. Non dubium est quin apud Galenum passim reperiās, praecipuē tertio simpl. medicamentorum, capite vigesimo quarto & 5. lib.

2. aph. 17.

Quid sit
expurgatio.

FERD. MENA COMMENT.

certij lib.

cap. 20. huiusmodi tractationē fieri familiaritate seu similitudine qualitatum quę in ipsis est substantiis, sic enim Græc. ὅς οἱ ἐσιώτῃ τῶν ἐν ταῖς οὐσίαις ποιότητων αἱ ὁμοιότητες τελοῦνται. id est, monstratum est in commentarijs de facultatibus naturalibus, q̃ familiaritate qualitatum quę in ipsis substantiis sunt tractationes perficiuntur. Capite 25. expurgantia medicamenta, his qui trahuntur humoribus, existunt familiaria; verum sunt efficaciora quę trahūt, ut magnes ferro similis est, & in eisdem metallis inuenitur, sed quodā modo fortior est. Ex qua responsione satisfiet quæstioni, quę quęritur, propter quid alterum est tractoriū alterius potius; quādoquidem in vtriusq; est familiaritas, Hanc familiaritatem nunc dictam, proprietatem etiam interdum vocat totius substantiæ, ut nō mireretur aliquis, si apud quempiam scriptū reperiatur, pharmaca proprietate humores seligere: sic enim sexto libro de simplicibus medicamentis capite de abrotano litteris proditum est. De his facultatibus agimus, quę calfaciendo, refrigerando, humectando, desiccando, & qualitibus alijs quę has sequuntur, sua munera expleant: nam de his certa Methodus rationalis tradi potest. Quæcunque autem proprietate totius substantiæ complentur, sola experientia innotescunt. Quod rursum loculentissimē nobis tradidit Galenus sexto Epide-
miarum

miarum, parte sexta commentario quinto, in-
 ens. Quoniam autem non solum iuuamenta & no-
 xae corporibus nostris accedunt secundum simpli-
 ces qualitates corporum adhaerentium, sed & se-
 cundum totam substantiam, etenim & hoc in alijs
 commentarijs didicistis, nec ab re dictum est, (Plan-
 tarum succi in quibus conueniunt): & secundum
 totam substantiam proprietates, siue familiares
 nostris corporibus, siue alienae, sub quadruplici re-
 rum materia comprehenduntur, nempe expurgan-
 tium medicamentorum, nutrimentorum, delecte-
 riorum, & antidotorum. En quam doctissime
 Galenus explicauerit, proprietatem Graecis, ἰδιό-
 τατα, purgantibus inesse medicamentis, haud
 absimilem ei quae inter membra & eorum ali-
 mentum intercedit: quam quis in qualitatibus re-
 poneret, & non in ipsis substantijs, inter quas co-
 gnatio requiritur, ut altera in alteram mutari op-
 timè queat? Non potest, inquit Galenus lib. pri-
 mo de facultatibus naturalibus, esse alimentum,
 nisi cognationem cum subiecto obtineat. Et quo-
 niam varijs in locis diuersam nominandi hanc
 facultatem usurpauit elocutionis formam, mo-
 do similitudinem qualitatum, modo uero totius
 substantiae familiaritatem seu similitudinem, in-
 quiens: exactum appellationis usum quinto simpli-
 cium medicamentorum cap. 17. nos scire admodum

FERD. MENA COMMENT.

edocuit, dicens. ομοιωτήτι ποιοτήτος ἐπισωμεί
 τον, ὅτε οὐδ' ἄλλο ἐστὶ, ἢ ομοιωτήτι τῆς ὅλης
 οὐσίας. Quod est. Similitudine qualitatū trahen-

Quid sit
 familiari-
 tas, cui⁹ ra-
 tione pur-
 gantur hu-
 mores.

2. 1. de eo
 q^d come-
 ditur,

substantiæ similitudine. Hæc autem aptissimè ex-
 posuerit quis, si vniversam substantiam misti cor-
 poris eam esse dixerit, aut formam eius substantia-
 lem, quæ omnia ex certa quadam mensura elemen-
 torum ad misti generationem coeuncium pullula-
 runt. Solet mea sententia illud idem Aui cēna ex-
 plicare, nunc quidem à tota specie fieri quidquam
 interpretando, nūc verò, id quod agit, quid est rei
 ipsius explanādo. Nam si qualitarum occultarum
 nomine, hoc quidquid est agentis completi aliqui
 spiam contenderit, quemadmodum maxima pars
 vulgarium medicorum hætenus existimauit: pa-
 ri opera affirmandum esset eisdem, venenum om-
 ne posse nutrire, siquidem ab illa qualitate prom-
 tissimè posset spoliari, cuius causa alendo corpori
 dicitur esse repugnans. Nec posset coniecturis qui-
 busdam indagari quas à sensibus Galenus mendi-
 catur, si misionem substantiarum non comitare-
 tur prædicta trahendi formæ: nempe qualitatis il-
 la proprietas & in nominata qualitas, quum aliū
 de quā ab elementis suā sit sortita naturam, su-
 peruacaneum est illam ex qualitatibus sensibili-
 bus velle expiscari. Iam vero notissimum est me-
 diocri-

diocriter in Galeni voluminibus versato, hanc proprietatem tactu, visuq; nonnunquam comprobari quod tertio de simplicibus medicamentis cap. 24. factum est, dum Cnici & grani Cnidii similitudinem tactu visuque constare asseruit, præterq; ea tertium esse, qd ambo pituitam detrahant. Non est tamen in omnibus inuestiganda familiaritas per ea quæ sensui patent, plerunq; enim obconiunctas alias substantias, quæ in mistis præstantius vigent, accidit ut delite scat quæ in purgantibus ali quo medicamento subest proprietas: illam proinde tunc ab effectu liceret recte colligere, quemadmodum compositas esse omnes præpmodum mistas substantias ex contrarijs opinatus est Galenus, quod in plurimis clarissime est evidens, in alijs ita futurum, & si non appareat, deducens. Ita sanè dicendum est, pharmacum omne simile esse trahēdis succis: propterea qd licet in quibusdam familiaritas illa non sit ullis notis perspicua, in plurimis tamen ad vnguem perspicitur & sensu maxime comprobatur. Quod quidem, præter iam dicta fundamenta, illo adhuc fulcitur validi quo sic Galenus quodam est argumentum istud machinatus. Medicamentum suo fine frustratum, in humorem similem ei, quem suapte natura natum est vacuare, conuertitur: quod fieri utiq; non posset, nisi familiaritatem & symbolum obtineret, quibus alimenta & corpus alendum, prædicta esse deberent. Et sicuti

Pharmacū
simile est
seu familia
re purgan
dis succis.

3. simpl. c.
25.

3 simpl. 24

A 5 medica-

7 FERD. MENA COMMENT.

q. 1. c. 4. et
Melius.
principio
sui libri.

medicamentum haud omnino assimilatur humori
quem purgat: ita quoq; secundum eam partem dun-
taxat transmutatur in eum quem habet euacuare
humorem, nam reliqua aut venefica esse potest,
aut omnino discors & disymbola. Aduersus as-
ferta dudum, Auicenna sequaces plurimi hoc ma-
do debachantur. Ferrum traheret ferrum: magnes
alium magnetem: quod experimentis assiduis im-
pendio. Aduersatur: quia tamen vera essent, simi-
litudinis ratione tractus fieret humorum qui ex-
purgantur. Respondet Galenus. Non identitate
fieri tractionem, sed similitudine & conuenientia
inter res specie differentes, quarum altera effica-
cior est altera. Nam vel ex Aristotelicis placitis,
primo de generatione capite septimo, agens & pa-
tiens genere similia esse debent, specie vero diffe-
rentia, pariter ac contraria: quae sunt igitur ea-
dem, haud quaquam adinuicem agent & parien-
tur. Imò nec quae sunt diuersa cuncta in seipsa a-
gent, nisi alterum multò sit praestitius altero non ma-
le, sed perfectione ut mox dicā: porò si uoles hāc ef-
ficaciā maiore, quantitatis mole, aut intensiōe pe-
sare, nō proinde cōficiēs, ut id quod antea trahēba-
tur, tractore suū rursus valeat allicere. Alioqui
fiet, ut ferrū maiori multo pondere cumulātū, aut
intēsa magis qualitate donatū, magnetē attrahat:
similiter, bilis quae prius ab aloe efficacius agenti
purgabatur, eadē, si vratur impenfius, aut cumu-
latiori

latiori redundet quātitate, è diuerso ipsam aloem
 ad se cennocaret. In perfectione igitur quadā colla-
 canda est istius modi efficacia seu energia, qua spe-
 cies specie superat atq; excellit: quæ sicut nullis pos-
 sunt ex aquari figmentis, ita quidem nunquā fiet,
 ut aloë à bile trahatur, aut à ferro magnes. Nō her-
 cule inficior tractoriam facultatem hanc, quæ simi-
 tudinis agit ratione, inuari à calore intensiori,
 quemadmodum sensit Galenus quinto de simplici-
 cibus medicamentis cap. 17. qui sic scripsit, (inter
 ea quæ essentijs similia sunt, quod calidius est, id
 potentius trahit, utpote quod auxiliarium adiun-
 xerit calorem, si quidem cum ipsum duabus causis
 attrahat, superabit id quod vna duntaxat trahit)
 verum si hac sola ratione Cnicus purgat pituitam
 & non purgatur ab ea, q̃ calidior sit, Agaricus
 qui modice est calidus quod ex eius sub dulci sapo-
 re monstratur, neutiquam pituitosos humores ille-
 gitimum causam generantes, expurgabit, ut
 qui calidi in tertio ad minimum sunt præ putre-
 dine, si quidē ledunt sensibiliter. Itē rhubarbarū
 nemo bucūsq; multi caloris prædicauit, qui nō bile
 prasinā aut porraceam feruentiorē iudicet: quam
 ob rem tantum aberit, ut illam rhubarbarum eli-
 ciat, ut potius ab illa eliciendum sit & trahēdum,
 si similitudinis ratione calore intensiori adiuta fa-
 cienda sit expurgatio & tractus. Fieret præterea
 accuratissimè foret deligēda medicamenta purgā-

Cur phari-
 macu tra-
 hat, & nō
 trahatur.

FERD. MENA COMMENT.

riabilim, quæ multò calidiora essent, quàm quæ pi-
tuitam: quandoquidem bilis est calidior, & quæ
non nisi à valde calido poterit exsuperari medica-
mento: quum contrarium vniuersa schola medico-
rum adstruxerit, scilicet, vt temperatiora medica-
menta parentur apud pharmacopæas, pro purgan-
da bile, quàm pro frigidioribus humoribus. Sed
de his latius diximus in expositione 36. & 37. se-
cunda Aphorismorum: præsentì tractationi hec fa-
ciant satis, ad mentem Galeni explicandam. Ar-
guunt secundo tractionem haud quaquam fieri si-
militudinis causa, propterea q̃ aërem trahat refri-
geraturum cor, ventriculus sitior, refrigerantem
potum, contrarietatis potius ratione quàm simili-
tudinis. Cui argumentationi, hoc pacto responde-
tur. Sitim & cordis calorem, affectiones esse quo-
dam modo degenerare præter naturam, ac ob id con-
trarium efflagitare, quo corrigantur: nec trahere
cor per viam similitudinis, sed consequentia ad id
quod vacuatur, nisi commercium quodam & cog-
nationem interesse dixeris, inter spiritum & aë-
rem ex quo generatur. Postremò sic refellere con-
tur Galenū. Si cognationis præfacta ratione phar-
maca humores educerēt, id maximè facerēt, quan-
do in sua persistunt naturaliq; dispositione, quam
obrem extra corpus humanum id perficient inte-
grius, non intra corpus exorpta: atqui, nisi à calore
ventriculi superentur quodam tenuis, & è poten-
tia in

tia in energiam suam traducantur, nunquam per-
 ciipiuntur suas functiones exercere. Probaret sa-
 ne isthęc ratiocinatio, si ita esset, vt in altera me-
 dicamenta id prastarent quod pollicentur: verum
 illū est multis, à maioribus, Philosophis demonstra-
 tionibus persuasum nimis, in corpore saltē huma-
 no, piper, Cnicū thymeleā, minime posse sua mu-
 nia perfectē obire, nisi prius à corpore perpetian-
 tur nostro. Immo verò mandragora ipsa, quanquā
 calfacta propinetur, euomita perspicuam frigidi-
 tatem ostendit: quum foris attacta, exiguum aut o-
 mmino nullam representaret. Aduenticia quippē
 qualitas citò perit ex Aristotele. Arguunt vlti-
 rius Auicennæ interpretes, probantes, non conuer-
 ti pharmacum in humorem vacuandum, quum fru-
 stratur proprio munere: q̄ cōtingat, secundum plu-
 res partes in alios humores transmutari: Expur-
 gans nimirum pituitam medicamentum calidæ
 quum sit & sicca naturæ, in bilim commutabitur
 aquius, quam indissimilem, quantum ad qualita-
 tes attinet, pituitam: sanguis epotus quanquā per
 magnam cum sanguine nostri corporis obineat si-
 militudinem, non protinus in sanguinem permu-
 tatur, sed potius in vitiosum succum aliumq̄, à san-
 guine. Respondeo, ita esse, vt medicamenta secun-
 dum portionem similem, conuertantur in respon-
 dentem humorem: nam tamen si quo ad qualitates
 facitices dissideant longoq̄, admodum intervallo
 separen-

3. de rem-
peramentis

3. de tēpe-
ramentis.

FERD. MENA COMMENT.

separentur, substantias tamen habent cognatas, inter quas mutua est actio & in se inuicem transmutatio. Et quia non omnino sunt simplices substantiae sed contrariis constant principijs, fit equidē, ut non totū medicamentū in humorem purgandū abeat, Sed magna ex parte, & solum secundum partem purgatoriam. Quemadmodū nec sanguis, optimo si donetur alimento, neq; suilla carnes, quas auctores prope oēs familiarissimas nostro corpori vno ore affirmarunt, vniuersim in alimentum transeunt profectum: sed suae regeruntur excrementa & faeces, a quibus nullius alimenti quantumvis probi, coctio absolui dicitur, secundo collectionum, capite primo. Iam verò consequenter disceptatur, an purgatorium medicamentum quod humorem similem allicere pradicatur, ad ipsos humores permeet & locum in quo haerent, an potius in ventriculo commoratu, ad se humores pelliciat & confluere urgeat. Aristoteles primo problematum, probl. 41. & 42. medicamenta dissecuit in frigida & calida, calida deinde in partes supremas ascendere, pronunciauit frigida vero, in inferiores, per easdem omnino venas per quas alimentum distribuitur, dispersa, donec humores attingant, quos colligantia secū afferūt, ad vomitū aut alui deiectionē deturbantia: afferuit secūdo, illa dici medicamenta cathartica q̄ secūdū qualitatem nō vincuntur, sed sententia, perantia sunt et ἐνδοχάρτα, i. benè fusibilia à calore

Arist. de
purganti-
bus medi-
camentis
sententia,

lore natiuo: quare mel, oleum, quæ si largiter ingerantur, expurgant, non tamen cathartica dici merentur, quod quantitate id efficiant. Hac quoque de causa non sunt cathartica, argentum, aurum, æs, quoniam licet non vnicantur, non sunt tamen iudicia xuta, i. fusibilia. Ecce Aristotelem aduersantem prorsus arti medicinali, quæ oia expurgantia medicamenta proficitur calida, siue illa per superiora siue per inferiora humores detrudat: quis obsecro vocauit scammonium aut colocynthida frigida, quod per aluum & intestina eos humores traducant, quos similitudinis causa, natura sua trahere sunt apta? Non quod violas, pruna, tamarindos & id genus alia calida natura esse sentiamus, (absit hoc nefandum crimen), sed quod illa cathartica esse verè negemus, morem sequenti gravissimorum autorum, qui proprius caput purgans medicamentum calida natura contestati sunt, reliqua quæ purgant frigida, aut quantitate id efficere ut Aristoteli sensu citata dudum sententia, aut olei modo emollitis ductibus & publicis cannalibus, excrementa elacere potius quam allicere, dicendum esset. Quinimo si placuit unquam eorum placitum, qui in his quoque quæ excessu sunt frigida medicamentis, ut myrobolanis, portionem subesse calidam præstanter, quæ purgat, timentur: adhuc verissimum manebit eorum dogma, quod in vniuersum cathartica, quatenus talia sunt, calida esse assueuerant

5. simp. 17
& 1. aph.
24.

FERD. MENA COMMENT.

Pharmaca
purgato-
ria totum
corpus in-
terdū per
meant.

asseuerāter iamdiu decreuit. Subinde huius Ari-
stotelicæ disciplina patroni extiterunt Dinus &
Conciliator, saltem quo ad id, q̃ per easdem venas
per quas desertur alimentum, catharticum perua-
dere concesserunt: differenti tamen ratione id ex-
plicauerunt, q̃ illorum alter, ad disponendos seu
parandos humores expulsionī, catharticum abire
censuerit, alter vero, ad certam distantiam ferri,
non ad ipsos humores. Quam rem sequentibus pro-
bationibus se cōfirmasse crediderunt. Nam quum
viderent urinam tingi epota cassia fistula, simili-
ter et rhabarbaro, non secus penetrare per vniuer-
sas nostri corporis semitas, ea putauerunt, ac men-
ses scientia medicamenta, in vterum & partes illi
vicinas, similiter & diuretica in vesicam aut illi
proximas regiones, cætus oīs medicorum pluribus
abhinc annis libentiſsimè subire cōsensit. Adhæc
Agaricus attenuare succos crassos & vniuersum
corpus attingere dicitur, aloe non transcendere he-
par aliorum medicamentorum comparatione: quā
obrem dicenda sunt medicamenta expurgantia,
ad eas regiones permeasse, vbi sunt humores ad
quos expurgandos à medico elargiuntur, & quo-
rum tractioni ab ipsa natura instituta esse euiden-
ter intelliguntur. Verum isthæc, quanquam posset
aliquispiam haud agrè per facultatem necessario
illuc trāmissam vbi operatur, tueri, dicereq; vim
pharmaci duntaxat per omne corpus adire: non ta-
men

men poterit veraciter diffiteri, quin substantia ipsorum pharmacorum intro vadat, & ad penitiora loca progrediatur. Quū enim Galenus primo simpli. cap. 13. medicamenta in pollinem minutissimū redacta poposcerit, ut suos plenè producant effectus, q̄ sic protrita, arteria suo motu distēta cōtra & eq̄ perpetuò, in penetralia multò proprius transmittat: aperte monstravit, id idem in ex purgantibus medicamentis exigendum esse, ut nequeāt functione propria perfrui, nisi per arctissimos canales distribuantur. Quod quidē vel ipsa omnium medicamentorum attenuantium natura perspicue patefacit, cuius munus est genuinum, vias aperire, obstruere reserare, & crassos demum humores deleare, qui in ipsis cutis meatibus tenacius hæsitarunt cuius sortis, purgantia medicamenta quum omnes fateatur, nemo illis denegabit citra iniuriam, quā communem sunt adepta facultatem, ad interiora, scilicet, permeandi, & remotissimas quasq̄ regiones cominus attingendi. In quorum demonstratio nem si philosophorum desideres testimonia, en tibi Aristotelem subscribentem septimo Physicorum, cap. secundo, ubi omnem tractum fieri ab agēte vltimo simul cum moto existenti: simul autem ea esse dixit, inter quæ non est medium, quod quidem commune esse in omni mouente & moto doctissime conscripsit: non possumus ergo impunè reluctari, quin medicamentorum aliquanta portio, per

B corpus

FERD. MENA COMMENT.

corpus deferatur, cum ex modo distributionis alimentorum cum quibus & ipsa sepiſſimè commiſcentur, tum ex propria eorundem qualitate calida & ſicca, præterea & attenuāti, ac poſtremò, ex motu arteriarum quo ingiter mota, diuulſam quamlibet ſubſtantiam violenter rapiunt, atq; ad intimas particulas ſecum ſtrenuè admodum cōuocant? Cur ergò ad vètriculum & inteſtina humores trahuntur per pharmaca expurgantia, & non ad aliū quemlibet locum? hac de cauſa factum id ſæpius exiſtimauī, quòd in ventriculo pariter ac inteſtinis ſecundum craſſiuſculas & plures particulas eorū reſideant ſimul & demorètur: in quibus cum maius (vt par eſt) inhareat robur trahendi, ad locum in quo ſunt, ſuccos alliciunt & cumulatim deportant, quòd experientia rerum magiſtra vberri-
mè ſtabilitur. Iam verò quòd purgantia medicamenta valdè contrita ſoleant per vrinam deduci, maniſeſtius eſt, quàm vt à me modo debeat demonſtrari: quòd conſtet, tanò ſælicius purgans medicamentum tractionem ſuam in ventriculum perſicere, quànò in maiores partes effractum fuerit, dum modo non præpediant quam vocant actuationem. Ob id ſanè Galenus, diòſpoliticon medicamētum craſſius facere ſolebat, quoties deijcere aluum per illud ſtudebat, quarto de ſanitate tuenda propè ſinem. Quo circa facile conuellitur eorum argumentatio, qui quum humores ad medicamentum venire

Si alii pe-
netrāt pur-
gātiamedi-
camenta,
cur ad vè-
triculū &
inteſtinahu-
mores du-
cuntur.

venire cum alijs assueverint, non fieri exinde purgationem colligunt, si ad locum in quo sunt perueniret pharmacum: non contra, humores commearent, ad ventriculum, in quo primum ingestum fuit medicamentum. Afferimus etenim, medicamenti tenuissimam substantiam circumquaque volitare, non crassam & saculentam in qua robur tractionis inest potentius: quam si contingat ulterius pergere, urinam magis ciebit, quam aluum. Quod consentaneum est satis dogmatis etiam Barbarorum. Liqueat postremo quam falso incubuerit fundamento Puteanus ille, qui facultatem certi cuiusdam humoris selectricem pharmaci denegans, humores ea causa ab illis expurgari duntaxat est opinatus, quod calorem seu offensionem quandam naturæ inferant, & illam ad expulsionem stimulent, in coctilia & cruda permanentia. Hoc enim modo, baudquaquam distinguet super expurgationem à purgatione quæ certum humorem deligit: quum enim utraqûe stimulata natura & ad expulsionem commota fiat, in utraqûe perpotuò tenuis humor primum, secundo qui illum sequitur tenuitate, ac postremo sanguis naturæ familiaris educeretur. Quod hercule præterquam quod Galeno & Hippocrati atque alijs contradicit, evidentibus repugnat testimonijs, quæ aliter ac ab illo obiectum est eue-

Reprobat
Puteanus
qui facultatē tracto-
riæ pharmaci denegauit.

FERD. MENA COMMENT.

nire clarissimè contestantur. Quin & illud palam facit, illius commentum quàm prauum sit, & quam fuerit absquè vlla probabilitate prolatum: est. siquidem manna, cassia fistula, rhabarbarum myrobalanus, citra vllam exacerbationem purgatorius, certiq; alicuius humoris: nisi fortè, hac aut emolliendo, aut comprimendo, id muneris explere, non irritando, tuearis. Sed quum plurima cernamus quæ amplius adstringunt & comprimunt quàm prædicta, quæq; nullatenus vacuare comperiuntur vt mirthus, gallæ, & similia: iure nostro fecisse videbimur, si re sponsionem seu defensionem istam ceu iniquam exploderimus, pariter ac capite censuerimus mulctandam. Nam illud quod addidit, (rhabarbarum humorem purgare de obstruendo) tam est reprobatione dignum quàm quod maxime: siquidem infinita sunt prope modum medicamenta quæ vias aperiunt simul et deobstruunt, quæ neutiquam de censu reputantur expurgantium.

Caput secundum.

T sani quidem adhuc parati tamē agrotare nisi euacuari fuerint, praueniendi sunt

sunt inanitione ineunte vere, aut sanguinis missione si plethoricis capiantur morbis, aut expurgatione, si morbis ex corruptione: nos etenim podagram, articulare morbum incipientem, quicquē in articulis non dum rofos fecerat, eiusmodi vacuatione per plures annos inhibimus fieri. Ad eundem modum apoplexiam, epilepsiam, melancholiam, atq; alias chronicas passiones prædicta euacuatione in pluribus hominibus substulimus. Quibusdam ergo conuenit pituitosos succos expurgari, quibusdam biliosos, alijs verò melancholicos, atque alijs aquosas superfluitates iuxta essentiam passionum ipsis fieri cōsuetarum. Iam verò quidam melancholia singulis annis corripiebatur, si non expurgaretur: quem nō solum vere, sed

*et autumno expurgo. Eadem ratione
 ſœminam quandam quotannis incho-
 ante vere vacuo cancroſam in mam-
 millis patientem affectionem: quam por-
 rò curauimus pharmaco nigram bilim
 expurganti. Quòd niſi purgatio præue-
 niſſet aliquando, dolor ipſi in profundo
 aderat. Elephantiaſim incipientem in
 alio in primis ſanguinis eductione et
 medicatione ſanaui: huic rurſum per
 ſingulos annos vnica ſat erat purgatio,
 qua intermiſſa mox paſſio ipſa immi-
 nere videbatur. Atquè hæc ægritudi-
 nes nigros humores purgari poſtulant:
 articulares morbi, qui cum multo calo-
 re, ſuccorum bilioſorum deſiderant va-
 cuationem: qui cum tumoribus frigi-
 dis, pituitoſorum. Porrò alius quidam
 tempore æſtatis perpetuò tertiana febre
 laborabat*

laborabat, qui plures annos ab ea liberatus fuit, præuentibilis pallida vacatione, decedente iam vere: hoc enim tempore melius est tales humores exinanire: quemadmodum Epilepticos, articulares, melancholicos atque alios omnes quotquot à crassis succis infirmantur, melius est intrante vere.

Commentarius.

SOLA ergò præseruandi sunt ex purgatione, qui sani sunt ut nunc hoc est distemperati, qui futuri sunt egri nisi præcaueantur: sana siquidè corpora distemperata tamē, vix queunt absque morbo degere, ac proinde egent ut ad moderantiā reducantur per contraria, ut aduersus Iulianū differuit Gal. dicens, corpora quæ non sunt euetica id est, Symmetra, debere in melius agi, iuxta disciplinā. 3. aph. 3. exarata, et lib. de salubri vict^o rōe.

FERD MENA COMMENT.

1, de sani-
tate tuēda

Custodiū
tur corpo
ra distēpe
rata, p cō
traria.

comm. 2. & sexto Epide. parte. 2. comm. 24. Neq;
aliam conseruationē medicis exercendam esse con
cipio, qui optimē norim scopum sanitatis tuendae
illum constitui, qui in longinquissimum tempus vi
tam protrahit, & sanas custodit operationes: qui e
nim distemperantiam custodire conatur in eo sta
tu in quo ipsam deprehendit, tantum abest vt eam
seruet ac foueat, vt potius minus durabilem, & ci
tò casuram efficiat. Quanquam enim qualitates
corporis in pristina intensiōe permanere faciat, id
tamen non est medicinalis custodia quae praefactū
scopum intēdit, sed philosophicū potius studium,
cuius munus est, entitatem rerum magis spectare,
nihil curantis degat ne res tempus angustissimum
an amplissimam aternitatem incolumiter. Quod
si aliquando similibus conseruari corpora dicun
tur, id equidem dum aliquo negotio astricta sunt,
aut agra vt nunc, interpretandum est propterea
q̄ tunc non liceat alijs nouis afflictionibus corpus
urgere, prater eas quas & morbus infert, & nego
tiorum ingens cumulus in plura distrahens ani
mum, attulisse credendus est: de quibus copiosius
in expositionibus artis medicinalis dictum est. Er
go quum his distemperatis corporibus debita sit re
ductio seu per contraria facta contemperatio, non
ab re erit quandoq; illa expurgare, nunc quidem
per vomitum, nunc verò per expurgationē vt sex
to de sanitatē tuēda inter initia iussū est, fieri in
calidis

calidis & siccis corporibus & alijs distemperatis: id tamen fiet explorata prius abundantia & idea humoris. Quippe si plethoricis corripiantur morbis per phlebotomiam, docente Galeno libello de sanguinis missione in pleuritide quoad vasa sine discrimine sanguinem esse mittendum: verè plenitudo simpliciter pronunciata, de ea quæ ad vasa intelligenda est libello aduersus Iulianum, reliqua verò siue quæ ad vires, siue quæ alicui alteri humori à sanguine referuntur acceptæ, cum adiecto nominantur, plenitudo videlicet quo ad vires, & plenitudo pituita. &c. Quo circa Fuchsinus benè interpretatus est, redundantiam omnium humorum aqualiter, aut quoad vasa, aut quo ad vires partitas: quippe quæ ad vires dicitur, dici etiam potest de cachochymia, & de plenitudine quo ad vasa, quando maior est, quàm quæ à natura ipsa vincatur, 2. Aphor. 17. Si vero sit diaphora, quod diuisionis membrum plethoræ è regione opponitur, vt superius de phlebotomia tractantes insinuauimus, expurgatione extat providenda: nimirum purgatio fieri explicatur, quando vitio si humores secundum qualitatem vacuantur. Quo pacto arthritidem incipientem præseruauit Galenus, q̃ iuuetata iam, topicis gaudeat remedijs, quæ quoniam discutiunt impactas iniuncturis materias, diaphoretica nuncupantur. Similiter epilepsiam, apoplexiam, melancholiam, asthmata, can-

FERD. MENA COMMENT.

*ros, elephantiasim, quæ cancer est totius corporis
2. ad Glauconem, quominus recurrerēt prohibuit.
Biliosos morbos eadem purgatione anteuertens,
ne fierent omnino sapius præcauit. Caterum hac
prophylatica medicinali parte, inchoante vere v-
tendum est, ex Galeno hoc in loco & libro de pue-
ro Epileptico: vbi opportunissimū tempus ad cura-
tionem morborum periodicè redeuntium, ver vo-
luit iuxta 4. sexta Apho. Adiecit insuper crassos
in eunte vere, biliosos finiente vacuandos esse: cu-
ius discriminis causam quæ sequitur, annexam.
Quum enim Galeno autore prima Aph. 15. hye-
mus tempore calor robustior reddatur, & suas fun-
ctiones tunc exactius expleat, quod carnis coag-
mentet molem, & pluri refarciat sanguine corpus
adeo ut iumenta ipsa & homines experientia ma-
gistra vacuare coegerit per sanguinis missionem
in fine veris, ne superueniens æstus multos humo-
res diffundat, & eos per totum corpus vagari per-
mittat, vasa quædam rumpendo, in partes uel aliquas
decumbendo in quibus aut inflammationem aut eri-
sipelas, vel aliquod aliud morbi genus ex fluxione
solutum fieri, constituent: fit inde iure optimo, ut
quum suspicamur morbum venturum propter appa-
ratum humorum multorum simul ac crassorum è
hyeme proxima comparatorum, illos ocius expelle-
re conemur, antequam calore aduentante disfluant,
& mala quæ modo dicebamus, ingenerent. Quod
quidem*

Explicata
contradi-
ctione Ga-
lenus.

quidem optimè fiet, incipiente vere, haud expecta-
to periculo ruptionis aut decubitus in aliquam par-
tem: biliosi verò humores qui iuxta temporū ana-
logiam dominantur, nondum eo tempore suam ob-
tinuerè generationem, siquidem incepto vere ad-
huc plenum est corpus sanguine & pituitosis suc-
cis, quare non antea in corpore consurgunt, quàm
declinante iam vere, astatu calor corpora morta-
lium incendere iam videatur, quod aliquatenus
fit in fine veris, qui principium est aestatis. Ex do-
ctrina Galeni. 3. Apho. Disceptant vulgares me-
dici, erga eam partem in qua ideā humoris esse spe-
ctandam dictum est, ad discernendum speciem va-
cuationis: an existere plenitudine cui debetur san-
guinis missio, et corruptione cui expurgatio est cō-
ueniēs, debeāt indiscriminatim altera alterā præi-
re vacuatio, an potius primas partes sibi vendicet
phlebotomia, secundas verò expurgatio. Cōsenserūt
plurimi medicorū pbata autoritatis in re medici-
nali, præferendā esse sanguinis missionē: ppter ea q̃
ampliores efficiat inanitates corporis et capaces hu-
morū regiōes: p̃ quas liberi⁹ pharmaci vis q̃at inci-
dere, & humores attrahere. Sic porò decretū est
per Avicennā. 4. primi, cap. 4. Si minutio fuerit
necessaria sanguinis, & ventris solutio cum elle-
boro, aut alio uiolento medicamento, à minutione
est incipiendum. Mutuatus (ut reor) à Galeno lib.
de renū affectionibus et. 6. Epidemiarū, parte. 1.

1. lib. dena-
tura hu-
mana.

Lib. de re-
nū affe-
ctionibus

commento

FERD. MENA COMMENT.

commento quinto dicente. Si utroq; auxilio fuerit opus à sanguinis missione est incipiendum. Quibus subscripsit Trallianus libro undecimo cap. de podagra inquiens. Si vero non solum pituitosus succus molestet, verum simul cum ipso conspiciatur sanguineus redundare humor, utrumq; facere oportet: verum tamen sanguinis missione prius subinde vires resumentes, ad purgationem veniendum est quæ crassum humorem trahere valeat: causam subdit, cap. de lapide renum, eandem, quam dudum scripsimus, ad hunc modum. (Porro laxitate quadam inducta, & meatibus rarefactis, adhuc magis oblata remedia proprium opus exercebunt,)

Aliquâdo *Vulgus medicorum, Si molliendi ventrem immi-*
neat necessitas & extrahendi sanguinem, à ven-
negligen- *neat necessitas & extrahendi sanguinem, à ven-*
dusest cly- *tris subductione exordiendum esse senserunt: quod*
ster ante *nos ita faciendum esse, libello de sanguinis missio*
fanguinis *ne aduersum paradoxam quandam sectam defen-*
eductione *dimus. Caterum id non debet ad eò inevitabile esse*
se præceptum, ut si aliunde instet mortis periculũ
premitti non debeat sanguinis missio, ante quàm
fluens materia corpus alicubi affligat: cõtingit por-
rò, ut iniecto clysteri, venter non pareat atq; obse-
quatur, quo tempore laboranti pleuritide crudeli
ssima, verba daret, qui id sedulo intẽdens, suppet-
rias maximè necessarias negligeret. Quod doctissi-
mè Celsus medicorum eloquẽtissimus animaduert-
tens, de eadem re quæ sequuntur asseruit. (Ut mi-
nimè

nimè est crudo sanguis mittendus, ita nequid est per-
 petuum: non enim res semper expectat coctionem,
 ceu si quis cecidit ab alto, aut vehementer est con-
 tusus, aut strangulatus, protinus demenda est ma-
 teria, ante quàm fluens materia corpus affligat: ac
 si morbi ratio id patitur, nulla cruditatis suspitio-
 ne manente id fiat.) Affabrè satis Celsus docuit,
 nihil esse tam inuiolabile præceptum apud medi-
 cinæ studiosos, quod urgenti necessitati non cedat
 quod nos quum de sanguinis missione scriberemus
 abundè locupletauimus, & eo libello cui titulum
 indidimus de ratione permiscendi vsitata medica-
 menta, promulgato prope diem. Secundo aiunt, æ-
 quali existenti vsu sanguinis missionis & expur-
 gationis, à sanguinis emissionem esse inchoandum:
 quod ita scribetem offenderint Auicennam, quar-
 ta primi capite vigesimo. (Quando humores in æ-
 quales fuerint, ab expurgatione primum, deinde
 à minutione): ex quo subaudiunt, æquabilem re-
 quiri vtriusq; vacuationis vsu, siquidè in æqua-
 bili existenti à purgatione incipiendum esse pro-
 fessus est. Ego tamen hanc æquabilem necessitatē non
 deponerem, sed vtriusq; auxiliij oblato vsu tamen
 si dispari, à sanguinis missione exordirer propter
 causas dudum enarratas: & quia tutius est præsi-
 dium, quod citra tumultum & corporis calfactionem,
 multitudinē deponit. Galenus etiam id tan-
 tum poposcit, ut vtriusq; auxiliij oblata necessitate
 id fiat

FERD. MENA COMMENT.

6. epi. par.
te. I. co. 6.

4. de sani-
tate tuenda

id fiat. Adde secundo acutorum ubi maior videbatur purgandi necessitas, pralatum fuisse sanguinis detractionem utpotè tutiorem. Caterum ne ansam alicuiuspiam prebuisse videamur, hunc ordinem vacuationum perpetuò & temerè obseruandi: repetenda est diligenter sententia Galeni, quarto de sanitate tuenda hisce verbis fermè prolata. Humores alij à sanguine, aut ab eo distant plurimum, aut multum, aut parum: si plurimum, nullatenus fiat sanguinis emissio, uti. 6. Epi. parte textia, commento penultimo commendatum est, ne, quum sanguis insigniter ad alterius humoris naturam declinarit, sanguis detrahatur: si multum, cautè admodum mittatur sanguis: si parum, magna cum fiducia demèduse est. Quod si quis ob timiditatem aut etatem permittere se medico ad sanguinem ullo modo detrahendum nolit, huic alius largius est subducenda, aut si id quoq; suspectum est, alia ratione educendum est superfluum. Quæ sententia quomodo sit interpretanda libello de sanguinis educatione patefecimus: de vtili phlebotomia intellegendam esse contendentes, nequaquam de ea quæ est necessaria. Quod comprobat Galenus, qui ibidem, relicta sanguinis missione, licet non breui, longiori tamen tempore sperat recuperandam sanitatem.

Caput

Caput tertium.

PORTET autē prius attenuare & scindere humores crassos et viscosos, et poros, per quos hi transmittuntur & trahuntur à purgantibus medicamentis, a perire, si purgatio optima est futura, tū in omnibus, & maxime in helleborum assumptibus: vehementia namq; euulsionum extrahens impactos & vix eluibiles humores patientibus partibus, et ob id ipsum diuturnas affectiones inuans, facilius operatur prius attenuatis ipsis. Si autē ista neglexerint, difficiles eueniunt expurgationes, cum torsionibus interdum, & quibusdam vertiginibus, fastidioquē multo, & malo pulsu, & lipothymia, & difficultate.

Com-

Commentarius.

VT apprimè & ab ouo (quod aiunt) rem omnem teneamus, quàm in hoc paruo libello intercludere proposuimus, operæ pretium est prænosse illas nouem quæstiones, quas, in expositione primi capitis de sanguinis missione, in omni consultatione medicinali, prælibandas esse prius exactèq; examinandas sumus professi: hæc sunt, an quidquam agendum sit, & quid sit agendum: quibus præsidys: quantum: quales: quando: ubi, seu per quem locum: ordo: & quæ vires adsint, ad sustinendum præsidiorum violentiâ: quarum aliquas hic iterum repetemus, ne quid ad perfectam explanationem deesse videatur, quod non in hisce paginis breuissimè saltè contextû sit, atq; conuolutû. Omissaq; modo prima quæstione quæ an sit faciendâ vacuatio postulat, quâ loco nuper citato solutâ inuenies, secundû collibitum est nunc agitare, quæ peculiari eget tractatione, propterea qd ex purgatio alijs affectiõibus respõdeat, alijs verò sanguinis emissio. In quinque igitur affectionibus nûmero æqualibus his, in quibus conueniebat phlebotomia, exercenda videtur purgatio, in diaphora seu corruptione humorû, quod secunda Aphorismorum decimo septimo notauit Galenus aens, (quando

Quinque
sunt affe-
ctionû spe-
cies, quib;
suis debetur
purgatio.

(quando humores peccant qualitate fit expurgatio). Quod si obieceris, si cū ea corruptione humorum iungatur morbi magnitudo, sanguinis eductio fiet potius quā expurgatio? Respondetur, alibi nos exposuisse, non quancunq, morbi vehementiam esse refringendam sanguinis detractio: verum faciendam esse prius diligentem indagacionem, an conducat sanguinis detractio, an expurgatio: quod libello de sanguinis missione egregiè ad modum probauimus. Quamobrem qui sine discrimine, in omni morbo magno cōstanti facultate, sanguinem demere student, artem medicam produnt, & Galenum apud vulgus infamant, quum ipse decimo moth. iudicauerit multò aliter scribens (in multitudine praefertur sanguinis extractio, in ea verò quae secundum qualitatem humorum, attenuantium vsus.) Secundus affectus purgatione indigens, plenitudo est quo ad vires, explorata idea humoris, qui alius sit a sanguine, siue quart^o intelligatur humor, siue omnium quatuor succorum acerruus aquabiliter coagmentatorum. Tertius est, magnitudo morbi praesentis aut futuri, quae sola iure suo nonnunquam exposcere comperietur succorum vacationem per catharticum medicamentum peractam: sic enim decretum est apud Galenum quarto libro de morborum curatione, hoc pacto discernentem (sicut sanguinis eductio non solum ob reducantiam humorum, sed et ob solam magnitudinem

C   dinem

dinem morbi exercetur: sic quoq; et expurgatio ob magnitudinem solum morbi, citra humorum redūdantiam vllam expediet.) Quartus affectus, cui adaptanda est quæ nunc disceptatur vacuatio, principium est alicuius tumoris: cuius causa sexto metho. in eo qui patiebatur nervi puncturam, corpus nato cacochymum, & utitur. id est statim expurgationem exercuit, fluxionem pravorum succorum praeauturus. Quintus postremusquæ, reuulsionis est usus, quæde causa plurimum laudavit Hippo. leppientem capi ab alui profluvio: & Galeno autore quarto meth. non solum vacuandi gratia usu venit expurgatio, sed et reuulsionis.

7. aph. 17. Quæ omnes affectiones quanquam connexæ esse ad inuicem alicui primo intuitu conspiciantur, nihil moror: dum modo, id fiet eidem compertum, ad varia peragenda munia, & ad varias corporis affectiones succurrendas, purgationem ritè usurpari, quæ sub dictarum affectionū numero citra dubium complectuntur. Secunda speculatio, de corporibus ad eam sustinendā vacuationem idoneis texet sermonem, quæ de virium robore dissertat, confunditur: sunt etenim, qui sicut pueris venam pertrudere non audebant, sic quoq; eisdem purgationem inhabeant. Quin imò quos præ virium languore non audent per sanguinis detractionem exinanire, eosdem intepide expurgare audent, ceu leuius multò sit auxilium quod purgatione efficiuntur,

tur, quàm quod per phlebotomiam. Verum hanc tam prauè receptam hæresim vsquè adeo non recipio neutra sua parte, vt pueros credam posse sustinere hanc vacuationē, sicut & eam qua per sanguinis detractiōem ministratur optime ferre sustinui: præterea plures esse, quibus ob imbecillitatem virium, pharmacum propinare non audeas, quos nihil obstat, quin excusso timore, sanguinis missione euacues, ceu minus violento præsidio, & debilioribus viribus contento. Iam vero classici medicinae professores, purgantia medicamenta pueris præscripsisse oblata occasione, ac morbo exigente, notius est quàm prolixa debeat demonstrari per suasiōe: est enim vulgare satis illud apud Hippocratem sexto Epidemiarum, parte quinta, commentatione trigesima quinta. Quod his verbis legitur exaratum, (mulier & capra purgans medicamentum & cucumerem siluestrem edentes, purgatio pueris,) in cuius cōmentarij expositione, non elaterio, aut cucumere siluestri vsq; scemina lac purgatorium puorum duntaxat efficiunt, sed quodcunq; aliud eiusdem efficacitæ assumpserint: nimirū nomine elaterij, quod pressius sumptū, succum cucumeris silvestris sub indicat, oē pharmacū solutiū intellexisse Hipp. autor est Gal. libello de linguarū expositione antiquarū. Ibide paulo inseri, euidētissimo re stimōio, lactētes etiā et q ab ipsis vberib⁹ lac sugūt

FERD. MENA COMMENT.

non exclusit, quominus urgente malo, purgatione debeant subueniri: hoc enim modo subscripsit, (in fantulos enim purgare volentes, aut matri infantulum lactanti, aut capra, huiusmodi aliquid esui dantes, sic eos purgauimus.) Quod quidem eodem autore roboratur firmitus, tertio de alimentis cap. de lacte, eandem, paucis demptis, annexente philosophandi rationem. Quod si Auicenna. 4. primi cap. 4. pueros & senes ab expurgatione expulisse legatur, id equidem quantum plus poteris subaudiendum est, quemadmodum eosdem à sanguinis missione explodebat, cum eadem limitatione: verum est enim Celsi testimonium, quo, saepe de hac re loquentes, huiusmodi dicta consueuimus attere, dicentes, min^o subesse viriū in his aetatibus, ac perinde, nisi irrefragabilis cogat necessitas, non esse molestandas fortibus praesidijs, cuiusmodi sanguinis existit missio & purgatio. Vt etiam omit- tam cassiam nigram, quam vel Auicennam. 2. cano- ne pueris concedere est notissimum, & rhabarbarū, quod plurimum opinione inter potentia recensetur pharmaca, Mesues non dubitauit & prae- gnantibus & pueris intrepide elargiri, qui si euāgelista barbarorum medicorum, iure est interpellandus, maximam certè irrogare debet autoritatē, ad propositi dogmatis probationem. Quin et si deside- rasse locum aliquem & apud magna fidei auctore aliquispiam reperiat, quibus constet aperte pue- ris esse

ris esse propinandum pharmacum quod efficaciter expurget, Aetius sermone tertio primæ quaternionis cap. 108. legatur: qui pharmacum, omnem materiam corruptam, à capite ad ungues vsq; potens educere describens, in omni tempore, & omni ætate & pueris conuenire idem perorauit. In quo, quum scammonium & epithymus misceatur non manebit inter viros vtcunq; doctos iusta altercatio, sit ne illud inter efficacia medicamenta numerandum, nec ne. Sed pergamus vltcrius, ac ostēdamus minus virium requiri ad sanguinem mittendum quàm ad expurgandum corpus: nam q; in vtraq; vacatione robur virium deposcatur, id e-

quidem & confessum esse debet cunctis medicis ceu notissimum per se principium, & à Galeno pluries est celebratum, potissimum primæ Apho. secundo & tertio Aphorismus, vbi in omni vacatione vires præcepit attendere. Ac nono de morborum medicatione, ad hunc modum locutus est. (Si cum diaphora sint imbecillæ vires, neq; sanguinis missionem, neq; expurgationem admittas:) quò sit vt in vtroq; exercendo auxilio, virium sit exigenda constantia, non tantum ea quæ præsens est, verum etiam quæ post præsidij dispensationē est perduratura. Sed q; maius robur ad purgationē exercendam sit necessarium sequentibus reddam firmissimum. Primum quidem sanguinis detractio tutius creditur auxilium secundo acut. II. Nam et

Maius robur exigēdū est ad purgationē quā ad sanguinis missionē.

FERD. MENA COMMENT.

si minus auxilium consequatur ex venæ sectione, quàm per purgationem, securius tamen multò existit, imò nullum periculum exinde impendet, eo maximum discrimen subeunti, quod per expurgationem tentatur: potissimum si laborantis naturam expertus non fueris, quoniã moues & non vacuas, aut copiosius moues, aut moues et minus sufficienter. Secundo, multò maior agitatio, & humorũ perturbatio subsequitur e potro semel medicamẽto, nempe succi, spiritus et vniuersa corporis membra immoderatiùs calfiunt, vires exoluuntur actotus ipse laborans præ calore, ac ob illã quæ hinc et inde fit humorum lationem, anguntur, dolent, & perturbantur adeo, vt nõ raro mortem proximam adfore concipiant. Quid dicam abhominationem, ventriculi subuersionem, quibus miserrimè laborantes eo tempore cruciantur? proculdubio, citius clauam de manu Herculis eruas, quàm hoc malũ semel periclitatis hominibus, pharmaci sorbitionem suasseris, propter eum quem semel imbiberunt in tanto conflictu timorem. Tertiò, in acutis morbis quorũ inseparabiles sunt febres, antiquissimi quiq; in medicina sapientes, vehementer extimuerunt purgationem, vt libello de purgantibus medicamẽtis Hipp. est perspicuũ, et apud Gal. 2. acut. 11. & Celsus cap. de deiectione, in aduersa valetudine medicamentũ nõ admissit purgandi causa, nisi morbus sine febre sit: quib⁹ cõcors est Plato-

nis sententia in thimæo scripta, et à nobis lib. de sanguinis missione relata iam. Horum tamen nemo sanguinis detractionem vetuit, dum modo eam liberandis morbis crediderint esse proficiuam, aut sine ea grauiorem futurum morbum formidarent, tamen si non dum iuste ferociret. Quare, non alio firmiori cemento Erasistratum consutauit Galenus qui sanguinis missionem ab usu medicorum explodabat, quam q̃ securissimum, maxime cōmensurabile, & in manu medici prorsus sitū affirmaret præsidium: adeo ut liberum sit medico cuius ad vnguem librare periculum, & auxiliij quantitatem ad nutum metiri, (hac porro de causa, libello præfenti, attrēctare iubet tūc pulsus, mutationibusq̃, animum adhibere exhortatur, ut si quā incipiat præsertim in vehementia inæqualitate pulsus acquirere, illico cessandū esse præcipiat (quod quidē haudquaquā exhibito semel pharmaco phas erit efficere. Si ergo minimū robur quo minus sanguinis extractionē sustinere minimē valeat: cū hoc viriū tenore nullo pacto audendū cēseo quēquam expurgare, nisi præcipitem in mortem illum agere aut intenderis, aut negligēter permissis: tum quod maiore sit passura agitationem & commotionem æqualis ex hypothese virtus, tum præterea qm̃ nō valeamus quotquot sumus artifices mox quā volumus purgationi absistere, aut id sit longo tēporis tractu, et nōnquā vix fieri pōt, tātū abest,

FERD. MENA COMMENT.

ut eam sistere ad nutum nostrum queamus. Dices
 sat scio, sanguinem esse proximum alimentum &
 familiarissimum virium nostri corporis reparato-
 rem, consequenterq, versari in maiori periculo,
 qui in demedo illo insudaret, quàm qui in quouis
 alio humore. Fateor equidem atq, id libentissimè,
 quid tum? Verum si ad eas angustias peruenerit
 virtus ut quacunq, vltèrius labatur, necis subeat
 articulum, tunc locū habet controuersia hæc, quod
 sit tutius tentasse præsidium, quodq, pro viribus
 valeat commodius attemperari, & si semel erra-
 tum sit, quod citius ac certius possit ad imperium
 medici refrenari? hoc autem optimè præstabis ap-
 prehensa arteria, nam si post extractam vnciam
 sanguinis collabi vires sensero, liberrimè pariter
 ac promptissimè ne secūda vncia superaddatur co-
 bibebo: aſt verò exorpto purganti medicamento, si
 prima deiectione iamiam labuntur vires, quis est
 adeò natura dominus, ut possit si tentes, secundam
 arcere? nullus sanè. Quare ex hypothesi, superad-
 dita secūda alui deiectione, quam nemo quātum-
 uis potens, habet certè inbibere, succumbet eger si
 ne remedio. Tertia contemplatio, quæ non seruat o-
 rdine, de scopis mensurantibus quantitatem hu-
 ius auxiliij disceptat, duobus illis carminibus à me
 pluries citatis, continetur.

*Ars, atas, regio, virtus, complexio forma,
 Mos: & symptoma, tempus, repletio, victus.*

Quæ

Qua satis superq, à Galeno libello de sanguinis
missione, & Auicenna quarta primi cap. 4. inter
pretantur: inter qua illa memorata digniora per-
censui, qua minus vulgò medicorum observantur
& præter omnium sententiam inuertuntur in a-
lienam ad stipulationem. Eos (inquit) Auicenna
qui paucò utuntur cibo, & qui laboriosam vitam
vixerunt, & qua nimis corpus exbaurit, cuius-
modi sunt fossiores atq, alij qui totos dies defatigan-
tur, secludere oportet absq, expurgatione: quos ta-
men video passim citra ullam examinationem, iu-
gulari audacter nimis, tum sanguinis emissionem,
tum etiam repurgationem. Ceteri scopi, qui in cita-
tis modo versiculis implectuntur, ut plus minusuè
destrahatur humoris ostendunt, non prorsus vetant:
namq, ut saepe diximus in alijs tractationibus, ge-
nus affectionis genº auxilij subindicat, reliqua ut
plus minusuè conficiatur auxilium. Quarta con-
templatio, de loco per quem facienda sit purgatio,
strictim pertractat: qua quum remedium sit & va-
cuatorium & reuulsorium, secundum rectum est
exequenda, κατὰ ἔξω, Græci vocant. Hoc tamen
patrocinium minus crebrò rectitudinem custodit,
propterea q, non ubilibet, ac undiquaq, recipere
portionem datum sit à natura: seruanda tamè est ni-
hilominus quatenus licuerit: eadem nimirum rã-
tione & progressu, quibus in exercenda vena se-
ctione, utendum esse cum probatissimis autoribus

demonstrauimus. Sic enim Galenus de hac re ex industria eloquens, quæ sequuntur asstituit, quarto meth. (in omni ulcere cui erysipelas superuenit, purgari corpus oportet, quæ parte ulceri maxime cõducit, siue id p̄ superiora, siue per inferiora fiat: cuius rei discrimen libello de succis Hippocrates nos docuit, reuellere nos iubens in contraria: deriuare verò ad latera: quin etiam cum maxime influit, tum ad diuersa reuellere: quare nunc quoque, etiam si fluxio violenter irruat, reuellere ad contraria studebimus, utique si in superioribus vlcus consistat, per inferna purgantes, si autem in inferioribus, superiorem ventrem vacuabis. At si iam fluxio restitit, atquæ in membro inhabsit, deriuare per vicina magis expedit cum & in propinquiora translatio sit, expurganti medicamento promptior tum accessus, tum attractus è vicino detur.) Hæc Galenus, quibus liquido, quæ in exequenda purgatione seruari conuenit, ad vnguem est complexus, potissimum quæ ad locum per quem pertinere videntur. Caterum ut ad se ipsam reuertatur oratio, quæ ex professo hoc loci disputatur, quæquæ de præparandis humoribus ad purgationem faciendam verba facit: baud ab re fecisse videbimur, si erga hunc scopum paululum temporis immorantes, inquiramus strenuè quo pacto præparatio ista sit molienda, & quid tandem debeat præstare, siue in humoribus expurgan-

purgandis, siue in corpore ipso, ut debita sit. Hippocrates secunda Aphorismorum nona, nimis industriè hanc insinuauit præparationem, dum ita pronunciauit (corpora ubi quis purgare uoluerit, oportet benè fluida facere) in cuius commentatione Galenus taxauit eos, qui ea tantum ratione parandum esse corpus ad stipulati sunt, si sapius prius euomerent, aut si pluries aluum leuioribus remedijs subduxissent. Quæ & si uera sint, faciendaque diligentissimè, ubi prosperè secuturam procuramus purgationem, plus tamen aliquid uoluisse Hippocratem, diuturno rerum usu & antiqua nimis experientia Galenus indicauit: quippe si quis prius attenuarit secueritque crassos humores atque viscosos, aperueritque canales, per quos humores sunt educendi, purgatio felicissimè succedet, idque fiet, siue per vomitum, siue per expurgationem vacuandum sit. Atque hoc pacto interpretatur. Εὐπακτωμέν. Quod est, bene fluida facere. Neque solum Hippocrates humorum procurabat aptitudinem, sed & ipsas partes corporis expurgandi solidas humectabat, pariter ac emolliebat, quod uellicationibus & iniurijs à pharmaca inferri consuetis satius obfisterent, ac minus oblederentur: quod sexto Epidemiarum parte prima commento quinto, bellebore nomine de omnibus expur-

Damnanti
ex profecto
so à Tral-
liano, lib,
12. c. 6. q
turgentes
incrassant

gantibus

FERD. MENA COMMENT.

gantibus medicamentis dicendum existimo. Habet autem ad hunc modum (dictum est autem, attenuare de humoribus, hos enim tenuare cōuenit: mollire, de membris solidis: siquidem utrūq; veratrum hausturis per commodum est, ut tuto purgatio fiat: igitur nisi humores pretenuati fuerint, & membra perque vomitus efficitur, mollia reddita fuerint, & ad distensiones distractionesq; antequā demus veratrum agilia effecta, in suffocationis discrimen ob humorum crassitiē agrum adducemus aut nervorum conuulsione, ob membrorum in dilatando duritiem qui purgatur, capietur: aut vasculum aliquod disrumpetur. Multo manifestius, quod proponimus edocuit Hipp. & Galenus sexto Epi. parte quinta, commentatione vigesima nona, (veratrum epotum, si celerius purgare vis, lauare, aut cibum sumere oportet) Galenus in expositione ita interpretatur. (Generatim quidem & vniuersæ expurgationis communis ratio per hunc Aphorismum traditur, corpora vbi quis purgare vult, prius conuenit benè fluxa facere, hoc autem loco in vno violentissimo purgatorio medicamine vnius ad facilem fluxum preparationis meminit, lauationis scilicet, humores quidem fundētis, ac si quod membrum contentum duratumq; fuerit, relaxantis.) Quibus omnibus vsq; adeo Auicenna consensit, ut nunquam demirari cessem eos, qui in crassandos humores censuerint, ad sequentem expurgationē: quum

quum semper attenuandos esse succos ille crediderit, quos spectat esse vacuandos. Sic habet 4. primi cap. tertio, de quinq; intētionibus in vna qualibet euacuatione seruandis ex instituto dissertās. (Dicit Galenus, quod in chronicis agritudinibus maturatio tantum & nihil plus expectanda est: & tu quidē iam sciisti, quid sit maturatio, et antequā vacues, post maturationem ex subtilitatibus in potu tribuere debes, sicut aquam byssopi, albasce, et seminum.) & ne quis hoc duntaxat habere locum defendere conetur, in humoribus crassis à quibus plurimum pendent diuturni morbi: exaudiat ipsum Auicennam prima tertij cap. vigesimo nono hisce verbis videntem. (Materia calida digestionem faciunt medicina cum aggregatione substantia & apertione, & incisione, sicut aqua bordei.) & 4. primi. cap. 4

Aliam præterea præparationem exegit Galenus corporis expurgandi, præter superius iam enarratas, nempe ne crudi succi sint, crassi aut viscidi, et ne hypochondria distenta sint immoderatè, ne ignea sint & calida (hanc etenim probo, sententiam non illam, quæ urinam calidam & igneam legit:) si ergo hæc impedimenta absuerint procul, humores vero fluidi tenuesq; parati sint, & absq; lento re: aperta quoq; redditæ sint per quæ expurgatio fit, foramina, tūc temporis idoneum esse corpus ad celebrandam expurgationem est verisimillimum: atq; hæc cuncta complexus creditur Hipp. qui fluida

Attenuat
humores
Auicēna
semper q̃
eos præpa
rat ad ex-
pulsionē

FERD MENA COMMENT.

1. aph. 24. *da corpora exposulauit, antequam ad purgationem accedant. Ob has causas, raro in acutis venire in vsum medicamina cathartica explicuit Galenus: quoniam ob eorum citam decursionem & perniciosissimā qua mouentur celeritatem, non datur nobis occasio ex imparato paratum facere, nisi quis arripiat occasionem momentaneam, exhibendi semel aut bis melicratum in quo, origanum, hyssopus, thymus, pulegium aut aliquid eius modi attenuantium, decoquatur: quæ circa dubium, haud poterunt iustam temporis momento facere preparationem. Quin & hunc vsum attenuantium sorbitionum eatenus arbitratus est Galenus necessarium, vt coctis iam succis à natura illum desideret, pariter ac amplectatur, quod pulcherrimè secundo pronosticorum commento sexagesimo, reddidit notissimum dicens. (Caterum causa ob quam vibil expuunt commentatione dignum, triplex est: tum puris ipsius lentor et crassitudo &c. Peruertunt tamen demonstratum dogma plurimi Auicenna expositores, quòd ipsum, prima quarti de cura febrium putridarum, aqua potu biliosos humores inuenerint preparare seu (vt ille inquit) digerere: & ibidem, digestionem putauit aequationem materiae in substantia, subtilis nempe in crassationem, crassi vero attenuationem. Quod quidem hac demonstratione se putant sufficienter corroborasse. Subtiles humores promptissime*

simè per angustas semitas dilabuntur ac subeunt,
 quos nisi instringas & ad compactiorem sub-
 stantiam reduxeris, haud arcebis, quin ulterius
 pergant atque procedant: hi igitur, ut à penetra-
 tione semel occupta desistant, non sunt attenuan-
 di, sed in crassandi potius. Iam verò, non dubitant
 Galenum opponere, qui quadragesimo tertio com-
 mentario secundi pronosticorum, sic scripsit. (ma-
 teria tenuis excurrrens non potest extusari, crassa
 & viscosa quòd pertinaciter meatibus adhæreat,
 & impacta sit, difficile expurgatur.) Rursum se-
 cundo de causis symptomatum hac scribit. (Tussis
 diarrhoea, vomitus ex illo genere symptomatum sunt
 in quibus aliqua causa præter naturam ad tales a-
 ctiones stimulat, quanquã mouendi modus nec idẽ
 omnibus visitur, nec ab eadem facultate: nam in
 intestinis, vesica, utero, partes se contrahunt ad
 eum modum quo manus nostra aliquid exprimunt
 facultate naturali una ex quatuor: in aspera arte-
 ria, tussis nihil aliud est, quam vehementissima ef-
 flatio, qua foras simul celerrimèquẽ actus spiri-
 tus, attrahat propellatquẽ suo impetu, quæ vias
 obstruunt, sitquẽ voti compos plerunquẽ, ubi tum
 spiritus cum violentia desertur, tum quæ obstru-
 unt contumacia non sunt, talia sunt, quæ nec
 aquosæ nec glutinosæ substantiæ sunt nam aquo-
 sæ ob tenuitatem disseccantur, glutinosæ perti-
 naciter arteriæ inbærent.) Hæc Galenus, quibus
 senensis

FERD. MENA COMMENT.

Defendit
secta quæ
pparat hu
mores at-
tenuado.

Senensis atq; alij adstipulantes, mordicus tuentur biliosos succos esse incrassandos arte, vt pareant expurganti medicamento: quod ad hæc confirmât, operationibus medicinalibus, quas Galenus duodecimo meth. imperauit inquires. (Oportet inquit vt succorum materiam incrasses, cutim denses, & exhalationes inhibeas, & lib. de sectis de fluxione tenui ad oculos, tantundem.) Sed protegendum est Galeni placitum, & proscribendū prorsus tam barbarum, tanq; multis ab hinc annis persuasum dogma, quod plurimos coegit ab ipsa veritatis luce de errare latissimum vnguem: id fiet vltro, si singulis argumentationes seorsum diluamus, ac primum si nostræ factionis Auicennam asserere cupimus, dicamus oportet. Ea causa illum aliquândo, potum aquæ gelidæ biliosos digerere, pronunciaſſe, q̃ eam citra efficacem aliquam qualitatem bibendam esse existimauerit: quæ si hoc pacto ebibatur tepida scilicet, quis poterit inficiari bilim fusilem magis reddi, aqua permixta? est sanè aqua tenuior bile, cui si cōmisceatur ex vtraq; aggregatum tenuius fiet bile ipsa sola: q̃ autem aqua ipsa tenuior sit bile, constat, per ea quæ scripta reliquit Galenus secundo de facultatibus naturalibus ad hūc ferè modum. Liquida magis sunt, aut quæ facilius per linteam excolantur, aut quæ promptius in tennes partes cōminuuntur, aut quæ funduntur amplius & liqueſcunt, primo de simpli. cap. ii. propterea

tere a iure suo Galenus in his qui viscosis crassisque humoribus in thorace contentis laborant, largam potionem propinavit: quo liquidior fiat, ex pota aqua et humoribus aggesta moles. Non temerè diximus si citra efficacem qualitatem ebibatur aqua, nam si impendio sit frigida, sua frigiditate densabit humores: quo circa omnis potus liquidior humore, esset conueniens eius medicamentum, si notabilis alicuius qualitatis sit expers. Aut dicas, a quam gelidam praparare bilim per accidens attemperando videlicet eius feruorem, ob quem inboras serosam portionem absument, cōsequioque crassior sit & syncerissima, iuxta modum loquēdi vsitatum Hippo. in lib. pronosticorum. Quod si pergeris, & Auicennā alterius factionis barbaricæ auiorem efficere immitaris, propterea quòd digestio nem ad æquationem substantiæ nuncupauerit, si erig, enūciauerit, attenuando crassos, & in crassando tenues: de morbis thoracis interpretari debet, de quibus dūtaxat, hæresis vulgaris potest veraciter predicari, quod vel ipsi Galeno est consentaneum ut lib. de causis symp. secundo assertū est. Modo verò ea parte attenuandos semper succos patrocina mur, qua de expellēdis virtute naturali et compressione humoribus tractatur: vbi, quantum uis tenuis humor sit, baud quaquam est impedimēto expulsionī, sicut nec vrina humore bilioso multo tenuior, nūquam expulsionem prædiuit ob eius

7. de cōp.
sū locos
c. d. ortho
pœna.

Aut pur
ganti me
dicamēto
trahendis.

D tenuita

10. meth.

tenuitatem. Secus habet, si de expellendis efflato-
 ne seu tuſſi ſermo habeatur, tunc enim nec craſſos
 nec tenues eſſe oportet: ac perinde artiſci, modò
 ſunt incrಾſſandi, modò verò ſubtiliandi. Vt
 quanquā Galenus de incrಾſſatione ſuccorum præ-
 tenuiū meminerit. 12. meth. nō tamē id circo per-
 ueritur tradita nuper diſciplina, quæ de parādīs
 expulſioni humoribus dūtaxat diſceprāt. Quòd ſi
 ſymptoma aliquod inſtauerit, cuius ratione cōgre-
 ganda ſit ſubſtantia noſtri corporis & impingēda,
 aliā methodū ſibi expoſtulat: quod quā. 12. meth. a
 nimaduerneret Gal. videretq; ob tenuitatē humo-
 rū fatiſcere vires et in ſyncopā collabi ſingulis qui-
 busq; momētis, id ſedulo præpedire intēdens, cutim
 denſare, ſuccos incrಾſſare, & exhalationē cohibe-
 re præproperè præcepit. Quemadmodū ſi febris ſer-
 uētiſſimi eſſet caloris, in diſcrimēq; adſtitueret æ-
 grotantē aut hecetica febris, aut interitus: nō iniq;
 faceret medicus, qui neglecta tūc humorū præpara-
 tione, ad extinctionē caloris intenſiſſimi ſe conuer-
 teret. Conſimiliter. Lib. de conſtitutione artis me-
 dica præpē finē, obſeruauit Galenus: qui quā de re
 ducendis humoribus ad benignū ſtatum et ſanū cō-
 ſultaret, eos modò incrಾſſando ſi ſunt tenues, modò
 verò ſubtiliādo ſi ſunt craſſi, reducere deſtinauit,
 ſecus facturus ſi purgationē eorundem moliretur.
 Illud verò argumentum, quo vniuerſam ſuam hæ-
 reſim ſuffulſerūt, ridiculam fabellā videtur ma-
 giſ nobis

gis nobis ingerere, quàm q̄ vllum stabilire possit placitum & decretū nouum: nā quum aiunt, sub tiles humores imbibi profundius si subtilientur amplius, cado, quid tum? reposcā ab eisdem, si hos in penetralibus semel receptos incrassaueris, poteris ne eos expeditius forās extra ducere? non sanē, ergo hoc conficiunt subtilitā medicamina, vt humores aptiores reddātur, & vt quacunq; vocētur, respondeāt, & adtrahēs pharmacū confluant tū expeditius tum cumulatiuſ vltiō. Qui ergo syrupū de plamagine, de iuiubis, de portulacā, atq; alios eiusē farinae, qui ad inspissationē humorū proprii nātur, elargiūtur, tāiū abest vt corp⁹ debitē disponāt ad purgationē, vt admiratione careat, si nihil expurgauerint & cū pertimescēdis symptomatis. quinimō, vt libello dudū publicato de rōe mistiōis pharmacorū vsitatorū affirmauim⁹, nunq̄ inspissātia seu adstringentia medicamēta debēt vsurpari nisi aut corroboracionem intenderis vētriculi, aut animi deliquium arcere. i. acuto. 18. sed de his ibidem latissimē.

Caput quartum.

Helleborum itaque sumpturi, naturam prius experire oportet,

D 2 quomodo

FERD. MENA COMMENT.

quomodo illa se habeat ad superiores purgationes, eas dico quæ vomēdo sūt experiemur autem, si quæ vomitum mediocriter prouocant, exhibuerimus.

Qui enim non facile purgatur hic nisi præparatus ad helleborum agendus nō est: quod fiet, si assuescat promptè euomere per continuos vomitus, qui sumpturus est helleborū. Fiet autem hoc melius, si corpus prius humectetur, præhumectatur sanè pluri cibo, & quiete, ac quietem illud conficere nemini dubium sicut enim exercitium membra desiccatur, ita quies quæ requies est exercitio contraria, nata est humiditatem seruare. Alimentum porrò nequaquam simpliciter quod multum est, natum est humectare, verū quod sine vehementi qualitate, hoc est si neq; adstringens, nequē acre,

acre, neq; salsum, neq; amarū: quo circa interdum præbebamus radices in oxymelite, in quibus fuissent per noctē atq; totam diem infixi ramuli hellebori albi, essetq; imbecilla ab helleboro expurgatio talis. Qui autem thoracem habent angustum, ac ob id compressum ineptissimi existunt ad eas quæ per vomitum fiunt expurgationes, tum aliàs, sed potissimum quæ ex helleboro fiunt albo: rumpitur namq; vas his aliquod ex instrumentis respiratorijs.

Commentarius,

HANC præparationem corporis helleboro expurgandi, docuit esse faciendam Hipp. 4. Apho. 13. dum inquit. (Ad helleboros qui non facile expurgantur, eorum corpora ante potum, pluri cibo atq; quiete humectanda sunt) fieri autem hanc leuioribus præsijs si inuitetur

FERD. MENA COMMENT.

Aeti⁹ suo
loco & gal
1. ad glau.

vomitum primum ostendit, ut aqua tepida, oxaleo,
pinnis in os dimissis, aut decocto raphanorū, ficū
aut oleo ipso syncero: deinde soueātur partes vētri
culi, manus et pedes, ut distētionibus minus capia
tur; q̄ si his factis haud facile purgatur, præpara
tione exacta opus est per plures dies antea facta, ei
bo omnis qualitatis experte nam qui acres sunt, a
cerbi, salsi, amari præter id quod non sunt cibi sed
medicamenta, sua efficaci qualitate crassiores red
dunt succos, & partes corporis are faciunt & indu
rant, eas conuulsionibus efficiētes commodissimas
cuius contrarium intendimus, solida scilicet emol
lire, humores attenuare, & vias aperire, non so
lum pro belleboro, sed et pro quocunq; alio medi
camento. Diligentius tamen hac tam sedula præ
paratione ante bellebori vsum utebātur antiqui:
quod ille peruicaces admodum materias expurgās
& quæ non nisi clauo extrudi queunt, promptissi
mè in suffocationis discriminē adduceret. Quò fit ut
Hippo. culpauerit Galenus secundo de fracturis
comm. 27. qui absq; dicta & humorum & corpo
ris dispositione, belleborū exhibuerit: tamen si repo
ribus Hipp. corpora minus crassis succis & paucio
ribus humoribus, moderatioris vitæ ratione, occu
parentur, ac ob id minus essent suffocationi & con
uulsionib⁹ obnoxia. Nostra tēpestate æquius incu
saretur, quo tempore vitæ luxui, fastui, pompæ, et
omni distēperantia incūbunt homines procliuus:
quorum

6. Epi. par
te. 1. cō. 5.

quorum causa, refertiuntur plurimis succis, eisdemque crassissimis, pariter ac viscidis maxime. Balneis quoque & quiete id ipsum conficiebat Hippo. 6. Epi. sectione quinta comment. 29. Hac fatus, (belleborum ubi volueris facilius expurgare, lavare, ac cibo, & quiete humectare oportet.) Subinde disceptant, an simul cum purganti medicamento commisceri possit cibus: quandoquidem eodem loco nunc citato, & ante pharmaci sumptionem, & eodem tempore quo sorbetur, cibo humectanti uti permiserit Galen⁹. Secundo, Trallianus cap. de amphimerina, in ipso pane praeiungit expurgans medicamentum: quem imitatus Aetius sermone, 3. prima quaternionis, in iusculis phasianorum, perdicum, pullo- rum, & in aceto vim expurgatricem nato ob aliquis pharmaci mixturem, intingere esculenta docet, panem parat catharticum, admixtis pulveribus: & alia multa figmenta, quibus maxime studuit agrotantibus placere, & eos technis quibusdam furtim decipere. Idem observavit Actuarius libro de compositione medicamentorum, quum suum vinum purgatorium condidit ex scammonio atque alia plura quae cum cibus mixta tribuuntur ad humorum expurgationem. Quos omnes sapissime sumemulus in Epidemia illa totam ferme carpentariam grassanti, non aliter potens humorum redundantiam deponere, quam clanculum conditis iusculis aut bellariis, quibus alio nomine uti

An cibus
misceri de-
beat cum
purganti
medica-
mento.

Anno.
1544.

FERD. MENA COMMENT.

cogebamus laborantes: id in primis pluris faciens, quo agrotantibus ipsis præ fastidio miserrimè cruciatis, placerem, ne subuersus vētriculus, ad quod tunc erat propēssimus, inanem redderet nostram operam atq; diligentiam. Videbam sanè nōnullos, qui absq; hac fraude, purgatoriam sorbitionem ingererant, vsq; aded in vomitū ferri, vt si quoquam pacto illis reluctari conareris, summa angietate angerentur, toti contremiscerent, & in rabiem quādam concitarentur. Hac de causa nunquā sum veritus, in imbecillimis, fastidio laborātibus, & nauseabundis quiq; vehementer abhorrent id genus iuscula, omni studio id potissimū efficere, quī grata reddatur potio, & subdolè corpus expurget: hoc enim fecisse antiquissimos reperio, & ad id obseruandum cogit vel nolentem, creber casus. Præcipuè quum id aliquandò præceptū sit, vt gratias agris concedamus, dum modò non valdè noceant, sexto Epi. part. 4. comment. octauo. Neq; id me latet, Paulum libro septimo, ieiunis purgantia medicamenta, atq; alios plures vt Auicennam, propinare: sed illud in alacribus hominibus, quiq; se ad exorbendas poriones vt cunq; paratas, promptissimos offerūt, iussisse potissimum: præsertim quum aliud sit, post cibum pharmacum tribuisse, aliud vero, simul cū cibo assumi, illud enim nocet, quod semicoctum cibum ad inferna intempestiuè propellit, hoc verò minime quoniam simul cum pharmaco incipies

co incipiet coqui, & deinde coquetur. Potissimum
 q, in re liquida alimentaria prope semper commis-
 cetur, & quæ exiguum aut nullum nocumentum
 impertiet etiam si per venas crudior deferatur, ob
 eius alimenti paucitatem, cum quo pharmacum mis-
 cetur. Iam verò ex professo illud nobis iniunxit e-
 xercendum Aetius sermone tertio prima quater-
 nionis cap. 56. qui ex Hipp. sententia, in cibis op-
 timum esse medicamentum asseuerat & his qui
 conualefcunt, & diuturno morbo vexatis, & his
 quibus paulatim atq, latenter redundantes humo-
 res vacuare volumus. Helleborus duorum est gene-
 rum, albus nimirum & niger. albus auditur sem-
 per q, simpliciter nominatur, de desperatis morbis &
 nicum refugium vt superius ex sexto Epidemia-
 rum, parte prima, comment. 6. adductum est. Qui
 cum magnæ esset efficacia, vario modo condieba-
 tur apud Aetium sermone tertio prima quater-
 nionis: interdum enim in propria substantia, inter-
 dum decoctum etus, aut maceratum, aut ramentum,
 aut puluis dabatur: idquæ aut in ptisana, aut aqua
 mellis, pondo drachmas. ij. & semis quando fursu-
 rum instar diuidebatur, aut drachma. j. & oboli
 duo, quando pulueris in modum: interdum vero,
 vt placidius redderetur medicamentum, catapo-
 tia ex puluere cribrato, cum melle effingebant. Ma-
 ceratum senibus & pueris concedebant, podo drach-
 mas. v. ramentorum in aqua pluuialis bamina di-

s. apho. i.

D 5 midia

FERD. MENA COMMENT.

media per triduum, post calfacientes ac percolantes totum cremorem propinabant. Decoctum libro primo concissa in sextarijs duobus, deinde macerata per triduum, postea ad prunas mitiores ad tertias vsq; decoquebant, ac deinde decocto, mellis de spumari libro secundo addebant, coquentes ad mellis vsq; compagem. Cuius dosi coclearium magnum. Galenus in presenti, alio modo parandum helleborum voluit hoc scilicet. ℞. drachmas sex, ramentorum per diem & noctem in raphani radice infixorum, deinde repurgata ab illis radices, ita vt nullus cortex maneat, conscindantur & in aceto mulso macerata simul edantur. Manardus helleboro nigro vsus est, drachma vnus pondo cum granis duobus scammoni, nec arcuit vsu hellebori albi nostro tempore, vt perspicuum est ei qui annotationes eius in simplicia Mesues euoluerit.

Caput quintum.

POR TET autem
amaram bilim per superiora,
pituitam verò per inferiora,

riora, quamvis interdum contrarium
 facere oporteat, si in ventriculo pitui-
 ta, in intestinis aggesta sit bilis: nam me-
 lanchymicus per inferiora semper est
 reiiciendus. Scriptum est autem & in
 Aphorismis Hippocratis, de tempori-
 bus, (æstate quidem superiores ven-
 tres, hyeme verò inferiores purgare o-
 portet.) Temporibus consimilem ha-
 bent regiones considerationem, calidi-
 tate & frigiditate distincta, atque ea-
 dem est ratio de ætatibus. Quin etiam
 consuetudo non est exigua pars in indi-
 canda vacuatione: nam qui assueti sunt
 vomitui, minus molestè ferunt, quæ
 per superiores ventres fiunt purgatio-
 nes, insueti rursus non sine peri-
 culo, maximè in ea quæ cum
 helleboro fit.

Com

Commentarius.

X nouem illis scopis, quos principio
 præmissimus, vnus est qui de loco p
 quem exercenda sit expurgatio, per
 tractat, ad cuius inquisitionem plu-
 ra sunt consideranda, quæ doceant
 rectitudinem obseruare, cum loco parienti seu af-
 fectione, siue expurgando reuellas, siue solum eua-
 cues, in primisq; natura humoris morbifici non in-
 strenuè monstrat, quæ sit ipse educendus rectius:
 nimirum bilis, quum altas vt plurimum possideat
 corporis particulas, pituita humiles similiter &
 melanchimia: (sic enim aptius complectuntur atra
 bilis & succus niger) iure per uomitum bilis, pi-
 tuita simul et melanchymia per aluum deſcien-
 tur. Vt plurimum diximus, nam si ob alias causas
 peruentatur hic positus succorum, contingatq; in
 vëtriculo harere pituitam, bilim verò in ipsis deor-
 sum sitis intestinis, bilis tunc commode per alui de-
 iectionem, pituita verò per vomitum excernetur.
 Tempus etiam indicat per quam partem vacuatio
 instituenda sit, quum enim æstate biliosi dominen-
 tur humores, hyeme verò pituitosi, meridò enūcia-
 uit Hippo. (æstate superiores, hyeme inferiores
 purgare oportet): quanquàm Musa per superiores
 ventres thoracem & caput audiuert, per inferio-
 res,

res, quæ sunt inferius posita: sed præter Philorbei mentem, qui τὰ ἀνω, καὶ ἑξ ὧν ὁ σίμαχος, τὰ κατωτέρω, ἔντερα: id est per superiores ventriculū et stomachum, per inferiores, intestina interpretatus est. Præter hoc q̄, hyeme potius purgandum sit caput & thorax, ob id q̄ per naves ingressō frigido aëre, cerebrum multis crudis succis oppletur & catarrhis, quod docet experientia, & deinde facta destillatione thorax eadē corripitur labe & vitio. Subinde nemo iret inficias, pituitam in ventriculū defluxam, promptius atq; directius per vomitum expelli, quam per intestina: ast ventriculus eo autore, inter infernas partes cōnumerandus est. Inuat etiam ætas & regio ad noscendum locum convenientem vacationi: nempe in iuuenibus vomitus senioribus alui deiectio est convenientior, in calidis regionibus vomitus, in frigidis verò per aluū facta expurgatio est utilior: vtrūq; sanè eadem sit ratione, nimirum calidas habitantes regiones & ætatem agentes calidam pluri abundant bile: pituita vero, qui frigidas plagas cohabitant, & ætatem degūt frigidiorē. His refragari videtur Cel sus libro primo cap. tertio, vbi utiliorē hyeme putat vomitum quam æstate: ob id q̄ plus pituitæ tunc sit, & capitis maior grauitas. Cui patrocinari videtur experientia: est enim hoc pluribus hominibus familiarissimum, vt sæpius hyemis tempore, vomant aquosam pituitam, quam aut cibo-

Qui in vetriculo cōtinēt hūores quocūq; tēpore sunt vomendī

FERD. MENA COMMENT.

rum causa, aut destillante cerebro in ventriculo
coacervant assidue. Quibus nisi subscripsisset Hip-
po. libello de salubris victus ratione commento quin-
decimo, sex hybernis mensibus vomitum imperās,
aliqua semper suspitione teneremur: verum hanc
controuersiam diremit Galenus in expositione e-
ius loci, vbi Aphorismum dudum adductum, re-
spodere & concordē esse voluit, cū ea oratione quæ
nobis in præsentī facit negociū, dicens. Si in vē-
triculo acervat pituita, vt in hyeme cōtingit per
vomitum est repurganda: & si bilis in intestinis
inhæreat, per aluū: nam hoc docet positus indicatio
quæ quò vergit natura vacuationē exposulat, hoc
quē faciendum est dum præsentibus affectionibus
medemur. At si obistere velimus ne augeantur
succī, aut futurum aliquem morbum saltu inge-
nerent, per contraria loca retrahere eos debemus:
& hoc facit Hippocrat. quum loco iam citato æsta-
te per cataclismata purgare docuit, in natantem
bilim, deorsum eam reuellendo. Et quæ hætenus
dicta sunt, de particulari vacuatione vētriculi &
intestīnōrū extant intelligēda: quod si vniuersum
corpus euacuare institueris, æstate per superiora
hoc est per vomitū, hyeme per inferiorē expurga-
bis, vt in Apho. est enunciatur. Celsus ergo de pi-
tuita locutus est quæ in ventriculo aggregatur tē-
pore hyemis, quam nemo non per vomitū euacua-
bit: sola enim euomi natura apta sunt, quæ in ven-
triculo

iculo continentur, eorum autem quæ in intesti-
nis continentur, nihil potest per vomitus euacua-
ri, duodecimo quarta Aphoris. locus ergo facien-
da vacuationi aptissimus ab idea humoris potissi-
mum indicatur, quam quum tempus, regio atas
varient, diuersis temporibus per diuersa loca iube-
tur euocatio: quo circa, quum causa aliqua contra
temporis aut regionis naturam, humor discors ex-
cellit, nihil mirandum si æstate per inferiora fiat
expurgatio, pituita scilicet & melanchymia.
Quare, quanquam de totius corporis vacuatione
sermo sit, non perpetuo æstate per superiora, &
hyeme per inferiora fiet: est tamen verissima enū-
ciatio quantum est ex parte temporis, quod si æstas
sit, bilim progignit, si hyems, pituitam, sua ratio-
ne. Sed cur perpetuo melanchymiam per inferiora
vacuat, quum pituita instar ventriculum posside-
re valeat? Præsertim quum, bellebori albi frequen-
tissimus sit vsus antiquis, ad purgandam atram bi-
lim per vomitum. Perplexus est sanè locus, nisi ve
plurimum, locum inferiorem nancisci dicatur, sed
idè de pituita dici poterat, de suetudine etiã factũ
est, ut tẽpore etiã æstatis, vomitus nõ veniat in v-
sum, quidquid Hippo. praeceperit. Alia sunt quæ
humoris ideã perdocent, consequenterq; locum va-
cuationis, nempe quæ illis versiculis implectuntur.

Ars, atas, regio, virtus, complexio forma,
Mos: & symptoma, tempus, repletio, vitius.

Inter

FERD. MENA COMMENT.

Vtroque
modo ta-
bidi dicū-
tur. i. epi-
part. i. cō-
ment. 18.

9. meth.

Inter quæ forma gracilitatis quæ biliofa est na-
tura, quod cognoscitur vasorum amplitudine &
calore, purgari per superiora nata est, præcipue si
facilis sit ad vomendum 4. Apho. 6, contra, gracili-
tas melancholica, quæ vasorum angustie, & frigi-
ditate, colore plumbaceo dignoscitur, per inferio-
ra, quoniam hi secatent melanchymia. Forma item
tabi prona, ut sunt thoracem angustum gerentes,
aut qui iam ptisim patiuntur, inepta est vomitui:
ob periculum vasorum ruptionis, quæ in instru-
menti respirationis hærent, quæ. 4. Apo. 8. com-
mento docentur. Artes quoq, quemadmodum in-
ter se differunt, ita quoq, differentes creant humo-
res: nimirum faber ferrarius, lanista, biliosos ad-
generabunt succos, nisi victu, & potu vsq, adeo at-
temperentur in contrarium, ut pituitam magis ag-
gerant quàm bilim. Temperamentum calidum ca-
lidos gignet potius humores, sicut frigidū gelidos
quantum ad temperamentum attinet, accumula-
bit: de victu quid opus est verba facere? Est enim
illud in propatulo, cōsuetudinem erga quāvis ma-
teriam habitam, tantas obtinere vires in permu-
tando corpore, ut hæc sola polleat amplius, quàm
cætera causa in altera statera appensa, quæ si cir-
ca cibos & potus qui necessario crebrò vsurpan-
tur, euenerit, non dubium quin secundum eorum
postulationē, permutabitur corpus. Aliam tamen
per se consuetudo ad sociat indicationem, præter
eam,

eam, quam ob cōnexionem cum aliqua rerum non naturalium indicabat: qui enim consueti sunt vomitui, illum tolerantius ferunt, & qui alui deiectioni, per aluum factam euacuationem: è regione, qui nulli istarū vacuationū assueuerunt, difficilimè, earum quamlibet sustinebunt. Sed hallucinari quosdam video, in erroremq; delabi non ferendum: qui quum, consuetudinem demonstrare locum vacuationi conuenientem legerint, inde colligunt, ob solam eam quotānis in vsum debere venire expurgationē. Vnde quā plurimi huius consuetudinis timore perculsi, crebrò detractant, aut sanguinem sibi demi phlebotomia, aut aluum scierī medicamine expurganti: quòd hoc crediderint sequi necessariū, vt si semel aperta sit illis vena aut facta expurgatio, quotannis eodem tempore iure quodam necessitatis, cogantur ad repetendam & sanguinis detractionem & purgationem & conuerso. Si nunquam id genus remedij fuere experti, nunquam esse id tentandum arbitrantur. Quos libello de assuetudinibus prudētissimè Galenus vituperauit: propterea quòd consuetudo sola non indicet vacuationem esse necessariam, nisi eadem humorum plenitudo redeat, ob eandem virtutis speciem: & quum in experti laborum nascamur omnes, oblata etiam necessitate, non esset nobis adeundum periculum vnquam. Itaq; mos erga vacuationem observatus, non ipsam indicat sed

Cōsuetudo vacuationis, nō infert eius necessitatē, nisi redeat eadē causa, quę principio ad id coe-

Lib. de fa-
guinis mis-
tione.

erga ipsam coindicat: quum illud antea persuase-
rimus ineuitabile, à genere affectionis indicari
speciem auxilij, cetera aut quantitatem, aut mo-
dum, aut locum coindicare.

Caput sextum.

MORBI præterea genus
spectandum erit, nam is cui
solida corporis particula in
leucophlegmatiam resoluuntur seu in
aquam inter cutem phlegmaticam me-
dicamento eget pituitam educente, ac
primo quidem per inferiora, deinde per
vomitum, postremo per nares & apo-
phlegmatismata: nam redundantia per
vniuersum corpus extenta, omnes va-
cuationes admouebimus, in ascite autẽ
hydropa, quippiã aquam deirrahẽs offe-
remus, sicut & in ictericis, quæ bilim e-
iiciẽt. Expurgare verò oportet & in his
multifa-

multifariam bilim, & per superiora, et per inferiora, et per urinā, et palatū & nares, eodē modo si melāchymia supcreuerit, ut in melācholia, cācro, elephāte: vacuās medicamentū nigrū humorem porrigemus, nā in epilepsia, pituitā exinanietibus expurgam'. Ex quibus manifestū est, & morbi cōstitutionē, vacuā di humoris speciē, et locū per quē ipsum vacuare conueniat: nēpe in inflāmatione iecoris post maturationē, purgatione per aluū utimur si in sima parte resideat affectio, per urinas verò, quando gibbā vexat. Eadem opera & in alijs considerandū est, quis humor redundet, et quis patiatur locus, ex quo tāquā causa morbus incaperit: hęc etenī cōmōstrabūt vacuandū humorē, et modū vacuatiōis et ad hęc locū p quē exercēda sit vacuatio

Commentarius.

MORBI species atq; differentia totam morbi constitutionem, & humoris differentiam proculdubio demonstrat, consequenterq; & locum vacuationi debitum: neq; inconvient humores, morbos quos generant indicare, & rursum morbum, humores quos sui habet autores, valent etenim alterum alterius esse indicium. Quare in morbis omnibus, locum patientem considera, humoremq; redundantem, hæc etenim morbum, locum, causam ostendunt, ex quibus vacuandum succum, locum per quem, & modum vacuationis seu differentiam indicamus. Habes porro omnem morbi curatorium indicationem, à quatuor rebus potissimum simul coindicantibus attemperari, positi scilicet, forma partis, virtute, temperie. 2. ad Glauconem, & 7. meth. inter quæ quantum virium obtinuerit positi ad genus vacuationis variandum, docuit fusissimè libello de sanguinis missione Galenus, & liber cui navamus operâ de locis patientibus. Morbi ideâ ostendit humorem ipsum, ut. 2. de crisi et de differentiis febrium copiose discipatur: quæ rursum, ex tempore, ætate, regione, vitu, symptomatis, consuetudine deprehenditur, quæ si

quæ si ουσιαστικὰ id est eiusdem ordinis, sint & omnes bilim prænunciant, biliosus est morbus ex aetere, si pituitam, pituirosus, ac ralem esse vacuandum succum ostendunt. In epilepsia magna ex parte redūdat pituita raro melancholia, 3. de locis affectis: inflammato iecore & cocta inflammatione, ex purgamus, antea minimè ex. 4. acut. 21. et 33. metho. idq, fiet quando infimis partibus inhaeret affectio, quando vero in gibbis, per urinas, nisi adsit multitudo, quæ non nisi per aluum est deponenda. 7. meth. ad calcem: cicutia quippe urinam ante plenitudinis vacuationem, præsertim quæ vehementia sunt, nullo pacto recepit Galenus. 8. metho. q, per loca angusta delata multitudo necessario faciat obstructionem: quæ tandem omnia indicatione à positu desumpta, liquent & suam indispiscuntur ostensionem.

Caput septimum.

T ad hæc omnia etiam tempus monstrabunt: si quidem inter initia morbi, tenues et aquosos humores euacuabis, ubi tena-

ces & craſſi fuerint, quales ſuapte natura ſunt pituita & nigra bilis, concoctionem expectabis.

Commentarius.

ALIA eſt contemplatio de tempore quam hucusq; diſtulimus examinādam, accipiturq; tēpus hoc loci, Graecis, χρόνος. pro reſ gerendę occaſiōe, quā certum tēpus non exigit, quāq; in tempore eſt, & non eſt. tēpus multum, libro de praeceptis, apud Hipp. porro, oportunitas pro qua-
 Tēpusplu cunq; re diſpenſanda, articulum temporis quendā
 ribus mo- eſſagitat, quē cirra vltiraq; nequit tempeſtiuē res
 dis capiē. fieri, ac proinde dixit Hipp. (nō eſt tempus multū
 licet ſit in tempore). De hac Hippo. i. Apho. i. lo-
 quens, eam praeipitem aſſeruit, & certo tempore
 circunſcriptam, vario quidem, pro varis rerū ge-
 rendarum occaſionibus. Alio modo ſolet apud Phi-
 loſophos uſurpari tempus, pro numero motus ſecun-
 dum prius & poſterius conſiderato: iuxta quam
 conſiderationem aetates animatorum, ſua tempora
 habere dicuntur, pueritia, iuuentutis, ac ſenectū-
 tis, & ſecundum analogiam morbus ſua percur-
 rit etiam tempora atque aetates, cuius decurſus
 ratione

ratione, principium pueritiæ respondens habet, augmentum adolēscētiæ analogum, postremò iuuentuti, responderet morbi status, post quem declinatio senectuti animalium compar, sequitur, totam morbi durationem terminans. Quo circa distincta sunt tempora auxiliorum à temporibus morborum nimirum hac coctionis gradibus distinguuntur, principium dictum quandio crudus morbus perseverat: augmentum incipit, quā primū incipit apparere manifesta coctio, nebula. s. aut appetitū in vrina: stat⁹ quū optima sit coctio, quæ sedimento albo leui et æquabili denotatur: declinatio quū absoluta coctioe sedatur accidētia morbi propria, quoniā quū generatur sedimentum maiores dolores & febres accidunt quā sedimento genito. 2. Aph. 47. de quibus oībus ad ratiū vsq; disseruim⁹, nā ex positionib⁹ quas in libris de crisi bus parauimus. Tempora autē auxilij, illud solū efflagitant, vt res sit quæ poscat remedium, & vires haud quaquā dissēntiant, vt luculenter libro ad Trasibulum scripsit Galenus: quare, quum morbi principio vires sint quā vnquā integriorēs, si morbus sua rebe mentia remediū poposcerit, eo tempore conuenientissimē debet adhiberi, iuxta illud (inchoan

Lib. de tē.
porib⁹ to-
ti⁹ morbi

Lib. de tē.
porib⁹ to-
ti⁹ morbi
& 1. enī.
17.

Distingūf
tpa mor-
borū à tē-
porib⁹ au-
xiliorum.

2. aph. 29.

cipue, quum in vno tempore morbi, pluribus nonnunquam auxilijs vtamur in morbi remedium. In declinatione etenim victum, inunctiones, cataplasmata præstitimus: & in diuersis temporibus eadem vsu veniunt auxilia, vt sanguinis missio, quæ in principio & morbi augmento, assolet crebrius usurpari. Ex his itaq; constat auxiliorum tempora longo separari intervallo ab temporibus durationem morbi constituentibus, si de vniuersalibus acta sit res hætenus: sed haud dissimilibus demonstrationibus, separantur particularia præsidiorum tempora, à particularibus paroxysmorum temporibus. Porro remissiones morborum

Lib. de
guinismif
sione.

Græcis, αἰεὶ & εἰς, dicta, sunt obseruanda ad remedium adhibitionem præsertim in febribus, in alijs verò morbis ipsa doloris vehementia: q; illic febris pertimescamus exacerbationem motione remedio facta exaugendam: hic verò, q; sollicitè malo vrgenti, terga dare nequeamus sed actutum periculo obuiare, (aut periclitandum,) cogamur. Ac quum non semper remissiones morborum sint æquabiles, sit equidem, vt non similiter in eis applicentur remedia: alijs etenim imperatur inedia prius, vt i. 1. acuto, 33. alui pransi & poti plus aut minus ad venæ sectionem accedunt, lib. de vlceribus ad finem: & ñ quibus subueritur ventriculus, aut animi deliquium patiuntur, si ante venæ sectionem, modicum cibi non esitauerint: crudi

tas etiam ventriculi differt pblebotomiam, donec excoquatur, quæadmodum superius cū de sanguine mittendo agerem⁹, discussimus: stercus alui detentum, sicut prohibet ciborum oblationem, ob causas primo acuto. 32. redditas, ita quoq; ne fiat sanguinis emissio ante alui subductionem vetat: iam vero sapissimè, eis, qui aliqua de causa alguerunt, non audeo prius sanguinis educationem imperare, quam incaluerint aut recti rodice, aut ope alia, iuxta morem, quem loco nuper citato Hip. obseruabat. Designata itaq; inter tempora morborum & auxiliorum differetia, quandoquidem de tempore ad purgationem exercendam destinato, me Argüenta quib⁹ vul-
 nam sit tempus, quo istud præsidium conuenienter gus medi-
 exerceri debeat. Multi medicorum in deffesso su corū pro-
 dio contendunt defendere nulla ratione purgan- bat ate co-
 dos esse humores prius quàm cocti sint & à natu- ctione nō
 ra sufficienter edomiti, quod non nisi statu morbi esse purgā-
 transacto, datum est: hoc etenim Hippo. voluisse dos succos
 ferunt, quum oraculo illa proclamauit, (cocta medi-
 cari oportet, mouere non cruda, nisi turgent: plu-
 rima verò non turgent), q; eo tempore adminica-
 lantem habeamus expultricē facultatem, quæ non
 antea humores extrudit sponte sua, quàm altera-
 trix excoxerit. Secundo, quarto acutorum cōmen-
 tatio. 43. et 44. (q; si vrina tenues inter initia fue-
 rint, tales non purgabis, (paucis interiectis,) ven-

trem ab initio clysteri duces, sed medicamēta pur-
 gantia non admouebis: nam si ventrē moueris, vri-
 na nō maturabitur. febrisq; citra tū sudorē tum in-
 dicationē in longū tempus protrahetur) in exposi-
 tione Gal. hanc elicit Hipp. mentē: ut prorsus vi-
 tādē sint purgationes, cū in humoribus adest crudi-
 tas, ppter ea q; coctiōibus suffragetur, q; es, vnctio,
 & pānis facta cōtectio, qbus ex diametro purgatio-
 nes contraria existūt. Tertiō, arguūt esse absurdif-
 finū, velle sine vllō discrimine in cuius vis morbi
 principio, ex purgatione vti: quū raro ad modū na-
 tura per aluū crīsim faciat. 3. crīsi. cap. 3. & natu-
 rā, quantū datur, deceat artis peritissimū quenq;
 imitari. Alij, non spectant coctionem succorū pra-
 uorum, quos haud quaquā credunt in substantiam
 nostrā conuerti posse: verum eos statim inchoante
 morbo, ceu coctioni in habiles purgare nō cessant.
 Quōd si Hippo. visum est, coctionem esse prius pro-
 curandā, quā fiat expurgatio, crudorum, inquiunt
 & pituitosam formam indeptorum, quos verē cru-
 dos appellauit Galenus. 4. de tuenda valetudine,
 quum sanguinem in medio collocauit crudorū, &
 bilisforum. Corroborant suam hāresim per ea quæ
 Galenus eodē libro assēuerauit, dicens, (oportet
 igitur excrementū siue calidum id sit siue frigidū,
 ipsum aut expellas, aut alteres: recipit verō nō om-
 ne excrementū alterationē à natura, siquidē nec o-
 mnīs cibus, in cuiusuis animātis vētre cōcoquitur,
 sed

sed cognatio quadā ei quod coquit cū eo quod cōco-
quit interesse debet. Quod igitur oīno aliēnū est,
nulla fieri ratione pōt, ut id natura grātiā recipiat
sed educera id q̄ primū est tensandū: & quē certe, ut
quā in vētre corrupta prorsus sunt, ea vel vomitio-
ne, vel deiectione expelli profecto est optimū. Char-
ta deinde interiecta, hęc addū. (Quoniā ergo duo
prima sunt quibus primū intentus sit oparetur, quā
eiusmodi affectibus medebitur, crudorū siue etiā
semicrudorū q̄ ante sanguinis perfectionē fuerūt,
percoctio: & acriū ac mordaciū qui secūdi sunt &
sanguine posteriores educio, abstinere eos oportet
ab oī valido motu.) Quorū verborū cortice forsam
executus Auerr⁹ lib. 3. c. 4. & 8, suarū collectio-
nū, eaten⁹ desperavit prauos humores posse coqui,
ut bilis denegauerit esse febrilū biliosarū causam,
aut febrē esse insanabile, (ita enim subaudiendū
putaui): ob id q̄ impossibile esse iudicauerit, ut
bilis in corpore hominis coctionē recipiat: quia nō
est possibile. (inquit) illi res quæ trāfixit terminū
decoctionis, ut redeat ad terminū coctiois, sicut fie-
rinequit, ut assum reuertatur ad elixū. Capite o-
ctauo sequenti, hęc addidit. (Et debes scire quod
agritudines simplices non sunt ex humoribus sim-
plicibus istis, & maxime ex illis qui non reci-
piunt coctionem, nec apti sunt ipsam recipere.
quia quando bilis vel melancholia simplex domi-
natur singulariter & simpliciter, sunt agritu-
dines

decoctio
percoctio
coctio

capite 8. c.

FERD. MENA COMMENT.

dines ex eis quæ nullo modo habent curationem.)
 Quumq; definitionem coctionis quæ in morbis ad-
 mittitur, quæq; tertio artis medicinalis hoc pacta
 habet, (quæ facit cessare putredinem manente sub-
 stantia) illis obtrudimus, eam prohibere ne ulte-
 rius augeatur, affirmant, nequaquam omnino pu-
 tredinem finire. Vt neutiquam videamur excipe-
 re, inutiles semel factos humores nutritioni, posse
 à natura coqui amplius: quod utiq; fieret, si putren-
 tes succi, coctione corrigerentur, & in pristinam
 bonitatem redirent. Sed hos facile refellet, qui er-
 ga Galeni volumina vel mediocriter fuerit versa-
 tus: nam quum tres fiant mutationes in humano cor-
 pore, prima quidẽ quæ simpliciter proba dicit, est
 quæ nutritio partium animalis: secunda, simpliciter vi-
 triosa, quæ cū mutatiõe seu putrefactiõe fit male oli-
 da: tertia q̃ mutatio est sanguinis in semivitiolum:
 prima à calido fit nativo solo: secunda ab eo qui est
 prater naturam solo: tertia ex utroq; permista est,
 vocariq; solet à Galeno coctio, tametsi putredini
 sit copulata, primo de differentiis febrium capi. 6.
 quæ tantò est exactior atq; completior, quantò ma-
 gis expuit putredinem iuxta deffinitionẽ datam
 modo ex tertio technes. Sic etenim, illud diligen-
 tius speculatus Galenus, primo Epi. parte secunda
 commento. 44. definiuit coctionem seu morborum
 maturationem quum dixit, τὸ ἐξ ἑστὸς τῶν πα-
 θῶν πρὸς τὸν νοσημάτων - id est, ma-
 turatio

Improbā-
 tur vulga-
 res medici

2. aph. 47:

puratio morbi, coctio est eorum quae sunt prae-
 naturam. Est autē haec, si ulterius quae fueris, ἀγο-
 γή τις ἐστὶ τοῦ πρὸς τρομῆν, ἕως τῆς τοῦ ὡς τρο-
 φῆς αὐτοῦ. id est, deductio eius quod coquitur;
 in substantiam coquentis: est tamen illud notan-
 dum discrimen inter naturalem coctionem qua nu-
 trimur, & inter eam quae fit erga causas morbi fi-
 cas. Quippe in illa, aut tota materia aut maxima
 eius pars assimilatur, paucissima manente semico-
 cta: in hac vero, paucum est quod assimilatur, su-
 persuum semicoctum multum. Imò verò, si legisla-
 tioni Galeni credendum est, ea causarum morbi fi-
 carum alteratio, quae quantum datur, nobis red-
 duntur similes, coctionis nomē claturam semper re-
 tinet, tametsi, earum nihil in nutrimentum corpo-
 ris cedat: quod splendida oratione exposuit Gale-
 nus secundo acutorum, cōmentatione. 44. his ver-
 bis. Quanquam demutari humores nequeant cor-
 pus nutrire, quemadmodum bilis & ichores, ve-
 rum tamen postquam vincit natura, consueverunt
 appellari cocta quaecunq; excrementa à natura ip-
 sa vincuntur. Illud idem iterum explicuit Gale-
 nus tertio de causis symptomatum dicens. (Com-
 munis terminus omnium prae naturam est, si ne-
 queant cocta nutrire:) secundum generalem itaq;
 coctionis rationem, quam victoriam causarū mor-
 bificarum, Galenus interpretatur, non inconvēnie
 coctos

FERD. MENA COMMENT.

coctos succos appellare qui non nutriunt: contraria ratione, illa excrementa quæ ceu in cadavere putruerunt, nihil illis calore nativo concedente, à coctionis appellatione exciderunt prorsus. Neq; hoc à Philosophorum decretis dissidere arbitrari debet quispiam, quandoquidem Aristotelis disciplina, quæ ad coqui propriissimè constet, ut animalium partes quæ vera coctione generantur, seu nutriuntur: alia minus propriè, quemadmodum excrementa, stritus, & tumores, quibus suâ maturatione tribuit Aristoteles, licet vrina in substantiâ non convertatur, corporis coquentis seu illâ alterâtis. Quod si eo pertinaciæ quispiâ promotus sit, ut tantû ea dicat coqui quæ nutriunt, multis modis peccat, præter id quod legislatoris vice fungitur: si quidè excrementa in cocta nominabit, quæ in sana dispositione egeruntur, quæ tamen passim cocta dicuntur & suo modo perfectissimè cocta, ut optima vrina, optima deiectione, sputum album laue & aquabile, quæ omnia licet non nutriant, sed potius extra corpus veluti nutritioni inutilia reñciantur, cocta dicuntur, aut si hoc nomine illa non digneris, vocato semicocta: quemadmodum possunt compelli quæcunq; à natura domantur tamen si non nutriant, respectu illius coctionis quæ nutritioni coniuncta est. Hoc enim nomine non dedignatus est Galenus causas morbificas semicoctas interim designare, ea parte quæ non potuerunt corpori assimilari: primo
Epide-

Epidemiarum parte secunda, commento quadra-
desimo quatto. Postremò, qui iussu purgare coëta
aut egit de vera coëctione, qua corpora reficiuntur,
aut aliam coëctionem effinxit, qua in extra corpus
expellendis humoribus locum habet: si prior ra-
tione coëctionem usurpauit, rem nobis indixit im-
possibilem, qua illa in substantiam nostram sunt
translata, doceat dissipare, præcipuè quâ sola qua-
litate vitiosa expurganda sint. Si verò coëctos appe-
llauit humores, qui purgatione sunt dignissimi,
eosq; suis signis coëctionem figurantibus consigna-
uit, nemo vitio nobis post hac meruere vertet, sic cum
Hippocrate & Galeno, coëctionem nuncupaueri-
mus eam, qua erga causas morbificas facta est, li-
cet nihil alant. Aliòqui, omnis humor morbi au-
tor & causa immutabilis esset prorsus, siue ad
mortem finiendus sit siue ad salutem, quando nu-
rrire nō valet: quod per Castorem, vniuersam phi-
losophiam de medio tollit, qua suas actiones inter
contraria comminiscitur quacunque, dum in mu-
tuum congressum conuenerint. Quòd si natu-
ra permutare potest humorem tenus quodam, 3 de tēpe-
hanc mutationem appellamus maturationem seu ramentis.
coëctionem: nequē aliter maturari voluit Galenus
causas præter naturam, qui primo Epidemiarum,
parte secunda, comment. 46. hæc decreuit. (Me-
miniisse autē oportet, quod vniuersa morbi coëctio,
in humorū alteratione consistit.) Sed arguit, coëcta
medicari

FERD. MENA COMMENT.

medicari mouere nō cruda, edixit Hipp. crudi au-
tem solum dicuntur humores pituitosi & qui ci-
tra sanguinem subsistūt, igitur in his dūtaxat spe-
ctauit coctionem Hipp. Respondetur, cruda etiam
appellari apud Hipp. vrinam, bilim, vt paulo su-
perius citauimus: prater id q, qui excepit turgē-
tes humores, sub nomine (cruda) biliosos compre-
hendisse iudicandus est, vt qui maxima ex parte
turgere sint nati. Galenus verò, libro quarto de sa-
nitate tuenda, quum coctionem exegit in humori-
bus cognatis & naturæ familiarissimis, de coctio-
ne naturali locutus est apertè quæ vera est nutri-
tio: nimirum, qui præficitur sanitatis custodiæ me-
dicus, benignos humores coquet ad optimam per-
ducens sanitatem, reliquos educet foràs, sed non si-
ne præparatione medicinali, quæ purgatione præ-
ire debet semper. Deleteria etenim quæ toti natu-
ræ aduersantur, quāquam educi iubeantur libro
de constitutione artis medicinalis ad finem, non ta-
men sine præcedēi alteratione: sic enim scriptum
est, quæ toto genere sunt prater naturam, qualia
sunt deleteria, et venefica animalia, alterāda sunt
& euacuanda.) Haud secus interpretandus est A-
uerous, qui coctionem negauit bilis & atra bilis,
non eam quidem, quæ est alteratio victrice natu-
ræ peracta: sed eam quæ est nutritio, quam cum A-
ristotele negabux omnes qui solum sanguinē no-
stri corporis reparatorem tuentur. Quinimo, si suis
perpetuò

perpetuū adhāſſet placitis. Auerrous, animaduertitſſet utiq; non ſequi, morbos ex bile ſola aut atra bile, proinde eſſe inſanabiles, q; nequeant corpus noſtrum alere: ſatis porro eſt, ſi à natura permutentur, & quantum datur à putredine ſpolientur, qua affecta biles febrem incendebant. Quare falſum eſt dogma, quod ea de cauſa in humoribus bilioſis & atra bilioſis coctionē non ſpectat ante purgationem, q; eam recipere nati non ſint: in reliquis verò crudis conſentiūt Hippocrati, qui poſt coctionem, eorum imperauit expurgationem. Sed hos atquē alios qui uſq; quaq; exiſtimant ſpectandam eſſe coctionem antequam fiat purgatio excepta turgentia, indiſtinctē fuiſſe locutos ſequentibus prodam testimonijs, probaboq; euidentiſſimē non ſolum turgentes morbos eſſe excipiendos ab illo canone generali Hippo. qui decoctione ſpectanda tractauit, ſed cunctos eos qui quauis ratione vrgeant & periculum uitæ minitentur: potuiſſeq; commodius multo Hippo. adieciffe, (niſi quid vrgeat expectanda coctio eſt.) Primum quidem nullum inuenio in re medicinali magis commendatum præceptum, eo quod contrarijs ſua contraria opponere iuſſit, adeò, ut nihil eo magis conueniens potuerit excogitari: ſed quum iſtud nō ſemper cogat, poſſit quē oblato alio quo, ad id quod uehementius inſtat attendimus, ſeruari, proq; aliquo tempore cedere, iure etiam optimo, præceptum de ſpectanda co-

Refellunt
qui in co-
ctiles eſſe
bilim & a-
trā bilim
cēſuerunt

II. Meth.

FERD. MENA COMMENT.

Probatur
caheretis,
que vige-
ti malo
fert suppe-
rias, nō ex-
pectata co-
ctione.

3. metho.

Etione, eadem instante necessitate, violandum erit.
Esse autem magis necessarium præceptū quod vr-
genti malo succurrere exhortatur quocunque alio
quinto Aphorism. vigesimo nono, docuerunt Hip-
po. & Galenus, & primo libro de fracturis, com-
ment. 44. hac in vniuersum ptulit. (Nemo debet
existimare præcepta artis medicinalis esse inuola-
bilia, sed subinde instare debet medicus ad id
quod magis vrget, præsertim quum nō conuenien-
ter euenerint. Hoc subinde se primo de morborum
curatione iussū legimus, (Vbi à quoquam affe-
ctū non leue periculum impendet, ad id quod
magis vrget, primum curantis consiliū dirigi de-
bet: & affectus vnde primum maximeq; imminet
homini periculum, hic primus curari debet, inte-
rim verò non primus modo sed solus.) Et si aliquan-
do ordinem statuisse visus est vacationum quem
admodum. 4, acut. 21. mox subiunxit purgandum
esse corpus, si morbus est magnus, post sanguinis ex-
tractionem: quare ex illo loco falso, plures collexe-
runt in illis affectionibus de quibus illic meminit,
non conuenire purgationem, sed id solum insinua-
tur, præferendam esse sanguinis missionem. Iam
vero secundo acutorum cōmentario vndecimo, do-
lore ascendente ad furculas sanguis mittendus est,
descendente verò facienda purgatio est: vbi, quan-
quam tutius esse præsidium censuerit Galenus, in
omniq; euentu à sanguinis haustu inchoasse, haud
quancquam

quaquam reluctatur, quin purgari valeat corpus, tamen si non turgeant humores, in ipso morbi principio, de quo euidenter ibidem agitur. Inter initia etenim somenta iubentur, quæ si non profuerint, adiecta distinctione ascensus aut descensus, aut sanguinem dempsit, aut expurgauit: non profecerunt autem, ob id quod plenum erit corpus, auctore Galeno. Nequæ video quæ sit causa ob quam necis instanti discrimine, si alia non pateat ad remedium ianua præter expurgationem, ut spe Celsus. e. dempta certè perire laborantem permittamus, de phreni propterea quod in cocti sint humores: quum id sit tidem maxime receptum prouerbum, in præcipiti periculo rectè fieri quæ aliàs essent omittenda, & satius esse in ancipiti periculo, aliquid nonnulla cum fiducia facere, quàm spe dempta certè perire. Consultum est etiam ab Hippocrate libro de locis in homine, (ut quum periculosissimus est morbus, in eo periclitemur: si enim successerit, sanum faciet, sin minus quod etiam aliàs futurum erat, id ipsum perpetitur.) Digna me hercule, tanto viro sententiâ. Si enim artes in id potissimum inuenta fuerunt, ut propriam materiam vnaquaque poliat, seruet, & æternam, quantum in se est, faciat, & si id non datur assequi absquæ iactura, illud etiam finit sequi, ut præcipuam subiecti partem tueatur hoc est durationem: res medicinalis quæ tot machinamentis, tanto studio

FERD. MENA COMMENT.

12. meth.

xerum, tanta cura demum sollicitè admodum incumbit indiuidui humani durationi. & perpetuati, quid non tentabit, ut scopum quem tam auidè cupit pertingat? Mauult profectò Galenus læsionem corporis quàm mortem, ac proinde quamuis suspicetur eam secuturâ ex usu stupefacientium, si ob doloris vehementiam mortis immineat discrimen, eligenda (inquit) est potius læsio licet immodica, quàm mors: semper ergò, quòd mortem fugandam suis auxilijs coniectauerit medicus, posthabita læsione quantalibet, eam deuittauit. Hac de causa, membrum excidunt notabilis magnitudinis, chyrgurgi, arteriam iubet secare medicus, crus totum serpente malo in perniciem, non dubitant refecare, asperam arteriam ad profundum usq; discindere in desperata angina, thoracem perfodiunt ad extractionem puris, atq; alia similia mala corpora mortalium perpetiuntur, ut vitâ tandem custodiant, & à præsenti necis periculo liberentur. Si igitur hominem statueris biliosa factio nis, victu, exercitio, regione, tempore atq; alijs biliosis rebus usum diutius, opinionemq; conceperis futuri alicuius magni morbi, nisi expurgetur humor in membrum aliquod princeps aut illi deseruiens, delapsurus, quid nò eiusmodi decursum vitabis purgatione, quemadmodum Galenus sexto meth. puncto neruo cacochymi corporis, & ὑπὸ τῆς ἐκκαθάρσεως, id est. expurgare statim iubet? Non solum

solum ad purgationem redundantium succorum
 usurpauit Galenus catharticum medicamentum,
 sed & ad reuellendum ob solam morbi magnitu-
 dinem: vbi igitur morbus sit aut timeatur magnus
 aut ob præstantiam partis, aut essentia propria in-
 tensionem, aut actionis lesa præstantiam, (his enim
 tribus modis dicitur magnus) inchoantibus mor-
 bis purgatione vtendum est, si eam postulet mor-
 bus, vt factam minorem causam facilius superare
 possit natura. In eo siquidem consilio quod ab vr-
 genti initur, magnitudo morbi est expendenda.
 Scio plerosq; vocasse turgentiam, eam nimirum hu-
 morum dispositionem, qua ipsi in aliquam partem
 certam decumbunt, vt quum pleuritidem, freniti-
 dem, aut aliam quamvis tumorum speciem in cer-
 ta aliqua sede incæperunt generare: verum hi,
 quum legistorum fungatur officio, re ipsa nobis
 cum consentire videntur, verbis dissentire. Qui
 enim Galenum rectè euoluerit, ncutiquam turgem-
 tiam nūcupabit aliam, præter eam quæ humorum
 transitum incertum dicit ex hoc in illum locum, et
 irrequietum pandit laborantem nondum in ali-
 qua parte firmata materia: quo circa, qui lati⁹ tur-
 gentiam humorum capit, aut in nostrā transfugere
 cupit sententiam, aut aliam sibi vendicat licentiā,
 qua inuertere nominum significationem, & in a-
 lium vsum transfundere fas illi sit. Alias ad faci-
 mus rationes, libello dudum publicato de ratione

4. meth.

2. aph. 29.

7. Meth.

FERD. MENA COMMENT.

permiscendi vſitata medicamēta, quas poterit ſtu-
 diosus illinc petere: reliquum eſt, argumentatio-
 nes reſellamus, qua monſtrata opinioni repugna-
 re videtur. Nō habemus (inquiūt) ante perfectam
 coctionem adminiculantem naturam, nec cedit an-
 tea cruda paſſio. Reſpondetur, in morbis ſua trucu-
 lentia infeſtatibus & magnitudine, nunquā reti-
 nentur humores plenē adeo, quin leuiſſima quaq;
 cauſa iuuatē, facultas ad eorū inſurgeret expulſio-
 nē, iuuat autē pharmacū ſatis irritatiōe, quā inſert
 natura. Quod autē non retinetur plenē, oſtēdit eui-
 denter, pulſus illa inaequalitas qua in oībus mor-
 bis totū corpus permutatibus, & cauſe multitudi-
 ne vires opprimētib; ceu conſequēs neceſſario ſig-
 nū copulatur: qua ſi pramūtur atq; grauātur, prop-
 tiſſimē ſe ab illo onere expedirent, praſertim adiu-
 ta. Neq; ppetuū natura adminiculationē expecta-
 re debet medicus, ſed tunc ſolum quū perfectē ope-
 ratur ex Aphor. 20. prima Aph. indebitē verō o-
 perantē, in contrariū reuellere docemur quod mul-
 tū eſt humoribus aliō latis violentius, quā quieſ-
 centes dimouere. Meminiſſe etiam oportet contra-
 riarum indicationū, quarū ea vis eſt & conditio,
 vt omnes aliae cedant ac ſileant, vbi earum vna ad
 ſe curationis intentionem conuerterit, & niſi pro-
 uideatur, necis interminetur periculum: quod
 quū faciat morbi magnitudo, & propulſari poſſit
 timor expurgatione, ſtultiſſimum foret, ſi ſcopo de-
 bectanda

spectanda coctione intenti, mortem ingruere sine-
 remus. Non igitur quod detineat natura humores
 sunt purgationes abdicanda, quum pari opera san-
 guis familiarior natura, nunquam esset minuen-
 dus neq, quod non cedat cruda passio, id circo excu-
 sanda est sollicitante malo per catharticum facta
 vacuatio, nimirum illud tunc maxime locum ha-
 beret, cum systrophas constituunt humores, &
 eas passionibus, quae in uno sinu conculcatis humo-
 ribus pariter ac collectis constant. Secus habet, ubi
 humores per ipsas venas disfluunt, & minime fir-
 mati quiescunt. Subinde nobis obijciunt, purga-
 tione ante coctionem praemissa, praepediri crisin
 & morborum maturationem. Respondetur, id
 esse verissimum, quum prope est indicatio, iuxta
 illud, (Quum vero consistunt melius est quietem
 habere,) inchoantibus vero morbis, si quid vr-
 geat, aut sanguinem demere aut expurgare con-
 uenit, libello de totius morbi temporibus: quod do-
 ctissime libello de humoribus explicuit Hippocra-
 tes his verbis. (Ceterum quae infra prodeunt, mul-
 ta agere oportet, non prope indicationem, sed lon-
 gius ab ea. Alioqui perperam decretum esset (in-
 choantibus morbis si quid videtur mouendum mo-
 ue:) si quidem nulla ratione liceret minuere
 causas morbificas in principio aegritudinis, si
 vacuatio etiam longissime a indicatione facta,
 eius aduentum arceret, & morbi coctionem.

Ecquid absurdius (inquit Fuchsius) quàm velle in quouis morbo inter initia expurgatione uti, cum natura crifim rarenter per aluum faciat? Respondetur, abolendam esse prorsus eorum consuetudinem qui sine vlllo morborum discrimine, principio cuiusvis morbi expurgatione vñtur nec nos vnquam tam praua disciplina fauebimus, sed vbi vrgeat morbus minariq, videatur periculum, tunc differre remedium non permittimus, propter humorum cruditatem. In Apoplexia porro omnium morborum crudelissimo, baud quaquam distinem vacuationem catharticam, ob id quòd crudi essent succi: quod tandem deuorauit Fuchsius primo Crif. cap. nono, licet præfactis argumentis contrarium enixè defenderit in Aphorismorum expositione. Atq, hanc præcautionem cathartico medicine factam per aluum amplecti debemus potius quàm vllam aliam, quemadmodum turgentiam cuncti per aluū vitare conantur si tollenda est purgatione, neutiquàm per alium canale: nam existente multitudine (quam morbi magni principio supponimus) nequaquam faciēda est vacuatio per vrinam septimo libro de morborum curatione, nec per sudorem aut nares, quòd angustiores sint trames, quàm vt tantam copiam securè recipiant, & religiosissimè seruāt omnes medici, qui ista nō pri^o permouent, quàm copiam deposuerint: sola igitur manet per aluum faciēda euacuatio, quoniam ad vomitum

namitum non est fas concitare quenquam, nisi aliū
de propensissimam ad illum senserimus naturam,
vndecimo meth. Verum quam bucusq; fulcueri-
mus, sectam, ita fore interpretandam volumus. In
cipiente morbo, si periculi suspicio medicū prehen-
derit, debet aut sanguinem mittēdo, aut expurgā-
do prout redundarint humores, illud deuotare, non
quidem solum castia, aut māna, aut similibus, sed
& efficacioribus catharticis: quoniam principiu
cruditatis morbi, est tempus auxilij, in ceteris tem-
poribus non ita commodē illud præstabis, q̃ in ho-
ras vires collabantur vehementia morbi profliga-
ta. Quo sensu dictum est. (Medicari in valde acu-
tis eadem die tardare enim in talibus malum est.)

Pro quibus omnibus confirmandis sufficeret Tral-
liani doctissimi pariter ac expertissimi medici au-
toritas, sequenti oratione promulgata, (febres con-
tinuas curare oportet multa cum diligentia citoq;
facere quod ipsa docet indicatio, siue sanguinis mi-
ssione siue expurgatione sit opus: maximū etenim
malum in omnibus morbis est dilatio: febres ete-
nim vehementiores fiunt ad aucta putredine, &
virtus redditur imbecillior non item ferre potens
februm vehementiam, neq; adhuc valet aliquod
ex fortibus auxilijs in curationē suscipere,) Quæ
concors est impendio sententia, his quæ de tempo-
re auxilij, quod ipsum est morbi principiu, de men-
te Galeni superius diximus: quanquam enim mor-

Lib, de tē-
porib; to-
tis morbi
principiu la-
tēpatet, vt
in eo si qd
vrget aut
sanguinē
demamus
aut expur-
gemus.

FERD. MENA COMMENT.

bus in vigore sit quam vnquam vehementior, ac
 perinde maximas tunc poscat suppetias, quia ta-
 men vires non consentiunt perinde ac in principio
 inchoantibus morbis, si quid videtur mouendū mo-
 ue. Eadem methodo profligandi sunt, quotquot oc-
 casionem principij negligenter pretereunt, in au-
 gmento morbi, quū manifesta lucet coctio, purgant
 humores: quippe, si hi, p retineantur humores à na-
 tura nō audent inter initia vacuare, multo minus
 id idem eos facere oporteret in augmento, in quo e-
 uidenter constat retineri humores, siquidē coquun-
 tur iam, quod antea constare cuiquam haud pote-
 rat. Vires etiam minus aptæ sunt tunc ad tol-
 lerandum violentiam purgantis medicamēti, &
 aggressa semel coctionem, certius impediētur à co-
 ctione & iudicio quod post eam sequi consuevit.
 in reliquis morbis, qui lēto gradiūtur motu, quiq;
 citra vitæ discrimē ad declinationē peruenient, si
 non sequatur crisis, aut ea fuerit in completa, opor-
 tet cocta medicari per aliū, nisi natura alium com-
 modiozem ostenderit locū: qua etenim natura ver-
 gere incēpit, eò ducere medicum humores expe-
 dit. Et quoniam è vestigio rogauit aliquis, quæ
 sit causa huius expectationis, post quam coctio à na-
 tura facta semper fit in crassatione: subiungere
 Coctio sc̃ mox oportet responsionem, si quidem incrassatio
 per incras- humorum præpediet magis ad futuram expurga-
 tionem. Non dubium esse debet apud eos qui verè
 philoso

1. apho- 21

Coctio sc̃
 per incras-
 far.

philosophantur, quip̃ coctio omnis & à natura fa-
 cta permutatio, in crassatione fiat: hoc etenim Ari-
 stoteles sensit quarto metheororum dum hæc scrip-
 sit cap. 3. (ex tenuibus crassiora fiunt cuncta quæ
 coquuntur,) ob id q̃ id exigat mutationis ipsius
 natura, vt per calorem calfaciētem subiectam sub-
 stantiam, partes tenuiores in vaporem & halitum
 conuertantur & abeant, rursum terrena magis
 densefcent, & ad firmiorem similiter & durio-
 rem stabilitatem transeant. Ideo (inquit) Auer-
 rois eodem loco, decoquuntur res, quod calidum a-
 gens & consumens, admisceat terrenas partes cum
 aqueis, aut aëreas cum aqueis, donec sp̃situdi-
 nem & stabilitatē excipiant cōuenientē: ceteras
 partes resolui autumauit, quæ nō sunt aptæ coqui,
 aut vt reiecta fax, ab vili materia sequestrantur
 alię considētes sup̃ius. Medici etiā in eandē senten-
 tiā conspirarūt, quorū disertissimus Gal. in vniuer-
 sum locutus, hæc duobus in locis scripsit orationē.
 (Coctio omnia in crassat & cogit.) et Coctio crassio
 ṽ reddit substantiam quā benē coquitur, siue in ṽ
 triculo, siue in pulmone, siue in vrina, siue in ege-
 stione: quē si quādo contrariū asserenti offenderi-
 mus, quemadmodū. 3. lib. de articulis. cōm. 5. asse-
 ruit (suppuratiōes crassos humores attenuare,) id
 equidē de suppuratiōe quā coctionē nominam⁹ nō
 exaudias, sed de ea q̃ vincēti morbo efficit, cuius-
 modi est corruptio tumorū in malū mēre, et prauas
 ichores

4. acut. 4.
 & 2. pro-
 nost. 33.

FERD. MENA COMMENT.

ichores. Liber etiam de constitutione artis medicinalis cap. de praeservatione id quod in pristinam naturam regredi valet, docuit per contraria alterando corrigere, quod crassum est attenuando, quod tenue in crassando, communi autem ratione utrumque coquendo: ergo non perpetuo incrassantur quae coquuntur, sed nonnunquam attenuantur. Respōdetur, in his quae debent ad naturalem moderationem redire, conueniensque fieri materia pro conservando corpore; mediocritatem humorum oportet procurare, ita ut neque tenuiores sint iusto, neque crassiores: qui, si ab hac mediocritate discesserint, alteratione ab arte facta sunt emendandi, inuandaque est virtus, ut utroque coquendo in debitam symmetriam reducat. In hac restitutione, facultas alteratoria semper incrassat, tamen si ope medica modo attenuetur humores, modo incrassentur: quae quidem in re, licet videatur ars opificio natura reluctari, ireque obuiam, re vera magis auxiliatur & fauet. Comminuens etenim humores, eosque in minutissimas partes redigens suis medicamentis scindentibus, debitam mixturem materiam parat, quae coctioni praerequiritur: est autem debita mixturem materia, plurimorum minimorum cum plurimis alterius rei minimis commistio, erga quam, alteratio adueniens, subtiles partes absorbit, & residuas euaporando densiores reddit. Spirituum generatio plurimum incussit scrupulum, quia videntur attenuato
magis

magis ac magis sanguine, suam indipisci generationem. Respondetur, hanc esse cunctis recipiendam philosophis dignitatem, ut non erga omnem propositam materiam progressum unum faciat natura, neque promiscue toti unicam mistionis tribuat formam: quum enim omnium consensu nulla sit à natura confecta coctio, ex qua ferme tria genera excrementorum non pullulent, facis unum, alterum spuma, tertium quod cum ipsa re per aliquod tempus, mistum duret donec maturatione integra accedenti dissoluatur, sit meritò, ut non iniuria dicamus, quãdã fieri prius à natura sequestratione inter partes alterãdã materia, et quasdã ceu recrementum spueri quasdã verò deligere ceu cognatas et familiares, circa quas coquendo versetur. Ac ut exemplo familiarissimos ipsa fiat illustrior quã sequuntur attẽdas Vinum feruescens, non secundum omnes suas partes coquitur, & ad vini puritatem destinatur: sed aliquod partes ad superficiem abeunt spumificantes, aliquot verò in fundo resident terrestriores facies dictæ, aliquot cum ipso vino manet cõmixtae aqueæ naturam retinentes, quæ temporis successu consumuntur, & vinum purissimum dimittunt. Oleum, faciem, & innatantem aliam sordem quum coquitur creat, ac tertiam aliam, quæ paucis diebus postea dissolvitur, & oleum syncerum relinquit. Itidem in coctione recoris, spuma separatur bilis dicta, melanchimia facis instar, & serosa seu aquosa

2. colle. 1.
3. simpl. c.
15.

Flosamur
ca. & fex.

FERD. MENA COMMENT.

aquosa quadā substantia quæ cū sanguine per va-
sa vagatur donec à calore excocta sit & in sangui-
nē conuertatur aut euanescat. Coctio igitur quæ in
humano corpore à natura conficitur, quasdam suc-
corum sibi obiectorum partes reijcit veluti recre-
menticias, quasdam vt cognatas mutanti membro
delegit atq; adaptat: quare, non est facienda compa-
ratio, inter rem quæ summittur in cibum & sangui-
nem ex eo genitum, nequē inter spiritum & san-
guinem ex quo nascitur sed inter portionem sele-
ctam coctioni, & terminum illius coctionis.

Quem quum semper incrassando consequatur, in-
re optimo coctionem à natura perpetuū fieri incref-
cendo, assueuimus. Quod maiorem ingerit dif-
ficultatem & nunquam prorsus expeditur, est il-
lud de fructuum maturatione: quorum quidam ma-
turatione fiunt duriores vt glandes & castaneæ,
amygdala: quidam teneriores multò, vt vua, oli-
uæ, pyra, & mala citonia, quare in his posteriori-
bus attenuatone videtur facta fuisse coctio. Re-
spondetur, ineptissimam esse quorundam barba-
rorum responsionem, qui respectu humidi omnem
coctionem incrassare, respectu succi attenuare te-
merè sunt opinati: non enim solum natura coquit
aut humidum aut siccum, sed vtrunque miscet, &
sequestrata face, reliquum coquit & perfectione
concupita dotat. Dicendum est itaque, aliud esse
tensioorem esse fructum, aliud compactioorem nan-
cisci

Tho. in sū
ma philo-
sophiæ.

cisci substantiam: prius enim substantia copia citra modi substantiæ & formæ permutationem contingit, secundum verò, non nisi permutata rei forma: unde, pyra immatura multo succo eoq; in permisto sūt referetiora, matura verò pauciori sed magis permisto & cōpactioris substantiæ. Quamobrē si mala citonia teneriora sūt coctura, nō proin⁹ attenuatur, sed superfluo succo exinanita qui tendebat, laxiora reddūtur sed multo compactioris substantiæ effecta. Si igitur coctiones humorum à natura conficiuntur in crassatione, quibus auxilijs est directē iuuanda: quandoquidem potiones quibus medici apparant corpus ad expurgationem, succos attenuant semper, vias aperiunt, & obstructiones delere sunt habiles nequaquam succos cōpingere. Non impedit medicus coctionis opus suis aperientib⁹ sorbitionibus, sed præ requisitā mistionem ad cocturam cōminiscitur, deinde tamen si velit directissimè operam alteratricis facultatis corroborare, calidis & humidis moderatè id præstabit. Quæ dicimus Galenus, 4. de sanitate tuenda docuit egregiè quū ait. (qd si crudos succos attenuatos satis speras, vinū albū fuluūne quod et substantia sit tenue dabis: hoc enim & ad succi bonitatem & coctionē facit et urinā mouet:) quib⁹ & alijs plurib⁹ orationib⁹ imbi superi⁹ scriptis, tradēda pri⁹ medicamēta q̄ scindāt crassitudinē succorū infirmū, cui⁹ modi sūt oxymeli, diatripi per eō, apomeli post abla-

Quib⁹ re
medijs opi
tulari de
beat medi
c⁹. coctio
ni à natu
ra faciēda

4. de sani
tate tuēda

FERD. MENA COMMENT.

ablaturum vero vitium quod debitam missionem et
coctionem remorabatur, ad perficiendam coctionem
vino festinare visus est. Quare quum valenter dato
peram coctioni natura, ista medicamentarie potio
nes ceu eidem inimicantes sunt vitanda, cuius co
trarium seruari vulgo videmus apud imperitos, qui
in statu morbi aut prope statum vires medicamen
torum exaugent: quum apertissime Galenus con
suluerit eodem libro que sequuntur, (Qua vero v
rinam cient, hoc casu non probo, maxime qua pra
ualentia sunt, & sanguinem calfaciunt & liquant
quippe quod coquendum est, huic tanta vexatio
non conuenit, (sed quiete opus habet.) Addit po
stea. Sed quod calidis & humidis moderatè, patro
cinari debeamus coquendi natura, praesertim quum
vitiosas qualitates humorum abstulerimus mag
na ex parte, iam ostendam, quippe primo Epide
miarum secunda sectione comment. 44. coctiones
excrementorum sunt faciendae (nam sic quoque le
gendum esse censet Galenus) in expositione, cali
dis & humidis modicè, ut balneis, vino, frictioni
bus, & vnguentis, tegumentis, esse coadiuuandas
maturationes morborum interpretatur. Quod ex
professo tercio technes, cap. de praeservatione iniū
xit esse obseruandum, quum ita scribit, (intentio
vero & horum sanationis duplex existit; alte
ratio & euacuatio: alterantur igitur vel ab ipso
corpore concocti, aut ab aliquibus alijs facultati
bus

bus quæ vim medicamentariam habent): quod constat externis auxilijs exteriusq; positis medicamentis caloris interni corroborari operam, ita ut. s. de simplicibus medicamentis, cap. 6. calida & humida esse dixerit, quæq; augment natiui caloris substantiam & minime disperdant, quacumq; suffragantur coctioni humorum extra posita. Hinc catel^{1. de diffu}los, manus appositionem, summoperè prodesse huic^{reñijs feb.} intentioni subintulit, q; moderati calore, ventriculi operationem alteratricem reddant robustiorem: quod quum ita habeat, & similis sit putredo quæ^{Laudatur} intra vasa contingit, ei quæ in inflammata partu^{animaliū}la, interiores quoq; coctiones calidis & humidis^{pelles. ad} non dissoluentibus sunt fovendæ. Quibus, ne hic^{corrobo-} quoq; Philosophorum desit autoramentum, adstipulatur Arist. qui quarto meth. cap. 2. de coctione^{ratione vē} loquēs hec ait. (καὶ διὰ τινὸς ἐκ τῶς βονθείας συντελεσθῆναι τὴν τροφήν διὰ τοῦ τῶν καὶ ἀλλοιοῦν τῶν. id est coctio item per externa perficitur auxiliis, sicut nutrimentum per balneas et alterantia.) Non igitur præter probatissimorum virorum opinionem efficiunt, qui vulturis, vulpis, lupi, agni, pellibus utuntur ad roborationem caloris innati: nec cum ratione loquuntur, qui negant à calore externo seu præter naturam simul et & ingenito generari pus: quum illud aperte fateatur Galenus loco dudum citato, & id evidenter demonstretur,

G propterea

FERD. MENA COMMENT.

Pus ab v-
troque ca-
lore pfici-
tur.

propterea q̄ sicut id quod generatur p^o putredinis est particeps, ita quoq; causa à p̄ternaturalib^o non absoluntur, quæ ipsum aggenerat. Demū effect^o non est oīno secundū naturā, igitur causa similiter nō est vniuersim naturalis: quippe si sol^o secundū naturā, ageret calor, forma genita illi soli esset referēda, quæ etsi in materia prauis dispositionib^o ornata recipiatur principio, postea tñ suas tantum si net p̄manere. Quemadmodū. n. ignis in materiā a qua ingreditur retinentē adhuc aque qualitates a liquor, postea tñ illas pellit, & in maximè naturale statū trāsit: ita quoq; forma puris, licet inter ini- tia subiectum præter naturali calore reperiatur permutatū, illū in progressu repellat, vtpote formæ à solo calore nativo p̄fecte discordē. Quod si perseue- rant simul & naturales inductæ à calore innato qualitates, & quæ à præternaturali dātur subie- cto puris, forma genita vtrasq; qualitates amplecti- tur ceu sibi socias, quare forma ipsa puris neq; oīno est naturali neq; p̄ternaturali calori referēda, sed vtriq; siquidē cum vtriusq; dispositionibus cōmo- ratur. Sed reuersi ad primā controuersia quæ cau- sam expectationis coctionis exposulabat quū ea maxime purgationē præpedire videatur, vt quæ in crassatione cōparetur. Respōdetur ob eā causam op- periri nos coctionē tamen si in crassatione fiat, quod coquēdo discernat vtilēs humores ab inutilib^o & reiectaneis naturæ: quos quū discreuerit atq; sepa- rauerit

Cur co-
ctio spece-
tur ad pur-
gationem
quū crassi-
ties humo-
rū vacua-
tione repu-
gent.

rauerit ad inuicē, tēpestinè illico eos poterit expurgare medicinalis artifex. Hęc sanè pmissio naturalis cū morbificis causis retrahēbat Gal. si quidpiā aliud, ab usu remediōrū, q̄ ea de causa principio morbi tandē collexit esse admittenda, q̄ tunc vires valida remediōrū violentiā perferunt, & detractionem substantiæ ingeniæ substinent, atq; ipsas diuexantia mala excutere possunt melius. Perstringendus itaq; est obiter Ambian⁹, qui cū alijs quos superius refutauimus, consensit expurgandā esse materiā quoquo modo coctā, vtiliter (inquit) parū coctam, mediocriter coctā medio modo, perfectē verō coctam felicissimè: quoniam (vt ait) sicut ex inflammata particula quotidie portio quadam elicitur non expectata integra coctione, ita in his quæ per corpus sunt dispersa fieri debere censuit, vt nullo non tempore morbi, cum visitur coctio praesertim, humor expurgetur. Quam haresim promiscuè vituperauimus, cum eos taxauimus qui nolentes inter initia, (quod tempus est auxiliij) morbi suæ magnitudine urgentis, expurgatione vti, eam in augmento usurpabant: nec inchoantibus morbis succurrentes vt iussit Hippocrates ne quæ coctionem expectantes integram, quæ separationem fecerit, & ad expulsionem accingatur: non enim antea adminiculantem habebimus expultricem, quam alteratrix excoxerit. Quod si vt cunquē cocta materia ab altera-

Lib. de febribus ad tribulum.

Lib. 3. pathologiae. cap. 12.

Refutatur qui purgationē in principio morbi vitantes. eā in augmento faciunt

1. aph. 20.

FERD. MENA COMMENT.

trice destituitur, & officio expultricis remittitur, incepta in ventriculo coctione et non absoluta, descēderet ad intestina chylus. Et in augmento crises faceret natura non minus crebro neq; minus vtiliter, quam post ipsum statum celebratur. Et quo argumento Ambianus in augmento suadet esse patrādam vacationem per catharticum, eodem, in ipso principio convincet esse faciendam: quippē, in morbis humidis in quibus extēplo natura quidquam expellit, non opus esset prastolari augmentum. Ac ut tandem ad colophonem seu vmbilicum perueniamus huius sermonis, illud superadamus necesse est: humores serosos qui recrementa sunt coctioni prorsus reclamantia, de numero esse eorum humorū qui principio possunt euacuari morbi, quod hic docuit Galenus & Aetius confirmat prima quaternionis sermone tertio capite vigesimo tertio. Hydropa praterea affectio in eluctabiliter demonstrat, quā sit necessaria aquosorum humorū expurgatio in ipso morbi principio: tum quia morbus vrget sua magnitudine, tum etiam quia humores hi nō sustinent vllam in corpore coctionem, sed solam vacationem. Sic enim Galenus, (verum seri genera quę in succis habetur omnia sunt excre-
 Lib. 2. de menta, purumq; ab ijs esse postulat animalis corp⁹:
 facultati- reliqua vero quę predicta sunt vsum aliquem na-
 bus ad fi- ture conferunt, & quod crassum est & quod tenue
 nem. purgaturq; ab his sanguis, tum per lienē, tum per
 eam

eam qua iecinori subest, vesicam.) Hos ergo inter initia morborum, & semper in alijs cum timeamus periculum mortis, expurgabimus cum opus fuerit: in reliquis coctionē expectabimus, iuxta illud (coctari medicari oportet,) atq; tūc maximē quū crassius sunt & tenaces humores, qui pra alijs, purgantibus medicamentis solent pertinaciter oppedere.

Caput octauum.

X paroxysmis ipsis indicationem sumes de modo euacuationis, per superiora euacuans in accessionis tempore per inferiora in remissionibus: etenim spontaneae vacuationes sic iuuare videntur factae, in accessionibus multis vomentibus et per nares reijcientibus sanguinem, in declinationibus autem per vrinas & alui excretiones. Cauere autem oportet maximē tempus exacerbātium & iudicantium dierum, quando

expurgare studes multa p inferiora : hu
moribus qppè sursum vergēribus expur
gātis medicamēti facultas impediatur.

Commentarius.

V ID vocemus acceſſionē, Gra. pa
roxysmū, habes. 1. Apbo. 12. Per ac
ceſſionem autem te oportet intellige
re, deterius tēpus totius circuitus,
quod à primo insultu ad tēpus vsq;
conſiſtētia & vigoris illius peculiaris acceſſiōis ex
rēditur, ſicut reliquū tēpus declinationis dictū, eſt
meli⁹. Lib. de tēparibus iporborū, periodū in duas
partes ſecuit Gal. in paroxysmū quæ pars eſt acceſ
ſionis vsq; ad ſtatū ipſi⁹ extenta, iuxta illud. 1. A-
pbo. (in acceſſionib⁹ abſtinere oportet,) & in ane
ſim, quæ interdū ex ſola declinatione conſtituitur
quarto et vltimo paroxysmi totius tēpore, interdū
vero ex eadē declinatione et intermiſſione, quam,
ἀνωγει ἀναυδία ἐμμεα Græci vocant, Quinet
fuerūt aliqui, qui totū tēpus reliquū poſt ſtatū, in-
termiſſionē eſſe voluerūt, ſive ad infebricitationē
perueniatur ſive vō: ſed vsus prior Gal. magis pla
cet, ac pinde vertimus nos hoc loci, (in remiſſioni
bus), q̄ etiā autore illo, lib. de optima ſecta, præſi-
dia.

*dia in remissionibus debeant assumi. Eritq; cōmu-
 ne preceptū tam febribus interpellatis, in quarum
 intervallo & quiete adhibenda sunt auxilia, si ni-
 hil aliud obftet, quā in febribus continuis: qua-
 rum exacerbationum remissiones observantur ad
 remediorum executionem: in synochis verò, matu-
 rinum tempus eligimus ad id faciendum, quòd eo
 tempore tepestere febris aliquantulum appareat.
 Ex industria additum est si nihil aliud obftet, ni-
 mirum si principium sequentis accessionis proxi-
 mè sequatur, in ipsa declinatione precedentis
 commodius has suppetias afferemus de quibus a-
 gimus: hoc què facile fiet, si satis amplum spaciū
 sit inter summum prioris accessionis vigorem, &
 sequentis principium. At si sit exiguum admo-
 dum, fuerit què necesse, aut ad vigorem preceden-
 tis, aut ad principium sequentis accessionis de-
 clinare, diligentiori opus est scrutinio, quo scia-
 mus perpendere, tutiusquè tempus seligere ad
 remediorum vsum. Prout enim graviora sym-
 ptomata saevioraquè attulerit alterum, ad al-
 terum magis inclinantibus, in quo minus infe-
 stari videatur laborans: si enim magnam reuoca-
 tionem caloris ad interiora faciat accessionis insul-
 tus, impenseq; frigesce extrema corporis videan-
 tur, in statu præstaret pharmacū exhibere: rursū
 si status suo uehementissimo incendio et squallore,
 torqueat laborantē, pertimescentes què alias me-*

Nō inter-
 missiones
 vt martia-
 nas.

Qua par-
 te periodi
 morbi, sit
 exhibendū
 pharmacū

FERD. MENA COMMENT.

163^r diffe-
 ren ia. dicamentum accersit feruorem, tempore principij
 commodior fiet expurgatio: quod si pensato vtriusq;
 temporis præiudicio, ex utrolibet magnā sequi
 noxam verisimile appareat, arbitrio medici for-
 sam ad augmentum morbidæ accessionis esset tran-
 seundum, Sed obijciat aliquis: siam cum Apponēsi
 tempus accessionis fore opportunissimum ad purga-
 tionem crassissimorum succorum, cuiusmodi sunt
 ex quibus pendet quartana: si quidem eo tempore
 commouentur atq; agitantur humores suapte ratio-
 ne aut naturæ impulsu, alio verò difficillimè. Ae-
 tium adducūt, sermone tertio quaternionis primæ
 cap. 125. qui quum de veratri exhibitione loquere-
 tur hæc scripta reliquit (at in morbis in quibus in-
 ternalla sunt, dandū est in intervallis, in alijs quā
 docunq; contigerit: in quartanis vero & fluxioni-
 bus intestinorum in ipsis accessionibus:) quam ob-
 remper vomitum & alui subductionem, poterit
 vtiliter vacuari corp⁹ in ipsa accessione morbi ex
 difficilè mobili materia pendentis: non solum in
 quartana, sed & in alio quouis morbo eiusdem cē-
 sus & ordinis. Galenus tamen in præsentī, vomit-
 us in ipsis accessionibus ciēt, aluum vero mouet
 post accessionem: quoniam ita comparatum esse na-
 tura vidit, vt quum sponte ipsa mouetur, vomitus
 in accessione commoueat, alui vero deiectionem,
 in ipsa declinatione. Atq; hoc pacto interpretan-
 dus est Auicenna, qui dixit, in die paroxysmi non
 moueas

moueas (inquam) per aluum: nam per vomitum,
 neq; Aetius loco nobis dudum obiecto, recusauit,
 ad quem ciendum veratrum; potissimum vsurpa-
 batur, neq; Galenus denegaret, qui hoc loco illud
 in vniuersum praecepit, & in curatione tertiana-
 rum & aliarum febrium, praesertim si prona sen-
 tiebat naturam ad eum, crebram eius fecit mentio-
 nem. Sed argumentabitur quispiā, qua causa pro-
 bibetur per aluum subductio tempore paroxysmi
 eadem arcendus videtur vomitus: sed prohibetur
 alui deiectio, ne aliorum atq; natura mandat hu-
 mores, ab arte reuocentur, igitur pari opera nō ad-
 mittetur vomitus, qui alio potest concitare illos, at-
 quē ipsa natura. Secundo, potest cōtingere alui de-
 iectio in ipso paroxysmo, spontanea quidem verū
 diminuta, ars igitur non inutiliter eam emenda-
 bit adaugebitq; copiosius. Respondetur, seruandū
 esse quod magna ex parte cuncti ex antiquissimis
 experimento assiduo obseruarunt, quodq; hactē-
 nus de tempore sumus tutati: scilicet ut vomitus
 iuuenus & irriteremus in ipsa accessione, aluū mo-
 ueamus post ipsam. Et quanquam contingat in ip-
 sa accessione alui perturbatio & fluxus, non de-
 bet medicus illi opitulari: ob id quod, si symptoma-
 tica est vacuatio, & ante coctionis tempus eueniēs
 licet permittenda sit interim q; eam bene fert vir-
 tus, non est tamen iuuanda q; intempestiue fiat: si
 verō tempestiue fiat & post coctionem perfectam,

FERD. MENA COMMENT.

Graph. 20.
 non debet suppleri defectus quousque cessauerit
 aut saltem deferbuerit paroxysmus. Illud equi-
 dem imperauit Hippocrates quum edixit, (qua
 iudicantur ac iudicata sunt integrè, nequè moue-
 re, nequè nouare &c.) Nam illa Auicenna nimis
no. 10. 11. 12.
 recepta sententia, quae scribitur prima quarti de
 curatione febrium ex putredine, (quum natura
 non mouet moue tu hora motus eius) hoc pacto ex-
 plicatur mihi. (Si natura non mouet hora motus
 eius, moue tu) transacto videlicet eo tempore, &
Nō vacua
bit ars ca
die, qua
sperat fu-
turum iu-
diciū.
 quid per se faciat natura, animaduerso, nequè a-
 qua ratione vetari habet vomitus, per tempus ac-
 cessionis, & alui fluxio, nam in illum passum vt-
 troneam naturam concitari videmus, in hanc ra-
 xō ad modum: quod si tentato leui vomitorio, ven-
 triculus reluctari videatur, nequè vomitus nequè
 alia fortis euacuatio tentanda est, donec absolu-
 ta coctione suo tempore procuranda sit euacuatio,
 indeq. factum est, vt vndecimo Method. non nisi
 pronos ad vomitum, hoc genere remediorum ena-
 cuet: quod si facienda est per vomitum solēis ex-
 purgatio, qualis solet confecta coctione celebrari,
 in non pronis. potius expectarem vt in alijs, remis-
 sionis tempus. Hoc loco Galenus, de particula-
 ribus vomitibus, & de idoneis ad vomitum egit.
 (Cauere autem maximè oportet) diem exacerbationis simul & iudicationis cauere debet medi-
 cus, non tantum paroxysmi tempus peculiaris de
qua

quo haecenus fecimus: quoniam illo solet fieri crisis, aut ut melius dixerō, in illo expectatur iudicium. Non enim hic iterum cauendum esse paroxysmum insinuat, esset enim tautologia incusandus viij, sed diem indicatorium qui simul est exacerbationis: nam in hora vehementis accessionis fit iudicium, & Gra. habetur, παροξυστικῶν καὶ κριτικῶν ἡμερῶν, φυλάττειν αὐτὰς χρεὶ μάλιστα χρόνον, id est, diem iudiciale simul & acerbatorium maxime praecauere oportet. Quare perperam Martianus vertit, (maxime oportet cauere, accessiones, & diem iudicii) ob causas nunc adductas. Caterum quanquam ita habeat, ut diem iudicationis oporteat de vitare ad faciendam vacationem, quoniam per aliam viam humores trahens natura, pharmaci opera & vi impedirentur aliò vocantis: non tamen ex hoc accipiat quis occasionem, ut nunquam in die decretorio purget quenquam et si urgeat necessitas. Nam praeterquā quod Galeno aduersatur è regione, huiusmodi abusus, demonstratione haud quaquam vulgari similiter refellitur: quarto etenim acutorum commentatione. 76. quum autor ille, medicamentū expurgans quarto die porrigeret, id notans Galenus hac addit, (Quarto die medicandū indistinctè pronūciauit: neq; enim inter initia morbi aliquod remedium huiusmodi agrogere

FERD. MENA COMMENT.

Dñantq
in dieb⁹ iu
dicatorijs
nō audēt
medica-
mētū por-
rigere.

gere oportet, desumpto à numero dierum scopo, sed quod Hippo, recensuit, est exequendum. Nam vel statim ab initio priusquam in aliquam partem firmentur humores medicandum, vel postea cum ad maturitatē perducti fuerint: quam ob causam, & prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta, medicamenta dedimus, & non in quarta solum, quomodo is dixit.) Quibus euidenter reprobatur vulgarium abusus, qui, si purgare quenquam decreuerint, in .6. cen lege quadam ad purgationem exercendam destinato, non in alio illud efficiunt: cū hīc Galenus doceat, nullam esse curam habendā priuata alicuius diei, nisi alijs de causis accedentibus, illā cogamur cauere. Nempē aut quia in ea die vehementius mouetur morbus aut in ea iudicandus est: q̄ si nō tam citā speras crism, non est q̄ quartū diem criticum, aut septimū, aut aliū quenlibet diem reueraris, qui à sua natura criticus sit. Hoc monstratur, nā qui morbi per pares dies mouentur, per pares iudicantur: & qui per impares, in imparibus suas patiuntur indicationes: in cuius loci expositione Galenus, ob id in accessionibus & diebus motionis fieri crises arbitrat̄, q̄ in his humores vehemēter mouentur, & veluti ebullietes erūpant aut sanguinis profluuiisudoribus, vomitu, deiectionibus, hæmorrhoidib⁹ menstruis, tum q̄ eo tempore impellatur natura, tū q̄ eo tempore grauatur, tum q̄ fundūtur magis humores:

i. epi. par.
te. 3. cō. 13

mores: eo igitur tempore, quo nihil istiusmodi per
 petiuntur humores, nulla causa debet vetari pur-
 gationis executio, si sola criticorum dierum ratio,
 nos interturbet & nihil aliud. Cum itaq; spera-
 mus crisin in aliquo die, neq; in eo, neq; paucis ho-
 ris ante illum, audebit circumspectus medicus por-
 rigere pharmacum, neq; id solum, imò vero nequẽ
 sanguinis missionem, neq; cibum: in alijs verò lon-
 gè positis à iudicatione, nihil est, quod hac inhi-
 beat, si sola criticorum dierum notio obstare videat-
 tur, & aut ab initio medicandum est ante quàm in
 aliquam partem firmetur humores, aut ubi ad ma-
 turitatem perducti sint. Subinde post coctionem,
 nisi natura ipsa ultro noxios humores expulerit,
 aut minus sufficienter: arte supplere oportet, ipsi-
 us defectum, per convenientem regionem: per dis-
 convenientem vero locum aggressam expulsionem,
 retardare est operæ pretium, & ad contraria reuel-
 lere. Quòd si, primo ad Glauconem de cura fe-
 brium cum fluxu ventris, ab euacuatione desi-
 stere præcepit etiam si non sit pro multitudinis ra-
 tione: id ea causa fecisse eum dixeris, quòd de sym-
 ptomatica illic texatur sermo vacuatione, &
 virium imbecillitatem pertimes-
 cens, id præcauit.

6. epí. par
 te 2. cõ. 32

Caput

Caput nonum.

*N*iam egrotantibus, si chronic' morbus existit, semper expectare oportet maturationē, in acutis verò quando turgent, ab initio expurgare licet: eò q̄ quacūq; purgāt medicamēta facultate calida sunt, febris autē quatenus febris est, & secundū hāc rationē non siccāribus et calfaciētibus, verū maximè contrarijs frigidis humidisq; eger. Non igitur febris causa medicamentum catharticum porrigimus: (hanc quippe scimus quantum est ex parte sua, ledendam,) sed facientium humorum gratia. Quaresperare oportet maiorem vtilitatem vacuatis humoribus molestātibus, quā sit

sit noxa, quæ à purgantibus medica-
 mentis necessario corpori inferitur, quæ
 tunc erit maior, quādo sine molestia o-
 mnis noxius humor euacuatus est. Ut
 autem hoc eueniat, primum considera-
 re oportet, idoneus ne sit laborans ad ta-
 les purgationes: qui enim infirmantur
 ex crudis cibarijs multis, aut viscidis,
 aut crassis, similiter quibus hypochon-
 dria distenduntur & inflantur, aut im-
 moderatè sunt calida & feruida aut a-
 liqua est in ipsis visceribus inflamma-
 tio, cuncti tales ad expurgationem sunt
 inepti. Hæc itaq; abesse oportet, & suc-
 cos laborantis quàm maximè fluidos es-
 se, hoc est tenues, & visci minus parti-
 cipes, apertasq; vias, per quas futura est
 expurgatio: nos etenim & ista prepara-
 mus, vbi quempiā sumus expurgaturi.

Com-

Commentarius.

ACTENVS visus est de probè
sanis corporibus sermonem fecisse, si
quidem nunc primum, de agris ut
nunc, se agere insinuauit: sitq; profe-

cto, ut interim tractationis commu-
nitione, de illis etiā differatur, tametsi hāc tractatio-
nem ad partem salubrē pertinere, principio dixe-
rimus. In acutis turgentibus & ob eādem causam
in vrgentibus omnibus malis sua vehementia &
magnitudine, citra coctionis spectationem licet ex-
purgare, non quidem in breui soluedis ut quidam
veriebat, multi enim sunt brevis temporis morbi
quos Gaci. ὀλιγοχρόνιους, appellant, qui q̄ mites
sint & ob suam paruitatem nulla nostra opera in-
digeant, non opus sit magnis auxilijs uti, donec spe-
ctata perfectā maturitate, naturam erga propriū
munus esse pigrā atq; socordem senserimus: quos e-
nim natura per se ipsam deuincere nata est ob par-
uitatem, non debet medicus laceßere, irritare uē a
liquo modo, sed sola debita victus institutione ad
salutis portum ducere. De chronicis morbis, fuit
mihi semper maior scrupulus, nec vnquam à quo-
quam explicatus, similiterq; soleo dubitare ergā
præcautionē quā in corporibus sanis ut nunc exer-
cetur, nunquid oporteat coctionem perpetuo operi-
ri.

ri. In phlegmatica porrò febre quæ morborum acutorum terminum excedit, Avicenna non dilexit coctionis expectationem, nec videtur spectanda, propterea, quod multitudine humorum, à qua propè semper est pendens, periculum aliquod interminetur, nisi diminuantur inter initia. Quum medetur etiam Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum partes nostri corporis, ophiassi, alopecicæ, nihil profecto visus est hanc coctionem humorum attendisse, verum prius elargitus undecim pillulas cicercis magnitudine, ex aloe, non dubitavit deinde bis in quinque diebus ihera ex colocynthide eundem purgasse hominem: is tamen morbus, non est quidem de grauioribus, sed longissimis, qui nullum timorem incutiunt. In morbo præterea Gallico, cuius curationi diutissimam nauant operam, per decocti ex ligno indo exhibitionem, neutiquam videas coctionem expectari vrinae, tametsi primario hepar ipsum affici in illo morbo appareat: imò verò, eius deprauatam coctionem procurant, prius vniuersum corpus euacuantes purgatione, deinceps, diuturna prædictæ decoctionis & tenuis victus elargitione. Adde plurimos esse morbos qui inconstantes habent vrinas, ita ut nunc coctas et cum bono sedimento mingi conspicias, nunc verò crudas eas & absque ulla manifesta coctione: quid facias obsecro? est ne tunc quod coctum apparuit expurgandum, an eo negle-

FERD. MENA COMMENT.

9. meth.

Et, crudis danda est opera quemadmodum coquantur, quod cū per plures dies hac vicissitudine pro-
 rogari animaduertas, non præter rationē consules,
 quid sit in huiusmodi rerū euentu faciendū. Simi-
 liter, qui in doloribus capitis, qui purgatione ege-
 re percipiuntur, cognosces maturationem causarū
 quā præsertim nihil foras sensibile excernitur, in
 quo conspicua sit eius nota: in his profecto satis erit
 si præmissa præparatione secundū artē corporis &
 humorū, ad eorū accedamus vacuationem. Iā verò
 corpora eorū, qui cachochymia laborāt, docēt sapiē-
 tes per epicrasim euacuare hoc est paulatim quod
 vitiosum est vacuare, & paulatim inuicē quod sa-
 lubre est reponere: in quibus si cocta semel est ma-
 teria, non deceret tanto tēpore eius vacuationē dif-
 ferre, si quidē Tralliano doctore lib. 12. cap. de am-
 phimerina febre, coctorū semel succorū nō oportet
 distinare vacuationē, ne intus manentes magis in-
 crassentur, ita vt nequeant à purgantibus medica-
 mētis facile expeditēq; educi crassiores effecti: sic
 habet (oportet ad coctionē humorū festinare, & nō
 finire eos īmora risēd purgare: qm̄ īmorātes magis
 incrassātur.) Eodē etiā loco præcepit in vniuersum
 vt neutiquā crassi viscidīq; humores affatim et cō-
 fertim educantur, sed p̄ intervalla, repetitis vacua-
 tionib⁹, paulatim attenuatione facta & paulatim
 inuicē interposita euacuationē: sic habet, (oportet au-
 tē ne simultanea fiat expurgatio, sed paulatī & p̄
 intervalla

interualla, sic enim cōuenit, in illis morbis qui ex crassis succis suam nācti sunt generationem, et ex purgando & attenuando pedetentim, quousq; multitudini humorū sufficiat) in quo progressu, quū interpolatis vicibus attenuet & purget, non videtur integram humorum prapARATIONEM exposcere, ad exercendam euacuationem per catharticum dispensandam. Ob has argumentationes & plerasq; alias, quas ad hunc locum potuissim promptissime afferre, in morbis prolixam durationem pollicētibus, nō videtur absōna illorū opinatio qui cōfestim apparēte coctione, utiliter expurgāt, uti li^o muliō magis pfecta visa coctioe, felicissimē ad huc, quū absoluta coctio est: ad hoc. n. nos vrget ipsa medicādi necessitas, quæ per quā citā, morborū desiderat ablationē quæ si completā cocturā maneret, inanē prorsus, et nimis deceptorīā medicinam apud vulgus redderet, quod sedulā medicorū diligentīā quotidie ex postulat, crebrū remediōrū vsum, et ocissimā liberationē. Quo circa in illis chronicis aut acutis morbis spectāda est coctio, quos festinare ad coctionē intelligimus pro suę durationis curriculo. Præcipuē quū, in morbis præ cruditate productis, periculū immineat, an æger durare possit donec morbus coquatur: quare vrgentiæ causa hic quoq; subuenire adurgemur purgatione quidē si hac ex vssu esse videatur. Pharmaca purgatoria, p excessū calida et sicca tpiibus antiquis cēsebatur.

Aliactiam
ratioe. in
chronicis.
non vide-
tur spectā
da integra
coctio ad
vacuatio-
nem præci-
puē si abli-
quē febre
sint.

FERD. MENA COMMENT.

omnia, prima Aphoris. 24. & mos contra Aristotelem opinè admodum superioribus ostendimus: temporibus dixi antiquis, nimirū nostra tempestate, rosarum succus, tamarindi, manna cassiasistula, myrabolani, probatur purgare corpora, tametsi aut frigida sint, aut parū calida. Nec laudo eorum expositionem, qui aut compressione, aut emolliitione à prædictis medicamentis fieri vacuationem contendunt: cum plurima sint medicamenta & adstringentiora muliō, & magis emollientia, quibus nunquam corpus tantopere commouere poteris. Ex hoc commentario, explodenda est controuersia illa tritissima, quæ an febris passio calida sit & sicca, an solum calida contentiose ad modum inquirat: euidenter porrò, hoc in loco dictū est, febrē quatenus febris est, & secundum hanc rationē, refrigerantibus & humectantibus egere, quæ cum contrarietatis ratione admoueatur, febris citra dubitationem calida est & sicca. Sed alibi, refutauimus hanc opinionem, ut qui distemperiem calidam tantum fingentes, quæ eò usq; increuerit, ut actionibus sensibilibus noceat, nequeamus illam in aliam classē morborum referre, quam febrilium. Præsertim quum distemperantiam calidam simpliciter libenter admisserit Galenus libro temperamentorum: nisi fortè cuiquā arrißerit ea sententia; videaturq; dicendum, dari sanè distemperantiam simplicem naturālē, febrilem nequaquam: quia, quum
ad eò

adeo increuit calor ut noceat, necessario sibi siccitatem associat. Sed huic obijcies calorem eximium cum humiditate copulatum: qui si ad febris intentionem ascenderit, febrium factioni adscribetur, nulli alii morborum generi. Aut deneganda est omnino isthac qualitatum coniugatio. Pharmaca, perniciofa dicuntur & nostris corporibus adversantia, praterea nata deleteriam facultatem secundo acutorum commen. 12. quamobrem nocitura creduntur corpori, precipue si febre correpta sint vehementi: ob id enim libello de purgantibus medicamentis scripsit Hippo. (qui febre forti corripiuntur, non purgantur) & Celsus libro secundo, cap. 12. vetuit prorsus horum usum in febribus, dicens. (Ergo nunquam in adversa valetudine medicamentum eius rei causa recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est.) Si quando igitur dari debent, maiorem oportet nos sperare utilitatem ex eorum potione & humorum vacuatione, quam sit noxa qua corpori est inferenda: qua tunc erit proculdubio maior, quam omnis noxius humor sine molestia vacuatur. Ut autem hoc optimè eveniat abesse debent impedimenta qua ut plurimum in ipsis hypochondrijs inhaerent, & humorum praedare preparatio, qua attenuatione succorum, & aperture viarum adstruitur: impedimenta autem sunt, crudorum succorum copia, hypochondria distenta, aut supra modum ignea. Adiecit seor-

Febris passio calida est duotaxat: aut calida est & humida non nunquam, si calida est & sicca.

1. aph. 24.

Preparatum est corpus ad purificationem quam quaedam adfuit, quaedam vero absunt.

H 3 sum,

FERD. MENA COMMENT.

sum, καὶ πεφύσκηται, id est inflantur, cum proximè dixisset, quibus τέτακται, id est, distenduntur seu in tumore subleuantur hypochondria: duo per se impedimēta narrās ad futurā expurgationē, alterū tumore, alterū quidē ex flatu distensionē, quæ verè vacuationē impediūt, ppter ea q̃ hac sicut & alia impediūt humorū trāsitiū qui per has partes efferri habēt. Vnde millies taxauī imperitorū quandā ignorantia, qui, quū animaduuerterint laborantis querimoniā erga prædictas partes designatam, audēt tamē sorbitiones catharticas propinare, quæ à longinquissimis etiā regionibus trahant: duplici sanē de causa peccantes, altera q̃ occlusa sit semita purgationi humorum venturorum, altera verò q̃ humores aliundē de venientes, nouo nocumento ventriculū & vicinas partes torqueant. Satiū ergo semper existimaui, ut picra medicamētū tunc ventriculū inanias, quod expurgat & roborat: postea verò, si morbus id expostulare videatur, vniuersum corpus expedit euacuare.

Caput decimum.

Nacutis verò morbis ab initio statim, aut prima die aut non vltra secundum, expurgaturis

gaturis nobis quando turgent, huiusmodi preparationem non licet efficere, nisi fortè quis occasionem arripiat exhibendi aquam mulsam impermistam in qua quidquam aut origani, aut tragorigani, aut pulegij, aut quidpiã aliud ex sic attenuatibus, decoctum sit. Quo circa meritò in acutorũ morborum principijs rarò ex usu venit nobis pharmacũ expurgans, ob id q̃ non sæpius turgeat in principio infestantes succi, neq; si hoc adsit, laborans aptius est ad expurgationem, neq; occasionem opportunam nobis præstat ad preparatinem. Turgere autem humores dicuntur, cum motu vehementi agitantur, ac ab vno loco in alium locum transeuntes ab ipso morbi principio hominem diuexant, dolorifici titulantes, & quiescere eum non

permittentes. Hos igitur talesquè hu-
 mores euacuare conuenit, hoc est, in mo-
 tu, fluxu, & latione positos: qui verò in
 aliqua parte firmati sunt, neq; medica-
 mento nec vlllo alio auxilio mouere est
 expediens, antequam coquātur. Tunc
 etenim naturam habebimus admini-
 culantem vacuationi, ipsa etenim post
 coctionem, videtur discernere humores
 superflua expellere, in quo tempore iu-
 ditia fiunt. Cæterum quando ipsa perfe-
 ctè operatur nō opus est pharmaco, mo-
 deratius & imbecillius operante, quod
 deest medicos ipsos apponere est cōueni-
 ens expurgando. Scire aut oportet rarò
 contingere, vt humores ex vno loco in
 alium confluant, magna ex parte, in v-
 na aliqua parte resident, in qua toto
 morbi tempore coquuntur vsquè ad so-
 lutionem

lutionem. Quando igitur non solum acuta fuerit passio, verum cum vehementissima copuletur febre, cauere decet medicantis remedij largitionem, ac tunc potissimum cum incognita fuerit laborantis conditio, sunt etenim qui suapte natura difficiles sint ad purgationem, alij autem exigua data portione, copiose soluuntur. Attamen quum febris non est fortis, expertus què sis naturam agrotantis, dabis expurgans medicamentum, aut helleboro nigro utens, aut similium aliquo, cuiusmodi est diacolocinthidos, quam iheram vulgò appellant, quæ cum vario modo componatur, quæ helleborum accipit, scammonium autem non habet optimum est medicamentum.

H 5 Com

Commentarius.

V L T A repetuntur in presenti, eorum quæ in alijs capitibus fuere disceptata, potissimum illud, quantum conueniat corporum prære præparationem, priusquam expurgentur: adeò ut in acutis ipsis morbis, quiq; ex suapte natura mobilibus humoribus ortum duxerunt, arripiatur occasio exhibendi attenuantia medicamenta. Quod certè laudabilius multo existimari debet quam eorum opinatio, qui aduersum turgentes humores adstringentibus & siccantibus utebantur quò ipsos immobiles redderem: quos elegantissimè carpsit Trallianus libro duodecimo, quum eos, ineptissimos efficere humores comprobat ad sequentem expurgationem. Præter id quòd vi detenti, in aliquod membrum insilient princeps, aut in ipsum pulmonem, qui iugi motu agitur, nullos non rapiet succos, & in suffocationis periculum laborantem ducet. Sed de his libello de ratione componendi vsitata medicamenta, dictum est. Illud non est silentio prætereundum, quod perperam sentio esse declaratum apud quosdam non infima sortis medicos: est què, quid sit turgentia,

& à quibus humoribus proficiſcatur. Circa prio-
 rem quaſtionem, neglecta modo Barbarorum ſor-
 didiſſima expoſitiōe, quæ arbitrarij ſuo turgentia
 amplificat, in præſenti cōmentario luculenter ex-
 plicatur, per vagā humorū lationē, quæ huc atq; il-
 luc inſtanter ferūtur, ita vt quieſcere laboran-
 tē non ſināt: idq; ſive principio morbi turgeāt quē-
 admodum hīc inſinuauit Galenus, & .i. Prorrhē-
 ticorū. 12. ſive in proceſſu morbi, vt Trallianus loco
 dicto, c. 6. Neq; putat Trallianus ad turgentia hāc
 requiri, vt in certū locū petant humores: imo verò
 hæc ſcripſit valde vtilia, & neceſſariū expēdenda
 in oī morbo ad exactā prouidentiā. ſ. (cognoſces au-
 tē ſuſam eſſe iam ſubiectā materiā, à victu tempe-
 rato & humido, ex eo q̃ qui immoti erāt quodam
 modo humores, nūc incipiunt moueri, & ex alio in
 aliū locum trāsmutari, aliquādo quidē in os vētri-
 culi, et inteſtina, & nōnunquā in articulos, aut cu-
 tē: oportet igitur peritū medicū hanc humorū mo-
 tionē acutē contēplari, & donare aliquod ex dictis
 purgātib⁹, antequā errātes humores noceāt, in ali-
 quod ex præcipuis mēbris decūbentes.) Quanquā
 igitur in certū aliquē locum vtpote os ventriculi
 aut inteſtina irruerent, non proinde deſiuit eos fe-
 raciētes cōpellare, & perquā citò remedio illis ſub-
 uenire: quod conſiliū haud quaquam vulgare ſi
 fueris ex animo complexus, multos euades mor-
 borū inopinatos inſultus, & inſidias vitæ crebro
 inten-

Tranſſu-
 xio vaga
 hūoris ex
 vno in ali-
 um locū
 eſt turgē-
 tia.

FERD. MENA COMMENT.

1. porthe-
ticorū cō-
ment. 27.

1. quarti.

Humorū
oīs speci-
es turgere
valet.

intentatas. Nec hoc alienum videri debet à Gale-
ni sententia, qui alicubi, per mutationem lēsonis
phantasia, in eam quæ mentis, turgentia nomina-
uit, similiter & quæ sit inter sensus ipsos exterior-
res ad inuicem: quod planè teneas, apud peritissi-
mos medicos, turgentiam humorum latius capi,
atq; sit vaga & in certa humorum latio. Reddens
insuper Fulginate causas tam vagi motus, eam
in formam humoris aut vaporem retulit, non qui-
dem cuiuscunq; sed tenuis similiter et calidi: alios
quippe ab his humores sedentarios esse dicit &
quieti paratissimos, consequenterq; turgentia ine-
ptissimos. In eādem sententiam iuit Manardus
multis nominibus egregius vir, qui libro epistola-
rum decimo tertio, cap. primo, tenues calidosq; suc-
cos esse debere professus est, qui turgentiam fa-
ciant: non enim (inquit ille) sufficit sola tenuitas
qualis est serosarum superfluitatum, quare calidi
sint tenuesq; oportet acrimonia quadam præditi,
aut venefica insecti qualitate vii in pestilentibus
febris. Caterum quum nusquam apud Gale-
num, crebrè ad modum de turgentibus humoribus
tractantem, repererim distinctum, quales nam sint
qui turgentiam pariant, huius fui hætenus opinio-
nis vt eam omnibus humoribus conuenire facile
dixerim. Secundo, si à crassis humoribus non pro-
ueniret interdum hac turgida ferocitas, non arri-
puisset occasionem exhibendi aquam mulsam ex
byssopo

hyssopo, aut origano: cum si calidi essent succi & te-
 nues, nequaquam permetteret adeo calidorum me-
 dicamentorum vsum, qui tertio acutorum solam a-
 quam mulsam bile scire in biliosis edixerit, & vn-
 decimo Metho. eandem cauerit maximè, intensa
 existente febre. Tertio, turgere humores declara-
 uit Galenus, copia aut qualitate molestantes, ad
 quorum vacationem properandum esse inter ini-
 tia morbi decreuit: quod quum ita habeat, pituito
 si humores, & sanguis, qui plerunq; multitudine
 sua vires dilaniant ac vexant, turgentiam crea-
 bunt. Quarto, expultricis munus est alienum siue
 qualitate siue quantitate propellere, illudq; se-
 pius facit ante tempus qualitate vellicata, aut quã-
 titate grauata: cur non igitur sanguis vel vtilissi-
 mus quidem, sua multitudine non concitabit ex-
 pultricem, atq; mutua repulsa inter partes habi-
 ta, in aliquam tãdem decubitus faciet? Eruginei
 prasinique humores, falsi item, nunquid non causo-
 nes efficiunt & febres malignissimas, atra bilis
 fermentat terram, abigit muscas: quæ causa est, vt
 membra his tam prauis humoribus lacescita, huc
 atq; illuc eos non transmittant, & à se ipsis expue-
 re quantum datur, non contentur? Errauit grauius
 Fulginates, qui ratus est hunc tam varium humo-
 rum motum ex propria forma eorum emanare:
 cum octauo physicorum solis animatus corporibus
 id ipsum duntaxat conuenire Aristo. explicauit.

1. Prth. 12

4. de pre-
lagijs ex-
pulsu vlti-
mo.

rit.

FERD. MENA COMMENT.

rit. Et Galenus centies hunc motum expultrici membrorum nostri corporis vendicauerit quarta Aphorismorum decimo, & sexto Epidemiarum, parte secunda commento trigesimo septimo, turgentibus nuncupauit, quando natura ad eorumdem expulsionem festinat. Desiniuimus superius, quando tutius sit remedium sanguinis emissio, quam expurgatio, ob causas eo loci commemoratas, maiusque robur requiri ad expurgationem quam ad sanguinis missionem: proinde ab ulteriorum expositione supersedemus. Hanc iberam ex colocynthide, memoria prodidit Galenus secundo Acutorum vndecimo, commento, duobusque modis parari eam significari, cum scammonio, & sine scammonio: primo de compositione secundum locos capite primo, componitur ad hunc modum.

℞. Colocynthidos partem vnā, aloes & scammonij viriusque partes duas cum succo absinthij catapotia formentur: sed hanc missionem ex aloes ibidem appellat, iberam aliam insinuans diacolocynthidos, pondo drachmarum quatuor & quinque pro viribus, deuorandam: cuius descriptionem apud Galenum nusquam legi. Aetius Galeni nomine, iberam ex colocynthide annotauit sermone tertio, prima quaternio

nis capite. 115. non asper-
nanda efficacia.

Caput XI.

BI autem exorbue-
rit expurgans medi-
camentum, conue-
niens est, ptisanam
superbibere ut in-
quit Hippocrates: ipsum etenim phar-
macum, ut cunque sit exiguum, in fun-
dum ventriculi peruenit, & in transi-
tu, gule quantum supra ventriculū exi-
stit, non solum qualitate purgantis medi-
caminis sed et substantia in ipso transi-
tu appulsa, infectum magnoperè ladi-
tur. Vtilis ergo est succ^o ptisanæ super-
bibit^o, ut detergeat & inferi^o derrudat
id quod inter sorbendū adhefit, et vale-
at attemperare atq; immutare medica-
menti qualitatē ipsis partibus insidentē.

Ob

Ob id ergo Hippo. post epotum medicamentum sorbitionem ptisanna iubet incipiente vero purgatione, non amplius vult propinari ptissannam: cauens ne operatio pharmaci exoluatur. Ceterum aliquando venter nihil egerit epoto cathartico, aut ob proprietatem naturæ laborantis, aut ob præstiti medicamenti exiguam dosim: sæpe vero stercus durum impactum in aliquo intestinorum, quod priusquã exhiberetur pharmacum, poterat per clysterem vacuari, prohibet euacuationem. Potest quoque natura per vrinam vergente, nihil agere medicamentum: interdum etiam suo fine frustratum, præter id quòd non lædit corpus, alimentum fit animalis, interdum verò, in deleterium & perniciosum transit.

Commentarius.

Hanc disciplinam docuit Galenus secundo acutorum commento. duodecimo Hippocratis vestigia secutus, ob causas ab ipsis ibidem enumeratas: verum id seruandum ducere, post sortium pharmacorum, cuiusmodi apud antiquos vsurpabantur, potationem, nostra quippe tepestate benignioribus vtimur, nihil prorsus praedicto remedio indigentibus. Si tamen vsu venerit, vt aliquando laborantis improba petitione, post cathartici potum, potionem aliquam concedere cogaris, non est prater institutum medicorum primae etiam classis, qui in omnibus illam porrigebant, quae saltem detergeret. Quod ab hominatione videri debet maxime dignum, quodq; vniuersus recte medicantium chorus detestatur, aliud est longe diuersum: nempe paucos inueniri admodum, qui non statim, quod bis terue aluus deiecerit, ius puli insulsum sorbendum, praecipiant, dicentes hoc pacto calcaria subdi maiora purganti medicamento. Abusus tamen hic, nec Hippocrati aut Galeno innititur, sed neque ipsi Auicenna, vt 4. primi scriptum est: quod sicubi, aliter obseruasse legatur, libello de ratione componendi medicamenta vsitata, rationem eius reddidimus, vbi praesentem locum

FERD. MENA COMMENT.

Notatur
Aucēna.

locupletius exegimus. Itaque post inceptam purgationem, non est utendum ullo cibo, nisi fluitantem sorbitionem pharmaci senserimus: quo tempore, pyra, oliuas, malum citonium, cum Galeno libro de alimentis porrigere non recusamus, qui super ingestis pyris morantem purgationem acceleravit. Alioqui, non debet edere quicquam donec absoluta sit medicamenti operatio: quod si nihil effecerit pharmacum, non esse mirandum Galenus monstrat, propterea quod, aut detento stercore in intestinis, aut paucitate pharmaci, aut quod per aliam viam humores porrexerint, aut quod à natura vincatur, id possit accidere. Auicenna, sanguinis imperavit emissionem ubi inanem operam cernebat pharmaci, nescio qua de causa permotus: nam si id factum sit, ob stercore impactum, aut quod alia via lati sint humores, per sudores scilicet uti in aestatis aestu, qua ratione sanguis mittendus erit? Ergo clysteri uteris utilissimè detenta purgatione propter stercore: si ob id quod aliò retenderint humores, eo solo sis contentus: si exiguum credideris pharmaci quantitatem, eam nihil nocebis, si aqua mulsa potu largo adiuueris, aut clanculum rosaceum saccharum cum diacridij granis tribus aut quatuor exhibueris, non oblitus, leuissimo interdum superdato pharmaco, copiosam sequi expurgationem, similiter & iniecto aut clysteri, aut glā de. Videmus tamen, neque id raro, contingere, ut, plures

plures horas prorogata medicamento opera, laborantes ad cibi sumptionem adurgeantur, atq; post prandium ipsum, ad frequentius aluum deonerandam inuitentur, non igitur vera est atq; inenitabilis præceptio, quæ nihil cibi ingerere permittit, quousque perfecta sit operatio pharmaci. Non constat sanè, quantum temporis requiratur ad hoc quòd pharmacum suam quodquè debeat expromere operationem ita ut si semel fuerit illud prætergressum, inutile atque inane debeat recenseri pro-
 tinus: illud perspicuè cunctis innotescit, irritam medicamento operam ad tempus præstitutum, prædio subsecuto, aut leni aliquo auxilio, reddi felicissimam sæpius. Fortasse fiet, quoniam attracti humores ad intestina ipsa, aut circum ipsa circumiectas particulas, non potuerunt expultricem ad deiectionem inuitare, qui deinde, superuenientis clysteris levis, aut sibi pondere, magnum accumulauit excitamentum, quo virtus expultrix incitetur: nisi interdum cibocorroborata virtus, expulsionem faciat, quam antea efficere haud poterat. Vnde fieri arbitrandum est, ut sorpto illo iure in sulso, sequatur ex accidenti plerumquè cōmerita morbo alui deiectio: quæ quum sua quātitate tantum grauantia id faciant, si nondū tracti fuerint humores ad intestina aut illis proximas regiones, absq; his, coget cibus aut leue illud auxilium ventriculum & intestina receptum pharmacum eñcere solum.

R. sepōsi.

Vnde fiat, ut plerūque ob lato cibo, aluus vberius soluat.

FERD MENA COMMENT

lum. Cum igitur incertum sit quando tracti sint ad prædictum locum sufficienter humores, incertum quoq; erit quando conveniat cibos exhibere aut quidpiam aliud quod videri poterat pharmacum præpedire, in hac ergo ancipiti rerum censura, illud est amplectendum, ut interim quod durat pharmaci operatio, nihil præbeamus, ne ampliorem succorum tractum inhibeamus, & si consuetam horæ purgandi humores præterierint iã, suspicari oportet aut tractos esse iam ad ventriculũ et non sufficienter incitare, quo casu, ciborum oblatio, sua quantitate ad irritationẽ iuvabit ut dictum est, aut nihil præ sua imbecillitate operatum fuisse pharmacum: quare, non oberit, post soliti temporis et aliàs ad purgationem sufficientis expectationem, ciborum usus. Vnde autem constiterit, quantum tempus oporteat operiri, ad hoc quod valeat suum munus explere pharmacum, nondum diximus: quod illud nõ aliunde queat deprehendi, quã usu & sapientissimorum autoritate, qui summo manẽ aut paulo maturius, sorbenda esse pharmaca decreuerant. Ab hoc igitur tempore ad prandij horam satis intercedit temporis, coquendo pharmaco, & eius edendæ operationi: in quo, si nondum peregrisse quod optas olfeceris, (quod quidem ex gustu, aut ventriculi tranquillitate cognoscas) nõ pigeat ulterius tempus, cibi procrastinare oblationem. Postremò, solet pharmacum ob similitudinẽ
illam

illam quam cum humoribus habere diximus, ubi frustratum est à purgatione, in nutritionem animalis transire, secundum alias partes verò, potest esse veneficum: hoc dignoscetur, per hoc quòd pulsus roboratur, & maiorem acquirit magnitudinem, tales enim pulsus creat cibus, tunc igitur vera esse potest. Anicennæ assertio, quæ non subsequuta purgatione, sanguinem educere commonebat.

Caput. XII.

Uñctis porrò expurgantibus medicamentis vitiantibus ventriculum, potissimū autem eius os, quòd nervosius sit & magis sensificū, excogitata est permistio rerum benè olentium, ut non sola neq; syn-
cera ipsorum facultas corpus ventriculi attingat. Sed quæ permiscentur semina, talia esse debent quæ vitium retundant, & operationem ipsorum non prohibeant: cuiusmodi sunt quæ sua facul-

tate attenuant secantque crassos humores, & vias per quas euacuantur aperiunt & laxant. Oportet præterea, vt commista ad inuicem medicamenta cōsentiant: qui consensus tunc non fiet, nō quando hoc quidem bilem illud verò puitam vacuat, quippe vterque humor eodem modo vacuari potest, sed quando hoc quidem statim, illud verò longo tempore post sorbitionem, natum est deiectionem mouere. Nanque hoc modo inæqualis fit vacuatio, licet simul offerantur: inæqualem autem dico, quando altera iam cessare videtur, altera rursus incipere.

Commentarius.

Purges commendauit Galenus benè olentium rerum permissionem cum purgantibus medicamentis, ne sua praua qualitate tantopere noceant ventriculo potissimum. *Geius osculo: est enim ea parte*

ea parte ventriculus nimis sensus, quo sentiat ali- 4. de usu
menti defectum, eaque de causa plures nervos aut partium.
valde sensificos à sexto pari nervorum cerebri re-
cepit. Pharmaca omnia ledunt ventriculum, so- Paulus li-
lam excipiunt aloë, atq; hanc in siccis ventriculi di bro. 7.
stemperamentis aliquando notavit Galenus obesse
plurimum: proinde summopere studuerunt prisci
autores, ut corroborantia miscerentur, cuius modi
anethum, daucum, cinnamomum, mastichem, & simi-
liapassim comperies laudata, ad id muneris conse-
quendum. Sed hac lege facienda est commistio. di-
cta, ut iuuent pharmaci operam non impediant:
quo circa non satis scies unde nata sit apud messuē
consuetudo miscendi tragacantham cum scammo-
nio, cum ea glutinosa sit & ad obstructions produ-
cendas aptissima: ac quum id studiosè admodum
caverit Galenus, ne quæ obstruunt aut incrassant
ad correctionem ventris admisceantur, sed quæ 2. acut. 12
secant attenuantquē succos & vias aperiunt. Se-
cundo precipiunt, ut si quando diuersos humores
misceantur pharmaca purgantia, aut diuersa eun-
dem, sint consentientia seu similis in purgando na-
ture & speciei Gr. ὁμοειδῆ quæ idcirco talia di-
cuntur, non quidem quod similes humores euacu-
ent sed quando eodem tempore suas edunt opera-
tiones. Quæ enim ex diuersis temporibus expur-
gantibus fit compositio, omnium est deterrima &
ab omnibus reprobata medicis: nam alterius ope-

Non mis-
ceantur va-
ria medi-
camenta
purgátia.

ratione cessante, alterum operari incipit, ac subin-
de seditionem in corpore faciunt nimis tumultua-
riam humorum. Quod Avicenna ipse animaduer-
tens hac prodidit. 4. primi, cap. 4. medicinarum
præterea ventrem soluētium, deterior est illa qua
est composita multæ diuersitatis in tempore, in quo
soluendus est venter: quoniam ventris solutio con-
turbatur, & prima ventrem soluit, antequam se-
cunda, & quandoque prima secundam expellit.

Quare qui indiscriminatim permiscet cassiam
fistularem, cum agarico, scammonio, electarijsque
alijs purgatorijs, temere id faciunt & præter artis
præcepta: multo adhuc incautius, qui nesciunt præ-
scribere medicamentum aliquod, cui non cassiam
in ipso principio adstituerint & limine: in cautis-
simis, qui nisi simul omnia electaria confuderint,
qua penes se-plasarios sunt recondita, crimine ig-
norantiæ se putant esse notandos: de quibus omni-
bus libello illo dudum diuulgato fecimus mentio-
nem, in quo methodum explicuimus quantum po-
tuimus exactam, qua tyrones noscerent, sua cõpo-
nere, pro tempore necessaria receptaria, absque lō-
gisambagibus. Illum legant, qui de hac re latiorē
desiderant interpretationem, & qui citra lectionē
vulgarium autorum, scire cupiunt quā debeat, cõ-
poni expurgans medicamentum: qui enim illis ple-
nam adhibuerint fidem, non possunt certē, non la-
bi in pelagus errorum, & passim mortalium ne-
cem

cem periclitari. Illud tandem manere videtur am-
biguum, ex his quæ nunc diximus: quo pacto Ga-
lenus & alij Scammonium in malo citonio decoxe-
runt ipsumque citonium mandendum præbuerunt
ad purganda corpora, siquidem quæ corrigunt pur-
gantium medicamentum violentiâ simul et malitiâ
antidota, non debent adstringere & semitas cor-
poris occludere, sed potius è diuerso sciudere crassi-
tudinem humorum. Respondetur, non esse dubiũ
quin apud medicos etiam classici, in usu fuerit
adstringentium cum purgantibus medicamentis
permistio, hoc enim docent præter exemplum ad-
ductum, electarium diacydonites dictum, et rho-
domeli apud Trallianum cap. de tertiana febre cõ-
scriptum: verum ista permistio magis vsurpatur
ad biliosorum purgationem, quàm aliorum crassio-
rum, & (mea sententia) in illis potissimum corpo-
ribus, quibus ampla sunt semita, lata vena, prop-
tere a quòd in his minus nocebit adstrictio, nisi for-
tasse potius iuuat, ob robur quod partibus præstat
ad expellendũ causas morbificas à pharmaco cõmo-
tas. In alijs profectò corporibus & humoribus hu-
iusmodi adstringentium vsus esset deuittandus:
tunc præcipuè, quum è remotissimis partibus va-
cuationem facere concertamus.

Quæ mis-
cetur phar-
macis anti-
data, iuuèt
eorũ ope-
rationem:
& qui, fiet
contrariũ-

DEO GRATIAS.

INDEX EO-

rum quę in libello de sanguinis
missione continentur.

A

Actio vnaquęque a parte
vna similari pendet. fo.
30. p. 1.

Affectus, quidquid est præ
ter naturā significat. f. 18. p. 2.

Affectionibus existentibus
in partibus infra iecur, quas li
ceat secare venas. fo. 127. p. 2.

Argumenta, quę rectitudi
nem negant in secandis ve
nis, soluantur. fo. 118. p. 1.

Assueti pluribus cibus ple
nius sunt vacuādi per sangui
nis missionem. fo. 50. p. 1.

Auerrous, & Auicenna
reprobantur. fo. 26. p. 2

Auicēna reprobatur. f. 2 p. 1
& 52. p. 1.

Auxilium sanguinis mis
sionis alijs præfertur. f. 83. p. 1

Auxilij tempus ex quibus
constituitur. fo. 43. p. 2

Auxilij genus, quędā sub
indicant quędam quantitatē
metiuntur. fo. 8. p. 2

B

Barbarorum inconstantia
de aperienda vena. fo. 116
& 117 p. 2.

C

Caro in curcubitulis quo
modo trahitur. f. 152. p. 1

Calor & dolor ex puro
corpore trahunt. fo. 61. p. 2

Calor & dolor de potissi
mum sunt trahentibus fo. 114
pa. 2.

Causa morbi speciem va
cuationis indicat. fo. 68. p. 2

Cephalica, indissenterię cu
ratione non secatur quia vi
res minus debilitentur. f. 134
& fo. 138. p. 2.

Cibus crudus in meseraicis
non semper sanguinis mis
sionem vetat. fo. 139. pa. 2

Confectio pulueris sangui
nem reprimentis. fo. 148. p. 1

Consuetudo primas obti
net. inter ea quę prouacnatio
ne facienda considerātur. fol.
5. 2. p. 1

Cu-

INDEX.

Cubiti & talli venæ cur potius quam salua tellæ dictæ aperiantur in vacuatione magna. fo. 99. p. 2.

Cutis imbecillitas aliquando roboranda licet aliarum partium sit abiectionissima. f. 62. p. 1

Cucurbitularum genera varia, & earum usus & admodum di modus. fo. 151. p. 2

Cucurbitulae pleno corpore non sunt affigendæ. fo. 152. pa. 2

Cucurbitularum. & scarificatus usus, in pueris & candidis foeminis laudatur. f. 153. pag. 1.

D

$\Delta\iota\alpha\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, seu affectus multipliciter significat fo. 18. p. 2

$\Delta\iota\alpha\phi\theta\omicron\gamma\alpha$, a plenitudine separatur. fo. 24. p. 2

$\Delta\iota\alpha\kappa\epsilon\varsigma\alpha\tau\omicron\nu$, quid significet apud Galenum. fo. 88. p. 1

Dierum numerus non est attendendus in sanguinis missione, sed scopi id iubentes. fo. 131. p. 2.

Discrimen in coercendo hemorrhoidas & menses. f. 135. pag. 2.

Discrimen inter venas &

arterias & quando licet arteriam aperire. f. 147. p. 2

Diuisio utilis redundantie fo. 25. p. 2.

Doloris causæ quot & quæ sint. f. 29. po. 1

Dolor vehemens sanguinis missionem vetat. f. 89. p. 2

Dolorum pro magnitudine varia, quando distantæ aut propinquæ licet secare venam. fo. 112. p. 2

E

Effluxionis sanguinis tempore quot & quæ sunt expendenda. fo. 97. p. 2

Excretionibus assuetis suppressis conueniens est euacuatio ab arte. fo. 74. p. 2

Exercitium in quibus corporibus debet præcedere, venæ sectione & in quibus non. fo. 144. p. 2

F

Fernelius notatur. fo. 7. p. 1

Finis rei, inchoandæ discipline necessarium est principium. fo. 1. p. 1

Fœminæ dum spectant menses non sunt fame macerandæ. fo. 130

Fluxio ex mandante & recipiente

INDEX

ecipiente membro nascitur. f.
61.p.2.

Fluxionum causæ in inflā-
matione. fo.63.p.2

Fuchsius notatur, qui hu-
morum vicia non recte secue-
rit. fo.28.p.1

Fuchsius carpitr erga ra-
tionem plenitudinis . fol. 2.
pag.2.

G

GAlenum ad scribendum
quid compulerit. fo.15.

Galenus cur tantum de
plenitudine exercitijs natam é
sionem fecit. fo.28.p.2

Galenus conciliatur. f.58.
p.1. & fo.12.p.1

Galenus aliquando vtitur
sanguinis missione plenu-
dinis notis nō existentibus. f.
74. pag.1

Gangrena & aneurisma qd
sint. fo.48.p.1

Genus remediorū variū à
varis datur in his qui ab alto
cecidērunt. fo.61.p.1

Gladiolus barbitonforis
latus. fo.84.p.2

Gibberitria sunt loca mittē
disanguinem. fo.11.p.2

H

HAbitus corporis perpé-
ditur ob auxiliij mensu-
ram. f.4.9.p.2

Hiera quæ efficacior in ciē
dis mensibus. fo.130

Hirudinum selectus, &
modus eas applicādi cuti. fo.
156.

Humorū multitudo vires
grauatium quomodo cognos-
citur. fo.27.p.2

I

Indicatio reuulsionis, in
morborum præcautionibus
maior est vacuatione. fol.
135.p.1

Inflammatiō ex quibus ex
oriri potest. fo.60.p.1

Inflammationum & mor-
borum tempora quot & ex
quibus deprehenduntur. fol.
108.p.2

Inflammatiō qua eget vacua-
tione. fo.63.p.2

M

Menstruus sanguinis flu-
xus excusat scēminas
à grauiſſimis morbis.
fol.5.p.2

Methodus ciendi menstrua
ex Ga. fo.129.p.2

Morbus ex euacuatione.
fo.10.p.2

Mor.

INDEX.

Morbus quid, & quid causa indicant. fo. 45. p. 2

Morbimagnitudo cur à Galeno commendatur. f. 42. p. 1

Morbi magnitudo, usus necessitatem indicat, non remedium. fo. 69. p. 2

Morbi magnitudo ex quot & quibus dignoscitur. fo. 70. p. 1

Morbo urgente, & virtute consentiente ad animi deliquitum est vacuandum. f. 79. p. 2

Morbi processus indicatio nem minuit mittendi sanguinem. fo. 138. p. 1

Nephritis quid significat. fo. 130. p. 1

Oculis laborantibus, an liceat sanguinem mittere & ex qua vena. fol. 124. p. 2

Ordo seruandus in curatione morborum symptomatum & causa. fo. 113. p. 1

Oxyglycy, quid sit apud Gal. fo. 91. p. 2

Particulae quae, quibus sunt prius corroborandae. fo. 63. p. 1

Pharmaco, & non sanguinis missione cur in pueris iuniores vrantur. f. 45. p. 1

Pleritudo quid sit. fo. 1. p. 2

Plenitudo non exigit veteris proportionis seruationem. f. 4. pag. 1

Plenitudo duplex. fo. 24. pag. 2

Plenitudinis species quot sint & quomodo dignoscantur. fo. 27. p. 1. & fo. 24. p. 1

Plenitudo quo ad vires & quod ad vasa. fo. 41. p. 1

Plenitudinis quantitas & qualitas quomodo dignoscatur. fo. 44. p. 1

Plenitudinis nota non existente multoties secatur vena ob malum futurum. fo. 67. p. 1

Plenitudo ex suppressis mestruiis, scarificatione aut venesectione in cruribus facta est prouidenda. fo. 77. p. 2

Pleuritide laboranti à parte qua pluribus malis succurritur est incipienda vacuatio. fo. 114. p. 1. & fo. 110

Pulsus attractus in copiosissima vacuatione. fo. 84. p. 1

Quantitas vacuationis in praecautione morbi

INDEX.

minor. fo. 53. p. 2

Quantitas vacationis ex
duobus redditur coniectura-
lis fo. 98. p. 2

R

Rectitudo seruanda est
in omni vacatione fo.
III. & II6. & f. 101. p. 2

Rectitudo in quo consti-
tuitur. fo. 102

Regio & tempus condu-
cunt ad debitam curationem.
fo. 48. p. 2

Remedium idem, presen-
tibus & futuris malis. fo. 56.
pag. 1

Remedium optimum pu-
stulis incute genitis, scabiei
& huiusmodi malis. f. 62. p. 2

Renes qua ratione dican-
tur ambigere. fo. 129. p. 1

Renibus inflammatione la-
borantibus quæ est secunda
vena. fo. 121. p. 2

Reuulsio apud doctissi-
mos quid sit. & deriuatio &
vacuatio. fo. 129

Reuulsio non vacuatio,
multoties in sanguinis detra-
ctione intenditur. fo. 78. p. 1

Reuulsionum differentiæ

& vsus. fo. 158. p. 1

Reuulsione & vacatione
ubi fuerit opus medium vtrū
que respiciens est eligendum.
fo. 115. p. 1

Reuelendi varij modi ex
Galeno. fo. 121

Robur non solo pulsu sed
coniecturis dignoscitur. fol.
70. p. 2

S

Sanguis qua ratione ex-
it secta vena. f. 7. p. 1

Sanguis quo pacto cor-
poribus sit alimentum fo. 38.
pag. 1.

Sanguis diuersimodè in
partibus & in toto redundat.

Sanguis sine pulsu aliquam
do mittitur. fo. 49 p. 1. & 71

Sanguis in pueris & fe-
nibus qua consideratione ex-
trahitur. f. 47

Sanguis bifariam dicitur
fo. 3. p. 1

Sanguinis missio quid sit.
fo. 1. p. 1

Sanguis solus plethoram
facit. fo. 3. p. 1

Sanguinis missionis auxi-
lium necessarium. fo. 4. p. 1.

Sanguinis detrahendi quan-
titas

INDEX.

titas quibus notis est mensuranda. fo. 6. p. 1

Sanguinis missione & ex-purgatione aut leuiori remedio quomodo licet vti. f. 34 & 35.

Sanguinis missione non semper vtimur implenitudine quo ad vires. fol. 52. p. 2

Sanguinis vacuatio non impeditur vnquam vbi morbus timetur magnus. & robur est virium. fol. 69. p. 2. & fol. 94. pag. 1

Sanguinis detractio inter Pollatim citra hgaturam, digitis appositis facta, efficacior est reuulsio. fol. 79. p. 2.

Sanguinem mittere ad lymphothymiam quomodo & in quibus morbis. fo. 87. p. 2

Sanguinem ad syncopam vsque non licet mittere fol. 86. p. 1.

Scarificatus duplex vsus & varius modus. fo. 160. pag. 1

Scarificatio suppressis men-struis magis laudatur quam venæ sectio. fo. 77. p. 1

Scopi duo sunt seruandi promittendo sanguine quo.

rum alij quantitatem metiuntur alij ipsam vacuationem postulant. fo. 46. p. 2. & 68

Signa quibus deprehenduntur crudi humores. fol. 74. p. 2

Symptoma vt causa est morborum angens aut quæ vires languescant, indicat curationem aliàs non. folio. 90. p. 2.

Symptomatum concursus conducit ad sanguinis missionem. fo. 51. p. 2.

T

TAxantur qui vitâ in erem-tem degunt victui indulgentes. fo. 43. p. 1

Taxantur qui ante sanguinis missionem clysterem ventant. fo. 140. p. 2

Tempus iteratæ detractio-nis in acutis non est differen-dum. fo. 145.

Temporibus nostris æqua-pôt sanguinis quantitas mitteri cum temporibus Galeni. f. 101. p. 1

INDEX

V

Vacuaciones quo tempo-
re fiant in præcautioni-
bus. fo. 56. p. 2

Vacuatio arte facta natu-
rales, aliàs suppressas, supplet.
fo. 57. p. 1

Vacuatione repetere quā
semel totum extrahere præ-
stat. fo. 84. p. 1

Vena aperienda singulis
morbis, manifestatur ex ep-
lis. fo. 133. p. 1

Vena secta in fronte, loca-
le est remedium. f. eodē. p. 2

Vena quo tempore secan-

da in accessionibus particula-
ribus & alijs morbis sine fe-
bre. f. 143. p. 2

Vires deiectionia in cura-
tione consideranda sunt. fo.
90. p. 1

Virium robur in omni va-
cuatione postulatur. fo. 69. p.
1. & fo. 87

Vrina si non sit rubra, qui
nō secant venam carpuntur.
fo. 79. p. 2. & fo. 87.

Vteri gestatio non prohi-
bet sanguinis detractionem.
fo. 68. p. 1

Index eorum quæ in libello de expurgatione continentur.

Accessio, seu paroxismus, græc. quid significat. fo. 51. p. 2

Affectionum differentia, quibus iure suo debetur expurgatio. fo. 16. p. 2

Aluus ubi pharmaco non irritatur, cur oblato cibo plerumque vberius soluitur. fol. 66. p. 1

Ambianus reprobatur, fo. 50. p. 1

Antidota pharmacis admixta multoties iuuant. fo. 69. pag. 1

Aristotelis de purgantibus medicamentis sententia. fol. 7. p. 2

Argumenta ad probandum ante coctionem non esse purgandos succos. f. 37. p. 2

Argumentum Galeni quo probat humores trahi similitudine à medicamento. fol. 5 pag. 1

Auicenna notatur qui sanguinem mittebat ubi inanem pharmaci operam cernebat. fo. 55. p. 1.

Auicenna etiam attenuando præparat humores, fo. 24. pag. 2

Bilem & atram bilem non coqui affirmantes improbantur. fo. 41. p. 1

Calor cordis & sitis nimia quodammodo sunt affectiones præternaturam. fo. 6. p. 2

Chronicus morbus an spectet coctionem ad purgationem. fo. 57. p. 1

Cibum cum purganti medicamento licet miscere. fol. 28. pag. 1

Clyster aliquando negligitur ante sanguinis missionem. fo. 14. p. 2

Coctio à natura facienda, quibus remedijs debeat iuari. fo. 48. p. 1

Consuetudo vacuationis non semper est seruanda. fo. 33. p. 1

Coctio non spectatur ad expurgationem vrgente necessitate. fo. 41. p. 2. & fo. 56.

K Cor.

INDEX.

Corpora cachochyma paulatim sunt vacuanda. fo. 57. pag. 2

Corpora distemperata per contraria sunt custodienda. fo. 12. p. 2.

Corpora sana cur non purgentur. fo. 2. p. 1

Corpus ad purgationem quomodo dicitur esse paratum. fo. 59. p. 1

Crises cur diebus motionis, & in accessionibus fiant. fo. 54. p. 2

D

De iudicatorio urgente necessitate purgare licet. fo. 54. p. 1

Diem determinantes ad purgandum improbantur. fol. eo dem p. 2

Discrimen inter coctionem naturalem, & causam mortificam. fo. 39. p. 1

E

E Vacuatio per urinam ple no corpore non fit. fol. 44. p. 2

Expurgatio quid sit. fo. 2. pag. 2

Excrementorum tria genera in omni coctione pullulant. fo. 47. p. 1

F

Familiaritas, qua humores trahuntur à medicamento quid sit. fo. 3. p. 1.

Febris quæ passio sit. fol. 58. p. 2

Fuchsius notatur. f. 13. p. 1

Fulginates reprobatum erga reddendam causam turgentiæ. fo. 63. p. 1

G

Galenus explicatur à contradictione. f. 13. p. 2

Galenus conciliatur, & explicatur Hypp. circa Aphorismata medicari. &c. f. 40. p. 2

H

Hellebori duplex genus. fo. 29. p. 1

Hellebori usus multiplex. ibidem

Hiera ex colocynthide quot & quibus modis preparatur. fo. 63. p. 2

Hipp. à contradictione explicatur. f. 31. p. 1

Humores deiciendos qui incrassant carpuntur. f. 25. p. 1

Humores quando attenuare aut incrassare licet. fol. 46. pag. 2.

Humores in vetriculo existentes per vomitum sunt vacuandi. Hu.

INDEX.

cuandi. fo. 31 p.1

Humores alij à sanguine
qua ratione & mensura sunt
extrahendi. fo. 15. p.2

Humores cur potius ad vé
triculum & intestina, quam
ad alias partes à medicamento
trahantur. to. 9. p.2

Humores serosi expurgan-
di sunt in ipso morbi princi-
pio. fo. 50. p.2

Humores in principio virgē
te necessitate expurgantur. f.
45. p.1

I

IVs pulli insalsum sumpto
pharmaco non est dandū.
fo. 65. p.1

Indicatio curatoria ex quot
& quibus sumitur. f. 34. p.2

Judicium quo tempore fu-
turum est, non vacuabit ars.
fo. 53. p.2

L

Locus expurgationi con-
ueniens. fo. 21. p. 2. & f.
32. p.1

Lesionem satius est corpo-
ri inferre quam mortem. fol.
42. p.2

M

Maturatio causarum in
his qui præ dolore ca-
pitis purgatione egēt.

vnde dignoscatur. fo. 57. p.2

Maturationes morborum iu-
uandi duplex intētio. f. 48 p.2

Maturatione cur duriores
quidam, quidam teneriores
siant fructus. fo. 47. p.2

Medici vulgares reprobantur.
fo. 38. p.2

Medicamenta diuersos hu-
mores purgantia nō sunt mi-
scenda. fol. 68. p.1

Medicamenta expurgantia
omnia sunt calida quæ cathar-
tica dicuntur. fo. 8. p.1

Medicamentum superatū
à natura, non totum in humo-
rem purgandum conuertitur.
fo. 7. p.2

Medicamentorum attenuā-
tium & expurgantium mu-
nus. fo. 9. p.1

Methodus seruanda ad de-
bitè purganda corpora. fol.
1. pag.2

Morbi & humores alterum
alterius ad inuicem sunt indi-
cia. fol. 34. p.2

N

Natura quando iuuanda
& quando retardanda.
fo. 55. p.1

P

K 2

INDEX

Pelles animalium in corroboratione ventriculi laudantur. f. 46. p. 1

Pharmacum cur trahit & non trahitur. fo. 6. p. 1

Pharmaca omnia antiquorum calida, nostris temporibus non omnia. f. 58. p. 1

Pharmacum quando securè porrigetur à medico. fol. 55. pag. 1

Pharmaco non operante quibus utendum. f. 65. p. 1

Pharmaci operatio interim quòd durat non est quid præbendum. fo. 66. p. 2

Pharmaca omnia lædunt ventriculum excepta aloë. f. 68. p. 1

Plenitudo simpliciter & sū quid. fo. 13. p. 1

Præparatio corporis helleboro purgandi. fo. 27. p. 1

Præparatio ad expurgationem molienda. fo. 22. p. 1

Pueri oblata necessitate sunt expurgandi. fo. 18. p. 1

Pus à nativo & præternaturam calore generatur. fol. 49. p. 1

Puteanus carpitur facultatem tractoriam pharmacis de negans. fo. 10. p. 1

R

Remedia quando adhibenda. fo. 36. p. 2

Refellitur hæresis eorū, qui in principio purgationem vitantes, in augmento eam exercent. fo. 50. p. 1

Robur virium maius ad expurgationem quam ad sanguinis missionem requiritur. fo. 19. p. 1

S

SCopi mensurantes quantitatem expurgationis quot & qui sint. f. 20. p. 2

Secta defenditur, quæ attenuando præparat humores, ad purgationem. fo. 24. p. 1

Spiritus quo pacto generentur ex sanguine. f. 47. p. 1

T

Tempus multipliciter capitur. fo. 35. p. 2

Tempora morborū quæ ratione distinguantur. fol. 36 pag. 1

Tempora morborum alia sunt à temporibus auxiliōrū ibidem.

Tempus adhibendi præsidia tam febribus inter pollatis quam continuis. fo. 52. p. 1

Thomas improbatur. fol.

INDEX.

47.p.2

Turgentia humorum quid
fit. 62 fo.36.p.1

Turgere omnibus humo-
ribus conuenit. fo.eod.p.2

V

Vomitibus quo tempore
est mouendas & alius
subducenda medicamē-
ta in febribus. f.52.p.2

FINIS.

¶ Errata in libello de sanguinis missione.

¶ Fol. 1. p. 2. v. ante penultimo multitudinē. fo. 6. vltimp. v. sanguinis. fo. 61. p. 1. v. 3. expectada. fo. 26. i. umore. v. ante multimo & p. 2. f. 28. p. 2. v. 9. nuncupata. fo. 28. p. 2. v. 17. incessunt. fo. 27. p. 2. v. 17. quarendam. fo. 44. p. 1. v. 7. elicimus. fo. 49. p. 1. v. 21. sanitate. fol. 49. p. 2. v. 9. abolutus. fo. 50. p. 1. v. 21. coerceat. f. 53. p. 2. v. 25. modica. contētus. et ibidem v. 27. admonebo. fo. 54. p. 2. v. 5. genitus. fo. 56. p. 1. v. 4. preter. fo. 56. p. 2. v. penultimo. iubentur. fo. 61. p. 2. v. 5. est. fo. 62. p. 2. v. 20. nactum. fo. 67. p. 1. v. 23. affectus. fo. 110. p. 2. v. 22. offundere. fol. 41. p. 2. v. 23. prestant. fo. 44. p. 2. v. 19. relatis. f. 45. p. 1. v. 1. mutuumur. fo. 45. p. 2. v. 20. & p. 1. v. 4. genuinam. fo. 49. p. 2. v. 1. exacta. fo. 50. p. 2. v. 11. vt. fo. 51. p. 2. v. 15. f. ber. fo. 53. p. 1. v. 14. longē. fo. 53. p. 2. v. vltimo soleant. fo. 61. p. 1. v. 6. drachmā. f. 68. p. 1. v. 16. metientium. fol. 69. p. 2. v. 1. minuitur. fol. 71. p. 1. v. 14. mutare. fo. 91. p. 2. v. 24. aceto. fo. 94. p. 2. v. 1. parca. fo. 103. p. 2. v. 16. attractum. f. 107. p. 1. v. 3. refragante. f. 114. p. 1. v. 8. multo. fo. 115. p. 1. v. 4. particula. fo. 119. p. 2. v. 19. tentata. fo. 122. p. 1. v. 9. rectē. fo. 135. p. 1. v. 7. sin autem. fol. 138. p. 1. v. 1. nemine. fol. 158. p. 2. v. penultimo. nota ubi priuant. prouocant.

¶ Errata in libello de expurgatione.

fo. 3. p. 1. v. 12. dele vt. fo. 5. p. 1. v. postremo pradita. fo. 5. p. 2. v. 9. adde. si. fo. 7. p. 1. v. 5. illud. fo. 46. p. 1. v. 17. alijs confidentibus subitus. fo. 47. p. 1. v. 19. aliquod. f. 58. p. 2. v. 1. & 2. lege. nos. & optime. fol. 52. p. 1. v. 22. inclinauimus. fol. 13.

p.1.v.5. plenitudine. fo. 16. p. 2.v. 19. secundam. f. 17. p. 2.v.
22. adde cuius de viriū robore. fo. 25. p. 1.v. 22. innitatis.
fo. 35. p. 1.v. 13. lege. 7. fo. 36. p. 2.v. 24. alij. fo. 37. p. 1.v. 9. lo
dice. fo. 40. p. 1.v. 1. qua illa qua. fo. 29. p. 2.v. 2. vbi dici-
tur libro primo lege libra vnus. ibidem vers. 6. vbi du-
tur libro secundo lege libras duas.